

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BİLGE KARASU GÖÇMÜŞ KEDİLER BAHÇESİ

metis

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bilge Karasu
GÖÇMÜŞ KEDİLER
BAHÇESİ

Bilge Karasu (1930-1995) Şişli Terakki Lisesi'nde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde okudu. Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nde, Ankara Radyosu Dış Yayınlar Bölümü'nde çalıştı. 1963-64'te Rockefeller Bursu'yla Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde bulundu. 1974'te Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. İlk yazısı 1950'de, ilk öyküsü de 1952'de *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde yayımlanan Bilge Karasu, 1963 yılında D. H. Lawrence'ın *The Man Who Died* (Ölen Adam) kitabının çevirisiyle Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülü'nü, 1971'de *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1991'de *Gece* kitabı ile Pegasus Ödülü'nü ve 1994'te *Ne Kitapsız Ne Kedisiz*'le Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü aldı.

Bilge Karasu'nun Bütün Yapıtları, ölümünden sonra yayımlanan *Altı Ay Bir Güz* (1996), Füsun Akatlı tarafından kitaplaştırılan *Lağım-laranası ya da Beyoğlu* (1999), *Öteki Metinler* (1999) ve Serdar Soydan'ın derlediği *Susanlar* (2009) ile birlikte toplam on iki kitaplık bir koleksiyondur.

Füsun Akatlı ve Müge Gürsoy Sökmen'in hazırladığı *Bilge Karasu Aramızda* (1997) ise yazarın hayatını, edebiyatını ve yakın dostlarıyla ilişkilerini aydınlatan yazıları bir araya getirmiştir.

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
Tel: 212 2454696 Faks: 212 2454519
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Bilge Karasu - Bütün Yapıtları 6
Metis Edebiyat
GÖÇMÜŞ KEDİLER BAHÇESİ
Bilge Karasu

© Metis Yayınları, 1991, 2006

İlk Basım: Milliyet Yayınları, 1979
Onuncu Basım: Metis Yayınları, Nisan 2012

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni:
Müge Gürsoy Sökmen

Kapak Resmi: Andrew Wielawski, *Akrobat*
Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı, İstanbul Tel: 212 5678003
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-975-342-063-1

BİLGE KARASU
GÖÇMÜŞ KEDİLER
BAHÇESİ

metis

BİLGE KARASU • BÜTÜN YAPITLARI

TROYA'DA ÖLÜM VARDI, 1963
UZUN SÜRMÜŞ BİR GÜNÜN AKŞAMI, 1970
GÖÇMÜŞ KEDİLER BAHÇESİ, 1979
KISMET BÜFESİ, 1982
GECE, 1985
KILAVUZ, 1990
NE KİTAPSIZ NE KEDİSİZ, 1994
NARLA İNCİRE GAZEL, 1995
ALTI AY BİR GÜZ, 1996
LAĞIMLARANASI YA DA BEYOĞLU, 1999
ÖTEKİ METİNLER, 1999
SUSANLAR, 2009

İçindekiler

Göçmüş Kediler Bahçesi, 9
Avından El Alan, 15
Geceden Geceye Arabayı Kaçıran Adam, 31
Bir Ortaçağ Abdalı, 46
Korkusuz Kirpiye Övgü, 57
Yengece Övgü, 73
Yağmurlu Kentin Güneşçisi, 82
Dehlizde Giden Adam, 93
"Usta Beni Öldürsen E!", 106
Bizim Denizimiz, 123
İncitmebeni, 130
Alsemender, 161
Bir Başka Tepe, 193
Masalın da Yırtılıverdiği Yer, 211
Notlar, 230

En doğru masal anlamadan korktuğumuzdur. ⁽¹⁾

GÖÇMÜŞ KEDİLER BAHÇESİ

Enis'e

*Entre vos mains mèmes, ces
êtres-là sont des êtres de
fuite.⁽²⁾*

1.

Akdeniz'in iki kolu arasındaki ensizce kara parçasının ortalarına rastlayan bu ortaçağ kentine bir akşam üstü vardım. Bir uçtan bir uca üç yüz kilometreyi bile bulmayan bir bölgede kırk gündür kuzeyle güney, doğu ile batı arasında mekik dokuyordum. Yüzlerce yıl önce handiyse bağımsız devletler olmanın gururlu anısını hâlâ taşıyan yirmi kadar küçük büyük kent gezmiştim. Çoğu, koyaklarda, akarsu kıyılarında kurulmuş kentlerdi bunlar. Sarp kayalıkların tepesine kondurulmuş olanları da vardı, denizden esen yelin sokaklarına tuz yığıdıkları da...

Çoğunu bir ya da iki günde gezmiş, akşamları, trene binerek bir saat, iki saat ötedekine gitmiştim. Yol yorgunluğunu her geçen günle, daha çok duyuyordum ama bu yorgunluğu üzerimden atmak, geççe de olsa yemeğe gidecek, ardından, ilgimi çekerse bir sinemaya girecek gücü, yeniden, kısa bir süre içinde bulmak için, yeni yeni yöntemler de geliştiriyordum bir yandan.

Güz gireli epey olmuştu, ancak, yel estikçe yaprakların hışlısının biraz daha belirginleşmesinden öte bir değişiklik yoktu daha ağaçlarda; gözün görebileceği bir sarartı, bir kuruma, dökülme, yemiş ağaçlarında bile yoktu. Bu kavak ülkesinde fıstık çamları kalabalıkça bir azınlık oluşturuyordu.

Ortaçağda kalmakla onur duyan bu kara kentine vardığımda gün batmamıştı daha. Kent bir yamacı kaplıyordu; tepenin doruğunda, ertesi gün gezeceğim ana kilise duruyordu. İlk bakışta bu yapı için "yükseliyor" mu demeli, "yayılıyor" mu demeli, kestiremedim. Epey büyük olsa gerekti.

Yamacın orta yerlerinde, eski hanlara benzetilmiş bir otele indim. Musluğun suyu ilkin ılık aktı, yıkanmağa başladım; az sonra soğudu ama keyifte bir daha, bir daha su dökündüm. Yattım sonra. Bir saat geçmeden, uzun uzun dinlenmiş gibi dinç, kalktım, karnımı doyurmağa gittim.

Lokantada benden başka üç kişi vardı, üç ayrı masada. İkinin yüzü, birinin sırtı dönüktü bana. Yemeği beklerken, yüzleri bana dönük olanları bir yana bırakıp üçüncü adamın yüzünü benden yana çevirmesini kolluyor, bir yandan da yavaş yavaş oluşmağa başlayan bir metin için hazırlık tümceleri deniyordum koparma defterimde.

Yemeğim bir buçuk saat sürdü. Sofracı ile aşçının ellerini çabuk tutmamalarından olduğu kadar, benim ivecen davranmamın gereksizliğinden. Sinema, üç buçuk metre enindeki ana cadenin karşı kaldırımındaydı. Lokantanın kapısıyla sinemanın kapısı arası, olsa olsa, yedi adımdı. Filim dokuzda başlıyordu. Buranın pek ünlü, gene ortaçağ şenliklerinden kalma yarı helva yarı lokum tatlısından almağa gideceğim şekerçi dükkânı ise sinemadan altı yedi adım yukarıdaydı.

Bu bir buçuk saat içerisinde yüzü bana dönük iki adam kalktı gitti, üç adam geldi oturdu. Onlar soğukluğa varmıştı ki hesap istedim.

Ama bana sırtı dönük adamın yüzünü görmemiştim daha. O da bir şeyler yazar gibiydi. Belki mektup, belki yazı. Bense, koparma defterimden karalama defterime aktarılacak sekiz tümcenin yazılı olduğu kâğıtları defterden koparıp cebime atmış, kalan tek kâğıda, laf olsun diye "Göçmüşler Bahçesinde Bir Yazlık Sevi" sözcüklerini alt alta sıralamış, kâğıdı masanın üzerinde bıraksam sofracı, anlamadığı bir dildeki bu yazıyı önce sökmeğe uğraşır, sonra "Bayım, bayım!" diye seslenerek ardımdan koştu-

*rur mu merakına kapılmış, sonunda kâğıtla birlikte defterin ko-
çanını, kapaklarını tortop edip tablaya bırakmışım.*

*İkimiz birden kalktık ayağa. O zaman göz göze geldik. Ba-
şım uğuldadı, uğultular yankılandı. Önümden geçip gitti. Ara-
mızda on adımlık bir aralık, şekerciye doğru yürüdük. Sonra si-
nemaya. Sinemadan çıkarken görememiştim. Otelin kapısında
"Siz buyurun/rica ederim siz buyurun" gibilerden bir an durala-
dık. Birinci katın sahanlığında, ben odama doğru saparken, o
biraz durdu, sonra ardımdan yürüyüp geldi, kapımın karşısında-
ki kapıyı açıp girdi.*

"Denizim ben batık aşklarla dolu"⁽³⁾

Birinci Masal

AVINDAN EL ALAN

Açar'lar için

Güneşli, ılık, ilkyaz koktu kokacak bir kış günüyle, onun dört gün ardından gelecek tipili, kürtünlerin iki üç karışı bulduğu bir kış günü arasındaki ikircik... Masalımı bu günlerden hangisine yerleştireceğimi düşünüyorum.

Düşündüğüm bir şey daha var:

Sevmenin simgesel olarak da, gerçek olarak da yemekten başka bir anlama gelmediği...

Deniz, ya güneşin altında aynalaşacak, ya da kurşun-zeytin renkleri karışımı yüzünün sivri, keskin dalgaları, günün tümünü bir akşam saatine indirgeyen kar dumanı ardından, görünüp görünüp yitecek.

Önce deniz var çünkü. İçinde orfinozu, yüzünde balıkçıyı taşıyan. Sayısız parmaklı olduğu için, orfinozu da, balıkçıyı da, istediği yere sürükleyen, balıkla balıkçıyı ayrı ayrı yeden, kimi zaman birine, kimi zaman da öbürüne yüz verir gözüken.

Sonra orfinoz var; denizle balıkçı arasında geçit, köprü; balıkçıyı, olsa olsa düşman bilen. İkisini de taşıyan denizin kendisini kullanacağından habersiz. Balık. Hava güneşliyse, yavruluğuna bakmadan balıkçıya terler döktürecek; karlıysa, kulağına kaçacak kar suyuyla, baygın, suyun yüzüne vuracak balık.

En sonra da balıkçı var. Denizdeki kırgınla denizin vurgunundan başka şey bilmeyen; sevgiyi, olsa olsa, bir balıkta tanıyabilecek kişiöglü...

Tutalım ki güneşli havadan başladık. (Birçok okurun hoşuna gitmeöi de düşünmüş olabiliriz bu arada...)

Balıkçı denize çıktıöında, diyebiliriz örneöin, sular, neredeyse kırışksız, ince ince akıyordu kıyı ile karşı adalar arasından... Deniz, çoöu zaman, balıkçıyı kollar, kayırırdı. Balıkçı ise işinin rastgittiöi bu zamanları denizden deöil, kendi bahtının açıklıöından bilir, usta denizci olmasına verir, övünürdü. Deniz, kişiööglunun kimi şeyi anlamamakta gösterdiöi direnimi bilirdi, kendisine göre alıklık olan şeyin kişiööglunda neredeyse zeyreklik sayıldıöını bilirdi. Bilenler, susar.

Durum bu olsun... Ardından da şöyle bir şeyler diyelim:

Deniz bu balıkçıyı severdi. İnsanlar arasında "umutsuz aşk" diye yanlış mı yanlış bir adla bilinegelen sevgilerdendi bu. Deniz gibi bir ölçüsüz büyüklüöün sevgisi insan usuna sığmadıöı için de balıkçı, elinden gelebilecek tek şeyi yapardı: Denizi karşısında görmek, onu ekmek kapısı (günü gelince de ölüm döşeöi) diye düşünmekle yetinirdi. Kimi durum dışarıdan bakanlar için apaçıktır. Herkes, o durumda olanlara akıl vermeöe, akıl ööretmeöe kalkışır, o durumdaki kişilerin işledikleri alıklıklara bakıp yerinir. Bir unutulana vardır: O durumdaki kişinin işi dışarıdan, karşıdan deöil, içinden gördüöü...

Hem bilmez miyiz? Sevgi adına sevgilinin öldürülebileceöini düşünememesi bir yana, böyle bir şey yapıldıöını işitmeyeöörsün ilenç üstüne ilenç yağdıran sayısız kişi vardır; sonra bir gün gelir, aşk yüzünden cinayet işleyebileceöini, gönlünde işlemiş bile bulunduöunu iliklerine dek duyar bunlar, kimi zaman işlerler de bu cinayeti. İlenç yağdırmak sırası başkalarındadır şimdi...

Kıyı ile karşı adalar arasından ince ince akan deniz, balıkçıyı sürükleyecek sürükleyecek, yolunu şaşırmış bir orfinoz yavrusunun açöözlölükle dolandıöı yere getirip bırakacak diye dü-

şünelim şimdi. Atılan zokayı güçlük çıkarmadan yutacak, sonra da bütün gücüyle misinaya asılıp balıkçıyı terletecek olan orfinoz bir süre sonra yenilecek, sandala alınırken de balıkçının kolunu

Balıkçı, orfinozu –şimdiye dek gördüklerine, tuttuklarına hiç benzemeyen, hiç bilmediği bu balığı– ele geçiresiye epey yorulmuş, uğraşmış olacak... Bundan sonra olup bitecekler, bir bakıma, bu emeğinin, bu çabasının karşılığı sayılabilecek...

Tipili bir güne rastlatırsak bu olanı, olacağı, denizin gerek kişioglunu gerek balığı yormaktaki katkısı bir parça artacak. Kişioğlu, genellikle, bir şeyi güç durumlarda kalarak elde etmekten hoşlanır. Bileğinin gücüyle kopardığına, kafasının işleyişiyle elde ettiğine inanır, güçlüklerle boğuştuğundan sonra ele geçirdiğini. Daha ince merakları olan kişiogulları da vardır: Kolaya yüz vermezler ama aradıklarının, istediklerinin ardından koşuyormuş görünmekten hoşlanmadıkları için en güç durumlarda bile aldırıışsız adam kılığına bürünüverirler, avlarının –avları saydıklarının, ardından koştuklarının– durmasını, kaçmaktan vazgeçip kendilerine yanaşmasını beklerler. O zaman duydukları haz daha da büyüktür. Avın bu kerte alığı olur mu? demeyin. Çok olur.

Deniz, kendine kurşun rengi ile zeytin rengi arasında bir renk seçecek, kimi zaman tipileşen kimi zaman da durgunlaşan bir kar yağışı altında çalkanıp duracak. Birkaç saat sonra da, kırgın başlayacak. Kıyılar, kıyıya çekilmiş sandallar yavaş yavaş karla örtülecek. Gitgide soğuyan yüzey suları damar damar, oluk oluk akaklar bularak balık corumlarının çekildiği kuytulara sızacak. Yavaş yavaş uyuşan balıklar, kendilerini yitirecek sonra, yarı ölü yarı baygın su yüzüne doğru yükselmeğe, yüze varınca da sırt üstü, yana yatmış, sürüklenmeğe başlayacak akıntıya uyup. Kıyıya vuracak daha da sonra bu balıklar, güçlükten hoşlandıklarını söyleseler bile kolay avları kaçırmayanların kepeçlerine, kovalarına dolup kalmak üzere...

At sıçradı, ileri atıldı. Şahinler, kargılar, güzler geride kaldı. Bey, karacanın (parsın, dağ keçisinin) ardından kayalığa doğru uçtu.

Kırgın uzakta daha; birkaç saat ötede. Orfinoz –ne orfoz, ne orkinoz olan balık; balıkçının her attığı oltaıyla gelmesini umduğu ama bugüne dek bir kez bile olmasına takılmamış, hiç bilmediği, yaşamı boyunca görmediği, işitmediği balık– olsa olsa, yolunu şaşırmış, genç, toy, tor, torlak bir yaratık. Kırgınmış, karmış, baygınlıkmuş bilmiyor daha. Bilmemesi de gerekir.

Gerekir ki, sandala çekilirken balıkçının kolunu

Ancak, şöyle de olabilir: İki hava bir araya gelebilir. Deniz balkımaz, hava bozdur, sabahtan yağın kar durmuş, güneş soğuk soğuk sızıyordur bozluk katmanları arasından. "Kar topluyor" diyelim şuna. Ne ki, güneşin bu kadarcığı bile bir ılıkılık saçın insanların üşümüş gönüllerine, soğukla her şeyin ölmesi gerekmediği yollu bir avuntu salar yedi kat derinlere çekilmiş ince damarlara; bu ılıkılığın geçip gidiciliği, karın, kırgının birazdan başlayacağı bilinse de...

Balıkçı misinaya asılıyor, eli kan içinde artık. Balığın güzelliğini seziyor. Gönünde bir şeyler oynuyor.

At, masal atı değil. Parçalanmış yatıyor yerde. Bey güzüne dayanıp bakıyor. Parsın kafası kanlar içinde. Bey bu parsı sevmeydi ki... Sevmiş olamazdı hiç...

Bu kocaman, bu güzelim balık, bu zokayı yutmuşsa, damasını kaşıtmak istediğinden değildi herhalde. Sandala çekilirken

ağız açılıyor, "incitmeden, yırtmadan al" der gibi zokanın saplandığı yeri gösteriyordu sanki. Balıkçı hiç yapılmayacak bir şey yaptı, sağ koluyla balığı sararak kendine çeker, kucaklarken, sol elini zokayı dikkatle çıkarmak üzere balığın açık ağzına soktu. Ağız kapanıverdi. Zokanın, elinin üzerinden bileğine, koluna doğru kaydığını duydu balıkçı. Elini çekemiyor, kolu ağır ağır balığın ağzında yitiyordu. Acı duymuyordu. Isırılmıyor, koparılmıyordu; yutuluyordu yalnız. Dirseğine yakın bir yerde durdu balık. İri gözüyle bakıyordu kendisine, çırpınmadan, çarpınmadan; koluna asılıydı, o kadar.

Balıkçı biraz toparlanabildi neden sonra. Balığı önce yavaşça çekmek istedi; yerinden oynatamadı. Biraz daha sert davranınca, dikenler, düğmeler belirdi yalnız derinin irkilişiyle; sağ eli yüz yerinden çizildi, kan sızmağa başladı inceden. Çenelerini açmağa çalıştı balığın. O zaman, dişlerin etine saplandığını duydu. Vazgeçti. Düşünmek gerekiyordu. Bir şeyler yaparken, bir yandan da düşünmek. Tek koluyla kürek çekmeğe başladı. Bunun bir işe yaramayacağını bile bile. Akıntıya girdiğini farketti az sonra, küreği kaldırdı, denizin keyfine bıraktı kendini.

Uzaklarda, derinlerde, birileri kendisiyle eğleniyor, kendisine gülüyor gibiydi.

Denizin karanlığında bir balık; toprağın karanlığında bir yılan. Ölümler ülkesinin iki ulağı.

Göğün aydınlığında yiten bir kuş. Martı mı? Belki. Ağmış ruhlar dünyasının ulağı o. Ne salık getirir bize? Tepesinde süzül-düğü balıkçıya?

Bir tepeciğin ardından sarıklı, külâhlı adamlar, gözetler gibi bakıyor beye.

Bir ağacın dibinde bir yılan çöreklenmiş yatıyor. Biraz ötede, aynı yılan olacak, sağılmış akıyor deliğine doğru. Beyin par-sı öldürdüğünü mü muştulayacak? Yoksa beyin ölümünün yakınlığını mı?

Alt köşede bir su akıyor inceden; içinde, süzülen bir balık.

Tepeciğin ardından bir ok uçuyor beye doğru. Yukarıda, iki dal arasında bir kuş, kanatları gerili; yaldızlı bir boşluğa doğru fırladı fırlayacak.

Balıkçı, bundan böyle, bu balığı taşımak zorunda. Balığa çıkmaz artık, kürek çekemez, el içinde dolaşamaz. Balığa kıyamıyor. Hem nasıl kıyar, ne ile kıyar?

Bir şeyler anımsıyor, belli belirsiz kıpırtılar içinde uyuklayan bir geçmişten...

Bir çocuk var, kumla boyunca koşan. Elinde bir yılan, ensesinden tutup götürdüğü. Yılan çırpınmıyor, çocuğun cezasını vermekle yetiniyor: Bütün gövdesini kamçı gibi savurarak çocuğun kolunu, bileğini, elini kan içinde bırakmış. Çocuk, bir beş yüz adım ötede ağabeyinin yanına varıp yılanı gösteriyor, yavaşça boynunu son bir kez sıkıyor, salıveriyor. Yılan süzülüyor, yıldırayıp gözden yitiyor sonra. Çocuğa hiçbir şey yapmadan. Cezasını çoktan vermiş. Çocuğun yüzündeki gülüm bir an bile sönmüyor. "Nerede buldun?" "Kumların içinde." "Nasıl yakaladın?" "Bir tutuşta, ensesinden." Epey sonra, neredeyse içinden söyler gibi "Biz dost olduk şimdi," diyor.

Böyle bir şey anımsıyor. Geçmişin belli belirsiz bir kıpırtı içindeki durgun sularının karanlığında.

"Biz dost olduk şimdi," diye yineliyor. Sesini kulağından çok gırtlığında duyarak. Kafasına bir şey yerleştirmeye çalışır gibi. "Biz dost olduk şimdi." Balık bir şey yapmadan bakıyor ona, yüzüne çevrili kocaman tek gözüyle. Balık sudan çıkalı kaç saat oldu. Herhangi bir kara hayvanından ayırt edilmesi güç; neredeyse soluk alıp veriyor denecek, ya da, soluk alıp verdiği, gözle görülebilecek.

Balık mı tutsak, balıkçı mı? Bir gizli savaşta ikisi de birbirine tutsak düşmüş denebilir.

"Biz dost olduk şimdi." Balık, dosttan da öte bir şey olmak

istiyor, besbelli. Saatler geçtikçe, aralarındaki, bir sevi olacak, bir tutkuya dönüşecek; oluyor, dönüşüyor...

Oklar uçup uçup geliyor, Ulu Ağacın dibine düşüp ota dönüşüyor. Ulu Ağaç çevresindeki otlar havadan yağmur gibi yağın okların, ya da, ok gibi yağın yağmurların ürünü. Otların içinde bir yılan dalgalanır, hem erkek hem dişi.

Ulu Ağaç, Acun Ağacı, ortadireğidir evrenin. Krallar, altında durur bu ağacın, bakraçlarındaki kutsal sularla dibini sularlar. Aslanları, parsları, kollarıyla böğürleri arasında, suyunu çıkarırcasına sıkarak, tek elleriyle boğazlarının son soluğunu keserler; kimi zaman çenelerinden, kimi zaman da art ayaklarından tutukları gibi ikiye ayırırlar canavarları, bacaklarına sarılan yılanı ensesinden tutup boğarlar. Dünya onlarıdır, güçlerini Ağaçtan alırlar. Sevgi nedir bilmediklerinden, hayvanların Ulu Anasını kızdırırlar ama, sızıp yeraltına ulaşacak suları Ağacın dibine dökerek, kanyı kocasının yanına gönderirler, ayrı kalmışları kavuştururlar. Ağacın dibinde durmakla, tepelerindeki gökyüzünü, gövdelerindeki yeryüzünü, ayaklarını taşıyan yersualtını bir araya getiren, evreni bir arada tutan onlardır sanki. Gövdeleri Ağaçla bir olduğu gibi, başları kuşlara, ayakları balıklara karışır.

Balıkçı bir başka uykunun düşlerindedir şimdi. Kolunda herhangi bir ağırlık duymuyor artık. Balık, nasılsa, yolunu bulmuş, kolunu bırakıp ayaklarından başlayarak gövdesinin tümünü yutmuş sanki. Balıkçının başı dışarıda mı yoksa balığın başıyla bir mi olmuş, belli değil.

Balığın içinde, balıkla birlikte –odasından mı, sandaldan mı, orası da belli değil– soğuk suların karanlığına doğru iniyorlar. Gece oluyor. Artık kar da yağmıyor, bir ara gönül avutmuş güneş de sönmüş. Tükenmez bir dişiliğin, tükenmez bir erkekliğin

daha içine, daha dibine doğru yol alıyorlar.

Kırgın başlayıp uyuşmuş balıklar soğuk yüzeye doğru ölüm-cül yolculukları içinde yavaş yavaş ağarken, onlar, iç içeliklerinde, renklerin, garip bir ışıltıda ağır ağır devinen eski yeni ölüle-rin, geçmişlerden arta kalmış kentlerin arasına dalıyorlar. Balık-çı renkten, ışıltıdan, yosunlaşmış ölümlerle kayalaşmış yapı taşla-rından korkmuyor; yeşilin her çeşidinin şenliğine çoktan hazır gibi. *Yeter ki diyor, yeter ki diye düşünüyor orfinozun da bunu anlayacağını umarak, bilerek, yeter ki diye diyor-düşünüyor, ölü-mün sultanıyla yüz yüze gelmeyeyim. Ona hazır değilim.*

Ama balık böyle bir şey anlamıyor, bilmiyor sanki. Vara va-ra vardıkları bir kayanın dibine kuyruğuyla şöyle bir dokunuyor. Kaya ortasından çatlamağa başlıyor. Balıkçı bilir ki, ancak bir balıkla, bir yılanla dostluk kurmuş, bir martıyla konuşmuş adam-lar, kısacık bir süre açık kalacak bu çatlaktan içeri girebilir, ölü-mün ayağına yüz sürebilir. Karanlıklar Sultanının yeryüzüne çı-kıp gezmesini biraz geciktirebilir. Bu çatlaktan içeri girmekte çabuk davranılmazsa kaya gene kapanır, bir daha açılmaz. Kişi-oğlunun umudu bir daha canlanmamasıya söner gider.

Balıkçı "hazır değilim," diyor bir daha. Bu karşılaşmanın sonucu her zaman belirsizdir, insanoğlu buradan bir şeyler elde ederek, bir şeyler öğrenerek çıkabilir, yeryüzüne dönebilir; hiç çıkmayabilir, dönmeyebilir de...

"Hazır değilim," diyor balıkçı; kapanıveren çatlağın kıştırdı-ğı yüzgecini yırtarak kurtuluyor. Canının acısı içinde, kolundaki ağırlığı yeniden duyarak, zokanın dayandığı yerde etinin yırtıldı-ğını bilerek uyanıyor. Koluna asılı balığın yüzgeci yırtılmış, ka-namakta. Gözünde bir damla yaş titrer gibi.

Sandal hâlâ akıntıya kapılmış gitmektedir belki de, uzakta, yukarıda... Suyun içinde bir kan izi, bir gözyaşı yolu bırakarak kırgın balıkları gibi ağmağa başlıyorlar balıkla balıkçı. Sonra "vurgun" diyor içinden balıkçı, "vurgun yedim, bilmeliydim öy-le olacağını," diye düşünüyor -ya da, düşünmeğe vakit bulabili-yor- belki... Kendisini vuranın deniz olduğunu hiç usuna getir-medен.

Bir zamanlar, dost olduklarını düşündüğü yılanla eşitlik içinde birkaç dakika geçirmişlerdi. O yılanı tutsak etmişti ama yılan da cezasını vermişti bu tutsaklığın. Buna karşılık kendi, gücünü göstermeğe kalkıp yılanı herhangi bir şey yapmadığı gibi yılan da, ona dokunmamıştı salıverilince. Balıkça, dostluktan öteye geçmek istediği için sürekli olarak tırmanıyor, kolunu azar azar yutuyor, omuzuna yaklaşıyor; yuttukça da büyüyor, ağırlaşıyordu.

Balık ağırlaştıkça, bu yükü sevdiğini anlıyordu balıkçı; ağırlığın arttığını duydukça, gönlünde, onu yeğnileştirebiliyordu. Soğuğu duydukça, içinden kaynayan, üreyen bir ısıyla, kendini de balığı da ısıtabiliyordu. Yavaş yavaş balığın dilinden anlamağa başladığını sezdi. Kim bilir, belki de balıktı balıkçının dilinden anlamağa başlayan. Uzun sözün kısası, yavaş yavaş, anlamağa başlıyorlardı birbirilerini.

Balık "uyu gene," diyordu ona. "Hazır değilim dediğin için giremedik karanlığın içine; ölümden korktun. Oysa ölümlerle bir araya gelmeden, acılar çekip parça parça olmadan, gönlün tazelenmez, yeniden doğamazsın."

"Seninle her yere giderim," diyordu balıkçı. "Ama hazır değilsem bir şeye, seninle bile gitsem, neye yarar?" Ne ki, kendi gönlü bile kanmıyordu, balığa bu söylediklerine.

Çocuk ilk avını getirip büyüklerinin önüne bırakıyor. Gözleri yerde, bekliyor. Oymak dedesi hayvanı yarıyor, kanından alıp çocuğun dokuz yerine sürüyor, usta elleriyle sağ bacağın en güzel kemiğini sıyrıp çocuğun eline veriyor, "bundan böyle herkes seni şimdi vereceğim adla anacak," diyor. "Adın..." O sırada gök gürliyor uzun uzun. Çocuk adsız kalıyor.

Balıkçı, hanidir, suyun içinde mi dışında mı, yüzünde mi dibinde mi, bilemez olmuş. Bir ad arıyor; belki kendine, belki ba-

lığa, belki de ikisinin oluşturduğu yeni yaratığa. Aynalar var sanki çevresinde, durmadan çoğalan; bakıyor, görüyor, baktıkça daha çoğunu görüyor; eşini bugüne dek görmediği bir, yüz, bin yaratık görüyor: Bir kolu balık bir adam, ağzından insan başı bitivermiş bir balık, bacakları arasından boğazına dek bir balığın uzandığı bir adam, bir insanla çiftleşmiş bir balık, bir balıkla tekleşmiş bir adam, kendi kendiyile çiftleşen bir balık, kendi kendiyile çiftleşen bir adam... Sonu yok bunun. Biri yüzü bini binlercesi, çevresinde çılgınca hazlar içinde çırpınıp gerinen titreyip uzayan büzülüp genleşen yaratıklar; bir yaratık, bir esrikliğin çoğaltıp durduğu tek bir haz yaratığı. Sonu yok.

Hem balıkların çiftleşmesi, ancak, insanların oyun olsun diye yaptıkları resimlerde görülür.

Aradığı adı birileri, uzaktan, fısıldar gibi; ama balıkçı işitemiyor bu fısıldanan adı, bir şeye benzetemiyor.

Ortalık aydınlanıyor ara sıra. Gün doğup batıyor belki; belki bulutlar aralanıyor. Bildiği tek şey, bu aydınlanmaların sıklaştığı, bu aydınlığın gitgide arttığı.

Düşünmeğe çalışıyor: Ava çıktım, avımla iç içe geçmiş durumda döndüm. Saçmaladığımı biliyor. Avım değil ki, diyor; ne ben bunun ardına düştüm, ne bu benim karşımda sıkıştı kaldı; bir rastlantıydı buluşmamız. İç içe geçmiş bile değiliz; o ne isterse, nasıl isterse, öyle oluyoruz, o duruma geçiyoruz... Hem döndüm sayılır mı? Nereye, kime, ne zaman dönmüşüm ki? Bir garip, yolda, bir tuhaf yolculuktayım. Ama onunla –orfinozla, balıkla, kendini bana yakalatıp ardından beni yutanla– birlikte yaşamak zorunda kaldığım doğru. Niye öyle diyorum sanki? Hoşuma gitmiyor mu? Birlikteyim demekle yetinmeli. Tek kesinlik bu. Ardı yok.

Düşünmekten vazgeçiyor balıkçı. Çünkü şimdi güne doğru ağıyorlar.

Işık yok, ısıltı, balkıma yok. Un gibi bir aydınlık içindeler sanki. Yeryüzünden çoktan kopmuş gibi. "İkimiz de ölmüş olmalıyız," diyor balıkçı, ya da kendini hâlâ balıkçı sanan bir düşünce; "balığın ağırlığı üstümden kalkmadı; oysa uçar gibiyiz..."

Öldüler, parçalandılar; yürekleri, dalakları, bağırsakları yenilendi belki, belki yeniden doğdular...

Ölümler her şeyi bilir; öğrenmenin yolu da ölmektir. Ölüp yok olan, ölümlere karışan, yerin, suyun altına inip onlardan salık alan, gökyüzüne, onun da ötesine çıkıp ışığı, aydınlığı, bilgeliği oradan, çiçek derer gibi, yanma alıp gövdesinin dağılmış parçalarını yeniden bir araya getirerek, tazelenip yeniden doğmuş gibi yeryüzüne dönerek insan arasına karışandır ki bilinecek her şeyi bilir.

Öldüm, dirileceğim, her şeyi bilir olacağım, diyor balıkçı.

Balığın dişleri omuzuna saplanıyor. Onu unutmaması gerek. Gurura hele, hiç kapılmaması gerek.

Bir martı yayılıyor üzerlerinde, bir ağacın tacı gibi. Kendi o ağacın gövdesi. Balık –omuzundan, üzerinden bir an bile kopmadığı halde– aşağıda, uzakta, yeryüzü, suyu yüzü gibi yayılıyor. Gökyüzü, yeryüzü, sualtı bir araya gelmiş gibi, bu Ulu Ağaçta. Evrenin tümü olmuşlar sanki. Balıkçı biliyor ki balık kendisine yapışık; aşağıda yayılır gördüğü ise denizdir. Bu ana dek denizi görmüyor, her şeyi balık aracılığıyla düşünüyordu. Şimdi, ansızın...

Sonra uzaktan –ne zamandır belli belirsiz yaklaşarak artan ama gene de uzaktan– gelen bir uğultu, kulaklarının dibinde patlar gibi oldu. Martı ile birlikte göz karartıcı bir hız içinde düşerlerken denizin yayılıp sayısız parmaklarını uzattığını gördü, balığın bütün gücüyle kendisine yapıştığını duydu. Sonra ortalık iyice karardı.

Bey, karacanın ardından uçuyordu mahmuzlayıp durduğu Tekboynuz, kızıoğlan kızlara düşkün. Koşar, koşar, onların atın sırtında. At, kanatlarını germiş, gölgesini karacanın üzerine kucağına atar kendini, yatar: Herkesin bildiği bir şey bu. Tekdeğdirdi değdirecek. Karaca birden taş gibi durdu kaldı. Dünya-boynuzu yakalayıp yiğitlik göstermenin tek yolu da, güzel bir

lar çarpıştı delice hızları içinde. Boynu kırılıp yüzü gözü kan delikanlının kız gibi giydirilip kıra salınmasıdır. Delikanlı kırita içinde kalan Beyi gözyaşlarıyla diriltmeğe çalışan uzun saçlı, kırita önden yürür; tekboynuz onu görür görmez koşar gelir, uzun parmaklı; güzeller güzeli delikanlının yok oluvermiş bir kucağına atılır, koynuna girer delikanlının. O zaman kat kat giykaracanın yerinde durmakta olduğunu kim anlayabilir, kim bile-siler altına gizlenmiş mızraklar ortaya çıkar, tekboynuzun böğ-bilir bundan böyle?
rü delik deşik olur.

Kişioğlu, silik anısı belleğinin bir köşesinde sıkışıp kalmış uçağa yeniden ulaşmak için can atar. Ama kaç kişi –bir parça-cık da olsa, eksik güdük de olsa– bunu başarabilir? Eskiden, çok eskiden olur, olabilirdi belki o iş. Her şey bitip tükendikten sonra her şeyin yeniden başlayabileceğine, biten bir yılın ardından yeni bir yıl geldiği gibi o uçağa dönülebileceğine inanmak güç artık. Bir daha, bir daha ölüp, bir daha, bir daha, bir daha dirile-bileceğine inanamıyor insan. Akıp gitmenin çizgisi üzerinde, örneğin bir kolunuzu yutmuş bir balığı el içinde taşımakla bilgeliğimizi gösterdiğinizin kaç kişi farkındadır? Başta, kolu yutulmuş kişi, bunu bilgeliğine değil, sevdasının çaresizliğine verir; karşı konmaz bir yıkımın kurbanı olmağı seçmek türünden bir katlanış acılığından kendine bir büyüklenme payı çıkarmağa bakar.

Balıkçı, şu anda arkadaşlarının arasında, kahvede oturur görüyor kendini. Çevresini almışlar, üzüntüleri yüzlerinden okunuyor. Balığı görmedikleri besbelli, ama balığın içindeki kolunu da görmüyorlar. Günlerdir nerede olduğunu soruyorlar, kazaya uğradın diye merak ettik, diyorlar. Hiçbiri, kolun nasıl koptu, diye soramıyor. Hakları da yok değil ya... Bir kolu koparsa, kesilirse, birkaç günde iyileşmez insan. Sonra, kazaya uğramış olsa duyulur, hastaneye yatmış olsa bilinirdi. Balıkçının ağzından tek söz çıkmıyor. Yalnız, balığın görünmemesine üzülüyor. Gene

de, ne yalan söylemeli, kolumu yutmuş koca balığı nasıl görmezsiniz diye bağırarak istediği halde, cesaret edemiyor, bu konuyu açmağı gözü yemiyor. Herkesin görmesini istediği bu seviyi görmeyenlere gördürmek, böylesine bir yiğitlik gösterisi, böylesine bir yürek pekliği mi gerektirmeliydi? Kendinden tiksiniş evine dönüyor. Şimdi de evinde görüyor kendini. Sanki balıklarla birlikte denizin dibine inen o değil, balıklarla birlikte uçar gibi olan o değil. Balık yalnız kolunu yutmuş değil şu anda; her yanını sarar gibi. Seni görmediler, göremediler diyor, pesten pes bir sesle; seni görmelerini sağlamak için ne yapmalıydım ki? Söylemek, anlatmak... Deli derlerdi, görmezlerdi. Dokundurmak... Görmedikleri bir kolun yerinde bir balığa mı dokunurlardı? Ya da... Ne bileyim, göze alamadım işte. Belki de sensiz edemediğimi anlıyorum, biliyorum; ondan korktum belki; seni benden ayırırlar diye korktum... Durdu. İlk olarak böyle şeyler düşünebiliyor, söylüyordu. Sevi, ilk olarak, bu sözlerin kılığına giriyordu ağzından çıkarken. Seninle her yere giderim artık, oraya, denizin dibindeki ölüme bile... Hazırım, şimdi hazırım, ölümün bile yanına varabiliriz...

Kendini sandalında görüyor ansızın balıkçı. Kurşun rengi, ışıksız, karardı kararacak bir gökyüzü altında. Sandal akıp gidiyor hâlâ. Kolundaki ağırlığın yeğnileşmesini önce gönlünün gücüne bağlıyor ama biraz sonra anlıyor ki balık küçülüp kurumakta, etleri yarılıp kokmağa başlamakta. Dişleri hâlâ omuzunda ama balık hızla bir gelmiçe dönüşüyor. Çıldıracak gibi oluyor balıkçı; çıldırmamışsa daha. Anlamıyor, anlamak istemiyor. Balık eriyip parça parça döküldükçe kolunun kemiği çıkıyor ortaya, kendi etini de götürüyor balık. Kendi kemikleri dökülüyor balığınkilerin ardından. Balığın başından arta kalanla birlikte kol kemiği omuzundan koptuğunda balıkçı ne yapacağına karar vermiştir artık. Sandalını, kıyıya vuracak gibi çeviriyor, sonra kendini suya bırakıyor. Adımız Seviydi diye düşünüyor, ama bulamadım bu adı, seçemedim vaktinde. Gürültüye kulak verdim gereksiz yere, gürültünün gizlediğini işitmeğe çalışmalıydım.

Deniz, kendiliğinden gelen balıkçıya kucak açmış. Ölmeyen sevinin öldürücü olduğunu bilememiş bu zavallıya kim yol gösterecek şimdi, hazır olduğunu söylediği ölüme kim götürecekt onu? Bu iş denize düşüyor. Orfinozun balıkçıyı güçlü sandığı sürece sevmiş, güçsüzlüğünü –insanlar karşısındaki neyse de, kendi karşısındaki güçsüzlüğünü– gördüğü anda parçalanıp dağılmış olduğunu kim anlatacak balıkçıya? Birilerinin anlatması gerek. Ama denizin işi değil bu. Deniz, her acıyı boğan ölüm gücünü, her gücün üstünde görür gibidir çünkü; enginliği ölçüsünde, güçlülüğü –gördüğü yerde– tanır.

Aşağıda, şimdi, ölümün kayası yavaş yavaş aralanmaktadır kendisine doğru süzülüp gelen balıkçıyı karşılamak için. Deniz, analar gibi, sevdiğini, döl yatağında tutup saklayacaktır, bir daha doğurmamak üzere.

1968-1972-1976-77

2.

Şekerciden aldığım bir tekerlek tatlıyla gittim, bir kahvenin sokağa bakan, üstü tenteli sekisine oturdum. Kahveci o tatlının tümünü kolayca yiyebileceğini sanan görmemiş gezmenler karşısında duyduğu şaşkınlığı her Tanrının günü elli, yüz kez belli etmekten usanmamış olacaktı ki gözlerini açarak bir tatlıya baktı, bir bana; çayı getirdi, gerideki tezgâhının ardına çekildi.

Ölüm kadar güzel yüzlü adam görünmemişti daha. Kahveciye inat, tatlımı yedim, bir demlik çay daha ısmarladım, gazeteyi okudum bitirdim.

Neden sonra adamın şaşkınlığının gerçek olduğunu anlayabildim. Konuşmamdan, bölge gazetesini okumamdan, benim gezmen değil yerli olduğumu düşünmüştü herhalde.

Kalkıp içeriye, tezgâha gittim, parasını verdim; ardından şaşkınlaşıverdim. Dükkânın arkası duvar değildi, camdı; bir kapıdan, gene tonos tavanın altında kalan başka bir sekiye çıkılıyordu. Ama camdan öteye bakınca gökyüzünü görüyordunuz. Tezgâhın hemen altına gelen yerde de bir iki kulenin tepesi...

Cam duvarın kapısından, ötedeki sekiye çıktım. Önümde açıliveren derinlik karşısında başım döndü. Elim tutunacak bir yer aradı, bir masa köşesine çarptı. Basamak döşeli bir uçurum vardı altımda. Uçurumun dibinde de, sekizde birini bir çeşmenin kapladığı değirmi bir alan. Özekten çevreye çizilmiş çizgilerle dilim dilim bölünmüş, taş bir değirmi alan. Bir yanında eski saray, üç katıyla, bir oyuncak gibi kalıyordu altımda. Kulesinin üst mazgalları karnımın karşısındaydı.

Ana dili İngilizce olmayan bir ses, yanıbaşında "Striking, isn't it?" dedi.

Tutunduğum masada oturuyormuş. Önünde açık bir defter, kalemi elinde. Evetledim başımla. Yüzü asık değildi ama gülümsemenin izi de yoktu yüz çizgilerinde.

Yavaş yavaş sekinin kıyısına yaklaştım, biraz alıştıktan sonra, son yenilenişinden bu yana gene de aşınmış basamaklardan inmeğe başladım, ağır ağır. Dördüncü basamakta durdum, başımı çevirdim. Biraz yukarıda kalmıştı gözleri; bana bakıyordu. Arkasında, duvara yapıştırılmış bir duyuru gördüm gözümlün ucuyla. Kocaman yeşil harflerle yazılı DİKKAT sözcüğünden başka bir şey okunmuyordu. Önüme bakmak daha doğru olacaktı. Neden sonra üçgen dilimli alana inebildim. İnsan eliyle dev ölçüsünde bir eski çağ tiyatrosuna benzetilmiş olmasa, bu yamaç, aşağıdan bakanlara, sarp bir dağ yamacı gibi görünürdü. Alanın bir yanına doğru yürüdüm. Eski sarayı uzaktan, karşıdan görmek istiyordum. Değirmi alanın bitiminde, yapı duvarlarının yeniden başladığı yerde, DİKKAT'li bir kâğıt daha çıktı karşıma. Gelen geçenlerin çok olduğu, yolun darlığından ötürü ister istemez insana çarptıkları, ama özür dilemeden geçip gittikleri bu köşede, gezmen aldırılmazlığımla takınarak duyuruyu dikkatle, sonuna dek okudum.

İkinci Masal

GECEDEN GECEYE ARABAYI KAÇIRAN ADAM

Nezihe'ye

*Günlerden deniz, sulardan salı,
Yürürden vatos, yüzerden kedi...*

"Uslu Kişilere Tekerlemeler"den

Adam, yıllardır, Sazandere'ye gideceğim, gidiyorum diye tutturmuş yaşırdı. Biri mi gitmiş de övmüştü orayı, haritanın birinde mi görüp merak etmişti, yoksa bir resmi mi ilişmişti gözüne bir yerlerde, bilemiyordu. Tek bildiği, denize gitmeğe her kalkışında, Sazandere'yi düşünerek yollara düştüğü, sonra da ya üşendiği, ya başka yerlere giden arkadaşlarına uyduğu, ya da yolun bozuluverdiği, arabaların işlemeyiverdiği bir sıraya rastladığı için, oraya bir türlü gidememiş olduğuydu.

Denize tutkundu kendini bileli. Kulaç atarken, kollarının suya saplanıp kaydığını, suyun yüzünde açar gibi olduğu yaranın tükenmez bir dirençle kapandığını gördükçe, gövdesinin, bacaklarının bu serin renkli peltenin içinde salınmasına baktıkça, dirimi bütün varlığıyla duyar, kavrardı. Denizsiz kalmamak için, gittiği her kıyıdan çakıllar, kavrılar taşırdı evine. Denizi bütün gözenekleriyle yeniden emebileceği günlerin gelmesini, çakıllara, kavrılara bakarak beklemişti, kışlar kışı. Yediği balıklarda yosunların, kıyıların kokusunu arar, ağaçları hışıldatan yele, işlerken yürek atar gibi ses çıkaran makinelere kulak vererek bu seslerde, kıyıya çarpan dalgaları, denizin yüreğinin atışını bulmağa çabalarlı.

Denizsiz bir kentte oturmağa karar vermekle deniz tutkunluğunun artacağını, çok sevdiği bir şeyden, insan hali, usanabileceği bir günün gelip çatması olasılığını ortadan kaldırabileceğini düşünmüş, bir çeşit kurnazlık etmişti sanki; kendi kendini aldatmağı gereksinirmiş gibi, bunu yapmanın boşluğunu anlamadan... Kocaman kocaman kavaklar vardı oturduğu bu kentte, sokaklarda, bahçelerde sıralanıp boy gösteren; ilkyazın gelmesiyle yeşerip yapraklanınca, hışıltılarını duyurunca, her ağaçtan daha çok, denizin dalgırlanışını, teknelerin salınışını anımsatırdı bunlar. Balık oluverirdi kavaklar bakarken bakarken, deniz olmanın, sandal olmanın arkasından; balığın kavağa çıkması deyimini eskitir, yok ederdi.

Kavaklar yapraklandıktan epey sonra da, bir kuş gelip ötmeye başladılar geceyarısını geçe. Kısacık iki sestem, biri üst biri alt perdeden iki sestem oluşan ötüşünü saatlerce, kısa, eşit aralıklarla, yineler dururdu. Bu muydu ishakkuşu dedikleri? Kestiremezdi bir türlü. Kentlilerin o saatte uyanık duranları, kuş seslerinden anlamaz olmuşlardı nedense. Kime sorar, kimden öğrenirdi bu işin doğrusunu? Ama adını kesinlikle bilmeyedursun, kuşun sesi geldi mi, adam anlardı ki denize dönmenin çağı erişmiştir. O zaman, içtiği sulara tuz ekmeğe başladılar düşünde, gövdesinin bütün uzunluklarını mersin balıklarına, bütün yuvarlaklıklarını denizanalarına dönüştürür, yosun ormanlarında dolanırlar, dalıverirdi palamut corumlarının içine. Sonra, bir sabah, uykusundan sıyrılıverir, denizin yolunu tutardı.

Kavaklar, kentin her yerinde bir daha yapraklanmıştı. Kuş bir daha ötmüştü. Ama kuş da, yapraklar da, denizi kıpraştırmamıştı gönlünde bu yıl; ilk kez olan bir şeydi bu. Yılların verdiği alışkıyla, denize gitmesi gerektiğine inanıyordu gene de; denizden güzel bir şey düşünemiyor, denizde doğduğunu unutamıyordu hâlâ, onun için denize gidecekti.

Adam gönlündeki bu değişikliği farketmişti ama neye yoracağını bilemedi. Çok da deşmedi duygularını. Bir değişiklik sezdiğine göre, en iyisi, şu yıllardır gidemediği Sazandere'ye gerçekten gitmek olmaz mıydı?... Öyle de yapmıştı; kimseye haber verme-

den yola çıkmış, önce kıyının bu büyük kentine gelmiş, otobüs-ten indiği gibi, Sazandere otobüslerinin kalktığı yeri sormuş, "karşıdaki garaj" diyen adamın sözüne uyarak garajın kapısından içeri, korkunç bir gürültünün, sağır edici bir uğultunun içine atmıştı kendini.

Otobüs garajının kapısından geçerken gözlerini yummuştu. Yüksek bir kayadan denize dalarken, kendini boşluğa bırakmadan önce yaptığı gibi. Gözünü açmasıyla birlikte, gürültünün, uğultunun içinden sıyrılmak için, bir suyun yüzüne çıkmak istercesine, ayaklarının –itme, atma devinimine geçmek üzere– gerildiğini duydu. Yosunlarının dal dal, ağaç ağaç, gövdesine dolandığı çamurlu bir gölün suyu gibi her yanını saran, etine, kanma saldıran bu gürültünün çıkılacak bir yüzü, bir yüzeyi yoktu oysa. Bu ses gölünden, bataklığından kurtulmanın tek yolu, Sazandere'ye gidecek otobüsü bulmak, ona binerek, onun içine sığınarak, onun kucağında buradan kopup yola düzölmek olacaktı.

Koca, kanlı canavar köpekbalıklarının karnına, başındaki çekmenle yapışıp, yüzgecini bile kıvıldatmadan, köpekbalığı hı-zıyla deniz deniz gezen tembel balığı düşündü... Kavaklarda öten kuşun adını kesinlikle bilemiyordu ya, bu balığın adını hiç çıkaramıyordu. Rem'li, Remo'lu bir şeydi galiba...

gene pazar yerinden geçtiğini görüyordu
bir yandan da

Her yerinden çekiştiriyorlardı. Sazlı'ya, Görencik'e, Madra-baz'a, Kuyulu'ya, Arıfköy'e, oraya, buraya, kalkıyordu arabalar, kalkacaktı, aceledelim, aceledelim...

ağır ağır yürüyordu sessizlik içinde

Otobüste uyuklarken yarı anı yarı düş bir geçişe girişmişti denizsiz kentin kavaklarla çevrili bu pazar yerinden; bu gürültü kasırgasında uyanacağına daha mı uyuşuyordu ne?

pazar yerinin dışından bir yerden, film çeker gibi
durduğu bir yerden de, pazar yerini boydan boy
ağır ağır geçişini izliyordu kendi kendinin

Rastgele durdu gürültünün bir yerinde. Omuzlarına eller ya-pıştı iki yandan; sürücü yardımcıları, küçücük çocuklardı da on-

dan olacak, bacaklarına yapıştıyordu. Gerdir'e, Baltepe'ye, Bodur'a, Sultaneşiği'ne, Kuşlar'a götürmek istiyorlardı onu. Sazandere'ye gide... diyememişti ki daha, koluna yapışanlar, bulaşmış çamur silkeler gibi atmışlardı onu öteye, gürültü gölünün daha uzaklarını göstererek. Soluğu darala darala, kalabalığı güçlkle yararlanarak ilerlemeğe çabaladı adam.

merdivenden inmişti pazar yerine. Pazar günü dışında bir gün, pazar öncesi ile sonrası dışında, malın yığıldığı önceki günle, pisliğin, süprüntünün kaldırıldığı sonraki günün dışında bir gün, haftanın ortasında bir gün, ıssız, tablasız, sergisiz, direksiz dayaksız, güneşliksiz pazar yerinin bir ucundan bir ucuna

Orasına burasına yapışıp kendisini çekiştirenlerden kurtulmanın yolunu öğrenip öğrenmediğini sınavacaktı şimdi. Sazandere... demeğe kalmadı, garajın derinliklerine doğru, gittikçe artan uğultunun, sıcaklığın, yağ kokusunun içinde ilerlemekteydi gene.

bir ucundan bir ucuna ağır ağır yürüyordu sessizlik içinde. Merdivenin tepesinden, sokağın oradan da, izliyordu kendi kendini. Yel esiyordu. Yağmur yağdıracak bir yel. Yerlerden kalkan toz çevrileri paçalarına, yenlerine, kulaklarına, saçlarına doluyordu. Malların sergilendiği, betonla çevrilmiş toprak setlere çıkıp iniyor, ağır ağır yürüyordu pazarsız pazar yerinin bir ucundan

Ter kokusuyla yağ kokusunun en koyusunda, en sıcaklığında, garajın en kuytu köşesini dolduran üç araba gösterdiler, söver gibi. Uzaktan da olsa, görebilmişti hiç değilse Sazandere arabalarını; oraya doğruldu.

bir ucundan bir ucuna; yürüdüğüünün bilincinde olduğu ölçüde de, kendi kendini ta ötelere, pazar yerinin dışından, yukarıda kalan sokağın oradan, makinesinin gözüyle izlediğini görüyordu. O ıssız genişliğin, o sessiz uzamın bir ucundan bir ucuna

geçen yalnız adamın filmini çekiyordu, pazar yerinin gerisindeki adam, yani kendi; pazar yerinin bir ucundan bir ucuna

Gösterdikleri yere yaklaşırken, üç otobüsten birinin, gürültünün doyurduğu kulaklarının sağırılığı içinde, sessiz bir filim-deymiş gibi, çıt çıkarmadan süzülüp gittiğini gördü. Koşmak istedi. Garajı dolduran adamların hepsi, geldi önünde durdu sanki.

bir ucundan bir ucuna geçerken de, o sessiz ıssızlığın içinde, gençliğinde, bir arkadaşının onca se-verek söylediği bir türkü, ansızın, yolunu bulmuştu bilincine çıkmanın... *Yel vurdukça denizlerine, denizleri dalgalı...* Oysa öncesi vardı o türkünün, kavakların, Aksaray'ın kavaklarının gölgeli olduğunu söyleyen. Pazar yerinin dört yanını çevreliyordu buradaki kavaklar. Ulu, salınan, ırganan. Ortalarındaki uçsuz bucaksız pazar yerinin ıssızlığındaysa, yağmur yelinden başka dalgalanan bir şey yoktu; kendisi o geniş uzamın bir ucundan bir ucuna

Seslenmek istedi, işitemedi sesini, düşlerdeki gibi. Köşeye vardığında bir tek otobüs kalmıştı. Soluk soluğa sordu karşısına çıkan sürücüye, otobüsün kaçta kalkacağını. "Kalkmayacak bu," dedi sürücü, "bir yere gitmiyor ki..." Adam öfkesinden dondu, derin bir soluk aldı, yutkundu, sonra en dingin sesiyle sordu: "Demin burada üç otobüs vardı. Nereye gitti öbür ikisi?" Sürücü, bu soruya ne denli şaşıtıldığını yüzüyle, sesiyle göstere göstere, "Nereye gidecek?" dedi, "biri Gündüzlü'ye gitti, biri de Arifköy'e..."

pazar yerinin ıssızlığını verev bir çizgiyle bölerek bir uçtan bir uca yürür, yürüyen kendini pazar yerinin dışından, sokağın oradan, kat kat merceklerin keskin inceliğiyle gene kendi izlerken, bu ölüm sessizliğinin içinde yürüyen adamın toz çevrileri arasında denizi usuna bile getirmediğini görürmüş, bilivermişti. Ama sokağın oradan bakan

adam olarak mı, yoksa pazar yerinin bir ucundan bir ucuna

O gece Sazandere'ye artık otobüs kalkmayacaktı, öyle diyor-du şimdi değnekçi. Bir an, ikircik içinde, kalakaldı. Başka bir otobüse biner, bildiği yerlerden birine gider, Sazandere'yi bir başka yaza bırakırdı. Her zamanki gibi. Ama vazgeçti sonra. Garajdan sokağa çıkınca arabaların, açık hava sinemalarının, şerbetçilerin, fındık fıstıkçıların, insanların bu saatte büsbütün azgınlaşan Akdenizli gürültüsü diken diken battı beynine. Yorgundu, uğultunun sağırlığı geçiyordu yavaş yavaş. Bir otel buldu kendine, yattı, uyudu.

Uyanırken hâlâ pazar yerinde yürüyordu. Ayınca, budalalılığına sövmeğe başladı. Bir yandan pazar yeri düşü, bir yandan koşuşmanın şaşkınlığı, o gece sorması gerekeni sormamıştı. Sazandere'ye gider diye gösterdikleri otobüslerin hepsi başka yerlere gittiğine göre, Sazandere'ye otobüs kalkmış mıydı? Bu gece kalkacaksa nereden kalkacaktı? Kendisine yol gösterenler, ya bilmediklerinden, ya domuzluklarından, kendisini yanıltmışlardı. Bu gece ne olacaktı? Gündüz otobüs kalkıyor bile olsa, gitmeyecekti garaja. Burada denize girmek varken, güneşin altında kızacak otobüste kavrulmak alıklık olurdu. Telliye bindi, denize gitti. Akşama doğru dönüp karnımı bir güzel doyurdu, garaja uğrayıp değnekçiye buldu. Değnekçiye bakılırsa, Sazandere'ye yarımşar saat arayla üç otobüs kalkabilirdi; ilki hep kalkardı ya, yolcu çıkarsa, ikincisi, gene yolcu bulunursa, üçüncüsü... Adam, saatini öğrendi, yeni yeni canlanan sokaklarda biraz dolandıktan sonra, ilk otobüsün kalkışından yarım saat önce geldi, gösterilen yerde beklemeğe başladı.

Bu gece gürültüye biraz alışmış olduğundan mı yoksa kulaklarını gönül gücüyle sağırılaştırdığından mı ne, garajın içinde değil de çok uzağında gibiydi. Sanki pazar yerindeydi gene... Deniz sanki yavaş yavaş kendisinden uzaklaşıyordu. Oysa buradaydı, denize gitmek için uğraşıyor, yaşamı boyunca göstermediği bir kararlılıkla, av bekler gibi bekliyordu otobüsü. Pazar yerindeki adamdı denizi unutan. Bunu, sokağın oradan bakan

adam olarak mı, yoksa pazar yerinin

bir ucundan bir ucuna yürüyen adam olarak mı biliyordu? Yolunun ucundaki ölümü düşünmüştü pazar yerinde yürüyen adam, ya da, onun öyle düşündüğünü, film çeken adam bilmişti. Niye pazar yerinin yaşadığı üç günün değil de, bu ölü gününün filmini çekiyorum makinemle? diye düşünüyordu galiba sokağın oradaki, merdivenin başındaki. Ama gene de yalnız o değildi bunları usundan geçiren, pazar yerinde yürüten kendi de öyle geçirivermişti bunları içinden. Başını kaldırmış, film çeken kendine bakmıyormuş gibi, ama sonunda ona bakacağını sanarak, kavaklara bir göz atmıştı. O kuş bu kavaklara da gelir öterdi herhalde geceleri. Sonra film çeken kendine bakmadan, gözlerini önünde giden ayaklarına dikmiş, yürümüştü gene. Yürüyor, kendi filmini çekiyordu yukarıdan. Pazar yerinin öbür ucuna vardığında

Üç dört ayrı zamanı birbirine kattığının bilincine vardıkça usu büsbütün karşıyordu. Geldiği otobüs buralara yaklaşırken, yol yorgunluğundan olsa gerek, ımızgandığı yerde, pazar yerinde yürüyen adamla yukarıdan bu adamın filmini çeken adama bölünmüştü. Garajın gürültüsüne daldığında, bu geçiş yakasını bırakmamıştı. O sırada garajın içinde yürüyen adamla birlikte üç kişi olmuşlardı. Garajda yürüyen, pazardakilerin hem içinde hem dışındaydı, onları görüyordu sanki karşısında. Gece, düşünde, o tükenmek bilmeyen geçişi sürdürmüştü. Şimdi, hâlâ, pazardaki adamlarla uğraşıyordu. Bir düşün düşünün anısı içinde üçleştiği gibi dörtleşiyor, garajda duran kendine bakıyor, baktığının dışında... Bitmezdi bu. Aynalarda çoğalır gibi çoğalıyorum; yorgunluğa, öfkeye, üst üste yığılan tersliklere vermeli bunu, diye söyleniyor, avutmağa çalışıyordu kendini.

İrkildi. Beklediği yere, kıtıptıyoz bir araba gelmişti. Otobüsün artık kalkması gereken saatti bu. Her yanı dökülen, gerçek takaların güzelliğine inat, küçükseme dolu bir sesle "taka" diye

nitelenen, yıllarca, iyili kötülü yol yeyip bitirmiş otobüslerden biriydi gelen. Sazandere'ye mi? diye sorduğunda, sürücünden belirsiz bir karşılık aldı, evet'e de, hayır'a da çekilebilecek çeşitten... Adam, artık alıştığı için, uğultunun içinde kendi sesini, sorusunu, açık seçik işitmişti. Sürücü, besbelli, yolcu denen aşağılık yaratık türüyle yüz göz olmayacak sürücülerdendi. Adam, biraz beklemeğe karar verdi. Öncekinden daha kırık dökük bir otobüs eskisi yanaştı berikine. Adam bunun sürücüsüne yaklaştı, sorusunu sordu. Bu kez karşılık kesin bir "evet"e benziyordu. Bindi, pek çökmemiş, yayları dirice bir yer buldu, oturdu. Bacaklarını bile uzatabilecekti, yanına kimse oturmazsa... Pazar yeri gene gözünün önüne geldi.

pazar yerinin öbür ucuna varmış, alçak setten sokağa atlıyordu şimdi. Yukarılarda, uzaklarda duran öbür adam, yani gene kendi, makinesini toplayıp gidiyordu. Issız pazar yerinden geçen adamın filmi çekilmiş, bitmişti. Makaralar kutuya girecekti

Düşünün çöngülünden sıyrılıyordu... Yanıbaşında kopan bir tangirtıyla yerinden sıçradı. Uyuklamış mıydı gene? İlk gelen otobüs gidiyordu. Çantasını, torbasını toplayasıya, kendini dışarı atasıya, o soluk, yoluk nesne, kalabalığın içinden süzülüp gitmişti bile. Bindiği arabanın sürücüsünü göremedi. Oralarda duran birine sordu otobüsün nereye doğru yola çıktığını. "Soğukgöl'e gitti galiba." Soluk aldı adam, "bu araba ne zaman kalkacak?" diye sordu gene. "Bir yere gittiği yok, sürücüsü de yatağında uyuyordur şimdi. Demin çıktı yatmağa... Bu araba yarın sabah kalkar. Kazlar'ın arabası bu." Adam çılgın gibi koştu sağa sola, değnekçiyi buldu. Kendisinden başka herkes Sazandere arabalarının nereden kalktığını biliyor olsa gerekti. Ortada Sazandere otobüsünü arayan kimsecikler yoktu kendinden başka. Oysa, imgelediği Sazandere gerçeklik dünyasında da varsa, birçok insanın oraya gitmesi, gitmekte olması gerekirdi. Çıkıştığı değnekçi, "Sazandere arabası kalkalı hanidir," diye karşılık verdi, "o köşeden kalkar zaten," derken garaj kapısının hemen yanını gösterdi. Onunla tartışmak işe yaramadı. "Yanlış anlamışsın

dediğimi," diyordu değnekçi. "Her gece Sazandere'ye tek bir araba kalkar, o da gitti." Apışiverdi adam. Ertesi gece gelecekti gene. Sazandere'ye gitmemeği düşünemezdi artık.

Gene denizde geçirdi ikinci günü. Akşamı, garaja gitti, ama değnekçiye bulamadı. Sazandere otobüsünü, teker teker, her arabanın yanında durarak sordu. Gösterilen yerlere gitti, başka yerler gösterdiler. Kalabalığın içinde omuzunda torbası, elinde çantası, oradan oraya atılıyor, bineceği arabayı bulamıyordu. Her yere gidiyordu öbür arabalar, bildiği, bilmediği her yere. Neden-se, Sazandere arabalarını bilenler azdı, ya da, bilir gözükkenlerin verdiği bilgi sağlam çıkmıyordu. Yorgunluktan, durduğu yere çökecek hale gelmişti. Sazandere'ye giden otobüsü iki kez sor-duğu yerin önünden geçerken bir daha sordu; "on dakika oluyor, buradan kalktı," dediler.

Ertesi gece otobüsü bir daha kaçırdı. Daha ertesi, daha ertesi gece de. Ancak, kovalamacada ustalaşıyordu, otobüsün artık ka-çamayacağı, ister istemez kendisine yakalanacağı belli oluyordu. Gündüzleri denize gitmiyordu şimdi. Nasıl olsa Sazandere'ye varınca bütün gün denizden çıkmayacaktı. Uyuşukluk içinde yatıyordu akşamlara dek, karnını yalancıktan doyuruyor, kitap bile okumuyor, aldığı akşam gazetelerine göz gezdirmeye olsun üşeniyor, onları yatağının altına atıyordu. Denizi unutmanın, otobüsü kaçırmamanın tedirginliğini atıp bir oyunu kurallarınca oynamanın keyfini her akşam biraz daha çok duyarak gidiyordu garaja. Araba artık kaçamazdı. Nitekim öyle oldu. On altıncı gece Sazandere otobüsünü, bir hayvanı köşeye kısıtır gibi kısıttı.

Ama bir gece önce, bütün bu çabasını, otobüsü sonunda bulmuş olmanın utkusunu hiçe indiriveren, yok ediveren bir şey olmuştu. Değnekçi onu bir arabanın arkasına çekmişti. "Kardeş," demişti, "gecelerdir geliyorsun, görüyorum. Söylemesem olmayacak. Gerçekte, bu arabalar içinden sekiz tanesi, başka yere giderken, ya da gittikten sonra, Sazandere'ye uğrayabilir, uğrar da. Ancak, sapa yer olduğu için, gerekmedikçe oraya gitmek istemez sürücüler. Fazla para isterler, yolcuyla çekişirler, onu yarı

yolda indirmeğe kalkarlar. Oralılar zaten hep bir araya gelir, bir otobüse binerler, yola çıktıktan sonra sürücü artık nazlanamaz; ama senin gibi tek yolcuya kimsecikler 'gideriz' demez, öyle bilesin bunu. Hani denk gelecek, başka yolcu olacak da... O zaman gidersin belki. Hem gidilecek yer bolluğuna kıran mı girdi?.." Bu sözler, adamın şu andaki bütün sevincini elinden alıyordu, ama ne çıkardı bundan?

Bu gece otobüsü eliyle koymuş gibi bulduğunda, yolcuların gelmiş olduğunu, arabanın hemen kalkacağını söylediler. Bindi. Pırıl pırıl, yepyeni bir arabaydı bu. Yolcuların hepsi yerine oturmuş, kimi kıvrılmış uyuyor, kimi uyumağa hazırlanıyordu. Yerine oturmasıyla birlikte motor işledi, gürültünün içinden bir gemi yeğnililiğiyle çıktılar. On dakika geçmeden, tek bir ışık damlası bile seçilmeyen kara yolunda gitgide artan bir hızla kayıyorlardı. Uğraşınca, hele hele isteyince, istemesini bilince, pekâlâ oluyormuş dedi adam içinden. Sonra tokat yemiş gibi aydı; bir gece önce değnekçinin söylediklerinden sonra bu düşünce, olsa olsa, gülünçtü, başka her şeyden beride...

Otobüsün ışıklarını çoktan söndürmüşlerdi. Horultular geliyordu her yandan. Kendi de uyuyuverirdi, yorgun varmazdı Sazandere'ye.

Uyandırdılar sonra. Ortalık hâlâ karanlıktı. Otobüs durmuştu. Kulak verdi, uyku sersemliği içinde. Denizin sesi işitilmiyordu. "Ne var?" diye sordu kendisini uyaran adama. Otobüs yolculukları boyunca motora bakan, gerekirse onaran, yolculara şişe şişe soğuk sular dağıtan, kolonya serpen, delikanlı uykusu durmadan bölündüğünden yüzü şiş, incelikle davranması gerektiğini bildiği halde incelik gömleği genç yontulmamışlığının sertliğine dar gelen sürücü yardımcılarından biriydi bu. "İneceğiniz yere geldik," diyordu. Üstelemedi adam, herkesin kendi işini iyi bilmesi gerektiği yollu iyimser bir güven duygusu içinde, indi; karanlıkta birileri bavulunu eline tutuşturdu. Otobüste kendisinden başka yolcu kalmamıştı zaten, inmiş gitmişti hepsi. Ayağını yere bastığını anlamağa daha vakit bulamadan, otobüsün yoğun bir toz kokusu içinde hızla, yeniliğinin bütün gücüyle uzaklaştı-

ğım duydu. Yapayalnızdı karanlığın içinde, besbelli. Adam bekledi. Toz genzini yakmaz oldu. Kulak verdi. Denizin sesi gelmiyordu. Burnunu havaya dikti, tuz kokusu da yoktu. Kızmamasına şaştı, şaşmamasına şaştı. Torbasının askısını düzeltti, bir iki adım attı, ayakları kuma gömülür gibi oldu. Gibi değil, kuma gömülüyordu düpedüz. Çantasını yere bıraktı, eğildi; kumla kumu, deniz kumu değildi bu. Un gibi, incecik, bildiği deniz kumlarının hiçbirine benzemeyen bir kumdu. Katıksız sessizlikte, usuna pazar yeri geldi, geldiği gibi de çıktı gitti usundan. Buranın Sazandere olup olmadığını merak etmiyordu. Bu an sessizlikte deniz, pek uzakta da olsa, işittirirdi kendini. Ses gelmiyordu, deniz yeli gelmiyordu; adam buna da üzülmedi. Hiçbir şey bilmeseydi, yanlış arabaya binmediğini biliyordu. Kaldı ki o sürücü yardımcısına nerede ineceğini daha otobüse binip yerleşirken birkaç kez söylemişti. Bir iki adım daha attı gömüle gömüle. Deniz de umurunda değildi şimdi, Sazandere de. Yalnız merak vardı içinde, yalnız şaşkınlık. Yolcuydu, başına her türlü şey gelebilirdi, hazırdı buna, ama bütün yolcular gibi, gene de, her şeyin yolunda gitmesini, her şeyin ayağına gelmesini, için için beklemişti; gizli, kaçak, saklangan bir duyguydu bu. Deniz burardan çekilmiş miydi bu yıllar içinde? Rastgele yürümeğe başladı, çantasını ardında bırakıp. Düşünmek de boştu, yük taşımak da. Bir tepeciğe tırmanıyordu şimdi, besbelli. Bir kumula. Torbasını da attı bu ara. Yoksa Sazandere, ya da başka neresiyse burası, gerçekte bir çöl müydü? Güldü. Ama inceden inceden bir tedirginlik de yayılıyordu yüreğinden karnına, kollarına doğru. Biraz daha yürüdü.

Ansızın, ayaklarının altında, çukurda, bir dizi pencere gördü, ıslıl ıslıl yanan. Oraya doğru indi. Pencereci duvarın köşesini dönünce bir kapı çıktı karşısına. Deniz yeşili bir dizi camın, içtenden gelen güçlü aydınlıkla çerçevesini çizdiği bir kapı. Elini yumdu, parmaklarının orta boğumlarıyla vurdu kapının ortasına. Elini daha kaldırmamıştı ki kapı açıldı.

Çok yaşlı bir adam duruyordu karşısında. Gülümsüyordu. Kendisini tanıyormuş gibi. "Buyurun," dedi titrek sesiyle, "bu-

yurun, biz de merak etmeğe başlamıştık. Buyurun şöyle ocağın başına..."

Adam, "Beklediğiniz birine benzettiniz beni," diyecek oldu, demedi; ansızın, ne denli üşümüş olduğunu farketmişti. Girdi, sevinçle yürüdü kapının karşısındaki ocağa doğru. "Yeriniz ne zamandır sizi bekliyor," diyordu ardından seken gevrek ses, "ne zamandır bekliyoruz sizi, ha bu yıl gelecek aramıza, ha önümüzdeki yıl diyerek..."

Adam ocağın karşısındaki boş yere oturdu, ayaklarını, ellerini yalın yalın yanan ateşe uzattı. Sağına soluna çevirdi sonra başını. İki yanında da kocamış yüzler, çökmüş göğüslere doğru sarkmış kar saçlı kafaların buruş buruş yüzleri, anlamsızca gülümsüyordu, emik avurtları, dişsiz ağızlarıyla; çukura kaçmış dalgın gözleri, adamın gözlerinin içine içine bakar gibiydi.

1968-1972

3.

Eski sarayı gezmek iki saat sürmüş olacaktı. Müzeye girdikten az sonra, bir on beşinci yüzyıl resminin karşısında buldum onu. Döndü, baktı, ağzının bir köşesi kıpırdar gibi oldu bir gülümseyiş taslağı içinde. Çenesiyle resmi gösterdi, kalktı yerinden, başka bir odaya geçti. Resmin karşısına oturdum. Bu resim, çağının ölçülerine, kurallarına bağlı kaldığı halde o ölçülerle kuralları kendi gönlünce eğip bükememiş, ama onlara gereğince de uyamamış, sıradan sayılabilecek bir "küçük usta"nın işiydi. Eski sarayın önündeki alanda olup biten bir şeyleri gösteriyordu. Saray, yapının her ayrıntısının eksiksiz gösterilmesi kaygısıyla çizilmiş bulunduğu göre, alanda olup bitenler de gerçekçi bir gözle görülmüş olsa gerekti. Ancak alan, dilim dilim bölünmüş değildi bu resimde, büyük bir satranç tahtasına benziyordu, yusuvarlak bir satranç tahtasına... Alanın kıyısına büyük bir kalabalık yığılmıştı. Satranç tahtası değirmide, kutuların kiminde, yabansı giysili adamlar duruyordu. O çağın giysileri değildi bunlar. Seyircilerin giysilerinden apayrıydı. Bildiğim kadarıyla belirli herhangi bir çağın giysileri değildi. Bu çok renkli giysilerin belinde kimi yeşil, kimi mor şeritler vardı, gevşek bir kuşak gibi bağlanmış. Besbelli, bu garip oyunun iki takımı bu kuşakların renginden seçilip tanınıyordu. Besbelli, bir oyundu bu resimde gösterilen. Bir ortaçağ oyunu. Giysilerin yabansılığı, Yenidendoğuğu değil, ortaçağın gizemci simgeciliğini getiriyordu usa. Hiç değilse, benim gibi, bu geçmişi ancak kitaplardan öğrenmiş bir yabancıнын usuna. Oyuncuların yüzündeki

basmakalıp anlatım, bir şenlik oyunundan çok, dikkatle (kim bilir, belki de kaygıyla) oynanan bir oyunun oyuncularını olduklarını düşündürebilirdi.

Kaygıyla oynanan bir oyun ha, dedim içimden; daha neler uyduracağım bakalım...

Resme baktıkça, mor şeritlilerin, yeşillilere göre, daha ağır davranışlı, daha katı, daha kaygılı duruşlu olduklarını görüyordum. Yeşil şeritliler, daha yabanıl, daha çevik, daha sert gibiydiler. Giysilerinin orasına burasına, bir çalılığın içinden geçmişler de gelmişler gibi, yapraklar, dikenler, kökler takılıydı; boyunlarından sarkan zincirlerden atlara, kurtlara, parsalara benzer hayvancıklar sallanıyordu.

Resim büyüyordu gözlerimin önünde, ayrıntılarını gitgide daha iyi seçebiliyordum.

Sesi yerimden sıçrattı beni; resme ne denli yaklaşmış olduğumu birden anladım.

"Nasıl çekiyor adamı, değil mi?" diyordu. "Göçebelerin suyu sevmesi boşuna değil." İlk kez gülümsediğini görüyordum. Esritici bir işti ona bakmak. "Gene gelirim," dedi ardından, "bu oyunun öyküsünü dinlemek istersiniz sanırım."

Bir daha yitti gözden; bir kapı açılıveriyordu sanki önünde, düz duvarın karşısında durur gibi de olsa.

Bir roman tümcesi geldi usuma: "Ellerinizin arasındayken bile... Artık ellerinizin içindeyken bile... Artık avucunuzdayken bile..." Bilemiyordum. Türkçesini nasıl söylemek gerekirdi. "...dayken bile, bu tür yaratıklar, kaçış yaratıklarıdır."

Ama çeviriyi sonraya bırakabilirdim. Karnum acıkmağa başlıyordu. Yemek yerken de düşünebilirdim tümcenin Türkçesi üzerinde. Müzeyi gezmeliydim önce.

İki saat kadar sonraydı, uzun bir geçeneğin ucunda gene görüldü, müzeye girer girmez gezdiğim bir yontu odasına doğru uzattı elini, çıktı dışarı.

Hızlı hızlı yürüdüm, o odaya girdim. Neyi göstermek istemiş olabilirdi ki? İlk girişimde, her müzede göre göre görmez olduğum başlar arasında dikkatimi çekmesi gereken bir şey vardı da

atlamış mıydım? Bir iki büyük, kolu kanadı kırık sıradan tanrı yontusundan başka bir de on üçüncü yüzyıldan kalma bir sin kapağı vardı. Ölüünün yontusu yatıyordu üzerinde. Ansızın anladım dikkatimi neye çektiğini. Bu adamın gösterişli giysisinin katları arasında, göğsünün üzerinde, ufak bir at yatıyordu, boynundan göğsüne doğru büyük bir incelikle yontulmuş bir zincirin ucunda. Ucu kırık ayaklarının altında da bir haşhaş çiçeğiyle böğürtleni andıran ufak bir dal vardı. Taş.

Yemeğimi yerken hava kararmağa başladı. Basamaklardan çıkıp sabahleyin onu gördüğüm yerde içmek istedim kahvemi. Aynı masada oturuyordu. Hava aydınlıktı daha buralarda. Aşagılar iyice kararmıştı. Lambalar yanmağa başlamıştı dükkânlarda ama sokak lambaları sönüktü hâlâ. Bir şey söylemedim; karışısına oturdum.

"Oyuna katılıyor musunuz?" dedi.

Üçüncü Masal

BİR ORTAÇAĞ ABDALI

Adalet Cimcoz'a

(İstanbul'da kendisine okumuştum.
Aralık ayının sonuydu. Yayımlan-
dığını göremedi.)

Her şeyin başında, ortasında, sonunda, hayvanını kuşanık adamın imgesi var. Her şey bu imgenin çevresinde birikip toplanıyor, düzenleniyor, canlanıyor, sağılıp gidiyor.

Bir ortaçağ abdalının imgesi bu. Abasına sarınmış, yıprana yıprana asal soyutluğunu yitirip başının biçimini alan başlığının altında gözleri görünmez olmuş, yalın ayakları koca koca morarmış bir ortaçağ abdalı. Ayazda, küçüle küçüle, bir kamburla bir kuşak olup çıkmış. Gözlerine mil gibi saplanan bu gün ışığının ardından gelecek karanlıkta açıkta yatamayacağına karar vermiş olacak ki, uzakta, tepenin eteğinde duran, çökmüş develeri andıran hana doğru yürüyor. Gün kararırken de olsa, oraya bir kavuşabilse, duvarlardan birinin dibinde kıvrılacak bir yercik bulsa, yetecek.

Gün devrilirken, hanın kapısına hâlâ erişememiş olacaktır bu abdal. Yorgun ayaklarını sürürken kaldırdığı toz beline dek yükseliyor artık. Bu yolda tek yolcu, o. Yol, yalnız onun çevresinde tozuyor. Arada bir, irkilir gibi oluyor, ürperir gibi. Ama, hava karardıkça çıkan bozkır ayazından, sabahtan beri bir tozan ekmek girmemiş kursağının kasılmasından olmadığını bir o biliyor, bu irkilmelerin, bu ürpermelerin. Abayı delip derisini kazı-

yan, etine geçen cırnakları, dişleri; bu yırtılma, delinme acısını abdaldan başkası bilemez, çünkü yarı cırboğa, yarı firavun faresi, tüyü pembeye çalar renkli, dişleriyle kemirgen, pençeleriyle etobur hayvanı kuşağının katları içinde taşıdığını gören yoktur daha. Gençliğinde, bir dağ başında bulduğu kovukta gecelerken kuşağına girip yerleşmiş hayvanı yıllar yılı taşır yanında. Dövmüş kovamamış, kaçıp kurtulamamış, öldürmeğe de kıyamamıştır; lokmasını onunla paylaşmıştır denemez de pek; hayvan ancak üç lokmanın birine ortak olmuştur şimdiye dek. Canını da, yalnız, çok acıktığında yakmıştır, şimdiki gibi. Abdal onunla birlikte yaşamağa öylesine alışmıştır ki hayvanın ölmezliğine bile şaşmaz olmuştur.

Bir lokma ekmek de bulmak zorundadır bu akşam, barınaktan öte. Günlerden beri yürümektedir bu bozkırda; torbasında bir kırıntı bile kalmamıştır.

Handa geceleyecek olanlarsa, başka bir çağın insanları, bu gece. Topluca gezip tozan, gürültülü, tuzu kuru bir sürü adam bunlar. Bozkırın deveden başka binek görmemiş bu ıssız konağına yerden bitme, yel hızlı, maden kaplı binitlerle varmış kişiler. Binitleri avluyu doldurmuş, kendileri de hanın yatacak ne kadar yeri varsa tutmuş. Yorgun olsalar gerek; hepsi, torbalarından çıkardıklarını yemiş, ayaklarının tozu ile serilip yatmıştır çünkü.

Abdal, hanın kapısına vardığında, kapılar çoktan kapanmış, ortalık çoktan kararmış olacak. Abdalın çağında, kapanmış kapılar, gün doğmadan açılmaz bir daha. İçeridekiler ise, kapıların adam almak için değilse bile adam salmak için açılmamasının artık anlaşılmaz olduğu bir çağda yaşıyorlar.

Abdal kapının önünde, ama açıkta, ayazda. Karanlık iyice basmadan görmüş olduğu son şey şu: Sabah beri, bakıp bakıp tepenin eteğine yastanık gibi gördüğü han, gerçekte, tepenin epey berisinde. Dört yanı açık. Sığınacak yer yok bu durumda. Çünkü esim de yok. Yere doğru bastıran, küçülten ayaz var yalnız, fırdolayı... Açılmayacak kapıların önünde dolansa da bir, dolanmasa da. Hayvanın cırnakları etini yarıdıkça yarıyor. Bağırsakla-

rına ulaşacak neredeyse. Hayvanın karnını doyurmak gerek, yoksa vursa, dövse, ensesinden tutup atsa, hiçbir şey değişmeyecek; yıllardır deneyip artık vazgeçtiği şeyler bunlar.

Kapının iki yanındaki kat kat oymalı taş girintilerin birine sokulup çöküyor.

Handakilerin hepsi, kerevetlerine serilip yatmış. Masaları andırıyor daha çok, bu kerevetler. Yatanların altlarında bir şey yok; üstlerinde, maden kaplı binitlerinden çekip çıkardıkları örtüler, kimi battaniyeye benzer, kimi benzemez. Kerevetlerden biri boş ama, ayak ucunda kırışmış bir battaniye atılı duruyor. Orada yatan adamı uyku tutmamış olsa gerek. Kalkmış, dolaşıyor karanlıkta.

Önce yatanların arasında dolaştı, sonra dış avluya çıkıp nöbet tutanlara baktı bu adam. Genç sayılır daha; saçı sakalı ağarmamış, omuzları çökmemiş, belini dik tutuyor. Ama uyuyamadığına da bakılırsa, gençlikten epey uzaklaşmış olmalı.

Abdalın akşam kızılığında yolun ıssızlığını tek başına tozuttuğunu gören odur. Kapılar kapandığında han ağasına, az önce yoldan birinin geldiğini gördüğünü söyleyen, kapıların kapanışını biraz daha geciktirmesini dileyen odur. Ama han ağası da abdalın çağında yaşar. Güneş çevren altına düşmeden kapılar kapanmış olmalıdır diye buyruk verilmiştir kendisine. Yapacak bir şey yoktur.

Adam, artık kapının önüne varmış olması gereken abdalı içeri almanın yolunu aramaktadır. Nöbet tutanlara bakması da ondan.

Abdalı içeri sokmak için hanın duvarında yıllar sonra, yüz-yıllar sonra, açılacak gediği bulması gerek. Oysa şimdilik, örse-lenmiş tek yer, avlunun ortasındaki ağa kulesini tutan kemer ayakların bir tanesinin iç köşesi.

Dolaşıyor. Kemer altlarından, duvar diplerinden gidiyor, nöbetçilere görünmemek için. Sonunda da, aradığını buluyor.

Kale bedeni gibi sağlam örülmüş duvarlar boyunca gide gide. Avlunun yan duvarıyla asıl han gövdesinin bittiği yerde toprak, nedense, biraz çökmüş, duvarın en alt taşı belli belirsiz

oynamış yerinden. Ama buradan doğru bir gedik açılması yüz-yılları gerektirecektir. Adamsa, dağlar arasındaki bu uçsuz bucaksız düzlükte duran hana arkadaşlarıyla birlikte gireli, kapıdan içeri adımını atalı, bu hanın çağına kapanıp kalmıştır, dışarıda bekleyen –ayazda titriyor olsa gerek, kendi gibi– abdalın çağında.

Ama... Ansızın... Şaşıracaktır adam, çünkü duvarda, dışarıdan içeriye doğru bir adam boyluk bir gedik açılacak, abdal kırlıklı kişi, kat kat tozların altında kalmış bir sesle bir şeyler fısıldayarak, avluya süzülecektir.

Adam bu fısıltıyı anlayabilmek için, eski bir metin okur gibi, güç bir çözümleme işlemine girişecektir içinden. Abdalın sessiz adımlarla uzaklaşıp yatanların bulunduğu bölüğün önüne vardığı sırada, arkasından koşup yetişmek isterken bir yandan, bir yandan da kafasında abdalın sözlerini şöyle bir biçime sokacaktır: "Duvarları pek sanırken, dolaşa dolaşa şu yeni açılmış gediği buldum. İlk dolanışımında yoktu. Sanki sonradan açıldı." Şimdi de, Tanrıya övgüler sunuyor abdal, bundan ötürü.

Yanına vardığında, abdalı bakınıyor, aranıyor buluyor. Açtır, diye düşünüyor adam, koşup kerevetinin baş ucundaki torbasından, saydam sargılara sarılı, içi etli, peynirli ekmekler alıyor, getirip uzatıyor...

Abdal, ekmeği ağzına götüreceğine kuşağına götürdü. Kuşaşın tozlu katları içinden bir somak uzandı, iki yanından da birer pençe. Hayvanın geri yanı görünmedi. Ama ekmek yavaş yavaş yitti bu pençelerle somağın arasında...

Adam şaşkın şaşkın bakıyor abdala. Abdalsa, gözlerini, yiyen hayvana dikmiş, susuyor. Hayvan doymuş olacak ki gene kuşağın katları içine çekildi, ekmeğin ufak bir lokması yere düştü. Abdal eğiliyor o zaman, o lokmayı yerden alıp üflüyor, ağzına atıyor. Adam bir ekmek daha uzatıyor abdala. Sessizce alıyor onu abdal, duvar boyunca uzanan sekiye oturup ağır ağır, geve geve, yemeğe başlıyor. Ağzında tek dişi kalmamış olacak.

Uyuyanların horultuları dalga dalga kabarıp diniyor. Buralarda yellere de öyle mi eser ola? Abdal geviyor. Adam bakıyor ona.

Sonra ay ışığını yetersiz buldu adam, kemerin altından geçip uyuyanlar bölüğüne girdi, kerevetine gidip torbasından bir fener çıkardı, döndü abdalın yanına. Feneriyle yolunu aydınlatarak, kesin adımlarla.

Fenerin sarı ışığında, ekmeğini geven abdalın resmini çizmeğe başladı. Elleriyle. Havada. Havaya çiziyordu elleriyle, parmaklarıyla, abdalın resmini, abdala baka baka. Çizdiği resim yavaş yavaş biçimleniyor, çizdiği çizgilerin ardında duran abdal yavaş yavaş yassılıyordu.

Adam resmini bitirdiğine karar vermiş olacak ki, dizleri arasında tuttuğu feneri yere indirdi, yamyassı olmuş abdalın üzerine çerçeve geçirecekmiş gibi, onu tuttu, yere yatırdı. Fenerin yandan vuran ışığında, imzasını atacağı yeri biraz düşündü, sonra cebinden şiş gibi uzun, oymacı kalemini andırır bir nesne çıkardı. Abdalın boş böğrüne dayayıp imzasını atmağa başladı. O zaman, hiç beklemediği bir şey oldu; imzasını atmağı daha bitirmemişti ki, abdal, dişsiz ağzını açtı, yattığı yerden doğrulmadan, handiyse kıpırdamadan ama adamın kulaklarını paralayan sesler çıkararak öksürmeğe başladı. Adam kalemini kaldırdı abdalın böğrü üzerinden. Abdal durmadı. Öksürük kasmaya dönüştü. Önce gevdiği ekmekler yayıldı yere, yüzünün çevresine; sonra kanlar, kara pıhtılar kustu, ardından da ciğerlerini, parça parça, kanlı kara.

Adam yıldı içinde kaçtı abdalın yanından. Kaçarken fenerini de yanına almağı unutmadı. Dar attı kendini kerevetine, battaniyesini çekip yüzünü bile örttü. İçinin gürültüsü biraz diner gibi olunca, öte yana kulak verebildi. Öksürük kesilmişti. Öğürtüler aralanıyordu. Onlar da söndü. Az sonra adımlar yaklaşır gibi oldu dışarıdan. Adamın içinde çocukça bir korku, yıllarca çöreklenip sindiği yerden başını kaldırdı. "Han ağası gelir bakar, imzamı görüp beni suçlarsa..." Adamlar, daha doğrusu, adımlar uzaklaştı. Gece kolu olsa gerekti bunlar. İç i sessizleşti. Dışarısı da dingindi. Olup bitenler akıl erer gibi değildi. Düş gördüğüne inanacaktı neredeyse.

Ama... Ansızın... Bacaklarına sivri sivri bir şeyler battı. Bu

şeyler bacağından yukarıya doğru çıkmağa başladı. Görmeden, bakmadan bildi ne olduğunu. İki eliyle hayvanın boğazını bütün gücüyle sıkmağa, gırtlığının olanca sesiyle bağırmağa girişti. Uyananlar koştu. Han ağası gece koluyla yetişti. Hayvanı güçlkle kopardılar adamın kalçasından; giysisinin yırtıklarından kanlar sızıyor duruyordu. Adam artlarından yürüdü. Kemerin altından geçtiler. Boydan boya sekili bölmede, fenerlerin, meşalelerin ışığında, yanda, yerde, hiçbir şey göremedi. Hayvanın boyuna bir ip dolamışlardı yapıştığı yerden koparmak için onu. İpin ucunda sallanıyordu şimdi. İpi tutan adam, avluya çıktıklarında, hayvanı başının üzerinde hızla birkaç kez çevirdikten sonra fırlattı, sapanla taş atar gibi. Boynundaki iple birlikte duvarlardan aştı hayvan, yitti gitti. Ağa herkesi yatağına gönderdi sonra.

Ertesi sabah arkadaşları yola çıktığında, adam onlarla gitmedi. Ne denli bekindilerse kandıramadılar. Adam, hanın kapısından dışarı çıkamayacağını söylüyordu. Arkadaşları, yörede epey dolaştıktan sonra, o handan çok uzakta olmayan bir büyük kente döneceklerdi. Beş gün sonra o kente buluşacaklarını kararlaştırdılar; yola çıktı arkadaşları.

Adam dört gün dört gece handa kaldı. Beşinci günün sabahı *maden kaplı binitine* bindi, herkesle esenleşip kapıdan çıktı. Arkadaşlarını bulacağı kente öğle üzeri varabileceğini düşünüyor-du.

Kapıdan çıkıp anayola ulaşmak için köşeyi dönerken, yıldırım gibi bir şey, bir taşın ardından fırlayıp kucağına düştü. Bağırmağa bile vakit bulamadı adam. Hayvan bu kez canını hiç acıtmadan cebine yerleşivermişti. Anayola çıktılar. Adam, cebinin içinden karnına, böğrüne saplanacak cırnakları düşünerek kenti buldu öğleye doğru. Ama hiçbir şey olmadı. İncecik yazlık ceketin cebinde, buruşukça bir mendilinki kadar bir kabartı vardı. Hayvanın cebinde durduğunu kimse anlamadı, adam arkadaşlarına katıldığında. Abdalın yapamadığını yapacaktı adam, aklına koymuştu. İlk cırnağı etinde duyduğu zaman elini cebine atıp hayvanı çıkaracak, o gece bağıracağı zaman uyanıp söylenen,

uykularından tedirgin edildikleri için kendisiyle alay etmekten başka bir şey düşünmeyen, handan dışarı çıkmak istemeyişini sinir bozukluğuna vererek kendisiyle eğlenmekle yetinen arkadaşlarının gözü önünde hayvanı boğacaktı. Ölmüyor muydu, eline geçireceği keskin bir şeyle boğazlayacak ya da bir taşla kafasını parçalayacaktı.

Bekliyordu. Hayvan hiçbir şey yapmıyordu. Ama elini gizlice, kimselere sezdirmeden, cebinin üzerinde ne zaman gezdirse, hayvanın sıcaklığını, solunuşunu duyabiliyordu adam.

Bekliyordu. Ancak o günün akşamına doğru kafasına dank etti ki hayvanı atmak, boğmak, boğazlamak, kafasını parçalamak için canının yanmasını beklemek gereksizdi. Hayvanı, ömrü boyunca cebinde taşıyacağını düşünüyormuş gibi davranması çılgınlıktı. Abdalın bu hayvanı niye taşıdığını, ne zamandan beri taşıdığını bilmediği halde sanki ömrü boyunca taşımış olduğunu düşünmüştü. Öyle düşünmüş gibi davranıyordu.

Yemekteydiler. Önlerinde kocaman bir bıçak duruyordu zaten. Elini cebine attı, hayvanı herhangi bir güçlük çekmeden cebinden çıkardı. Sofraya yatırdı; bıçağı kapıp boğazlayacakken arkadaşları bağırıp çığırıştılar. Elinden kolundan tuttular. Onu tımarhaneye kapatacaklarını söylediler. Çıldırılmış mıydı? Hayvan- cığı durup dururken keseceğine, cebinde gezdirdiğine göre beslemesi daha iyi olmaz mıydı?

Koltuklarından tutup kaldırdılar adamı sofradan, yatırdılar.

Gece, el ayak çekildikten sonra, o kargaşalıkta kaçmış olan hayvan adamın yatağını buldu, karnını deşti pençeleriyle, içini parçaladı, kemirdi, kopardı. Sabah kalkıp başına gittiklerinde adamın ölüsünü pıhtılaşmış kanlar içinde buldu arkadaşları. Hayvanın kanlı ayak izlerini merdivenin ortalarına dek seçebildiler. Ondan sonra pençeleri kurumuş olacaktı hayvanın.

Arkadaşlarını gömdüler, keyifleri kaçtığı için kendi kentlerine dönmeğe karar verip maden kaplı binitlerine bindiler. Birkaç saat sonra yolun ortasında yürüyen, ortaçağ abdallarını andırır kılıkli bir adam gördüler, şöyle, gözlerinin ucuyla, yanından geçip atılırlarken ileriye doğru. Abdal kılıkli kişi hızlı hızlı gidi-

yordu ya yolunda, üzerine doğru yuvarlanan toz bulutunu görünce yolun kıyısına dar atmıştı kendini; önünden yıldırım hızıyla geçen bu yaratıklara baktı. Başını salladı uzun uzun, gözlerini uğuşturdu, artlarından bir daha baktığında bir şey göremedi artık yolda. Uzaklarda yalnız, bir toz bulutu yavaş yavaş sağlıyordu. Oyalanmağa gelmezdi ama. Yoksa kapılar kapanmadan hana varamazdı, taş çatlasa. Hızlı hızlı yürüdü gene. Elini kuşağının katları arasına soktu sonra. Hayvanın sıcak, tüylü sırtı, ona bir kez daha, gerçekliğin en sağlam kanıtı gibi geldi.

1969

4.

Önce ellerine baktım.

İngilizcesi kuzeylilerinkini andırıyordu. Alman, Hollandalı, İskandinavyalı olabilirdi. Avusturyalı da olabilirdi ya, nedense o gelmedi usuma. Söyleyişi, karlar, göller, çamlar, dal dal boy-nuzlu geyikler getiriyordu gözümün önüne. Pek az konuşmuştu daha, ama söyleyişinin etkisiyle olacak, bir gece önce bana da-ha koyuca, kumralca gibi gelen rengi, gün boyunca açılmıştı sanki; buraya çıkarken biri sorsaydı, herhalde, sarışın olduğunu söylerdim.

Oysa elleri Akdenizli eliydi.

Esmer, parmak araları az daha açık renkli, damarların seçildiği yerlerin zeytin yeşiline çaldığı eller.

Ellerinin güzelliği usumda çaktı, söndü. Aşağıdan gelen karanlık, ağır ağır yükselen bir su gibi dizlerimizi örtmüştü ama yüzü hâlâ aydınlıkta kalıyordu. Bu ışıktaki esmerdi, adamakıllı esmer, ellerin gerektirdiği, gerektireceği esmerlikte.

Ama az sonra, günün son ışınları altında saçında bir altın parıltısı görürken aldanmadığımı, içimde bir ürperti duyarak, anlayacaktım.

"Geleneksel açıklamaya inanacak olursak, oyun, sonraları bu kentin yönetici ailesi, egemen soyu olacak bir ailenin çok daha kuzeydeki derebeyliğinde, dokuzuncu yüzyılda, başından ge-

çen bir olayı anmak üzere on yılda bir oynanmağa başlamış..."

Çok bilen gezmenler vardır. Bir yere gitmeden önce, haftalar, aylar boyu, o yer üzerine edinebilecekleri her türlü bilgiyi edinir, ulaşılabilecek her türlü kaynağa başvururlar. İlk kez görecekları o yere geldiklerinde, yıllar değil yüzyıllardan beri orada yaşamış gibidirler. Sokak adlarından lokantalara, müzelerdeki resimlerle yontulardan sarayların kuruluş, yapılış sürecine varasıya her şeyi bilirler. O kentte doğup büyümiş insanların hiçbir zaman bilemeyecekleri şeyleri öğrenmişlerdir.

Bu da onlardan biri, dedim içimden. Karanlıktaydı şimdi, kahvenin ışıkları ardımızda kalıyordu. Sette oturanların aşağıyı görebilmeleri için olacak, tepemizde lamba yanmıyordu.

"... oysa bana sorarsanız, bu çok daha eski bir yöresel törene yakıştırılmış, uydurulmuş bir açıklama olabilir. Öğrenebildiğim kadarıyla, ki bilinen bütün kaynakları gözden geçirdiğime göre bugün daha ötesini bilen biri bulunabileceğini de sanmıyorum, oyun on ikinci yüzyılda bir şenlikte oynanmış ilk olarak. Önceleri elli yılda bir oynansın demişler, ama on yılda bir oynanmasını galiba on beşinci yüzyılda kararlaştırmışlar. Ondan önce kaç kez oynanmış, kesinlikle belli değil. Ancak, varlık gösterisi yapmak istedikçe, hükümdarlar bu pek pahalı oyunu oynatmışlar..."

... Pahalı, çünkü yenilen takımın kurtulmalığını hükümdar altın sayarak ödermiş yenen takıma. Besbelli, çok daha eskiden bu kurtulmalık gerçek bir dirimin gerçekten kurtulması için ödenirmiş. Yani yenenler, isterse, yenilenleri öldürebilirmiş, öyle anlaşıyor...

Kısacası, kaynağındaki çatışmadan ötürü oyun, her zaman, bir erk gösterisiyle bir tutulagelmiş..."

Tarihçiydi besbelli. Bana soru sordurmuyor, soru soracak bir aralık bulduğum zamanlar da sorumu karşılıksız bırakıyordu. Nereli olduğunu merak etmekten vazgeçtim. Soru da sormadım artık. Anlatacakları bitmiş olmasa gerekti; oyunun tarihini biliyordum ama "kaynağındaki çatışma"ya, "dokuzuncu yüzyıldaki olay"a, oyuncuların, hele, yeşil kuşaklıların giyim özelliklerle-

rine değinmemiştii daha.

"Yemeğe gidelim mi? Ne dersiniz?"

Karnımı daha yeni doyurmuştum. "Peki, gidelim"den başka bir şey diyemeyeceğimi nasıl da bu kadar iyi biliyordu?

Bir gün önce, koparma defterime yazdığım bir tümce vardı, sonradan buruşturup attığım; usumdan çıkmamıştı. "Göçmüşler" sözünü o sırada ben bulmuş, ben çıkarmıştım. Başım ağrı-mazdı, ben uydurdum diye antlar içsem. Oysa aradan yirmi dört saat geçmemiştii ki daha, DİKKAT başlıklı duyurularda sözü edilen oyunun adının ancak "göçme oyunu" diye çevrilebileceği düşüncesi beni çarptı, sarsaladı.

Yemekteydik. Karşı karşıya oturduğumuzdan beri konuşma-mıştı. Ben de sesimi çıkarmıyordum. Alıklığıma kızıyor, adam beni salağa çevirmenin tadını çıkarıyor diyordum içimden. Ama ne der, ne anlatırdım?

Yemeğin sonuna doğru, salt, kabaran öfkemi biraz olsun ya-tıştırmak için alaylı bir sesle "ne kadar da geniş bilginiz var," demeğe kalkıştım. Kaşları çatıldı. Bir şey söylemedi.

Az sonra hesabımı istedim. Başka bir şey konuşmayacak, bir daha karşılaştığımızda selam bile vermeyecektim.

"Akşam kahvede de sordum. Oyuna katılıyor musunuz?" dedi ansızın.

"Bilmem," deyip uzaklaşacak gücü, nasılsa, bulabildim ken-dimde.

Dördüncü Masal

KORKUSUZ KİRPİYE ÖVGÜ

*Ceren'e, bir de, Paris'te kocaman
bir adam olan François Filliatre'a*

"Demin sokaktan geçerken bir adam gördüm. Kaldırımın kıyısına oturmuş bir kirpinin dikenlerini törpülüyordu. Kirpi de enayi mi enayi. Manikür yapıyormuş gibi tatlı tatlı gözlerini yumuyordu..."⁽⁴⁾

Feyyaz'ın enayi mi enayi kirpisine sık sık rastlanır bana sorsanız. Sözüünü ettiği bu kirpinin kaldırım kıyısında dolaşıp dolaşmadığını bilemiyorum. Adam başka bir yerlerde yakalamış olabilir onu, örneğin, parkın birinde. Green Park'ta yakalamış, sonra da Picadilly'nin karşı kaldırımına geçerek yürümüş yukarıya doğru, diyelim Royal Academy'nin orada durmuş, kaldırımın kıyısına çöküp o işleri yapmıştır. Olur a... Adamı, kucağında bir kirpi, cebinden bir törpü çıkarırken getiriyorum gözümün önüne; vızır vızır geçen arabalar, bu kıyıcılığa tepesinin taşı atan İngilizler, bunu Bilge'ye yazmalı diyerek kıs kıs gülen, dalganın en koyusunda bir Feyyaz...

Enayiliği o kerteye vardırmayan kirpiler de bulunur elbet. Ne var ki, yakalanıp iki diz arasına kısırıldıktan sonra, yapacağı, yapabileceği bir şey kalmadığını anlayınca gözlerini yumup adamın çılgınlığı geçsin diye de bekleyebilir bir kirpi, beklerken, arada bir, adamın cayacak gibi olup olmadığını anlamak için gözlerini aralayabilir, acısından da, utancından da, o gözlerini yeniden yumabilir.

Benimki Londralı bir kirpi değil, Ankaralı bir kirpi. Enayi değildi, bana kalırsa, bu Ankaralı kirpi; tersine, gözüpek, atak, yiğit bir şeydi diye düşünmek isterim. Övgüm, bu kirpinin delice yürekliliğine...

Kirpiliğine bakmadan, şehirde yuvalandığı için yiğit; bir gece, yuvasından çıkıp dünyayı öğrenmeğe kalktığı için de delice yürekli...

Takvime bakılırsa ilkyaz erişmişti. Ama hava soğuktu daha. Gecelerin pusu hâlâ boğucuydu. Bacalardan linyit dumanları so-kağa doğru akıyor, döküldüğü caddeler doldukça, düzeyi yükselen durgun sular gibi, Çankaya'ya doğru tırmanıyordu. Bu geniz yakan, mide bulandıran, hepimize, on on beş yıl sonra, çeşitliliği ferahlık verecek, birbirinden antika birtakım ölümler getireceği muhakkak olan dumanı yara yara, burnumu, ağzımı, elimle, at-kımla, biraz olsun korumağa çalışarak çıkıyordum eve doğru.

Yolun solunda kalan bir bahçeden, daha doğrusu, yarı bahçe yarı arsa bir topraklıktan, bir şey çıktı ansızın. Ne olduğunu kestiremedim. Durdum. O da durdu. Kedi değildi, keme değildi. Ürkütmek istemiyordum. Kaçsa kaldırımından caddeye iner, o sa-atte, boş buldukları yoldan yıldırarak geçen arabalardan biri-nin altında kalırdı. Ağır ağır, dura dura yaklaştım. Ben yaklaştıkça o şey büyür, kabırır gibiydi. Biraz eğildim üzerine doğru, kımıldamadı; biraz daha eğildim. Işık pek azdı, gözüm seçmekte güçlük çekiyordu. Sonunda anladım.

Bir kirpiydi bu. Nereden gelmişse gelmiş, nereden kopmuş-sa kopmuş.

Yanında durdum. Kımıldamadım artık. Bir süre sonra kaba-rıklığı biraz indi, burnunu uzattı; arkasından, hızlı hızlı caddeye doğru ilerledi. Kaldırımın kıyısındaki elektrik direğinin dibine gelince durdu. Ben de usul usul uzaklaşmağa başladım. Üzerine gitsem, arabaların altına atacaktı kendini. İyisi mi, çekileyim de-dim. Nasıl olsa, ilk geçecek arabanın korkusuyla gerisin geri bahçeye, kim bilir, belki de yuvasına döner diye düşündüm.

Ankara'da, bulvarda gezen bir kirpi, diyordum kendi kendi-

me; gece gezmesine, gece sokağına çıkmış bir kirpi, diyor gülüyordum içimden. Pek de küçük değildi; yavru, toy, genç olamazdı. Olgun, yaşını başını almış bir kirpi olmalıydı bu. Kim bilir, yavrularına yiyecek aramağa çıkmış, sonra yolunu şaşırmış bir kirpi... Asfaltta, bulvarda yiyecek arayacak ölçüde Ankara'nın yabancısı, dışarılıklı bir kirpi... Ya da, Can'm anlattığı karikatürde çizili, atlasçiçeğine âşık kirpinin bir benzeri; iş kovuşturmağa geldiği Ankara'da o atlasçiçeğinin özlemine dayanamayıp sokaklara düşmüş bir kirpi...

Ne işi vardı, gerçekten, bu elgin kirpinin Ankara'nın bulvarında böyle? Hem de gece gece?

Anna Frank'ın yazdığı o güzelim masaldaki ayı yavrusu geliyordu aklıma. Bacaklardan, ayaklardan, ayakkabılardan oluşmuş bir ormanın içinde yolunu bulmağa çalışan, anasını üzeceğini bile bile, canı sıkıldığı için, dünyayı görüp tanımak istediği için, evinden kaçan ayı yavrusunu ansıyordum. Roma'daki odamın ikinci loşluğunda, aydınlık boşluğunun dibindeki çeşmenin gece gündüz kesilmeyen şarılısından başka, öğle uykusuna yatmış İtalyanlardan birinin, ara ara, horultusunun duyulduğu bir garip sessizlik içinde okumuştum o masalı. Odamın 200 metre ötesindeki ana caddede gezer haliyle ayıcığı getiriyordum gözümün önüne. Kirpinin Ankara'nın bulvarında gezmesini yadırgamamak için masalını mı yazmak gerekiyordu?

Ama, "bu kirpinin kardeşleri varmış, annesi kardeşleriyle uğraşmaktan kendisiyle uğraşmağa vakit bulamıyormuş, kirpi de buna kızıp başını almış, sokağa çıkmış" diye düşünemiyordum ben. Benim hiç kardeşim olmadı ki...

"Babasından dayak yemiş de ondan atmış kendini dışarıya" denecek gibi de değildi. Babasından dayak yemeyecek denli büyük bir kirpiydi bu.

Bilemeyecek, anlayamayacaktım. Eve gittim, soyundum, yattım. Sonra, kirpinin yerine koydum kendimi, şöyle konuşmağa başladım:

Anam pek akıllı bir kirpiydi. "Kaçma, gitme, uzaklaşma" diye, her ana gibi, seslenirdi arkam-

dan yavruluğumda. Ama hemen ardından, "büyü" derdi, "o zaman istediğin gibi dolaşır, gezersin dünyayı". Öyle büyüdüm ben. Hep günü gelecek, dünyada görülecek her yeri, görülmesi gereken her şeyi, hem korkusuzca, çekince tanımadan, hem de anlayarak gezeceğim, göreceğim, diyerek. Büyüdüm ama gezmeğe vakit bile bulamadan çoluk çocuğa karıştım, üç arsa öteye taşınıp yuvaladık. Gerçi bu taşınma, bu yeni yuvaya yerleşme güç olmadı değil. Yavruları taşıyıp korumak gerekiyordu, onları aç bırakmamak gerekiyordu, komşulardan övgüsünü işittiğimiz bu yeni yerin uygun bir köşesinde kendimize bir yuva hazırlamak gerekiyordu, yolda ikide bir kediler, köpekler, kemeler çıkıyordu karşımıza, tam üç asfalt, iki toprak yol aşmamız gerekiyordu. Ev taşımamız gerekiyordu. Ev taşımamızın gürültüsü, telâşi içinde, hemen o sırada çözülmesi gereken sorunlardı bunlar, dünyayı görmüyordu gözüm; böylesine, gezmek, dolaşmak denemezdi ki...

Çocuklar büyüdü, yenileri doğdu, onlar büyüdü, daha yenisi doğdu. Baktım, başa çıkamayacağım. Gözleri artık hiç görmeyen anamın, gezginci kirpilerle yolladığı haberler sıklaşıyordu. Anamı görmek üzere yola çıktım geçenlerde. Evlerini buldum ya, eski arsa şimdi kocaman bir evin ufacık bahçesi olmuş. Onlar eski yuvalarında kalıyorlar ama "bahçeye doluşan kediden, köpekten ötürü, burnumuzun ucunu bile dışarı çıkarmaktan korkuyoruz" diye anlattılar acı acı. Bizim arsaya nedense dokunulmadığım anlattım. Hep imrendiler. Orayı salık veren, bu evin temeli kazılırken yakalanıp öldürülen eski komşularına dualar ettiler. Komşularının öldürülüşünü anlatırken, annemin sönmüş gözlerinden yaşlar akıyordu. "Yeseler, canım yanmaz," diyordu, "biz kirpileri hep ye-

mek isterler, öldürürler, parçalarlar. Alıştık biz buna. Ama yemediler de. Öldürecek ne vardı sanki? Kazmalarıyla öldürdüler hem. Parçalayıp parçalayıp attılar, kazdıkları toprakların içine. Sonra, o topraklar alındı gitti buradan..."

Kalkıp benimle gelmeği, bu korkularından kurtulmağı, hiç değilse son günlerini rahat rahat, torunları arasında geçirmeği bir ara düşünmediler değil. Ama annem, "bu kör halimle, bu kocakirpiğimle artık bir yerlere de gidemem," dedi, "yük olurum size yolda," dedi, vazgeçti. Ben de yanlarında üç günden çok kalamazdım. Evime dönmem gerekiyordu. Gözüm korkmuştu. Ya bizim arsada da insanlar ev yapmağa kalkarlarsa diye kaygılar girdi yüreğime. Düştüm yola... Yürüdüm...

Sonra gene kendi yerime koydum kendimi, uykuya vardım.

Ertesi gün, kirpiyi ansıdım. Kim bilir nerelerde çiğnenmiş kalmıştır, dedim. Kim bilirdi gene de, bakarsın varmıştır da yuvasına. Yattıktan sonra kirpinin ağzından düzdüğüm öyküde, gerçi, zamanı iyi ayarlamamıştım... Nedense, içinden çıktığı o yarı bahçe, yarı arsa topraklığı, yuvasının bulunduğu yer diye düşünmek daha bir uygun görünüyordu bana. Böyle idiyse, kirpi yuvasına falan dönmekte değildi. Yolculuğunun başındaydı daha. Yaşlı, gözleri artık görmez olmuş anasına daha gitmemişti. Hem sonra, bütün çocukluğunu, gençliğini dünyayı gezip görmeği düşünerek geçirmiş bir kirpinin yolculuk diye, gezi diye, anasının üç arsa ötedeki yuvasına gidişi anlatması... Orası zaten tedirgin etmişti ki beni, taşınmasını geziden saymadığını düşünmüştüm. Ama bu kez yetinecek miydi bu yolculukla? Gene de akla yakın değildi. Belli bir erekle çıktığı bu yolculuğun, ereği dışında bir şeyler araması... Saçmalıyordum. Bir daha o kirpiyi göremeyecektim herhalde. Öyküsü de böylece yarım kalacaktı. Caddede gezinişi, yarı-inandırıcı, yarı-kandırıcı bir masal olabilecekti ancak. Kirpi bir daha karşıma çıkmazdı ya, Ankara'nın bulvarında gece gezmesine çıkmış bir kirpi görmüş olacağım,

benim de kazancım bu, dedim, bununla yetinmeli diye karar verdim.

Ama kirpiyi göreceğim varmış daha.

Dört gece sonraydı, evde oturuyorduk. Hava biraz daha ısınmıştı. Bahçeye açılan kapı aralık duruyordu. İçeriden çıkan cıgara dumanı dışarıdan gelecek linyit dumanını bastıracak denli çoktu. Yedi sekiz kişi vardık. Kitaplar, yazılar konuşuluyor, tartışılıyordu. Ansızın sokakta, elektrik fenerinin dibinde, komşulardan bir İtalyan ailesinin durup bir şeylere bakması dikkatimi çekti. Eğiliyorlar, bakıyorlar, doğrulup konuşuyorlar, gene eğiliyor, gene bakıyorlardı.

İşkillendim. Kedim dışarıdaydı. Başına bir şey mi gelmişti? Çıktım bahçeye. Yaşlı kadınla genç kadın biraz geride durup bakıyorlar, genç kadının kocası ise uzunca bir sopayla bir şeyler yapıyordu yerde. Duvarın ardında kalıyordu sopanın ucuyla yaptığı bu iş. Göremiyordum. Bekledim. "Tamam" dedi sonra genç kadın. Yaşlısı başını salladı. Adam, önemli bir iş yapmış gibi, doğrulup elini beline dayamıştı. Bakıyorlardı hâlâ. Sonra, üçü birden irkildi. Duvarın üzerine bir şey sıçradı. Orada durdu. Onlarla birlikte ben de baktım. Kirpiydi bu. Geçen akşamki kirpiydi herhalde. Dört gece arayla iki ayrı kirpinin aynı mahallede görüldüğünü tarih yazmamıştır diye karar verdim. Öyküm ancak bu kararla yazılabilirdi... Genç kadın yaşlısına "örtünüzü verin anne," diyordu. "Başka bir şey yok ki... Sarıp bağlamamız gerek." Adam kirpiyi dürtüp duruyordu sopasıyla; kabarmasını, kaçmayıp yerinde durmasını sağlıyordu; ondan sonra gene sopayla dürterek, uğraşa uğraşa, sırtüstü çevirdi onu. Öylece, kolaylıkla öldürebileceklerdi kirpiyi. Demin de yapmağa çalıştıkları buydu, besbelli. Niye öldürsünlerdi? Haykırdım: "Bırakın onu! *Per favore*, bırakın hayvanı!" Sesim çok tuhaf çıkmış olacak. Kadınlar bana baktılar, adam, ikircim içinde, sopasıyla hayvana bir daha dokundu. Genç kadın, "haydi peki, peki, bırak onu Renzo," dedi, yaşlı kadının koluna girdi, benden yana baka baka, yürümeğe başladılar. Adam da yürüdü. Adımları isteksizdi. "Yazık," dedi, "ne güzel çorbası olurdu!" Çarpıldım. Kirpi çor-

bası aklıma gelmemiştir. Uzaklaştılar. Romaca bir sövdüm arka-
larından. Duymadılar. Sevindim de. Şehir sokaklarına düşmüş
bir kirpi, kötü sözler söyleşmeğe değmezdi. Bu kirpiyle dostluk
kurduğumu nereden bilsinlerdi?

Duvarın üstünde, sırtüstü, debelendi önce, tehlikenin uzak-
laştığını sezer sezmez. Sonra debelenmekten vazgeçti, nasıl et-
tiyse etti, yuvarladı kendini duvardan aşağı. Yüzükoyun düşmüş
olacak ki, yıldırım gibi, ışığın altından geçip karşı kaldırıma
koştı. Gözden yitti.

Kirpinin sözünü ettik biraz. Ona geçen akşam rastladığımı
anlattım. Başka konulara geçtik.

Yazılacak bir kirpiydi bu. Yazılabilirdi de bundan sonra.
Besbelli, dünyayı dolaşıyordu, başına türlü türlü işler geliyordu.
Bir kirpinâmeye hak kazanmıştı.

Yolun ucunun çorba tenceresine dayandığını gördüğümde
mi nedir, kendimi kirpinin yerine koymak istemedim o gece.
Kirpinâme böyle yazılmaz, dedim, bu yargımın iki ayrı anlamı
üzerinde durmadan uyudum kaldım.

Birkaç gün sonra François'ya yazdığım mektupta kirpiyi an-
lattım. Parisli çocuk, ne de olsa, daha Afrika'ya da gitmemiştir.
Hoş, Afrika'da kirpi var mıdır, geceleri kirpiler orada da dolaşır
mı bilmiyorum ama Paris'te kirpilerin bulvar arşınladığını gör-
medim de, işitmedim de daha. "Yazsan a," diye karşılık geldi
ondan.

Yazmak iyiydi, hoştu da, kirpi nasıl bulmuştu dünyayı, evi-
ne, yuvasına döndüyse neler anlatmış olacaktı, onu kestirebilme-
liydim.

Düşündüm, karar verdim. Kirpi şöyle bir şeyler anlatmış ola-
cak:

Yola düştüğümde dayanamadım. Bir daha ne za-
man bulurdum bu fırsatı? Nitekim, sonradan anla-
dım, gezinin böylesinin tadı çıkıyor. Bir yanda, bı-
raktıklarının acısı var içinde; öte yanda, yanlarına
dönmek gerekliliğini için burula burula duyduğun
kirpiler var. Hepsinin ötesinde ise, yol, enginlik,

dünya... Vaktini harcamıyorsun, her anını doldurmağa bakıyorsun, bir yandan da, dolaşık yollardan da olsa, evine dönüyorsun... Neyse, fırsat diydum... Anamla babamı bir daha göremeyeceğimi biliyordum artık. Onlarda kaldığım üç gün üç gece, korkudan uyuyamamıştım, çıkıp biraz olsun hava alamamıştım. Dışarısı dünyanın en tehlikeli yeri olmuştu. Kedilerden, köpeklerden, belki de, belki değil, muhakkak, insanlardan biri, günün birinde onların farkına varacak, onları yakalayıp parçalayacak. Ya yiyecek, ya da toprakların içine atıp evden aldıracak. Bunlar olmasa bile, bu korku içinde yaşaya yaşaya, yorgun yürekleri duruverecek. Onları sağ bulamazdım, bir daha gitmeğe kalksam da...

Biraz dolanmadan eve dönmemeğe karar verdim. Zaten, daha yola çıktığım gece, yani yuvamdan çıktığım gece, arkadaki arsalara vuracağıma, öndeki caddeye çıkmıştım. Yolumu, böylelikle, bir yarım gece kadar uzatmıştım. Ay doğmadan anamın yuvasına varmam gerekirken, gün ışıırken varmıştım da gözlerimden doğru yüreğime ağrılar saplanmağa başlamıştı. Anamın yuvasının yakınlarında ne büyük tehlikeler atlattığımın farkında değildim ama onlar, yürekleri ağızlarına gelerek, sevdiler beni, ağlaştılar durdular. İnsanlar vardı yolda, bir görünüp bir yiten arabalar vardı, gözlerimi kamaştırıp aklımı başımdan alan ışıklar, gürültüler vardı. Epey dolaştımdı bu caddede; sonunda, buranın bana göre olmadığını anladığım için, gene ağaçların, çalıların, çitlerin dibinden gittimdi annemlere. Ama aynı yoldan, hele aynı caddeden dönmek istemedim. Hem o büyük caddeden ürktüğüm için, hem de başka yerler görmek istediğim için. Ancak, tehlike gerçekten nerededir,

kirpi bilemiyor. Olduğunu sandığın yerde başına bir şey gelmiyor da, anamın yuvası diye gittiğin yerin dolayları, karpileri öldürmek için sıra bekleyen yaratıklarla kaynıyor. Başka sokaklardan gidecek, düşmanlarımla hepsini teker teker görüp tanıyacaktım. Saldırır, öldürürlerse, dönemezdim aranız. Siz de artık başınızın çaresine bakardınız. Tehlikenin üstüne üstüne gidecek de değildim, tabii... Sakınacaktım. Yalnız, ölümle karşılaştığım yerde kendimi savunacak, gerekirse, çarpışacaktım.

Biz karpiler için bu dünyada yaşamak pek güç. Başkaları için çok daha kolay olsa gerek. Köpeklerin, kedilerin bundan yana bir sıkıntılarını yoktur ki! Kim saldırabilir onlara? Kimden kaçamazlar ki! Neyse, gene de bilemeyiz biz karpiler böyle şeyleri...

Ne yalan söyleyeyim? Dedemin anlattığı masalların birinde "deniz" diye bir şey vardı. Su gibi bir şeymiş, karaların bittiği yerde başlanmış. Dünyanın ucuymuş. Dedem de görmemişti ya, dedesinden, dedesinin dedesinden kalma masallardan bilirmiş o da. Hani dedim, gider gider de bu dünyanın ucuna varır, denizi görür müydüm? Çılgınlıktı bu tabii. Kimsenin görmediği şeyi ben nereden görecektim. Hem buralarda olsa, gezgincilerden işitilirdi. Çılgınlık ya, umut bu... Tabii, öyle bir şeye rastlamadım. Rastlamağı düşünmekten de vazgeçtim. Ben de torunlarıma anlatırım dedemden işittiğimi söyleyerek. Ola ki onlardan biri, onların torunlarından biri, göre onu, günün birinde, oralara ulaşsın. Bilinmez...

Neyse uzatmayayım. Arabalar bir görünüp bir yitiyordu dedim ya... Onlara yaklaşımdan sakınmalı, onu anladım. Onlara karşı hiçbir şey yapıla-

maz. Arabaların az olduğu sokaklardan gittim. Bir duvarın dibinde üç insan beni köşeye sıkıştırdı. Dikenliyim ben de, bütün kirpiller gibi. Tortop oldum, dikenlerimi kabarttım. Bu insanlar çok mu iriydi ne, dikenlerimden çekinmediler. Bir sopa ile sırtüstü devirdiler beni, kaçtım, gene aynı şeyi yaptılar. Ağızları küçük onların, hem de pek yukarılarda kalıyor. Beni nasıl yiyeceklerdi, anlayamadım. Anamın anlattıkları geldi aklıma. Parçalayıp bırakırlar mıydı? Üç kişiydiler hem. Koca koca üç gövde benim neyimle doyardı? Ya yemeğe kalkarlar ama kendi aralarında kavga ederler, ben de o sırada kaçarım dedim, ya da öldürür bırakırlar. O zaman da bu iş biter... Ama durup durup dürtüyorlardı beni. Başka bir şey yapmıyorlardı. Dikenlerim belki de bir işe yarıyor gene de, diye düşünmeğe başladım. Şaşırdım kaldım. Sonra birtakım bağışmalar oldu. Beni sıkıştıranlar uzaklaştı. Adamın biri vardı karşımda, o bağırıyordu anlaşılan. Öbürleri korkmuş olacak ki kaçtılar. "Tamam," diye düşündüm, "bu yiyecek beni." Onlar kavga etsin diye bekliyordum, bir başkası çıkmıştı ortaya. Hem bunun ağzı bana çok daha yakındı. Sırtüstü çevirip bırakmıştı beni ötekiler. Debeleniyordum. Ölü gibi yatsam adam beni yemekten vazgeçer miydi ki? Bunlar diri mi yiyorlar, ölü mü yiyorlar, nasıl bileyim? Hem yalnız öldürüp birakanlardan sa bu da... Öbürlerini kaçırdığına göre, çok güçlü olmalıydı bu adam. Bekledim. Yüreğim ağzımda. Yerinden kımıldamadı. Ansızın atılacaktı üzerime, besbelli, hız alıyor, hazırlanıyordu. Can korkusuyla kendimi yana attım, yuvarlandım, kaçtım.

Neden sonra durdum, düşündüm. Bu adam bana hemen saldırmamıştı ya, yiyemeyeceğinden değil. O halde, kirpi sevmiyordu. Kirpi sevmediği

için de öbürlerinin beni yemesini istememişti. Hani ben, öldürseler solucan yemem, size de yedirmem ya, onun gibi...

Daha sonra, çok dolaştım ama insanlardan kaçtım doğrusu. Onların hepsi kirpileri öldürmüyor, burası anlaşıldı. Kirpi sevmeyeni de var aralarında. Diyeceğim, kirpi düşmanı değiller hepsi. Ama hangisi öyle, hangisi değil, nasıl kestirilir?

Dikenliyim, yaradılışım öyle. Yanıma yaklaşıldı mı tortop olurum. Bu yanıma yaklaşanlar, ister kedi, ister köpek, ister insan olsun... Bir kez, insanlara akıl erdiremiyorum. Cırnakları gözüküyor, yok belki de. Sonra öbürlerinden çok daha ağır kanlılar. Ama bu yüzden de ne yapacaklarını hiç mi hiç kestiremiyor, apışıp kalıyorum karşılığında. Onların başka yerlerinde bir gücü, bir savutu, ya da bir dikenleri var ama ben yerini çıkaramadım... Yanıma yaklaşılnca tortop olur, dikenlerimi kabartırım diyebiliyorum ancak; tek bildiğim, kesinlikle bildiğim, bu. Biz kirpiler böyleyiz. Böyle doğar, böyle ölürüz. Ömrümüz uzun olursa, öğrene öğrene, dikenlerimizi kabartmakta gecikmemegi öğreniyoruz galiba. Dikenlerini kabartmadan beklemek gerektiğini, gelenin dost mu düşman mı olduğunu anlamadan dikenlerini kabartmanın eski kafalılık sayılması gerektiğini söyleyen bir komşumuz vardı burada, unutmamışsınızdır. Ben de inanmağa başlamıştım dediklerine. İşin tuhafı inanıyorum da hâlâ. Geçen kışın başında o canavarın dişleri arasından sarkan kanlı ölüsü, düşüncesinin yanlışlığını göstermez bana kalırsa. Dikenlerimi çıkarmakta gereğinden çok gecikmiş olabilir, vaktini iyi ayarlamamış olabilir; hem canavar, zaten biliyorsunuz, tanıdığımız yaratıkların hiçbirine benzemiyordu, dışarıdan gelmiş ola-

cak, çünkü bir daha görmedik, ne onu, ne benzerini... O canavar diyordum, bildiğimiz her türlü düşmandan daha kurnaz, ya da daha yırtıcıydı belki. Hazır durmalıyız biz kirpiler, ama bu komşumuzun sözlerine de kulak vermeli, bütün dünyayı düşmanımız bellemekten vazgeçmeliyiz artık. Dostlarımız var mı, bilmiyoruz. Niye? Merak bile etmedik de ondan. Kim yaklaştıysa yanımıza... Söyledim zaten... Bu önemli soruya karşılık verecek durumda değilim şu anda. Ama bildiğim bir şey var: Korkumuzu azaltmalıyız. Azaltmak için de dolaşıp gzmeli, gerçek tehlikelerle karşılaşp bu tehlikelerden kurtulmanın yolunu bulmalıyız. Yola çıkarken, yalnız düşmanla karşılaşacağımı düşünüyordum, dostlar da çıktı karşıma. Dostu tanımak için gerekli vakti her zaman bulabilir miyiz? Ben de biliyorum: Yok o kadar vaktimiz. Ama bir sokak boyunca gittik bir köpekle. Önce geldi kokladı, dikenlerim burnuna battı. Durdu. Başımı uzattım, baktım. Saldırmadı. Yürüdüm, yürüdü. Sonra koştu, gelmemi bekledi. Aynı şeyi bir kediyle yaptık sonra. Onunla yarım sokak boyunca gittik. Diyeceğim, ille de saldırmaları diye bir şey yok. Düşmanlara meydan okuyarak çıktığım yolda, arkadaş da bulunabileceğini öğrendim. Bütün iş vaktin ayarlanması...

Kirpinin bu gevezeliğine canım çok sıkıldı. Söylüyordu bir şeyler, kulak verilebilecek şeyler hem... Yalnız, öylesine ağız kalabalık bir kirpi olmuştu ki... Şaşırdım. Görgüsünün arttığını düşünmek bile kirpiyi bu kadar geveze ediyorsa... Gerisini düşlemek bile istemedim. Kovdum onu uzun süre aklımdan. Sonra sonra bu gevezeliğini biraz daha hoş görmeğe başladım. Yeni dönmüştü yoldan. Başına bir sürü şeyler gelmiş, heyecanlanmış, hiç yaşamazken ansızın dolu dolu yaşar olmuştu. Bu heyecanı yatıştıktan sonra, duygularının tortusu içinde bulduğu başka şey-

ler olmuş muydu? Başka birtakım düşüncelere varmış mıydı?

Gene kulak verdim kırıplığıme. Yaşlanmıştı biraz benim kırıpm, dikenlerinin ucu ağarmıştı. Torunlarını almıştı karşısına, bir şeyler diyordu. Kulak verdim kırıplığıme:

Çok değişik yerler gördüm, diyordu, değişik böcekler yedim, değişik kokular kokladım. Toprak kimi yerde yumuşak, kimi yerde sertti; bunu hep biliyoruz diyeceksiniz. Ben de yeni bir şey söylediğimi düşünmüyorum zaten. Yalnız, bunları yaşadım. Siz de yaşayın isterim... Uzatmayayım, yolculuğu burada bırakmağı düşündüm, en kestirme yollardan dönmeğe karar verdim. Buraya geldim. Anneniz, senin baban, senin de ağabeyin, küçüktüler o zamanlar... Korkunun ne olduğunu öğrenmiştim artık. Neden korkulacağını da az çok kestirebilecek duruma gelmiştim. Bundan ötürü, bir çeşit korkusuzluk duyuyordum artık içimde. Ondan sonra bir yerlere gitmedim. Gitmeyeceğim de bundan böyle. Bu arsada, bu arsanın çevresinde dolanıp ölümü bekleyeceğim. Beni arayan olursa, ister dost, ister düşman, gelsin, bu arsada, bu topraklarda arasın beni. Burası benim yurdum, burada çarpışır, burada el sıkışırız. Burada daha az yalnızım, burasını daha iyi biliyorum, herhalde...

Kirpi böyle söylemiş olacak.

1968-1969

*Hobbes, "yaşamımın tek tutkusu korku oldu"
diyesiymiş... Alıntıda ya da çeviride yanlış
yoksa, ilginç.*

YENGECE ÖVGÜ

Cüneyt Türel için

(Şöyle diyebilirdim:

Arkadaşım, sehpanın üzerinde duran yengecin dikkatimi çektiğini anlamış olacak ki,

– Bu yiğit yengecin öyküsünü anlatmış mıydım sana?

diye sordu. Yengeçler konusunda, hele hele, yiğitlik konusunda, o güne değin kendisiyle hiç konuşmamış olduğumuzu söylemekliğim üzerine yengecin sırtını kaldırdı. Kara boyalı maden bir yengeç heykelciği sandığım, ustaca yapılmış bir kutuymuş meğer; kutunun içinde bir yengeç kiskacının alt kısacı duruyordu...

Arkadaşım, kapağı örttü, anlatmağa başladı...

Değişik bir şey de olurdu, bakarsın. Üstelik, böylesi bir anlatışın geçer akçe olduğu günlerden bu yana yüz yıl geçmesine karşın, bugün bile, herhangi bir şey "anlatan" yazının tek olabilir biçimi budur diye düşünen pek çok okuru, sevindirirdim. Ama eski bardaklar çam olur mu bir daha?

Şöyle de diyebilirdim:

Yengeç biçimli demir kutunun kapağını sertçe kapadı Cüneyt. O günlerde, sokaklarda, karşıdan karşıya gerilmiş bezler üzerinde, yapıları boydan

boya kaplayan bezler üzerinde, Kanser Haftasının sav sözleri okunuyordu; iki yanından koca koca yengeçlerle sınırlanmış sözler... Yinelenip durdukları, yenilenmedikleri için sav söz niteliklerini çoktan yitirmiş sav sözler... Bu kadar pahalı bir iş midir, yeni sözler bulmak?

Her yineleme, sözü güçsüzleştirir mi? Tersine de çevirebiliriz bu soruyu: Her yineleme, sözü güçlendirir mi? Konuşalım bunu, bir araya geldiğimizde.

Yeni'nin her zaman doğru olduğu, doğru *da* olduğu, bir zamanların seçkin uslarınca, neredeyse, tartışılması gereksiz bir gerçeklik diye görülürdü. Yeniye yeni yapan nedir ki? Bunu da konuşalım...

Otuz beş yıl kadar önceydi. Hocam kanserin ne olduğunu anlatıyordu bana. "Yengeç gibi bir şey," diyordu, "yavaş yavaş insanın karnını, ciğerlerini yer bitirir..." O yaşıta, bir imgenin ne ölçüde yalan söyleyebileceğini bilmezdim. Yengeç yemeğe de bayılırdım ayrıca; oysa kıyıda, oltamı atıp tutuklarım, kaçırdıklarım, ya da "ne yapacaksın onu, at gene denize" sözlerini esleyerek iskelenin tahtasına bıraktıktan sonra bir fiskede denize geri verdiklerim, yavru çağanozlar olurdu her zaman...

Öyle de diyebilirdim. Yeni yaftalı, oldukça alışılmış bir anlatı yoluna girer, pek çok insana burun kıvırtırdım.

Eski bir öğrencim geldi geçen gün. Gece, düşünde görmüş beni. Elimde kahverengi kap geçirilmiş bir kitap tutuyormuşum. Benim kitabımmış, Fransızcaya çevrilmişmiş. Kitabın adı kalmış aklında: "*Pauvre Mort*"... Ne dersin? Böyle bir kitap mı yazmalı şimdi? Bir yengeç ölüsünün sürüklenip gittiği...

Etbahğın tezgâhı üzerinde duran plastik kutunun aklıgı, içindeki suyun kirini büsbütün belli ediyordu. Yengeç, nedense dayanıyordu; ama acından ölmekteydi, besbelli. Suyun kirli oluşunda kendi payı büyüktü. Ağzı durmadan kırırdıyordu. Hantallığıyla taş gibi duruyordu suyun ortasında. "Şuna bir şey verseniz e, ya-

hu," diye çıkıştım çocuklara. "Nasıl olsa ölecek o," dediler, "versek de yemez ki." Üsteledim. O sıra istavrit ayıklıyorlardı; ikisinin solungaçlarını attılar önüne. Birden, işlemeğe başladı sanki; ürkütücü bir küçük makine. Solungaçları kapıldığı gibi yok etti. Üçüncü solungaç çiftini yemedi. Kurusu asılı duruyor camın önünde; günlerden beri. Bugün gene baktım. Yengeçle ölüm arasında bu kusursuz çakışma, neden?)

Güneş Yengeç burcundadır.

(Yani senin elinde. Ya da senin evinde. Yakışır da hani.)

Güneş Yengeç burcundadır. Yengeç taşın altındadır. Kayanın altındadır, altındadır, altındadır. Cüneyt de kayanın üstündedir. O kadar.

("Yengece Övgü" diye, başlığı buraya atmak gerekirdi gerçekte. Oysa, alışlagelmiş işte; yazının başına yerleştirdim başlığı. –"Korkusuz Kirpiye Övgü"ye yakıştırmak için.– Başından geçmiş bu olayı, Cüneyt iki yıl önce anlattıydı bana. Ocak ayında. Güneşin Oğlak evinde, benim elimde olduğu sırada.)

Güneş Yengeç burcunda, yengeç taşın altında.

Söz konusu yengeç, Kekovalı. Arap Limanı'nda, suyun içinde, olağanüstü iriliğiyle dikkati çekmiş, bir dalıcının büyük bir beceriyle çıkarıp kayanın düzlüğüne bıraktığı bir yengeç. Dalgırlı mavi-yeşil renkli, kocaman bir şey. Birikiyorlar tepesine, bakıyorlar; ellerine alıyor onu, yeterince yürekli olanlar. Cüneyt de onlardan biri. Yengecin tutulacak yerinden (*beli demeli o yere, diyebilmeli*) tutmuş, kaldırıyor. Ama yengeç, nedense –belki de pek kolay anlaşılması gereken bir nedenden ötürü,– bu kaldırılıp seyredilme işinden hoşlanmıyor. Art ayaklarını gere gere, Cüneyt'in bileğini çizip kanatmanın (*incitmebeni dediğimizin kandan ayrı düşünülmesi olacak şey mi?*) yolunu buluyor. Çır-

pınması boşuna, gerçekte. Öyle tutulmuş bir yengecin, kendisini tutanı kısıp alması ya da kurtulması, olanaksız. Ama yengeç, olmayacak bir şeyi yalnız kısıpalarıyla oldurmağa uğraşmıyor; art ayaklarını da, gerebildiğince, arkaya, yana, gelişigüzel savurarak, tutanını vazgeçirmeğe çalışıyor. Tiz öfke sesleri çıkarıyor bir yandan.

Cüneyt, bu öfkeyi sürdürüp gitmekle, kendini Tanrı yerine koymakla keyiflenecek kişi değil; yengeci denize bırakıyor, sonra da, güneşte pişmeğe yatıyor kayanın düzlüğünde.

Yüzükoyun yatmaktadır. Güneş Yengeç burcundadır. Yengeç, herhalde, taşın altındadır. Altındadır. Güneşin yükü altında içi geçmek üzeredir Cüneyt'in.

Ansızın, deminki öfke (*Efelik, ilk olarak, burada sezilir herhalde*) seslerini işitir yakınlarında. Gözlerini açar, başını sese doğru çevirir, iki karış ötesinde duran yengeçle göz göze (*İnsanın ölümü göz göze geldiği söylenmiştir de bir yengeçle göz göze niye gelinmesin?*) gelir. Gerçekten göz göze. Her biri öbürünün fena halde farkında. Bakışırılar. Sesler öfkeli, tiz gelmektedir yengeçten; Cüneyt, yengecin kendisine saldırmak üzere denizden çıkıp geldiğini, kayaya tırmandığını anlar. Yengeç hızını toplamaktadır sanki durduğu yerde; (*Yiğitlik mi, şımarıklık mı? Karşısındakini kötülüğe, kötü davranışa deli gibi zorlamak mı? Ondan sonra da, bağıra bağıra yanılmak mı gelir?*) art ayaklarında, kısıpalarında gerilmektedir öfkesi. Atılacağı, saldıracağı beşbelli.

Cüneyt avuçlarını bastırır kayanın üzerine, doğrulur. Yengeç, az önce Cüneyt'in başını dayadığı yerdedir şimdi.

Biri, uzun boyunun doruğundan (*göz nerede, doruk orada*); öbürü, kayanın bir parmak üstünde duran yayvanlığından; bakışır dururlar. Yengeç bir daha atılır ileriye doğru (*İlerisi Cüneyt; gerisi artık yok. Cüneyt tek yöndür şimdi evrende*).

Cüneyt'e göre, karşılıklı bir konuşmadır bu. Konuşmalı bir hesaplaşma.

Yengecin karşısında, düşmanı (*Seçtiği düşman mı, düşman diye seçtiği mi?*) var. Onu yıkmayı gerekmektedir. Karşısındaki insan da artık üstün bir yaratık değildir (olmasa gerek); yengecin

seçtiği düşman olmağı kabul etmiştir.

(Derler ki, senin burcundakiler, birileri kendilerini korusun isterler; korusun, kayırsın, pohpohlasın... –Ya, pohpoha varasıya...– Ondan sonra da, saldırmak için uğraşmış Yengeçler; o kendilerini koruyan, kayıran, pohpohlayan kimseye; saldırmak için fırsat yaratır, bahane uydururlarmış gerekirse...)

Cüneyt, eşitlik içinde savaşımağa çalışacaktır. (*Yani hayvan çıplaklığının yalınlığı içinde.*) Yoksa, yengecin yaptığı, gerçekte, canına kıymağa girişmek, ya da, –anlamdaş bir şey,– canına kıydırmak diye görülebilir.

Yengeç, Cüneyt'in anlattığına göre, başkalarının değil, ama Cüneyt'in bir yaptığına çok kırlmış, gücenmiş gibidir.

Bu yengeç-gururu lekesini ancak ikisinden birinin ölümüyle sona erecek bir çarpışma temizleyebilir. Düşmanın çapı önemli değil. Birinden birinin ölmesi gerek.

(Derler ki Yengeçlerin bir yöntemi de, usandırmaktır, bezdirmektir; durmadan, nazının çekilmesini beklemektir. Nereye varırlar böyle?)

Yengeç değnekle itilir, denize düşürülür; Cüneyt'in çevresinde toplananlar, yengeci bu çılgınca girişiminden vazgeçirmek için elbirliğiyle uğraşmaktadırlar. Motorcu delikanlı, yani dalıp onu sudan çıkaran oğlan, tepesine indireceği sopa ile yengecin işini bitirmekten yanadır. (*Ben yarattım, ben öldürürüm. Yabanından yazarına dek herkesin, en temel haklardan biri diye gördüğün bir şeydir bu. "Yanlı" denebilir mi kolay kolay?*) Ama motorcu delikanlıya engel olunur.

Yengeç, itildiği, atıldığı yerden bir daha, bir daha çıkar; (*Belki biraz sersemlemiştir. Yoksa çok mu insanca bir düşünce bu?*) herkesin içinde Cüneyt'i bir daha, bir daha seçer, bulur, ona saldırmak istediğini iyice belli eder, hazırlanır. (*Güvensizliğini örtmeğe kalkışmak mı bu?*)

(Usanmışsındır ya... Derler ki Yengeçler, düşünceleriyle değil, davranışlarıyla bezdirir, soğutur insanları kendilerinden, uzaklaştırırlar. Kendileri-

ne duydukları güvensizliği efelikle örtmeğe kal-
karlar. Oysa niye güven duymasınlar? Hiç değilse
görünüşte –*ama görünüşte, yalnız görünüşte...*
Eninde sonunda, kabuklarının kalınlığı bir şeye ya-
rasa gerek– hiçbir neden düşünülemez buna.)

İnsanların baktığı yerden, bu iş, gitgide, bir canına susamış-
lık biçimi almaktadır.

Yengeç bir kez daha Cüneyt'i öbürlerinden ayırıp, seçip, üze-
rine doğru atılınca motorcu delikanlının sopası tepesine iner. So-
pa çapında bir çöküntü belirir, çatırtılar içinde, yengecin sırtın-
da. O dalgırlı mavi-yeşil sırt artık eskisi gibi değildir. Cüneyt,
motorcunun devimini önlemek için vaktinde bağıramamış olma-
nın üzüntüsü içinde görünmektedir. Elleri, ayakları, yüzü, yerin-
menin bütün belirtilerini taşır.

Yengeç şimdi suyun içindedir. Kırık bir güneşin altında, ka-
yanın dibindeki bir oyukta. Küçücük bir dalga, ara ara, oyuğa
dolar, çekilir. Yengeç, hep, suyun altında kalır. Ama gözlerle
yengecin arasında suyun kalınlaşıp köpürmesi, sonra incelişip
saydamlaşması bir oyun gibi gelir insanlara. (*Kim sorar yengeci*
o anda?) Bu dalgacık, yengecin dışında kalan dünyaya ulaklık
etmektedir oysa. Ölümürimin ulaklığını. Ölümün kokusunu ya-
yar çevreye, dirilere dirilerin payını haber verir; yüzlerce deniz
çıyanını kovuklarından, taş altlarından çıkarır.

Çıyanlar yengecin çevresini alıyor, ikişer üçer saldırıyorlar
şimdi. Yengeç, güçlkle, gururunun son yekinişiyle, ölçüsünü
çoktan şaşırmış devinişlerle, bunları kovmağa, uzakta tutmağa
çalışıyor; onları çeken ölümsek et kokusunu durmadan, daha
çok, daha çok saldığını bilmiyor.

(Kendi canına kendi eliyle kıyma –başkasının eliy-
le de kendi canına kıyılır ya... Sana o filmin sözü-
nü epey etmiştim; Valerian Borowczyk'in *Blanc-*
he'i, bu dediğime iyi örnek olabilir– söz konusu
olunca, bu eylemin, değer taşıyabilmesi için, gizli-
ce, maskelenerek, kaza ya da çılgınlık, umutsuzluk
bunalımı süsü verilerek yapılmaması gerekir de-

rim. İster uzun ister kısa (*Drieu La Rochelle geliyor usuma*) bir gerekçesi verilmeli, öyle girişilmeli o işe. (*Ecinniler'in Kirilov'unu analiz; bunca gerekçe –yani insanlar arasında yaşamış, gözle görülmüş, elle dokunulmuş– yazarın, sanatçının, aydının yanı sıra.*) Nermi Uygur, "canına kıyma yoluna gitmek, kendini kapalı bir dizgenin tutsağı kılmaktır," diyordu bir gün; konuşuyorduk... "Oysa yaşamak, dizgeyi ya da dizgeleri her zaman açık bırakmak, değişikliğe hazır tutmak demek..." Bilmem, kişi, yaşamla birlikte, açık dizgeyi de reddedemez mi? Pişmanlığın, açıklığın, özgürlüğün ötesine geçemez mi, özgürlüğü ortadan kaldıran bu sonul, dönülmez davranışla?)

Yengeç (*gerekçe göstermedi. Belki de insan olmadığı için. Cüneyt'in deyimiyle, "incinmiş gururu", ya da nesnel bir bakışla, "saldırganlığı", gerekçe sayılamaz... İnsanları bile anlamakta güçlük çekeriz*) debelendikçe parçalanıyor şimdi, çıyanların kocaman, dağınık bir yürek gibi atan corumunun ardında. Hiç değilse biz, öyle görüyoruz, baktığımız yerden.

Sonunda, yengecin dilediği olur.

Çıyanlara kıymık kıymık, lif lif yem olmasına Cüneyt'in gönlü yatamaz.

Yerinden fırlar, suyun içinden yengeci kaptığı gibi parçalar, koparır; ezer, çıplak topuklarının altında.

Koparır, parçalar, ezer, suya atar. Cüneyt. Yengeci. Çıyanlar gene doyacaktır ama, savaşları, ya da eğlenceleri bitmiştir. Olsa olsa kendi aralarında pay dalaşı ederler artık.

Cüneyt kıskaçlardan birinin alt kısacını ayırır, andaç diye yanına alır.

Kara boyalı, yengeç biçimli maden kutunun içindeki kısacın öyküsü, buydu işte.

1973/1975

5.

Filim değişmişti. Sinemadan sonra şekerçiye gidip dondurma yemeği düşünmüştüm. O da oraya doğru gidince otele dönüp yattım.

Ertesi sabah, gezilecek yerlerin geri kalanlarını gezdim, küçücük bir lokantada iki lokma bir şey yedim, eski sarayın ardına düşen, kılavuz kitapların gezilmesini salık verdiği bahçeye gittim. Üç Çeşmeler, dal kemerli yollar, fiskiyeli büyük havuz, kılavuzların dediği kadar vardı. Sonra bir ağacın altında oturup kitap okudum biraz. Uyumuşum.

Bir ağacın ardından bakıyordu bana. Karşımda duran bir ağacın. Meşe gibi bir ağaçtı bu. Ama yaprakları pek yukarıda kaldığı için, ya da uykudan gözümü iyice açamadığım için gövdesine bakarak, kesinlikle, meşe diyemiyordum.

Gülümsemiyor, gülüyordu düpedüz, ağacın ardından çıkıp bana doğru yürürken. Gözleri yemyeşil parlıyordu. Sararmış bir pisipisi başağı sarkıyordu ağzının köşesinden. Önüme gelince başağı koparıp saçıma soktu, karşıma çöktü. Eliyle, çiğnediği sapı çekiştiriyordu arada bir. Yeşil gömleğinin önü açıktı. Esmer kolların arasında ufacık bir gümüş tazi

ya da karaca

ya da uzun bacaklarını büküp oturmuş herhangi bir hayvan aşınmış biçimiyle sallanıyordu boynuna geçirilmiş zincirin ucunda.

Gördüğümü anlayınca güldü gene. Pantolonuna takılmış dikenli tohumları ayıklamağa başladı.

"Bu bahçede en çok sevdiğim, havuzlarda bile suyun durmadan aktığının gözle görülebilmesi," dedi.

Yel esmiyordu bahçede. Yaprak, ot hışıltısı yok gibiydi. Yeşildi sanki ortalık. Sarartı uğramamıştı daha bu bahçeye.

Buraya gelmeden önce okuduğum kılavuzdaki bir tümceyi ezberden okur gibiydi:

"On sekizinci yüzyılın ortalarında, eski saray önündeki alana bugünkü biçimini vermek üzere çalışmalara başlanınca 'göçme oyunu' için sarayın ardındaki bahçede özel bir alan yapıldı."

"Oyunun kurallarından birinin, hükümdarın sarayın kapısı önünde oturup oyuncularını yönetmesi olduğu göz önünde tutularak, hükümdarın oturması için sarayın arka duvarına özel bir çıkma eklendi..."

Bu sözler kitapta yoktu. Okumuş da unutmuştum belki de. Ancak, sesi, bir gece önce kahvede otururken bana oyunu anlatmıştı

anlatmağa başladığı

sırada kullandığı sest. Soğuk, kitaptan okur gibi.

Ama bu söylediklerini işitmemiştim daha önce.

"Oyun iki yüzyıldır sarayın önünde değil ama gene de karşısında oynanıyor. Bu alanı görmediniz daha. Hoş, oyuna katılmayacaksanız, görseniz ne çıkar, görmeseniz ne çıkar?"

Ona kızdığımı, onu akşamdan beri görmekten kaçındığımı unutmuştum sanki. Dinliyor, gülümsüyordum. Tek başardığım, "oyuna katılacağım" dememek oldu.

Kalktım, ardıma bakmadan yürüdüm. Alanın bulunması gerektiğini düşündüğüm yere doğru. Biraz yürüdükten sonra da birden kocaman bir kayrana vardım. Alan, tasarımıladığımdan küçüktü. Kutular, dış çemberde, ancak geniş bir adım eninde boyundaydı. İçeriye doğru küçülüüyordu. Gittim, ikinci sırada, ortaya rastlayan kara mermer döşeli kutuda durdum. Piyade yerinde. Başımı kaldırdığımda, karşımda, en dışarıdaki yarı çemberde, vezir yerinde duruyordu.

Çok direndiniz," dedi, "ama oyuna girdiniz işte."

Gözlerimi diktim baktım ona. Artık gülümsemiyorduk.

Döndüm sonra ağacın altına yattım gene.

Uyandığımda hava kararıyordu.

Beşinci Masal

YAĞMURLU KENTİN GÜNEŞÇİSİ

Altıncı yaşında, Aslı'ya

Ufarak teferek, sıskaca, kuruca bir adam duruyordu pence-
renin ardında. Pencere kapalıydı; camı, su çizikleri içinde. Dışa-
rıdan bakan, adamın yüzünü dalgalı dalgalı görürdü. Adam göz-
lerini kaldırmış, gökyüzüne bakıyordu. Oysa gökyüzünde görü-
lecek bir şey yoktu.

Düpedüz yoktu. Bu ülkeye her gün, her gece, her sabah, her
akşam, yağmur yağırdı çünkü. Durgu durak bilmeksizin, hızlan-
madan, yavaşlamadan, hele hele hiç dinmeden, tel tel, iplik iplik
yağmur yağırdı. Kurşun rengi şuncacık değişmeyen bir gökyü-
zünde bakacak ne olsun, görececek ne olsun?

Yağmur yağdığı için caddelerin asfaltları, sokakların taşları
hep pırıl pırıl ışıldar, duvarlar hep tertemiz ama karanlık yüz-
lü olur, pencere pervazları, köşelerinden aşağı hep çizgi çizgi is bı-
yıkları salar, kiremit damlar hep cilalanmış gibi dururdu. Bahçeler
yemyeşil olurdu ya kendi haline kalsa, nasıl kalsındı ki yağmur,
bacalardan çıkan dumanları hep bu yeşilliğin üzerine örterdi.

Bu kentte oturanlar, doğdukları günden öldükleri güne de-
ğin, gökyüzüyle denizi bir tek renkte bilirler, gökyüzünün mavi
–açık olsun, koyu olsun, gene de mavi– olabileceğini, denizin de
ona uyararak koyu maviden açık yeşile dek akla gelebilecek her
türlü renge girip çıktığını, kırmızı, mor, sarı bile görünebileceği-

ni, ancak, dünyayı gezmiş görmüş kişilerden öğrenirlerdi. Hele, bunların anlattığına göre başka gökyüzlerinde parıl parıl ışıyan sarı –sarımsı, akımsı, kırmızımsı– bir güneş olurmuş gündüzleri. Geceleri ay, sürü sürü, türlü türlü yıldızlar görülürmüş bu göklerde. Bu kentten çıkmayanlar ise bu güneşi de hiç görmemişlerdi, ayla yıldızları da... Gerçi, öğrenirlerdi okullarda, güneşin gün aydınlığını verdiğini. Onların günü ise, gökyüzleri gibi, denizleri gibi, kurşun rengi, daha doğrusu, kurşunumsu bozumsu bir renkti.

İnsanlar bu kentte rengi yalnız deniz teknelerinde görürlerdi. Sandallar, mavnalar, gemiler, sarı, kırmızı, yeşil, mavi, mor, akla geldik, düşünülük her türlü renge boyanırdı yol yol, öyle salıverilirdi denize.

Yağmur durmadan yağdığı için kediler köpekler, hele hele tavuklar, hiç dışarıda dolaşmazdı. Çıkıp tüyün teleğın sınırlıklam ıslansın diye gezilir miydi hiç? Akılsız kediler, köpekler, tavuklar da vardı elbet. Onlar çıkar, ıslanır, sonra da hastalanır, yataklara düşerlerdi. Bir kazlar vardı, bu yağmurun altında gezmekten hoşlanan. Onar yirmişer, kanatları, kuyrukları birbirine değe değe dolaşırlar, yerin biraz üstünde salınan ayaklı bir buluta benzerlerdi. Bu bulutun üzerinde de uzun boyunları kavaklar gibi ırganır, gagaları, neredeyse, bu boyunlara bağlı değilmiş gibi açılır kapanırdı. Ama kaz sürüleri tek tük görülürdü; saçak altlarında, duvar diplerinde küskün küskün oturan köpekler, kediler ise pek çok...

Bu kentte, sokakta gezen herkes şemsiye kullandığı için, dışarıdayken de şemsiyeler hiç kapanmadığı için, ana caddelerde adam boyunda bir dalgalı örtü gerilmiş gibi olurdu yerle gök arasında. Bu örtü ancak otobüslerin, tramvayların, evlerin, dükânların, iş yerlerinin kapısında, çekilir, gerilir, yutuluverirdi iki dudak, iki çene, iki silindir arasına sıkışmış gibi...

Gene bu yüzden her evde, şemsiye, pabuç kurutma gözleri, bu gözlerde biriken suları akıtacak küçük oluklar olurdu.

Daha önemlisi, gene bu yüzden, sabahları uyanan adamlar, başka kentlerde oturanlar gibi pencerelere, kapalı kepenklere,

pancurlara koşup "hava bugün nasıl acaba?" diye heyecanla, ya da sıkıntıyla, gökyüzüne bakmaz, yahut, yattığı yerde, perdelerden sızan, pencerelerden duvara vuran ışığa bakıp, kimi zaman da arabaların tekerlek seslerine kulak verip yağmur mu yağıyor, kar mı, hava kuru mu, güneşli mi, diye kestirmeğe kalkmağı akıllarının köşesinden bile geçirmezlerdi. Bu kentte yaşayanlar, havanın nasıl olsa yağmurlu olacağını bildiklerinden, ne ışığa bakarlardı ne de seslere kulak verirlerdi. Doğdukları günden bu yana, bunların hiçbiri değişmemişti ki...

Bu kentin insanları, hava konusunda ne umut bilirlerdi, ne umut kırıklığı; ne sinemadan, tiyatrodan, kahveden, konserden çıkıp şakır şakır yağın yağmurla karşılaşır, şemsiyelerini yanlarına almadıkları için saçak altlarında bekler ya da koşa koşa giderlerdi gidecekleri yere; ne de, pazar günü, hava güzel olursa, denize, maça, kıra gideriz diye düşünürlerdi. Böyle bir şey beklemezlerdi ki...

Bu kentin insanları, yağmura tutulma korkusu nedir bilmez, havanın açmasını beklemezlerdi ya, içlerinden yalnız bir tanesi onlara benzemezdi. Bu adam, pencereden gökyüzüne bakan bu adam... Bu adamın kimi kimsesi yoktu. Kentin iş kesimindeki koca koca yapılardan birindeydi iş yeri; oraya gider, gelir, evine kimseyi çağırılmazdı. Gelmeyeceklerini bilirdi çünkü. Kendi de eşinin dostunun evine pek gitmezdi, üst üste çağırılmadıkça. Sessiz bir adamdı bu. Kimseye kötülüğü dokunmamıştı, kimseyi kırmamıştı şimdiye dek. Bir tek kusuru vardı. Eşi dostu da bu yüzden, yalnız bu yüzden, tedirgin olurdu.

Bu kentten çıkıp dünyayı gezmemişti gezmesine, başka gökyüzleri görmemiş ama güneş üzerine söylenenleri dinlemiş, okumuştur. Susar susar, "yarın sabah..." diye söze başlayacak olurdu; yanındakiler de "ya, ya..." deyip kaçarlardı hemen yanından. Bilirlerdi çünkü arkasından ne geleceğini. Hoş, bu yüzden, adam çoğu zaman sözünü bitirmezdi bile.

"Yarın sabah, gökyüzünde, hani, güneşi göreceksin olsanız ne yaparsınız?" Deyip deyeceği de bu kadardı yani. Deyecek zaman bıraksalar...

Tutturmuştu işte. Güneş çıkıverecek, kendini gösteriverecek olsa, diye... Oysa, hep bildikleri şeydi. Güneşin çıkması yağmurun durması, bulutların açılması demekti; doğdukları günden bu yana bildikleri gökyüzünün değişmesi, şemsiyelerin kapanması, kurutma odalarının kullanılmaması, daha kötüsü, umutla umut kırıklığının içlerinde baş göstermesi demekti. Taşların, duvarların, kiremitlerin kuruyup parıltılarını yitirmesi, dumanların yeşilliğin üzerine inecek yerde göğe ağması demekti. Olacak şey miydi bütün bunlar?

Bu tedirgin edici takınağı, saplantısı olmasa, adamın arkadaşları, tanıdıkları, ona daha bir yakınlık gösterirlerdi ya, şimdi söyleyecek o "yarın sabah..." sözlerini, birazdan söyleyecek, diye keyifleri kaçardı.

Adam evine gelir, yıkanır, dişini fırçalar, yatağına yatar; kitap okurdu, cigara içerdi. Uyuya kalırdı sonra.

Ama o alışlagelmiş bozumsu kurşun rengi, ya da kurşunumsu bozumsu renk, ışık olup, odasına dolup, sabahın eriştiğini kendisine haber verince...

Kendini tutamaz, çılgınlık olduğunu bile bile, yatağından kalkar, pencereye gelir, yağmurdan çizik çizik olmuş camın ardından gökyüzüne bakar.

Dışarıdan bakan birinin dalgalı dalgalı göreceği yüzünde, merak izi bile bulamayacağı, umut izi bile sezemeyeceği yüzünde, salt gözleri canlıdır sanki adamın. Gökyüzüne bakar. Bugün belki güneş çıkmıştır diye, çıkacaktır diye. Bugün olmazsa yarını var bunun, daha öbür günü var. Ama pencerenin önüne geldiğinde, kesinlikle bildiği şu oluyor: Güneş bugün de çıkmayacak, görünmeyecektir...

Oysa, daha yatağındayken, ışığın değiştiğinin farkına varmadıkça, pencereye gittiğinde güneşi görebileceğini nasıl aklına getirir bu adam? Daha önce de söyledik. Tuhaflıkları, gariplikleri var bu kişiçegizin... Umudu yüzüne bile çıkarmadan, biraz da alıkça, gönlünde besleyip duruyor...

6.

Otelin altındaki lokantaya girdiğimde, kente vardığım gece oturduğunu gördüğüm masada oturuyordu. Ben de o gece oturduğum yere doğruldum. Gene sırtı dönüktü bana.

Ama o gece gözüme çarpmayan bir aynada bana baktığını gördüm birden. Yanına rastlayan ensiz, uzun bir aynaydı bu. Bana öfkelenen oydu sanki. Yüzü taş gibi donuktu. Önüme baktım. Kalktığımda hâlâ oturuyordu. Ertesi gün, daha ertesi gün, nasıl olduysa, görüşmedik.

Gerçekte, bu kente gelişimi, on yılda bir oynanan bu oyunu görmek üzere, bilerek, bu sıraya rastlatmıştım. Oyunun geçmişiyle kafamı böylesine karıştırıp uğraştıran bir adamla karşılaş-tım, bu adam da canımı sıktı diye oyunu seyretmekten vazgeçecek değildim elbet. İki gündür taştan topraktan fışkırır gibi gezmen doluşuyordu kente. Otellerde değil, konuk ağırlayan evlerde bile yer kalmamış olsa gerekti. Sokaklar yürünmez bir hal almıştı. Herkes oyundan söz ediyordu. Oyunun gelmişi geçmişi, simgeleri üzerine olduk olmadık her türlü şeyi işitebilirdi kişi, kulak verecek kadar durduktan sonra bir yerde; bu yer ister lokanta, kahve, sokak, ister ayakyolu olsun.

Ne var ki bunca sözün, dalga dalga çarpıp geçen bunca la-kırdının içinde, onun anlattıklarına benzer bir tek şey gelmiyordu kulağıma. Onun söyledikleri, sanki bambaşka bir yerden öğrenilmişti. Ya da uydurulmuştu.

Ortalıkta görünmemesine şaşmamalıydım bir bakıma. Onun bildiklerini bilen

*uyduran da desek şuna, değişmez,
elbet, bu çok bilmiş kalabalığın*

ama az ama çok, aynı şeyleri bilen kalabalığın içine girmezdi.

Ben bile bu gezmen sürülerine biraz acır, biraz tepeden bakar gibi baktıktan sonra...

Oteldeki karşılayıcılara danışmıştım, oyunu seyretmek için bilet falan alınmadığını söylemişlerdi. Oyun alanının çevresine basamak basamak

kentin özelliği, her şeyden önce bu basamaklar olsa gerekti, oyundan da,

tekerlek, yarı helva, yarı lokum tatlısından da önce

basamak basamak kurulan, ustalıkla düzenlendiği için de, rahatlıkla dört bin kişiye oturma olanağı veren sıralar dizilirmiş; gelen, bulduğu yere otururmuş.

Oyunu seyretmeğe gelenlerin sayısı bana şimdiden on bine ulaşmış gibi geliyordu ya, belki de kentin küçüklüğü, daha doğrusu, darlığı böyle gösteriyordu.

"Oyunun başlamasına bir saat kala gidin, yeter..." Öyle di-yordu karşılayıcı. "Yer bulmakla kalmazsınız, iyi yer bulursunuz üstelik. Kaldı ki gelen yabancıların

(yabancı olduğumu bildiği halde dilini kendi gibi konuş-mandan ötürü olacak, beni öbür yabancılardan ayırıyordu, kentlilere katılmış görüyordu)

bilmediği bir şey var. Onlar giderler, ön sıralarda sıkış tı-kış, kucak kucağa otururlar. Oysa asıl iyi yer, oyunu yöneten

biliyorsunuz, eskiden hükümdar yönetirmiş ya, artık yüz yıl-dır belediye başkanları yönetiyor, dolayısıyla her başkan, hafta-lar aylarca uğraşarak, bir önceki başkandan bu oyun üzerine ne bilmek gerekiyorsa öğreniyor. Babadan oğula aktarılan bir sa-nat gizi gibi bir şey bu diyorlar. Bilmiyorum, inanan inanır, ama biliyorsunuz böyle giz lakırdıları etmeğe bayılır insanlar, her neyse, bana kalırsa, salt merak gıcıklamak için böyle sözler edi-lir, nerede kalmıştım, ha

oyunu yöneten belediye başkanının hizasındadır en iyi yer, yani en arkadaki, en yukarıdaki iki sıra. Orada oturun derim."

Oyun ertesi gün oynanacaktı. Gezeceğim bir yer kalmamıştı.

*Kitabımı aldım, bütün günü eski sarayın önündeki alana tepeden bakan kahvede, onunla ilk konuştuğum akşam oturduğumuz masanın başında geçirdim. Görünmedi. Bir gazete, bir dergi, iki kitap bitirdim. Yemeğe, ardından sinemaya gittim, bütün gün oturma-
nın yorgunluğunu çıkarmak için de erken yatmağa karar verdim. Otele girince nöbetçi karşılayıcıyı gülümseyerek esenledim; yolumu kesti, yüzü gülmüyordu ilk olarak, büyük bir ağırbaşlılıkla bir zarf uzattı. "Belediye Başkanlığından geliyor, az önce getirdiler," dedi.*

Zarfin üzerinde adım yazılıydı. Şaşırdım. Biraz da heyecan duydum açarken. Zarftan çıkan kâğıtta başlık yerinde kent belediyesinin kabartma mührü vardı; yazının altında, ayrıca, balmumuna basılmıştı bu mühür. Belediye Başkanının imzası güvez renkli bir mürekkeple atılmıştı. Yazı, elle yazılmıştı.

"Bildiğiniz gibi," diyordu mektup, "geleneksel oyunumuzun otuz iki oyuncusunun ancak 'Mor'lar takımında yer alacak on tanesi, kentin yerlileri arasından seçilir. Bunları seçenler de bir önceki oyunun on 'Mor' oyuncusudur. Her değirmideki oyuncunun, geleneğe göre, belli bir yaşta olması gerektiği için seçim tiziz hesaplara dayandırılır. Geri kalan yirmi iki oyuncunun seçimi yapılmak üzere duyurular astırdık. Gönüllüler arasından uygun yaşta görülüp uygun yerlere seçilenlerle yirmi bir değirmenin oyuncusu bulundu.

Sizin, açık kalan tek yere uygun yaşta bulunduğunuzu bildiren bir yabancı oyuncumuz oldu. Oyuna katılmak üzere başvurmanızı bu akşama dek bekledik. Gelmemeniz üzerine sizi mektupla çağırarak saygısızlık ettiğimiz için bizleri bağışlamanızı dileriz. Ancak, çağırıldıktan sonra oyuna katılmamanızın olanaksızlığını da saygılarımızla belirtiriz.

Size şimdiden teşekkür eder, 'Mor'ların orta piyadesi olarak oyunda yer almadan önce, bu konuda size gerekli özel bilgiyi verebilmemiz için, yarın sabah saat 8.00'de Saraydaki Başkanlık odasına gelmenizi dileriz."

Resmi yazının öylesini hiç görmemiştim. Karşılayıcı kaygı ile bakıyordu bana. "Yeşil mi Mor mu?" diye sordu yalnız. "Mor,"

dedim. "Tanrı yardımcınız olsun," dedi bunun üzerine, "ne yapıp yapıp tutsak olmağa, oyunun sonuna kalmamağa bakın." Döndü gitti. Ardından bakakaldım. Sonra çıkıp yattım.

*"facilis descensus Averno; noctes at-
que dies patet atri janus Ditis; sed re-
vocare gradum superasque evadere
ad auras, hoc opus, hic labor est."*⁽⁵⁾

DEHLİZDE GİDEN ADAM

Ali Poyrazoğlu için

Deniz dendi mi, kimi oraya kimi buraya akan sular durmaz, tersine, hep bir olur, bir kıyıya yönelirdi, ister kumluk, ister çakıllık bir kıyıya... Durmaz olurdu delikanlı. Denizi öylesine se-verdi. Gider çakıllara uzanır, denizin yüzünde gerinir, sularda kulaç atar, kumlarda yatardı sere serpe. Yaşamak demek, yazsa denize gitmek, kışsa deniz aylarını beklemektir ona göre.

On dokuz yaşına bastığı yılın yazında gene denize gitti. Kalyalık bir adanın çakıllık bir kıyısına... Havanın titreştiği, denizin ayna gibi güneşin bütün sıcaklığını yansıttığı bir gündü. Yüzdü, çakılların üzerine uzandı, güneşlendi, kalkıp giyinince de, hemen evinin yoluna düzülmedi, kıyı boyunca biraz gezip dolaşacağı tuttu. Çakıllığın sona erdiği yerde, tepeden yuvarlanmış, denizde parçalanıp ufalanmış koca bir kaya yığınının geldi dayandı. İçi bir tuhaf oldu. Yol yoktu. İlle de öteye geçmek istiyordu oysa. Nasıl geçsin? Akıllı bir adam geçmeğe kalkmazdı ya öteye, hani, geçmesi gerekiyorsa, geldiği yerden döner, çevre yolunun alt ucunda çakıllıktan çıkıp adanın, kayalığın hemen üstünde sivrilen, tepesine tırmanır, tepeden denize doğru inen bu kaya damarının öte yanında kıyıya ulaşacak bir yol arardı. Bulursa ne âlâ, bulamazsa geldiği gibi döner, inerdi tepenin ardında

kalan iskeleyle. Gel gelelim, bu delikanlı akıllıca bir kişi değil, besbelli. Üşendiğinden de değil ya, böyle akıllılıkları, usluca davranışları gereksiz saydığından... Buranın tek yolu, kese yolu, denizden geçer diyerek pabucunu çıkardı, eline aldı, paçalarını kıvırıp sıvadı, yürüdü denize. Gerçi kayaların arasında su epey derindi, o aralıklara düşse sıırıslıklam olurdu üstü başı; ama dikkatle kayadan kayaya sekti, sıçradı, tabanlarını doğrayacak kavkılara basmamağa çalışa çalışa, gene de ayaklarının altı sızlaya kanaya, en uçtaki kayaya ulaşıp tırmandı üstüne. Soluk aldı. Bayağı yormuştu onu bu cambazlık. Havlusuyla donunu ensesinden aşağı göğsüne doğru sarkıtmıştı biribirine bağlayıp, ama pabucunu elinde tutmak dertti; kayalığın öte yanını görüyordu çünkü şimdi.

Buraya gelesiye, kayalar atlangıç gibi sıralanmıştı sanki, şimdi anlıyordu; çektiği güçlük bir şeycik değilmiş... Önce, "dönsem artık," diye şöyle bir geçirdi aklından, sonra utandı böyle düşündüğü için, kemerini çıkarıp ayakkabılarını, donuyla havlusunu bağladı, sırtına attı, kemerin ucunu ağzına alıp dişleri arasına sıkıştırdı. Dikkatle indi kayanın üzerinden; suyun az altında, kayanın tabanında ufak bir düzlük vardı, oraya bastı.

Ne var ki, ötesi, kıyıya dek uzanan suydu. Kayalığın bu yanı dümdüz duvardı. Ayak basacak, el tutunacak bir tek çıkıntıcık görünmüyordu. Kıyı yirmi beş, otuz metre uzaktaydı. Ufacık bir kumluktu bu, kumu incecik görünen, pırıltılar içinde... Ama buraya kimse gelmezdi adadan, gelemezdi, her yanı kaya duvarlarıyla -dümdüz, cilalı gibi kaya duvarlarıyla- çevrili olduğu için... Yanaşılsa yanaşılsa buraya ancak denizden yanaşılabilir. Deniz de derindi, yürünecek gibi değildi. Soyunsa, kıyıya çıksa, biraz daha güneşlenirdi ama gene bu yoldan dönmesi gerekecekti. Hem kayanın üzerinde bırakacağı giysilerini bir esinti denize atmağa yeter mi yeterdi. Keyfi kaçmıştı delikanlının, dönmekten başka çıkar yol yoktu.

Yok muydu?.. Tam başını çeviriyordu ki, dibinde durduğu kayanın hemen arkasında, dümdüz duvarın kayaya bakan yüzünün denizle birleştiği yerde, ufakça bir kovuk çarpıvermişti gözüne; mağara ağzına benzeyen bir kovuk. Mağara ağzıydı bu,

muhakkak; kara kara gülüyordu da sanki bu mağara ağzı; delikanlının da yüzü güldü; girer bakarım, diye düşündü, kayanın içinden tepeye çıkacak bir yol var gibiyse, ilerlerim, değilse dönerim, ne olur sanki?..

Delikten içeri girmesi biraz güç oldu. Çömeldiği için kıcı, su derince olduğu için paçaları ıslandı. Ama delikten içeri girince doğrulabildi. Uzun boylu olduğu halde, kaya tavanı, başının dört karış üstünde uzanıyordu. Taban soğuktu, iyice kuru olduğunu görünce de ayakkabılarını kemerden çıkardı, giydi. Havlu ile donu, gene kemerle bağlı, sırtında götürüyordu. Arkasına dönüp baktı. Dehlizin ağzı epey geride kalmıştı şimdi. Ama gene de yeterince aydınlık geliyordu dehlizin içine. Buna akli pek ermedi. Bir daha baktı ardına. Işık başka yerden gelmiyordu. Tuhaf! Şimdi, biraz uzaklaşınca, ışığın ağızdan gelip doğrudan doğruya vurduğu yerde, duvarın üzerinde, harfe benzeyen birtakım çizgiler seçebiliyordu. Dikkat etti, birkaç adım yaklaşarak baktı; evet, bir yazı, "GİRMEYİNİZ" diye bir yazı yazılmıştı duvara. Yazılalı epey olmalı ki yazılar silikleşmişti. "Belediye mi yazmış ola?" diye düşündü, güldü delikanlı, omuzunu silkti, yürümesini sürdürdü.

Eve gitmeği, vapura binmeği, iskeleye inmeği, çakıllığa çıkmağı, hep unutmuştu; bir tek düşüncesi vardı şimdi; bu dehliz kapanana dek yürümek... Ya bir mağaraya açılırdı, ya adanın başka bir yerine çıkardı; ya da çıkmaz sokaklar gibi, kapanırdı; o zaman da geri dönerdi delikanlı. Ada boyunca uzansa bile bu yol, iki saatten çok sürmemeliydi sonunun, ucunun bulunması.

Neden sonra, ileride hafif bir aydınlık görür gibi oldu. Adımlarını hızlandırdı. Gerçekten, ileriden belli belirsiz bir aydınlık geliyordu. Ardına baktı, oralarından aydınlık artık gelmiyordu hiç. Dümdüz, ileriye doğru yürümüştü o ana dek, köşe dönmemiş, yolun kıvrıldığının hiç farkına varmamıştı. Dönmüş de yolun ağzına doğru yürüyor olamazdı bu durumda. En iyisi ışığa doğru gitmekti.

Işıklı nokta yaklaştı, yaklaştı. Delikanlı bir de baktı ki bu nokta ışık falan vermiyor. Bir çelik levha var burada, kayaya çakılı, çok daha uzaktan gelen bir ışığı yansıtıyor. Çelik aynanın

yanında, hafif aydınlıkta bir yazı daha seçti gözleri duvarın üzerinde: "GİRMEYEYDİNİZ" diyen bir yazı. İçerledi. İlk yazıyı, haydi, Belediye yazdırmış olsundu. Bunu ise, girip çıkmış, tatsız şakalara meraklı biri yazmış olacaktı. Peki ama o çelik levha? O ayna? Aynayı oraya kim çakmıştı ki? Hem Belediye buraya girilmesini tehlikeli buluyorsa yolun ağzına bir parmaklık yerleştirir, çıkardı işin içinden.

Delikanlının kafası rahat etmiyordu. Girecek, gidecek, yürüyecek, ışığın geldiği yeri, yani çıkışı, bacayı, kapıyı, neyse, bulacaktı.

Loşlukta yürüdü, yürüdü.

Yoruldu bir ara, saatine baktı, on ikiyi gösteriyordu. Öğle vakti çoktan geçmişti bu yola girdiğinde. Gece yarısı olamazdı, o kadar da yürümemişti. Hem ileride, çok ileride, gene cansız bir ışımaya belirir gibiydi. Ayna da olsa, gene gün ışığını yansıtıyordur, diye düşündü. Ama yürüyecek hali yoktu. Oturdu. Taban soğuk değildi burada. Hava da ılık gibiydi.

Silkinerek uyandı. Biri dürtmüş gibi. Bakındı. Uykunun karanlığından sonra ortalık daha bile seçilir olmuştu. Saatine baktı. Hâlâ on ikiyi gösteriyordu ama işliyordu. Kurmağa kalktı. Kurgusu bitmek şöyle dursun, yeni kurulmuş gibiydi. Kalktı, yürümeğe başladı.

Karnı acıkmıştı. Ne zaman uyku uyuyup kalksa acıkırdı zaten. Hem öyle böyle değil. Kurtlar gibi. Canı sıkılmağa başladı. Uzamıştı bu iş. Hem uykuya varmak için çömelip yere oturduğu zaman geliş yolu, gittiği doğrultu birbirine karışmıştı. Dönmek istese bile ne yana gitmesi gerekeceğini kestiremiyordu. Solgun da olsa ışığın görüldüğü yana doğru yürümekten başka yolu kalmamıştı bu işin.

Canı sıkılıyordu. Acıkmıştı. Bir şeyler olmalı, bu yolun sonunu bulmalıydı. Yoksa...

Yoksa, diyor, sonunu getiremiyordu. Ürkek, korkak değildi. Ama...

Epey yürüdükten sonra ışıklı noktaya vardı. Bu da bir çelik aynadır demeğe kalmadan, şaşırды; buradaki ayna değil, yiyecek

makinesiydi. Hani deliğinden para atılıp düğmesine basılınca, kolu oynatılınca, içindeki yiyeceklerin bir tepsi içinde müşteriye sunulduğu makinelerden... Güldü bu işe, cebinden bir yirmi beşlik çıkarıp deliğe attı, kolu oynattı. Seçmeli makine değildi bu. Hem yirmi beşlikle işlemesi de tuhaftı. Ama daha tuhafı, tepsinin içinde, cızır cızır, taze taze bir tabak balık tavaşı durmasıydı şimdi. Makinenin yanındaki kutuda plastik torbalar içinde ekmekler, tuz, biber, limon vardı, çatal bıçak vardı.

"Anlaşıldı," dedi delikanlı, "bir turist çelme numarası bu... Hele hele..." Tabagındaki yazıları okudu. Kılçıklar makinenin altındaki oyuğa atılacaktı. Tabakla çatal bıçak, makinenin üstündeki kutuya bırakılacaktı. Sonra makinenin sol alt ucundaki kol çekilecekti. Yaptı bu söylenenleri. Oyuk kılçıkları emdi, kutu bulaşığı yuttu. Ekmekler üzerine bir şey söylenmiyordu. Cebine attı artan parçayı, yolda acıkırım, yerim diyerek.

Ama ortada turist yoktu, kimsecikler yoktu, yapayalnızdı. Bu makineden başka birinin de yararlanıp yararlanmadığını merak etti.

Saati hep on ikiyi gösteriyor, işliyor ama kurgusu boşalmıyordu.

Ansızın bir şey ansıdı. Sanki pek geride, pek uzakta kalmış bir şey. Belki de gerçekten pek uzaktı bu ansıdığı an. Biliyor muydu ne zamandan beri bu dehlizde yürümekte olduğunu? Vak-tini, saatini, gününü şaşırması değil miydi?

Ansıdığı şeydu: Kıyının ucuna yürüyüp karşısında kayaların duvar gibi yükseldiğini görünce, içi bir tuhaf olmuştu. Niye öyle bir şey duymuştu, anlamağa başlıyordu şimdi. Denizin, çevren çizgisinin saltık yataylığına baka baka dünyada bir başka boyut olduğunu unutmuştu sanki. Duvar, karşısına çıkınca, bu unuttuğu boyut yeniden bir gerçeklik oluvermişti, hem yüzüne çarpacak denli yakın, aşılmaz, gönül bulandırıcı... Şimdi şimdi anlıyordu bu duyguyu. Çünkü ne zamandır boyutsuz, kimsesiz bir dünyada ilerlemekte olduğu düşüncesi yavaş yavaş kafasında, gönlünde, biçimleniyor, bilinçleniyordu.

Güldü bir yol. "Korkuyorum," dedi ardından, "korkmasam

gölmeğe kalkmazdım buna. Korkuyorum. Ama yürümekten başka bir şey yapamayacağıma göre..." Yürümekten başka bir şey yapabileceğini düşünemiyordu artık. Yürüyecekti. Bu yol da sağa sola çatallanmadığına, kendisine bir yol seçme olanağı bile vermediğine göre, gidecekti, sonunu bulasıya, ya da, olur a, başına, yola çıktığı noktaya, denize açılan ağza, dönesiye...

Gidiyordu. Ötelerde bir ışık vardı. Orası muhakkaktı. Makineler, çelik aynalar, bir ışığı yansıtıp duruyordu, bir yerlerden gelen ışığı. Acıktıkça karşısına bir makine çıkıyordu. Cebindeki ufaklıklar bitmişti bir ara. Ama büyük para da atsa, küçük para da atsa, karnını doyuracak yiyecekler –ne az ne çok, ama doyuracak kadar– çıkıyordu bu makinelerden. Kiminden tuzlu, kiminden tatlı, kiminden su, kiminden ayran, kiminden balık, kiminden sebze...

Cıgara makineleri de vardı. Bir ara, ufaklığı bittiği sıra, "Bir para makinesi eksik galiba" diye geçirdi içinden. Çok geçmeden para makinesi de çıktı karşısına. Cebindeki iki on liralığı attı içine, iki cep dolusu beş kuruşluk çıktı makineden. Ama onlar da bitti yolda gide gide.

Acıkmalarını, yediği yemekleri ölçü olarak alsa, bu yolda bir yıla yakın bir süredir yürüyor gibiydi ama bir yıl mı, bir hafta mı, bilecek, kestirecek durumda değildi ki...

Uykusu gelip yolun kıyısına uzandıkça yönünü şaşdırmamak için hep başını gidiş doğrultusuna çevirmeğe dikkat ediyordu.

Sakalı uzuyordu uykusu geldiği zamanlar. Sonra, kalktığında eliyle yüzünü yokluyor, yeni traş olmuş gibi duyuyordu derisini.

Gecesiz gündüzsüz, ışığın ancak yol boyunca uzaktan uzağa dizili duran makinelerin çeliğinde yansıdığı, artmadığı, eksilmediği, saatin hep on ikiyi gösterdiği bir yolda, dün, bugün, yarın olamazdı; sabah akşam yoktu. Delikanlı da bunları unutmuştu zaten. Bildiği tek şey, yürümek olmuştu. Buraya niçin girmişti, nasıl girmişti, ansımıyordu artık. Niçin yürüdüğünü biliyordu ama; ışığa çıkmak için yürüyordu. Çıkınca ne olacaktı, onu da bilmiyordu ya...

Işığa varmak için... Çelik makinelerde yansıyan ışığa değil, gerçek ışığa varmak için...

Arada bir duraklıyordu yürürken. Gerçek ışık neydi ki? diye soruyordu kendi kendine. Soruyordu ya, karşılık veremiyordu bu sorusuna. Neydi? Nereden gelirdi? Ne olacaktı? Bu soruları bile unuttuğu bir noktaya varıp dayanmıştı herhalde, sormadı artık kendi kendine herhangi bir şey...

Yürüdü.

Parası çoktan bitmişti ama makineler parasız veriyordu artık yiyecekleri. Yolun düzgünlüğünden canı sıkıldıkça dayanıveriyordu eliyle duvarların birine, bunu da neden sonra öğrenmişti; dayanınca duvarlar dalgalanıyor, buksülleşiyor, köşeleniyordu. Sonra sonra düzeliyordu gene.

Yürüyordu. Işık daha yakına gelmiş değildi. Hâlâ makineden makineye yansıyor. Ne var ki, gözleri alışmıştı bu dehlizin karanlığına. Işık bolmuş, her yer aydınlıkmiş gibi geliyordu ona artık. Ama ışığın nerede olduğunu biliyordu daha. Bildiği için de yürüyordu. Yürüyebiliyordu. Ulaşacaktı ışığa.

Makinelerin seyrelmeğe başladığı, kafasına dank etti bir ara. Kaç zamandır acıkıyor, ayakta duramayacak hale geliyor, düşüp kalkıyor, ondan sonra ancak, bir yiyecek makinesine varabiliyordu. Boğazı kurumadan, gözleri zonklamadan su makinesine ulaşamıyordu.

Adımlarını hızlandırmağa karar verdi. Neredeyse koşuyordu artık. Ama makineler hep daha uzaktaydı, hep daha büyük aralıklarla çıkıyordu karşısına.

"Öleceğim," dedi bir ara, "bu yol insanları öldürmek için böyle yapılmış olacak..."

Ölmüyordu. Ölmek için koşuyordu da, hızını durmadan artırıyordu.

Tıkanıyor, duraklıyordu ara ara. Ama "koşmalı" diyordu ardından, "koşmalı, yetişebilmeliyim bir makineye, ölmeden, bitkin düşmeden..."

Artık ışığa varmağı bile düşünmez olmuştu. Işık sonradan düşünülecek şeydi. Makineler. Makineler. Varsa yoksa onlar.

Ölmemek için makinelere ulaşmak gerekti.

Ama makineler seyredikçe ışık da artıyor gibiydi sanki. Bunu, derisinin ağartısından anlıyordu. Elleri, kolları ağarıyordu gitgide; makineleri artık yansıttıkları ışıktan değil, karaltılarından seçebiliyor gibiydi.

Duvarlar sertleşmişti. Yol artık dümdüz uzanıyor, durmadan yokuş yukarı çıkıyordu. Dümdüz uzandığını ayaklarıyla değil, gözleriyle görüyordu şimdi. Işık çok artmış demekti bu. Makineler seyredikçe seyreliyordu. Koştukça koşuyordu o da. Ama ışı-ğ, gerçek ışığı seçer gibi oldukça, makineleri unutmaya başladı. Birini atladi bile bir ara, ötekine doğru koştu. Işık görünüyordu artık. Yolun sonu gözüküyordu. Kalıbını basabilirdi buna.

Ama şimdi, ışık arttıkça, uyuyup uyanıp ışığın hep yeğınleşerek orada, yolun ucunda durduğunu gördükçe kafasının içinde tuhaf bir bulantı duyar olmuştı. Gönlünde değil, beyninin içinde bir bulantı.

Bir daha uyudu kalktı. Işık daha da artmış gibiydi. Işıkla birlikte başka bir şey geliyordu artık. Neden sonra anladı. Hava, yel gibi bir şeydi bu gelen. Koştı, koştu, daha koştu. Yelle birlikte bir koku da geliyordu şimdi. Anıyamadı önce, sonra ansızın "çiçek kokusu" diye bağırdı. Sesi çınladı dehlizde. Unuttuğu sesi. Diş diş sesi. Aklından çıkmış ne kadar şey varsa geri geliyordu şimdi. İnsanlar, başkaları, kalabalıklar... Arıları ansıyordu. Arıların çiçeklere çokuşmasını... Sinekleri; sineklerin tatlıya üşüşmesini... Kuşların konup kalkmasını ansıyordu. Yemiyordu, içmiyordu, makineler var mıydı, yok muydu, farkında değildi. Bir delik büyüyordu uzakta, ağır ağır. Delik gözlerini acıtıyordu; kırpttırıyordu gözlerini; derisi ağardıkça buruşuyordu. Delik beynine beynine saplanıyordu büyüdükçe. "Delik değil," diye düşündü sonunda, "ışık, bu beynime saplanan..."

Delik büyüdükçe gözleri kararmaya başladı. "Yeniden mi karanlığa giriyorum," diye korktu, "delik diye gördüğüm de ışığı yansıtan başka bir nesne mi yoksa?" Değildi ama. Hava da, yel de, kokular da, birtakım uğultular da artıyordu. Delik gerçektir, ışık gerçektir. Ama gözleri niye kararıyordu ki?

Durdu. Alnına götürdü elini. Oraya saplanmış acıyı silmek istedi. Bir şey sıvaştı parmaklarına. Kandı bu sıvaşan, herhalde. Sıcaktı, yivışikti, akıyordu; alnının o çok acıyan yerinden akıyordu. Duvara çarpmış olacaktı. Bir adım attı, duvara dayandı ayağı. Gözü kararmıştı muhakkak, çarpmıştı duvara. Ama başını çevirince karşı duvarı seçemedi. El yordamıyla buldu onu. Gene deliğe doğru yürümeğe başladı. Koşmuyordu şimdi. Delik, bulutların ardından, dumanların ardından ölgün ölgün ışıyor gibiydi. Dumanı, bulutları yeniden ansıyordu demek. Ama delik gitgide yitiyordu karşısında.

Sonra göremedi artık deliği. Kör olduğunu anladı. Durdu. Geri dönse, karanlığa dalsa, gözleri yeniden açılır mıydı? Ne yürek kalmıştı onda bu işi yapacak, ne de bacaklarında güç... Açtı, susuzdu. Duvarı yoklaya yoklaya giden eli ansızın boşlukta sallandı. Ne sağında duvar vardı, ne solunda. Yel yüzüne çarpıyordu. Ortalık buram buram çiçek kokuyor, böcek vızıltıları kulaklarını uğuldatıyordu. Delikten çıkmış olmalıydı. Işığa çıkmıştı.

Yüzünü kaldırdı. Güneş sıcacık, yayılıyordu yüzüne. Aşağıdan, uzaktan, dalgaların yürek gibi atan gürültüsü geliyordu. Ayağı bir yere dayandı. Eliyle yokladı. Düz bir kaya olmalıydı bu. Oturdu. Yüzünü gene kaldırdı. Sıcaklık yüzünden içine doğru yayıldı. Ama en içinde, buz gibi duran bir nokta vardı. Işığın sıcaklığı bu noktaya ulaşamıyordu. İçi de, dışı da, yapayalnızdı bu sıcakta, bu ışıksızlıkta.

"Ölüler, içinden soğumağa başlar galiba," dedi. Güzel, yürek buracak kadar güzel, gencecik yüzü yukarıda, ayakları bitişik, elleri kayanın iki kıyısına sıkı sıkı yapışmış, kaldı, öylece.

1968

Ağustos 1969 içinde, Ali Poyrazoğlu şunu anlattı:

Adamın biri bir deniz balığı tutmuş günün birinde, o kadar sevmiş ki yanında hep kalsın istemiş. Her gün suyunu tazelermiş, denizden kova kova çekip

taşıyarak. Bir süre sonra usanmış deniz suyu taşımaktan, musluk suyunu denemiş. Balık biraz tedirgin olmuş ama almış sonunda tatlı suya. Gel zaman git zaman adamın içine merak olmuş, tatlı suya alışan balık havaya da alışır mı diye... (Bana sorarsanız, balık ya alıkmış ya da adamı gereğinden çok seviyormuş ki bu da bir çeşit alıklık olabiliyor sırasında. Dönelim gene Ali Poyrazoğlu'nun masalına.) Balık önce boğulayazmış, debelenmiş, sonunda havaya da almış. Günlerden bir gün adamın denize gideceği tutmuş. Balığı da yanında. Koymuş onu çakıllığın gölgeli bir köşesine, kendi de denize girmiş. Çocuklar geçiyormuş oradan o ara. Balığı görmüşler. Nasılsa, acımışlar, bu balık karaya vurmuş, yazık, denize atalım, demişler. Adam deliler gibi yüzüp yetişesiye balık boğuluvermiş denizde.

Bu konuda Lévi-Strauss'un ilkesini benimseyeceğim, bu iki masal arasındaki aykırılıklar benzerliklerden çok daha önemlidir bence, diyeceğim.

B. K.

7.

Başkanla görüşmemiz kısa sürdü. Odasını sorar sormaz saray kapısındaki delikanlı önümden yürüyüp yol gösterdi. Bir odadan bir odaya geçerek uzunca bir süre yürüdük. Buraları gezdirilmiyordu yabancılara. Duvarlara, tavanlara, süslere, bezeklere, resimlere bakmaktan alamıyordum kendimi. Delikanlı durup beklemiyordu ama bakacak vakit bırakacak gibi yürüyordu. Önünde durduğumuz kapalı kapıyı tıkırdatmadan açtı, durduğum yerden göremediğim birini saygıyla eğilip esenledi, yana çekilerek beni odaya aldı, çıktı, kapıyı kapadı.

Başkan yer gösterdi. Gelmiş olmama teşekkür etti. Konuşmağa başladı.

Odadan çıktığımda delikanlı gene kapının önünde idi. Başka doğrultuda yürüdük, arka kapıdan bahçeye çıktık. Üç gün önce gördüğüm yere hiç benzemiyordu burası.

Değirmi alan o günkünden çok daha büyüktü, kutular kutu değil, yuvarlaktı; mermerdi bu yuvarlaklar ama renkleri ne aktı ne kara; yeşil mermerle mor mermerden kesilmiş, araları sarı mermerle doldurulmuştu. Usa sığmaz bir ustalıkla, incelikle hesaplanmıştı bu değirmilerin çapı; taşlar özenle yerleştirilmişti. Yeni yıkandığı için renkleri parıl parıl, koyu koyuydu. Değirmilerin çapı bir metreyi epey aşıyor olmalıydı. Sıralar set set kurulmuştu alanın çevresinde. Tek tük oturanlar vardı şimdiden, başlarında şapkalar, kâğıt külâhlar, ellerinde gazeteler, kitaplar. Oyun on birde başlayacaktı. Sekizi yirmi geçiyordu ancak.

Delikanlı beni yeniden saraya götürdü, küçük bir odaya soktu. Bir taş sekinin üzerine minderler atılmıştı. Beş yüzyıllık bir ceviz koltuğun üzerinde giysim duruyordu. "Biraz dinlenin

efendim," dedi delikanlı. "Ben kapınızı kilitleyip gideceğim; kusuruma bakmayacaksınız, yüzlerce yıllık bir kuraldır bu. Oyuncular, oyundan önce, ne birbirileriyle görüşebilir, ne de başkalarıyla. Saat onda gelip size haber vereceğim, o zaman giyinmeğe başlarsınız." Çıktı gitti. Anahtar kilitte üç kez döndü.

Tepem attı. Bu kadarı da olmazdı artık. Ama tutup kapıyı yumruklamak rezil olmaktan başka bir işe de yaramazdı. Doğrusu, alıklığıma kızdım. Başkanı görmeğe gitmeseydim beni zor kullanarak mı getirecekti buraya? Sanki... Gezmenlere iyi davranmak konusunda söylenen bütün lakırdılar...

Ama bu adamlar, kentlerinin en eski törelerinden birine beni de katıyorlardı. Ben katılmak istemeseydim, beni kimse zorlayamazdı. Oynamak istemez gibi görünmüştüm; kendi kendimi neredeyse inandıracaktım oyuna katılmak istemediğime. Ama gerçekte can atmamış mıydım, o "oyuna katılıyor musunuz?" diye sorduğu anda, bu oyuna girmeğe?

Yattım. Uyumuşum. Baş

bu kez sanki biraz daha açık kumral

başıma değiyordu. Ağzının sıcaklığını kulağımın üzerinde duydum.

"Düştü, bu," dedim kapalı gözlerimin karanlığı içinde. Sonra gene aydınlandı yerim.

Kolu önümde duruyordu bu kez. Parmağımın ucuyla okşadım, sıvazladım. Bileğine sapladım parmağımı. Kan akmadı. Canı yanmadı. Parmağımı çektiğimde bileğinde iz kalmamıştı. Yeğni ağzı gene yaklaştı kulağıma, yanağıma. Yumuşacık bir yel esti çevrede.

Gene karanlıkta kaldım. "Düştü, bu," dedim bir daha.

Sonra gözümü açtım. Kapı açıktı, delikanlı adımı yavaşça çağırıyor, omuzumu sıkıyordu hafifçe. Kalktım. "Bu resimde belirtilmiş noktalara özellikle dikkat ederek giyinmenizi rica edeceğim efendim," dedi.

Bu alışılmadık, görülmedik giysileri donanmak kolay değildi. Kimi üst üste, kimi yan yana giyilmeliydi. Yedi parçalık giysiyi gereğince giydikten sonra, resme göre, on dört ufak tefek şey

daha kalmıştı yapacak.

Mor şeridi belime bağladım. Başağı diz bağının altına sıkıştırdım. Kerpeten omuzuma asılmalı, küçük satır özel kaytanıyla belime bağlanmalıydı. Kentliydim, çiftçiydim, marangozduym, kasaptım. Kentin hem içinde hem dışında yaşayıp çalışıyordum. Dülgerdim, ev yapıyor; dokumacıydım, boyacıydım, yün dokuyup boyuyordum. Askerdim, kargım vardı; tecimendim, para dolu kesem üst eteğimin altındaydı.

Oyunun başlayacağını bildiren borular çalınınca aynada gördüğüm adam elimdeki resme benziyordu ya, müzedeki resimde gördüğüm adamlar gibiydi tıpatıp.

Delikanlı gene geldi, yol gösterdi. Oyun alanına vardığımda, bütün oyuncular değirmilerinde duruyordu. Bana yerim gösterildi. Oyunun piyadesi oluyordum, üç gün önce durduğum yerde durarak.

Borular sustu. Başkan, söylevinde, geleneksel oyunun kentin yaşayışındaki önemini belirtti, konuklara teşekkür etti.

Sıralar tamamıyla dolmuştu ama çıt çıkmıyordu seyircilerden. Oyuncular alana çıktıktan sonra, oyunu yöneten Belediye Başkanının "taş"ları oldukları için, gerçekten taş gibi donup kalmalıydı. Özellikle istemişti bunu Başkan. Bundan ötürü de başımı pek çeviremiyor, bakınamıyordum.

Başkan tam sağımızda, kendisi için yapılmış olan çıkmada duruyordu. Koltuğuna oturdu. Borular bir daha öttü. Oyun başlamıştı.

Yedinci Masal

"USTA BENİ ÖLDÜRSEN E!"

Alpay İzbirak için

"... Anlaşılan, çok yaşlanmış birtakım analar babalar, iblisleşivermiş oldukları için çocuklarına varasıya, insan yemeğe kalkıyorlar, arada bir. Öyküsünü anlattığımız bu anaya gelince, çocukları, ölüsünü törenle kaldırdılar. Düşünülürse, pek korkunç bir işmiş bu. Öyle anlatıldığı rivayet olunur."⁽⁶⁾

Analarının ölüsünü törenle kaldırabilmeleri için çocukların sağ kalması gerekir. Kalmadıkları da görülür ama.

İpten ipe, halkadan halkaya atarken kendilerini, cambazlar düşer ölür, ara ara. Yaşa bakmaz bu ölümler. Ancak, "yaşlanmış bir cambazın yüzünde, burnunun sağ kanadı dibinde, yalnız benim görebildiğim bir ben belirmeğe başlarsa, öbürleri gibi, o da, er geç ölecek demektir, biliyorum; artık ipten mi düşer, yolda mı çiğnenir, hastalanıp düştüğü döşeklerden mi kalkamaz, orasını kestiremiyorum işte," derse genç bir cambaz...

Gergin bir ipin iki ucundan doğru gelerek birbirinize yaklaşıp, güreşir gibi yapacaksınız; sonra biriniz yenilir, düşer gibi olacak, biriniz de arkasından atılıp onu havada yakalayacak, kurtaracak, onunla birlikte bir başka ipe, bir başka halkaya sarılırken herkesin yüreğini ağzına getirecek, bunların karşılığında da ekmek parası kazanacaksınız.

Karşınızdaki cambaz, çok sevdiğiniz biri; yıllar boyu birlikte çalıştığınız, seyreldiği görülmemiş acılarınızı, bizim yüzümüz hiç gülmez demeye kendinizi alıştırmış bile olsanız gelip sizi buluveren tek tük sevinçlerinizi, paylaştığınız biri; öyle deyiverelim. İpin ortasına yaklaşıyorsunuz, karşılıklı. Ansızın burnunun sağ kanadının dibinde... O zaman, genç bir cambaz olarak, ne yapmanız gerekebileceği konusunda kapıldığınız düşünceler...

Baştan alalım.

Karşısındaki ustasıydı.

Usta, bir yerde, yaşamanın yolunu da bulmakta ustalaşmış değil midir ki?

Karşısındaki, kendisini çocuk yaşında yanına almış, yetiştirmiş, sanatı öğretip onu bugüne getirmiş, genç cambazların en ünlülerinden biri yapmış olan ustasıydı.

Nicedir aralarındaki ilişki usta-çırak ilişkisi olmaktan çıkmıştı. Genci, yaşlısının oğlu diye görüyordu kendini; usta da ona oğlu diye bakıyor, başkalarına "oğlum" diyerek gösteriyor, tanıtıyordu. Herhangi bir ustanın herhangi bir yetiştirmesine "oğlum" diye seslenmesine benzememesi için, kendisine bir şey söyleyeceği zaman ona "oğlum" dememeğe, adını bile söylemeye dikkat ediyordu. Konuşmaları bir seslenmeyle başlamazdı zaten. Hani kendilerini unutup birbirilerinin dikkatini çekmek üzere bir ses çıkaracak olsalar gırtlaklarından, ikisi de utanır, tıksırıp gırtlak temizleyerek o sesi, yayıldığı havanın içinden silip yok etmeye çabalarlardı. Söze, yarısından girerler, bir gün, bir hafta önce kestikleri yerden bağlarlardı konuşmalarını; ya da başını anlatmışçasına sonunu getirirlerdi. Bir anlık dalgınlık, sözün nereden gelip nereye dayanacağını hemen kestiremediklerini gösterecek en ufak bir im, bir kaşın kalkması, bir gözün kısılması, bir dudağın büzülmesi, en az, seslenmek ölçüsünde ayıptı onların gözünde. Bu yüzden, arkadaşları, yoldaşları, çoğu zaman, konuşmalarını izlemekte güçlük çeker, tuhaf tuhaf bakarlardı onlara. Bu alışkı içlerinde öylesine yer etmişti ki cambazların, dünyada böyle konuşmalarını yadırgayabilecek kimselerin

bulunabileceğini düşünemiyorlardı bile. Herkesle böyle konuşmağa kalkarlar, utanç duymadan kalkan kaşların, kısılan gözlerin, büzülen dudakların karşısında neden sonra, uyanır gibi, uyanır ama aymaz gibi, bocalaya bocalaya, handiyse terler dökerek, konuşmalarını anlaşılır kılmağa çabalarlardı.

Genci, yaşlısının oğlu diye görürdü kendini; görürdü ya, ustasına babası diye değil de anası diye bakardı. Onu doğuran, emzirip büyüten, ona yaşamasını öğreten anasıyla bir tutardı ustasını. Önceleri, böyle bir şey duyduğunun farkına ilk vardığı sıralarda, bu duygunun ayrıksılığından ürkmüş, sıkılmış, öylesine olmayacak bir şeyi ustasına bile söyleyemeyeceğini, açamayacağını düşünmüştü. Sonra sonra, her düşüncesini bilen ustasına, ayrıksı da olsa bir duygusunu açamamasını daha da tuhaf bulmağa başlamış, bir gece, gösteriden sonra, karanlıkta yatarlarken, söyleyivermişti içindekini ona. Karşı köşedeki yataktan önce kesik kesik gülme sesleri gelmişti. Böyle bir şeyi, ustasına da olsa, anlatmakla ne yanlış bir iş ettiğini anlayarak başına yıkılan dünyanın altında kalmağa hazırlanırken, gülmesi düzgünleşmişti ustasının. Kahkahaları gün ağarmağa yüz tutarken ancak dinebilmişti; o zaman da "yahu sen ne şair adammışsın" demiş, ardından da horuldamağa başlamıştı. Düşünce ayrıksıydı, güldürmüştü ustasını; ama gene de hoşuna gitmişti, öyle anlaşılıyordu. Başına yıkılır gibi olan dünya toparlanıp yeniden düzene girmişti. Bir daha da sözü edilmemişti bu duygunun. Birliklerinin, birlikteliklerinin bir ögesi olmuştu.

Ne var ki, aylarca sonra, altlarında sallanan halkaya doğru, yanlış attığı bir adım yüzünden düşermiş gibi kendini bırakırken, onu havada yakalayıp "kurtaran" ustasının elleri ona bir şeyler anımsatmıştı. Gösteriden sonra, patrondan paralarını alırken, herkese iyi geceler dilerken, giyinirken, ustasının yanında evlerine giderken, o anımsadığı belirsiz şeyin ne olduğunu, ne idüğünü çıkarmağa çalıştı durdu. Olmadı. Ertesi gece gene halkaya doğru "düşeceği" anda

Kafası karıştı. Bildi. Ustasında bulduğu analık öyle şairlik ürünü, edebiyat ürünü falan değildi. Amcasının odasından gelen

hırıltıya kulak veriyordu kapalı kapının önünde. Sokmuyorlardı onu o odaya kaç gündür. Sokmadıkları için de, –mutfakla ayak-yoluna, kapılardan içeri itilmedikçe, girmekten hoşlanmadığı için de,– sokak kapısının eşiğinde oturup akşamı etmişti kaç gündür sessiz sessiz. Şimdi, kapının önündeydi; hırıltıları dinliyor, kapıyı yavaş yavaş itiyordu. Kimse yoktu ortalıkta. Yani anası yoktu, babaannesi

Halka yaklaşırken, kemerine yapışması gereken ustasının elleri onu ancak bileklerinden yakalayabildi. Anasının elleriydi bunlar, düpedüz. Ustası onu o gece, odalarına girip soyunduktan sonra, paylamağa başladı. Çocukluğundan, ilk çıraklığından bu yana hiç paylamamıştı onu böylesine. Susmuş, dinlemişti. Oysa, saatlerce sürmüş gibi uzayıp giden bu paylamadan sonra ustası "şimdi söyle, niye öyle oldu, nasıl dalabildin böyle?" deyince, dinlemediğini, dinler görünürken, dinlediğini sanırken kafasının hâlâ

Tutup anlatmıştı ustasına. Her şeyi o anda yaşar, görür gibi. Ustasının zaten bildiklerinden başlayarak: Babası ölmüştü, babaannesi bunamıştı, amcası evin parasını getiriyor, anası da evle birlikte hepsine bakıyordu. O sıralarda, iki yaşını dolduralı ancak iki üç ay geçmiş olsa gerekti, annesi sonraları öyle demişti çünkü. Zaten kendi de, kendini aynada görür gibiydi bunları anımsarken, sırtında kırmızı yeşil çiçekli basmadan bir entari vardı daha. Babaannesi gün boyu kalkmazdı oturduğu alçak, yanları gibi önü de destekli acayip koltuktan. Koltuğun altında, koku keskinleşince, annesinin gelip döktüğü, kendininkine benzemeyen, daha büyük, daha yuvarlak, daha kırmızı bir oturak vardı. Havalar iyice ısındığı için kendi eşikte oturuyordu kaç gündür, sabahtan akşama dek; babaannesini de koltuğuyla birlikte kapının önüne çekmişti anası o sabah. Babaannesi hep uyuklardı. Anası yoktu ortalıkta. Hızlı hızlı çıkıp gitmişti, şimdi geleceğim diyerek. Kendi, yuvarlak, apak, parlak tokmağı çevirip kapıyı açabilmek şöyle dursun, o tokmağa erişemezdi bile; ama kapıya dayandıkça aralandığını anlamış, sonunda, artan hırıltılar içinde –perdeler sımsıkı kapalı olsa gerekti, alacakaran-

lıktı içerisi, şimdi gibi gözlerinin önüne geliyordu— sırtüstü yatan amcasına yaklaşmış, bakmıştı. Amcası onu görür gibi mi olmuştu, ağzı gülümsemek ister gibi gerilmiş miydi, yoksa bir şeyler söyler gibi olması ciğerlerinin son debelenişi miydi? Bu yaşında da bilmiyordu. Ansızın bir el bileklerinden, bir el entarisinden yakalayıp sessizce dışarı çıkarmıştı onu, anasının elleriydi bunlar. Öbür adamsa, —anasıyla gelmiş olacaktı eve,— odadan çıktığı zaman başını sallamıştı. Anası da sesini çıkarmadan ayakyolunun eşiğine çökmüş, başını iki elinin arasına almıştı. Korkmuştu, sesini çıkarmıyordu o, sonra elini uzatmış, anasının dizine dokunmuştu. Anasının eli şakağından inip elini örtünce korkusu gitmişti. Amcasının yüzünde, burnunun —şimdi görür gibi de ondan biliyor sağını solunu— sağ kanadının dibinde, o güne dek hiç görmemiş olduğu kocaman lekeyi, beni düşünmeğe başlamıştı.

O gece, bunları dinledikten sonra ustası onu gene paylamıştı. Ama kısa sürmüştü bu kez. Üstelik kendi de dikkatle dinlemişti ustasını. Böyle şeyler aklına gelemmez, diyordu ustası; çalışırken böyle şeyler aklına gelmemeliydi. Onu ölümden kurtaracak eller, belini, bileğini bulmayabilirdi günün birinde.

Ustası böyle istediğine göre, özlük anıları, geçmiş, olmaya-caktı bundan böyle; yalnız işini düşünecek, ustasına verecekti kafasını. Gönlünden, usundan silmeliydi anılarını, anasının, babaannesinin ölümlerinin anısını; silmişti de.

Silmişti de, bir tek anı dayanıp duruyordu bütün bu silme çabalarına karşın, direniyordu. Sonraları, anasının, babaannesinin burunlarının sağ kanadı dibinde gördüğü benleri unutamıyordu. Öylesine bildiği, ezbere çizebileceğini sandığı o yüzlerde birkaç gün içinde gitgide bellileşen, her görüşünde "nasıl dikkat etmemişim" diye kendisini uzun uzun düşündüren, üzen, öldükleri gün neredeyse zeytin iriliğini bulan

Anlamıştı. Ailesinin özelliklerinden biri olsa gerekti bu benler. Gerçekten de, daha önceleri, yoktu o nesneler o yüzlerde. Ancak öleceklerine yakın beliriyor, büyüyor, öldükleri gün o iriliğe

Pek gençti daha. Öyle enikonu ölçülüp tartılmadan, taştan taşa vurulmadan edinilen bilgilerle yetinilmemesi gerektiğini öğrenmemişti. Bir gün, ustasının, yanına yeni aldığı bir çırağı ipin ortasında çalıştırırken

Bir yaz günüydü. Çadırın tepesine yakın bir yerde çalışmanın ne korkunç bir iş olabileceğini ancak cambazlar bilir. Ustası aşağıdan bakıyor, yönetiyordu onları. Yeni yetiştirmesinin bir hafta sonra ipe çıkıp seyirci önünde oynamasını istiyordu. Oğlan sıkı çalışmak zorundaydı. Bu sıcakta ustalarını oralara çıkaramayacaklarına, kendisi de kalfalığa yükseldiğine göre, yeni çırağı sıkı çalıştırmak da kendisine düşerdi.

İpin ortasında durmuşlardı karşılıklı. Şimdi dikkat et, demişti karşısında duran yeni oğlana, terini de bir iyice sil, kaza çıkmasın... Oğlan silinmiş, tamam, demişti gözünün içine bakıp. O an görmüştü burnunun sağ kanadı dibindeki beni. Çalışmışlar, inmişlerdi ipten. Yıkandıkları sırada takılmıştı oğlana, pek yaklaşıyor sana bu ben, diye. Oğlan önce garip garip bakmıştı. Ne beni, demişti sonra. Aynaya bakmış görememişti. Kalfasının bu şakasına akıl erdiremediğini söylemişti, biraz bozuk bir sesle. Kim bilir neler geçmiş olacaktı içinden oğlanın. Kirdi herhalde, kusura bakma, ben gibi görmüş olacağım, demişti o da. Ama ertesi gün çalışırken beni yerinde görmüştü gene. Daha da belliydi üstelik. Oğlan üç gün sonra orta ipte kendi kendine çalışırken düşüp ölmüştü. Koşup yettiğinde, benin yerinde durduğunu görmüştü, zeytin iriliğinde...

Ailesinin değil, kendi özelliğiymiş demek. Başkasının görmediği benler görüyor

Öleceklerini biliyordu o insanların. Sonradan kaç kez, bu özelliğin tutarlılığını gerçeklemek olanağı bulmuştu. Korkuyla bakıyordu artık insanların yüzüne.

Sonraları, uzun bir süre, kimselerde ben görmez oldu. Kimse de ölmedi çevresinde. İçi biraz rahatladı.

Söğütler o sıraya rastlıyor.

Bir bahar gecesı evlerine dönüyorlardı ustasıyla. Yalnızdılar artık. Usta ile oğlu. Yetiştirmeğe kalktığı üçüncü çırak da ölünce

-hepsinde beni görmüştü o, ama hepsi ipten düşerek ölmemişti-
ustanın yanına çırak girmek isteyen çıkmaz olmuştu. Ustanın su-
çu yok, diyenler vardı; oğlanda kardeşkovan damarı olsa ge-
rek... Diyenler de gelip bakıyor, iki kaşının arasını dikkatle göz-
den geçiriyor, orada görmeği bekledikleri damarı kimi görüyor,
kimisi görmüyordu. Kardeşkovan damarını, bir sabah, ustası da
aramıştı yüzünde. Görememişti. Öyle demişti hiç değilse. Ama
bu arada, sabah ışığının yumuşak parlaklığında, kendi bir şey
görmüştü ustasının iki kaşı arasında. Kardeşkovan damarının
mor çatalı yerine, oğultutmaz damarının yeşilimsi kamasını. Bu-
nu ustasına söylemedi, söylemeyecekti. Ustasına söyleyemeye-
ceği şey zaten içinde, usunda kalamazdı. Kalmadı da. Unuttu
gitti bunları.

İkisi de bu duruma üzülmüyordu ya, yaşayışlarını başkalarıyla
paylaşmak zorunda kalmamağa da artık iyice alışmışlardı anlaşı-
lan.

O bahar gecesi evlerine dönerlerken, önünden geçtikleri bir
bahçenin bütün söğütlerinin budanmış, daha o sabah, incecik,
körpecik yapracıklarla buğulu gibi duruşuna bakarak sevindikle-
ri dalların kaldırıma atılıp yığılmış olduğunu görmüşlerdi. Usta-
sı bunları çiğnememek için yola inmişti ama kendisi, saygıyla,
sevgiyle, ağır ağır, cambaz ayaklarının bütün yeğnilliğiyle bu dal
yığınlarına basarak yürümüştü. Gene taşlara bastığı zaman dur-
muş, havayı uzun uzun koklamış, ustasına o anda bir su kıyısın-
da, yeşilliğin, çimenlerin, otların içinde olmağı nasıl özlediğini
anlatmağa çalışmıştı.

O zaman gene azar işitmişti. Cambaz dediğin, insanların top-
luca yaşadıkları yerlerde çalışıp para kazanırdı. İnsanların toplu-
ca yaşadığı yerler ise, genellikle, öyle söğütlük, otluk su kıyıları
olmazdı. Olursa ne iyiydi, ancak böyle yerlerin özlemini içinde
taşımak bile suçtu kendini bilen cambaz için, hele kendisi gibi,
çoğu vaktini, büyük bir şehirde geçiren cambaz için. Cambaz,
ipini düşünmeliydi; özlemde, düştü, silmeliydi gönlünden.

Değil mi ki ustası öyle diyordu, öyle yapmalıydı, öyle yap-
caktı. Yapmıştı da. Anılardan sonra, düşleri, özlemleri de silip

atmıştı içinden. Ustasıydı önemli olan, öyle öğretilmişti kendisine; işinin önemi öğretilenle öğretilen büyütülmüştü. Ustası öğretmişti bunu. Onu o eden işiydi, işi olmalıydı. İşine duyduğu bu bağlılığı ustasına borçluydu. Her şeyi ondan öğrenmemiş miydi? Ona analık eden, ustası değil miydi? Ama her şeyi ondan mı öğrenmişti?.. Kendi, kendi benliğini ne ölçüde oluşturmuş olabilirdi? Olabilir miydi, ayrıca? Ustası neler katmıştı kendisine, kendi neler katmıştı? Katmak ne demek oluyordu gerçekte? Önceden hiçbir şey getirmemiş miydi ustasının karşısına çıkarken? Her şeyini ustası mı biçimlemişti? O halde herkes, ustasının kendini biçimleyişini, hayır, kendi biçimlenişini çırağına aktarmasıyla mı biçimleni

Kafası karışmıştı. Bu soruları sormağa kalksa ustasına, ne karşılık alacağını biliyor gibiydi. Senin aklın ermez demeyecekti. Kendi kendine, şu anda, benim aklım bunlara şimdilik ermiyor ya bir gün gelecek erecek mi, diyordu. Ama ustası öyle demeyecekti. Ona, düşünme, diyecekti, o kadar. Ben öldükten sonra, sen de yanına bir çırak alıp yetiştirmeğe başladığın zaman bunları düşünmeğe başlar, hem kendini anlarsın, hem beni, diyecekti. Duymuş gibiydi, şimdiden, bu sözleri şimdiden işitmiş gibiydi. Demek ustasına erişen, onun ötesine bile taşan bir yanı vardı kendinin de. Bunları düşünebiliyordu... Ama kafasını daha çok yormadı bu konuda. Cambazlık, insanın -ölmek istemiyorsa- bütünüyle kendini ipe, halkaya, ustaya, adıma, ele, göze vermesini gerektiren bir işti. Günün birinde, işi cambazlık değil de düşünmek olan birine rastlarsa, ona soracaktı bu soruları. Hoş, o adam da cambazların soracağı sorular üzerine düşünmüş olur muydu, ayrı konu...

Aşağılarda, seyircilerin, oturdukları yerde dalga dalga ırğınarak kendisini izlediklerinin bilincinde, ipin ortasında sıçrayıp takla atarken, birkaç kez, usunun başka yerlerde gezindiğini, ip-ten başka sorunlarla uğraştığını farketmişti ansızın. Böyle şey olmazdı. Ustasının ruhu bile duymamalıydı öyle bir şey yaptığını. Kendini zorladı, kafasını bir güzel temizledi. Düşünmez oldu artık iş başında. Ancak, bir kentten bir kente giderlerken, uzun

yollar boyunca, uyur gibi yapıyor, ustasını bile kandırıyor, kendini koyveriyordu soru sөгütlüklerinin, soruların yaş otluklarının arasına.

Her gösteriden önce mahallede kapı altlarından attıkları, kahvelere, kıraathanelere bıraktıkları, sokaklarda dağıttıkları el ilanlarının birer örneğini, her gece, eve döndükten sonra özenle özel sandığına yerleştiren ustası, bir gece, artık yetiştin, usta cambaz oldun, bu işi sana bırakıyorum, dediğinde, bu sözlerin gönül okşayıcılığı bir yana iterek, bunlar da anı değil mi sanki usta, diye soracak olmuştı da, ustası kükremiş, yetişmemişsin daha, diyerek onu bir sıkı paylamıştı. Bunlar anı değil, ipimizden artakalacak tek im; yaşayışımız, yaşadığımız, yaşantılarımız düpedüz, demişti. Her günle, her gösteriyle sırtımıza biraz daha binen ölümün yükü, bu sandığı artık kaldırıp taşıyamadığımız gün, tamam olacak, bizi çökertecektir, bunu iyi bil; bunlarda sen varsın, ben varım; yaşadığımızı gösterecek, başkasına olsun, bize olsun, gösterecek bir şey var mı elimizde, bu kâğıt yığınının başka?

Ama işte o gece, böyle paylandıktan sonra, aymıştı. Kâğıtlardan ötürü değil de, ustasının öfkesinden ötürü. Nasıl da sezememişti o güne dek?

Uсталık-çıraklık ilişkilerinin doğal görünen öfkelerinin dışında kalıyordu bu değişik kükreyişler, bu kendisini –kendisinden de çok sanki gençliğini– sözlerle ezmeğe kalkmalar.

Ne zamandır dikkatini çekmiş olmalıydı bu parlamalardaki değişik özellik.

Ustam yaşlanmış. Her geçen günle biraz daha büyüyüp uсталılaştığımı düşünmekten, başkalarının da büyüyeceğini, yaşlanacağını düşünmeğe vakit mi bulamadım, ne? Yanında yaşaya yaşaya yüzüne bakmamağa mı alışmışım, ne? diyor, körlüğüne kızıyordu. Gerçi insan, sevdiğinin büyüdüğünü ister de, yaşlandığını, ölüme yaklaştığını istemez. Bu sersemliğin farkına vardığıma göre ben de yaşlanmışım demek. O ise, artık, kim bilir?.. diyor, arkasını getirmeğe yanaşmıyordu bu düşüncenin. Ya da getiremiyordu.

Ustası yaşlanmıştı. Daha önceleri, ustasının paylamalarını yalnız kendine yönelmiş sanırken şimdi anlıyordu ki bu öfkelerle, çok eski, çocukluğundaki, yeni yetmeliğindeki paylamalar arasında

Nasıl da uyumuştı böyle? Ustasının bir şeyi yanlış yapabileceğini, yanlış bir şey söyleyebileceğini düşünemediği sürece

Oysa bu son zamanlar, yanılmış olabileceğini bile değil de, hani, belirli bir şeye, bir şeyciğe, dikkat etmemiş olabileceğini anıştıracak bir şey ağzından çıkmaya görsündü! Parlayıveriyordu ustası. Bir zamanlar usundan bile geçirmediğini şimdi geçirmekle kalmayıp sezdirecek şeyler söylemeğe kalkıyordu işte, ustası kızmaz mıydı buna? .

Günler geçtikçe, dikkatini buna vermeğe başladığı için olacak, bu düşüncesinde yanılmadığını anlıyor, sezdiği pekişiyor, bilgiye dönüşüyordu. Ama artık bu konuda da ustalaştığı için iş başında böyle düşüncelerin kafasına yaklaşmasına bile meydan bırakmıyordu.

Bütün bir ömür boyunca, taşlarını teker teker taşıyıp, çatıp kurduğu bir yapının sonuna gelen bir yapı ustası, ördüğü duvarların bir yerinde bir çatlak, bir eksiklik, bir yanılğı bulunacak, bulunup kendisine gösterilecek olsa, nasıl kızarsa

Ama kendini beğenmeğe başlamıştı da ondan mı ustasının kusurlarını görüyordu? Yoksa yanılgıların gölgesi, düşüncesi, düşü bile ustasını gitgide daha çok mu tedirgin ediyordu? Herkes gibi bir adam değil miydi ustası da? Herkesinki gibi olmayacak mıydı yaşlılığı, kocamışlığı? Çevresinde gördüğü insanlardan ustasının tek ayrımı, "usta" olması değil miydi? Bu ustalık, onu, başkalarına benzediği halde başkalarından üstün kılan, koruyan tek şey değil miydi? Kestiremiyordu ya, bunu kesinlikle bilmenin, öğrenmenin de bir yararı olamayacağını anlıyordu. Ustası eskiden de, sevgili çırağında, sevgili kalfasında gördüğü kusurları başkalarının yanında söyler, onu utandırır. O ise, günün birinde, başkalarının yanında, el ilanlarıyla dolu sandığın sözünü etmişti de gecesini bir güzel papara yemişti ustasından. Bütün bunlar, kafasını gitgide kurcalıyor, karıştırıyordu. Ustası-

nın, anlatılmasından hoşlanmadığı şeyleri, kimse bilmemeliydi, ama ustası, kalfasının anlatılmasından hoşlanıp hoşlanmayacağını düşünmeden birtakım şeyleri başkasına keyifle anlatıyordu artık. Onu kızdırmak için yapmıyordu bunu, domuzluğundan yapmıyordu; belliydi bu. Anlattıklarında herhangi bir kötülük olabileceğini, sevgili kalfasını tedirgin edebileceğini usu almıyordu. O kadar. Yanlış bir iş yapabileceğini kafası almıyordu ki.

Sonunda karar verdi. Ustasına, ne yaparsa yapsın, kızmayacak, adamın yaşlandığını aklından çıkarmayacak, onu üzmemek için de, yanıldığını görse bile susacaktı. İki gün önce, damdan düşercesine, "yaşamama yardım edilmesi gerekecek günün gelmesinden korkarım" demişti sabah çaylarını içerlerken, "senin yaşamama yardım etmen gerekecek günün gelmesinden... Yardımsız kalmalıyım ki köpekler gibi öleyim, diyorum arada bir. Diyorum ya, yük olmanın acısı, yapayalnız yaşamaktan kötü mü değil mi, bilemiyorum..." Bu sözler beyninde uğulduyordu hâlâ. Kararında bu sözlerin de payı vardı elbet. Ama karara vardığı gece içi rahatladı, deliksiz bir uyku uyudu, nice zamandır uyuyamadığı.

Ertesi sabah, gene karşılıklı oturmuş sabah çaylarını içerlerken ustanın burnunun sağ kanadı dibinde bir leke çarptı gözüne. Elini uzatıp silecekken kendini tuttu. Ustası o ben işini bilirdi. Usuna kötü bir şey gelirdi. Düşünmekten bile sakındı.

O gün büyük bir ölünün yası tutuluyordu. Akşama gösteri yoktu. Başını alıp çıktı kentin dışına. Eliyle koymuş gibi, bir derecik bozuntusu, bir söğütlük taslağı buldu. Yattı, gözünü göğeye dikti, daldı... Ustasının öleceği korkusu sardı yüreğini. Tut ki yanıldıydı, ustası bugünlerde ölmeyecekti. Ama bu düşünce ilk olarak gelip yüreğine korku salmıyor muydu? Ölümünü düşünabiliyordu demek. Artık düşünebiliyordu. Sevinebilirdi de bir yerde. Usta olup çıraklar alacaktı yanına, artık adam yetiştirecekti, artık düşünebilecek, yıllardır yıgdığı sorulara teker teker karşılıklar arayacak, arayabilecekti. Karşılıklar bulmağa çalışacaktı. Ama kendi de

Ölen çırakları anımsadı. Ustasının kendisine böyle bağlan-

masının bir nedeni de bu olamaz mıydı? Senden önce üç çırak aldım yanıma, demişti bir gün, üçü de kazaya uğradı, seni aldıktan sonra kimseyi istemedim, yalnız seninle uğraşmalıyım, sen artık iyice yetiştin diye alıyorum bu çocuğu... (İpin ortasında durup çalıştırırken burnunun sağ kanadı dibinde bir leke gördüğü çocuktu, ustanın bu dediği. Onu aralarına aldıkları günün akşamıydı. Çocuğu yatırdıktan sonra anlatmıştı bunları kapının önünde. Yaz gecesinin o gürül gürül sıcağı içinde). O oğlanın ardından iki çırak daha ölmüştü.

Çocuğunu doğurup yitiren analara benzemiyor muydu ustası? Doğurup yitiren, ya da, düşüren?.. Kendi, kalfalığa erişmişti. Ustalığa yaklaşıyordu. Kendi de ölecek olsa... Ustası kurur gider, kahrından ölürdü, ustalığın eşiğindeki gençliğinde ölüp yiten kalfasından ötürü. Kimseyi yetiştirememiş olurdu o zaman... Başka ustalar da vardı böyle, cambazlar arasında uğursuz sayılan. Çırakları ölen, kalfaları ölen. Hep gençliklerinde ölen... Kendi ustası da böyleydi, besbelli. Kimsecikler gelip böyle bir şeyi ona, ya da onun yanında, söylemeğe kalkışmazdı elbet. Ama söylenmeyen şeyler yok mu sayılır? Sanat, cambazlık sanatı, bu gibi ustalarda durup donuyordu anlaşılan. Çocuğu olmadan ölecek insanlar gibi. Bunların çoğu, sivriliyordu gerçi ustalar arasında, büyüklüğe yaklaşanı da az değildi. Ama kuruyan dallar, kısır kadınlar değiller miydi gerçekte? Hepsi, ustanın birinden yetişmişti. Ancak, bunlardan kimse yetişmeyecekti. Bunların soyu kurumuyordu gerçekte. Kuruyan, bunlardan doğacak olanlar soyuydu.

Ama kendisi vardı işte. Cebinden aynasını çıkarıp baktı burnunun sağ kanadına. Değil ben, toz tozan bile yoktu. Yaşayacaktı demek, ustası da birini yetiştirebilmiş olacak, uğursuz soyun torunlarından sayılmaktan kurtulacaktı. Ustasının, bundan kurtulması için, ölmesi gerekmesi; çırağının, kalfasının, ölümünden sonra ustalığa yükselecek kalfasının yaşaması gerekmesi, bir bakıma

Düşüncelerinin bu yola girmesinden hoşlanmadı. Gülünçle acıklının, gülünçlü ile ağlancın böyle biribirine girmesi kafasını

büsbütün karıştırıyordu.

Uyudu, uyandı. Güneş batıya doğru kayıyordu. Kafese dönmek için vakti yaklaşıyor, dedi ansızın, yüksek sesle. Şaşırdı. Bu da nereden çıkmıştı? Ne zamandan beri

O sabah ustası elinden çayı bırakmış, kalkıp aynaya bakmıştı. Burnunun sağ kanadı dibindeki lekeyi o da görür müydü, diye yüreğini buran bir el dolaştı içinde; sonra da, usta da olsa beni görmesi güç, belki de olanaksız, dediydi içinden. Benleri gören kendisiydi. Ustasının böyle bir şey gördüğünü hiç işitmemişti, hiç konuşmamışlardı. Zaten ustası burnundan çok gözlerine, kaşlarına bakmıştı galiba. Dönüp "bugün çalışmıyoruz, ipe çıkmaman da gereksiz, benim gibi moruğun yanında durup ne yaparsın" demişti, "biz nasıl olsa gidiciyiz." Ya beni görmüştü – ama olacak şey değildi – ya da salt rastlantıydı bu sözlerin söylenmesi. Boğazı düğümlenmişti. Neden sonra, "böyle konuşma" diyebilmişti, "ne söyleyeceğimi öğretmedin ki, bilmiyorum ne diyeceğimi böyle sözler karşısında." Gülmüştü ustası, "haydi git gez" demişti.

Kafes... Vardı. Kendi sözlerinden de, ustasının sözlerinden de ortaya çıkıyordu bu.

Kafesten kaçılırdı. Kaçmaksa

Büyük bir cambaz olmak istemiyor muydu? Usta olmak için çalışmamış mıydı bunca yıl? İşini, sanatını, cambazlığını deliler gibi sev

Deliler gibi sevmek dediği şey bile usuna gelmiş değildi o güne dek. İnsan havayı sever mi? Havayı içine çeker, yaşar. O kadar. Bu da bir sözdü, bir kalıptı; işitip durduğu, günün birinde kullanıverdiği.

İşini delilerden de beter seviyordu. Onsuz hiçbir şey olmazdı. Ama ustasını da seviyordu. Ondan da hiç ayrılmadı.

Gene de, bütün bu tutkular, bu duygular, kimin elinden çıkmıştı, ustasının elinden değilse? İster tutku, ister sevgi. Kafese dönecekti.

Akşam, ustasına baktı, burnunun dibindeki o leke biraz büyümüş gibi geldi. İçine kaygılar doldu. Suyun kıyısında düşün-

düklerini, örttü kapattı bu kaygılar. Üçüncü gününde kuşkusu kalmamıştı. Ustası ölecekti. Ben büyüyordu.

Aklı başından gitti. Ne yapacağını bilemiyordu; bakmaktan, benin büyüdüğünü görmekten öte bir şey gelmiyordu elinden. Ne zamandır, bıraktıkları o pek tehlikeli yalancıkdan güreşme numarasına dönmüşlerdi birkaç gündür. İpin ortasında güreşirken, ustasının ölümüne yol açacak, ustasının ölümü kendi elinden olacak diye yüreği ağzına geliyor, bu şaşkınlıkla bir kaza yaparım diye büsbütün gönlü kararıyordu. Bu ölümün başka ölümlere benzemeyeceğini biliyordu, ansızın korkunç bir yalnızlık içinde kalacağını biliyordu; bunları kurdukça da başını duvarlara vurası geliyordu. Böylesinin daha iyi olabileceğini düşün düşününebilecek

düşünmekten korkmayacak birtakım kimseler vardır diye belli belirsiz bir şeyler seziyor da olsa...

Büyüyen bene baktıkça çıldırıyordu ya, içini dökebileceği tek insana hiçbir şey sezdirmemenin gerekliliği onu eziyordu.

Benin zeytin iriliğini bulduğu akşam, ipin ortasında kendini kasarak, ustasının yaklaşmasına bakıyordu. Geldi. Tutuştular. Ustasındaydı yanlış adımı atma sırası o gece. Yay gibi gerilmişti. Ustasının arkasından uçup onu yakalamak için. En ufak fiskenin bile yıllarca kurup durduğu duvarı yıkabileceği korkularıyla parlayıp öfkelenen ustasını bir daha öfkeliendirmek istemediği için, bu yanlış adımı atmakta geciktiğini söylemeyecekti oyundan sonra, bu gecikmenin farkına vardığını bile sezdirmeyecekti; hele yarın sabah olsun, bir şeyler uydururum, hastalanırım, ne bileyim, bir şeyler bulurum, ipe çıkmayalım derim, ya da bu sıcak havada sen çıkma, ben, elimden geldiğince, tek başıma seyircileri oyalayayım derim, diye gönlünden fırtına gibi bir şeyler geçiriyor, hiçbirisiyle ustasını kandıramayacağını seziyor, titizleniyordu; ama sezdirmeyecekti, sezdirmemeliydi, yumuşacık tutuyordu şimdi gövdesini, ustasının her devinimine göre ayarlayacaktı kendini; ilk olarak, kimsecikler farkına varmasa bile, artık pek usta bir cambaz olduğunu önce kendi kendine, sonra da ustasına gösterecekti. Ustası ustaysa, ustasıysa, bunun gene de

farkına varmalıydı, varmak zorundaydı, kendisini alnından öpüp artık ustasın diyebilmek zorundaydı. Gösterecekti kendini bu gece. Ustası belki de onu sınıyordu, kalfasının içindeki korkudan habersiz, onun da bu sınanmadan habersiz olduğunu düşünerek. Yitirdiği bunca ıraktan sonra, bunun ustalığa erişmesinin kıvancını duymak için; ölmeden, yenilmeden, bugüne eriştiğini görerek kıvanmak için. Ama böyle şeyler düşünmek bile ustalığı daha hak etmediğini düşündürmez miydi? Ustası karşısında yitip gitmek üzereyken...

Bekliyordu. Ustanın son adımı atmasını bekliyordu hâlâ.

Ustası, orta ipin altındaki halkaya tutunmuştu bile. Ama se-yircilerin çepeçevre sardığı, ince kum döşeli oyun alanı kendisine hızla yaklaşıırken, bağırıtların, çığlıkların içinde seçemedi ustasının "vah şaşkın oğlum" diyen sesini. İşitemedi.

1970

8.

Göçebeler önceleri tek tük görünmüş olacaktı o toprakların kıyısındaki ormanlar içinde. Soğuk yaylalarından, buzullu dağlarından, bataklık ovalarından güneye doğru iniyorlardı durmadan, kentleri, çiftlikleri, panayırları basıp açlıklarını gideriyorlardı. Hayvanları da kendileri gibi süzgündü, ilk göründüklerinde. Kuzeydeki avlaklar, otluklar, barınmalarına yetmiyordu artık. Ya da atlarla köpeklerle yetinmekten usanmışlardı. Kurdukları kışlık köylerde köklerle, yumrularla, çabuk yetişen sebzelerle karın doyurmak istemiyorlardı bundan böyle.

Sayıları gitgide arttı. Kendilerine göre güney, bu kente göre gene de pek kuzeyde kalan o zengin derebeyinin topraklarını iyice kuşattıklarında, dört yönden salgına girişip ürünleri yağmaladılar, çekildiler.

Ancak dördüncü yağmada, derebeyinin kalesine iyice yaklaşılabildiler. Bu topraklarda derebeyinin askeri çoktu. Her yağmadan sonra, kaçan köylüler, derebeyinin yanına geliyordu. Derebeyi, elinde, toprağı için gerçekten savaşmak isteyecek, gözünü öfke bürümüş askerin arttığını görüyor ama bekliyordu. Savaş alanının pek geniş olmaması gerekirdi. Ancak o zaman bu dört koldan saldıran orman adamlarına

derebeyinin topraklarından bakıldığı zaman bu adamlar ormanlardan çıkıp gelmişti çünkü

kafa tutulabilirdi.

Tutamadılar. Yiğitçe çarpışıp öldülerse de.

Derebeyi, topraklarının, sokaklarının, evlerinin, insanlarının, art arda gelen yağma dalgalarıyla eriyip gitmesine katlanmak zorunda kaldı. Sonunda, yenildiğini kabul etti. Kalkıp güneşe göçtü.

İki üç yüzyıl sonra, gene ormanlardan çıkan, ama artık göçebe olmayan bu yağmacıların saldırısına uğradı yeniden yeni derebeyi. Yeni derebeyliğinde.

Artık kışlak, konar kalkar köylerde kışlamadığı, kat kat yünler, postlar giyinip at sırtında uyumadığı için, bir zamanların göçebesi, içilecek suyun ardında değildi artık; yıkanılacak, çimilecek, bakılacak suyun tadına varmıştı. Şimdi aradığı, göze değil, pınar değil, çeşmeydi, hamamdı, ırmaktı, denizdi.

Yeni derebeyliğinde bütün bunlar vardı, yeni derebeyinin.

Ama bu kez yenilmemenin yollarını aradı, buldu. Onlarla uzlaşmaya vardı. Oyun doğdu.

Oyunun başladığını bildiren Başkan yerine oturmuştu. Ama ilk adımın atılması için büyük, süslü çeşmenin sarayın gölgesiy-le kararması gerekiyordu. Bekliyorduk. Karşımdaki yeşilli piyadelerin ardında, onun uzun boyu sivriliyordu. Saçı öğle güneşinde de sarı kumral bir parıltı içindeydi şimdi. Bana bakıyordu. Onun gibi bir veziri, ben, küçücük bir piyade nasıl

üstelik, biz Morlar, Başkanın yönetimi altındaydık. Her adımımızı o kararlaştıracak, her seslenişinde onun istediğini yapacaktık. Oysa Yeşilleri yöneten kimse yoktu. Bağımsızdı onlar. Kendi aralarında, duruma en uygun adımı kararlaştıracak, atacaklardı. Onların hepsi yabancıydı.

Morların on tanesi kentliydi; altı tanesi de dışarıklıkları simgelemek üzere yabancılardan seçilirdi ama onlar da Başkana uyardı...

nasıl, nasıl alabilirdim?

Başlarında yönetici olmadığından onların adım atmaları çok daha güçlü. Ancak, küçücük, bağımlı bir piyadeydim ben.

Çeşme gölgede kaldı. Başkan ilk hamlede beni öne sürdü.

Sekizinci Masal

BİZİM DENİZİMİZ

Akromadenizine...

Çocuklar, kumsalın balçık gibi yoğrulabilen yerinde oynuyorlardı. Sıcacık, yumuşacık tüylü hayvan sırtları üzerinden aşarmış gibi, kovalaşarak gelen dalgalar, ayaklarına, ellerine doğru uzandıktan sonra bitiveriyor, sönüveriyordu kumların içinde. Kışlarında iki dairecik vardı çocukların, yaş kumların yapıştığı yerde. Ne yapacaklarını kestirememişlerdi daha. Topaklar yoğuruyorlardı, kalıp kalıp aldıkları çamuru biraz öteye götürüyor, bozuyor, yeniden yoğuruyorlardı. Çukurlar açıp önünde çömeliyorlar, eşeledikleri kumları bir yana yığıp ayalarıyla vura vura sıkıştırıyorlar, buldukları izmaritleri, çalı çırpıyı, yalız yüz-lü iri çakılları çukurlara doldurup gömüyorlar, üstünü örttükten hemen sonra yeniden açıyorlardı. Sesleri işitilmiyordu pek. Her şey oyalıyordu onları. Arada bir, paylaşamadıkları bir çakıl, denizin yontup biçimlendirdiği bir tahta, bir dal parçacığı üzerinde çekişecek gibi oluyor, sonra onu hemen yaş kumlara gömerek anlaşmazlık doğuracak bir şey bırakmıyorlardı ortada. Çakıl da, –aransa– yontulu tahta parçacıkları da, çoktu kumların arasında. Bir ara, esintiye uyarak ayaklarının dibine sürüklenen bir mektup zarfı köşesi, onları biraz huysuzlandırdı. Pulu parıl parıldı, renkli renkliydi, örselenmemişti. Bir tanesi onu sökmeği başar-

dı, yırtmadan, buruşturmadan; öbürleri, ağızları açık, gözleri irileşmiş, bakmış durmuşlardı ona; oğlan tuttu, pulu göğsüne yapıştırdı; uzanan eller asılı kaldı havada; göğsü pullunun yumrukları kalkmıştı. Sonra pul da çukura gömülenler arasına girdi. Oyunları sessizce sürüp gidiyordu.

Geride, çok geride, fundalığın içinde, bir kertenkele sessizlikten ürktü, incecik bir hışırtı içinde aktı, yitti.

Kadınlar, çocukların biraz arkasında, çardağın altında oturuyordu. Konuşuyor, uzanıyor, uyukluyor, kalkıp gene lafa başlıyorlardı. Çardak altının köşegenlemesine öbür ucunda, onlardan uzakta, iki oğlan vardı. İyicene yanmış, büsbütün esmerleşmişti zaten güneyli derileri. Onlar denize ancak biraz serinlemek için giriyor, hemen dönüyorlardı çardağın altına. Ders çalışıyorlardı; sınavlara hazırlanıyorlardı herhalde. Arada bir, sesleri bir parça yükseliyor, çardağın altında bile titreştiği görülebilen havada, kumun üzerinde, bir bilim terimi, ağırbaşlı, kitaptan çıkma bir iki söz uçuşuyor, saçılıyordu sağa sola.

Kumsalın gerisindeki fundalıktan bir kertenkele çıktı, irice bir taş tırmandı. Karnı inip kalkıyordu güneşin kızgınlığını emmiş taşın yüzünde.

Erkekler denizdeydi. Bildikleri denizin bildikleri yeşilliklerini, iribaş karası, tavus aynası, denizanası, erik kütürü yeşillerini, her an yeniden tansıyarak yüzüyorlardı. Serinlemek için değil yalnız; yüzmek için de değil gerçekte. Suyun içinde olmak, suyun içinde kollarının, bacaklarının, gövdelerinin yarı özgürlüğünü bir tamlığın mutluluğu diye yaşamak, suyun esnekliğinde devinmek, tuzun kanlarına karıştığını duyar gibi olmak için... Bu tuzlu su işi, ikisini de heyecanlandırırdı. İkisinin de aklında, yıllar önce okunmuş "İster inan, ister inanma" değerindeki bir başlık, o başlığın ardından gelen düzenli bilgilerin kanla deniz

suyu arasında bulunduğunu gösterdikleri benzerlik ağnamaktaydı tembel tembel. Böyle bir benzetişte, tuzlar, su, ortam, güçlük çıkaracak terimler değildi de, renge, akışkanlığa, ısıya gelince duraklıyor, gülüyorlardı bu özdeşliğe... Haydi ıslığı düşürdük, diyorlardı, haydi akışkanlığı artıralım, diyorlardı, kan pıhtılaşmasın, kurumuş kan pul pul, toz toz, dökülmesin, diyorlardı. Rengi de dönüştürecek bir yol bulamayız ya... Gülüyorlardı bu benzerliğe. Haydi, haydi, diyorlardı, biraz daha akıllılık etmeğe çalışalım, rengi de dönüştürecek bir... Gülüyorlar, akıllılıkla değil, aklı artırmakla değil, eksiltmekle bu işin üstesinden gelmek gerekeceğini söylüyorlardı. Aklı eksiltmek için gene aklı kullanmak gerektiği gerçekliği ise, yüzdükleri açıkların kımıltısızlığında, sudan çok daha katı bir yüzey gibi gelip burunlarına, alınlarına dayanıyordu. Rengi de dönüştürecek bir...

Kumsalın bir ucundaki dere yatağının suyu iyiden iyiye çekilmiş balçığında bir kurbağa, yaklaşan bir tehlike sezmiş gibi ürkek, vırakladı. Dereyle deniz arasına yığılmış çakıllara doğru attı kendini. Vazgeçti, üç sıçrayışta yatağın yukarısına doğru kaçtı. Yemyeşil bir su kalıntısını hâlâ bulabileceğini sezdiği doğrultuda...

Karadakilere bakıyordu erkekler. Yel denizden tuz taşıyamayacak denli hafif esiyordu, yalnız tozu, kumu bırakıyordu çardağın altındakilerin kulak kıvrımlarına, burun deliklerine, dudaklarına, göbeklerine... Çocukların, bir ayakları tozda, bir ayakları tuzdaydı. Tuz, şimdilik, bütünüyle, yalnız kendilerindeydi, denizdekilerde... Su onlardaydı, suyu arada bir yalayıp kırıştıran ince yel onlardaydı. Yalnız güneş karadakilere yanaydı şu anda. Gülüyorlardı, ateş bizde, bizim içimizde nasıl olsa, diyerek. Bunu, denizin kanla aynı bileşimde olmasına karşı bir üstünlük olarak kullanabileceklerini düşünüyorlardı şimdi. ıslığı düşürmeyeceklerdi daha. Gene de renk kalıyordu ya, açıkta... Ateşin kırmızısını indirgemek, erik, yaprak, yosun, biber

yeşiline indirgemek... Biberin ateşi yeşildi örneğin. Hah, diyorlardı, doğru yola girdik galiba. İndirgemek... İndirgemek gerekiyordu. Denenmeliydi.

Kumsalın gerisindeki kızgın taşın üzerinde soluyan kertenkele, fundalığın içinden gelen bir hışırtıyla irkildi, yıldıradı şöyle bir... Daldı sonra. Taşın altına sığındı. Yeşilimsi boz rengi kuma uyuyordu serin gölgede. Aralanan sapların içinden bezgin bir kedi çıktı, taşın üstünü, dibini kokladı, arandı, bir şey bulamadı, üstelemedi, uzaklaştı.

Uzun boylusu, "ayağım değdi," dedi, "dibe." Biraz ötede orta boylusu, "ben de diz çökebiliyorum artık," dedi. Başları suyun üzerinde kımıldısızdı şimdi. "Karaya çıkmağa karar verdik. Tamam," dedi uzun boylusu. "He," dedi orta boylusu. Uzun boylusu onu yansladı: "Heye! Heye!" Güldüler. Çok uzak bir ülkenin dilinde de onama sözü olarak kullanılıyordu bu. Filimlerden öğrenmişlerdi. "Öyle hemen çıkılmaz ki zaten," dedi uzun boylusu. "Başımızı çıkardık, boğulmayacağımızı anladık, ama düşmanlarımızı bilmiyoruz ki daha... Var mı, yok mu? Varsa, kimler?.." Gülmemek için güç tutuyorlardı kendilerini. Orta boylusu, "hep suyun içinde kalarak, emekleye emekleye ilerleyelim," dedi, "su daha da sığlaşınca karın üstü sürünelim, kıyıyı iyice kolladıktan sonra çıkalım, heye mi?" "Heye," dedi uzun boylusu. Ama gülmüyorlardı artık; bir uzak denizin içinden yavaş yavaş karaya yaklaşmağa karar vermiş, uzak çağların ayaklı kollu su yaratıklarıydılar şimdi. İlerliyorlardı. Sürünüyorlardı. Ağır ağır. O ilk karaya çıkan yaratığın bütün sakıntısını, duymağa çalışıyorlardı, yaşıyorlardı. Sonra sırtları yavaş yavaş, güneşten ısındı, yanmağa başladı; göğüslerinde kumun batıcı hasırtısı artıyordu, çakıllar oynuyordu karınlarının altında: Ellerini aynı anda, ürkek ürkek, uzattılar, yaş ama suyun artık örtmediği kumlara doğru. Orta boylusu da, uzun da, hiç yadırgamadıkları dört ön üyenin art arda kuma saplandığını gördüler. Yaş kumla-

rın örttüğü yerlerin, parmakların, pençelerin yukarısında pullar ıslak ıslak balkıyordu, bozumsu, yeşilimsi bir renk içinde. Karınlarını ürkek ürkek şişirdiler. Başlarını kaldırdılar. Yavaş yavaş, güçlkle, sağa sola çevirdiler. Kumsalın üzerinde kocaman kocaman renk lekeleri vardı, tiz, diken diken sesler çıkaran. Donuk, kıpırtısız, çıplak, patlak gözlerinin iri yuvarlaklığını gördüler, başları ağır ağır birbirine doğru döndüğünde. Sürüne sürüne çıkıyorlardı karaya. Yanından geçtikleri bir tahta parçasının kıyısından çıkmış bir çivi, uzununun böğründe uzun bir çizimin ağartısını bıraktı. Az sonra, pembeleşen ağartıdan birkaç damla kan sızdığını görünce, orta boylusu, "bak, kanımız hâlâ kırmızı," demek istedi, yanındakinin gözlerini gözleriyle amaçlayıp. "Acıydı yahu," demek istedi uzununu. İkisi de göz göze gelmiş duruyordu. Bakıştılar, uzun uzun. Ağızları açıldı. Sesleri değil, homurtuları bile çıkmadı. Çıkamadı.

1969

9.

Oyunu Yeşiller kazandıkça en sulak, en verimli yerlere yerleşiyor, kentlilerin evlerinde, sarayda oturuyorlardı on yıl süreyle. Morlar kazandığındaysa, on yıl, ormanın içine çekilirler, kentlilerin sağladığıyla geçinirlerdi.

Çok geçmeden kaynaştılar. Oyun ancak bir anının canlandırılması için oynanır oldu. Kentlilerden seçilmiş on Mor oyuncu içinde kim bilir kaç tanesinin atası orman adamlarındandı?

"Taş" tık biz Morlar, taş gibi donup kalıyorduk adımlarımızı attıktan sonra. Benim gözüm ondaydı.

O da beni düşünüyordu, biliyordum. Benden başkasını görmüyordu. Yeşiller, durmadan, hep birlikte durumu gözden geçiriyor, kaşları gözleriyle anlaşıyorlardı. Onlar aralıksız kıpırdıyordu; boyunlarına asılı zincirlerin ucunda atları, köpekleri, karacaları savruluyordu, yerlerinde dönüp dönüp kendi aralarında ama tek bir söz söylemeden, salt bakışarak anlaştıkça.

Onların piyadeleri kargı taşıyordu, nal taşıyordu, balta, kelement taşıyordu. İyice dağılmıştık artık alanın üzerinde.

Birkaç kez tehlikeye girmiştım. Otel karşılayıcısının "tutsak olmağa bakın" deyişi usumdan çıkmıyordu ama tutsak olmak bana bağlı değildi, üstelik tutsaklığı hiç istemiyordum. Amacım oydu, onu almaktı. Oyunda Yeşiller ustalardan seçilmişti, besbelli. Başkanın buyrukları gitgide seyreliyor, güneş batıya doğru kaydıkça kıpırtısızlığımızın verdiği yorgunluk artıyordu. Bil-

mem kaç hamleden sonra yan gerimde kaldı. Onu görememek, ona bakamamak günü karartıyordu çevremde.

Başkan ustalıkla savunuyordu kentini, sularını, evlerini, sarayını. Bense istediğim tek şeyi yapamıyor, bakamıyordum ona.

Karşımdaki sıralardan yüzlerce göz, gözümün içine bakıyor gibiydi. Oysa bana bakmaları gereksizdi, biliyordum. Onlar oyuna bakıyordu. Taşların insan olduğunu unutmuşlardı. Bizden beklenen de bu

insan olduğumuzu unutmak
olduktan sonra...

Ansızın seyircilerin tepeleme doldurduğu iki sıra kulesinin arasında kalan ulu bir kavağın ardından iki yeşil göz bana bak-
tı. Ağacın ardından çıktı, alana girdi, bana doğru geldi. Sıska, kulakları, burnu kavgalardan bereli, bir sokak kedisi. Açtı, belli. Yanaştı, beni kokladı, bacaklarıma sürtündü. Seyirciler arasın-
dan bunu görüp gülenler çıktı. Ama sessizlik çabuk yamandı. Sı-
ra bizdeydi. Başkan düşünüyordu.

Sonunda bana seslendi. Attığım adımla yeniden göz göze gelebildik. İlk olarak gülümsüyor gibiydi. Ben de gülümsedim.

Dokuzuncu Masal

İNCİTMEBENİ

Töziin ile Fred için

Herkesin,

kim bilir, belki de ancak "çoğu insanın" demeli ya,
giyinmek için uğraşıp didindiği bir dünyada,
insanların

arkasını kat kat kalınlaştırmak için olmasa bile,
kış aylarının acı soğuğu estiği zaman sırtını pek tutabilmek
için çalışıp yaşadığı bir ülkede
soyunmaktan başka şey dilemeyen bir adamın masalı bu.

Soyunup gelmişti bu ülkeye. Çıplaklığını bu sıcak adada hiç
değilse yadırgamazlar, olmayacak sorularla kendisini canından
bezdirmeğe kalkmazlar diye düşünerek. Oysa bu adada da kış
olur, açık denizden sert yeller eserdi ara sıra.

Çok gerekince sırtına bir hırka geçirmek güç iş değildi enin-
de sonunda. Ondan ötesini istemiyordu zaten. Ama adamın, tu-
haftır, varlığı durmadan artıyordu.

Çalma çırpma, ya da tecime girişme şöyle dursun, tepe ma-
hallelilere yaranarak yiyecek, yakacak parasından artırdığı bile
olmamıştı.

Yüzyıllar önceki depremten sonra, adanın batabileceği korkusuyla evlerini tepeye taşımış olanların torunları, ardıllarıydı bu tepe mahalleliler; adanın en eski halkı, en eski ocakları sanıyla daha bir eli açık davranır, sofralarını, uslarını, keselerini daha bir ele açık tutarlardı.

Adamın oturduğu ev, kıyı mahallelerinin okullara en yakın bir yerindeydi. Adam bu okulların hepsinde öğretmenlik ederdi değişik konularda. Bilgisini başkalarına aktarmak, aktarılmamış bir bilgisi kalmasın diye türlü alanlarda öğretim yapmak da bir çeşit soyunmaydı çünkü.

İnsan soyuna soyuna deriye varır, onura, öz saygısına varır. Bunları yüzmek, koparıp atmak, güçtür ya, soyunmayı yürekten benimsemiş kişi, sırası geldiğinde, bu son adımı atmağı değer bellediğinde, ölmesini bilir. Ne ki, bir tek kez yapılabilecek bu işi, böyle bir eylemin değerini anlayacak kişiler karşısında yapmak ister. Yanılır da, sırası geldi diyerek, olmayacak bir yerde girişerseniz bu işe, acı bir masal olur çıkarsınız.

Öğretim dışında bir de resmi yazışmalar istenirdi kendisinden. Yazısı işlek, deyişi akıcı olduğu için.

Bol bol yazışılırdı da. Su da dışarıdan gelirdi adaya, un da. Adahılar balık satardı dışarıya. Tepeliler kıyılılarla birlikte aşağıda çalışırlardı. Ekmekler hâlâ kıyı fırınlarında pişer, öyle çıkardı yukarıya. Depremden sonra evlerini tepeye kurmakla atalarının büyük bir bilgelik gösterdiğine inanırdı tepe mahalleliler. Oldukça eksiksiz bir düzen kurulmuştu adalarında. Deprem korkusunu içlerinde yaşatır-

lar, kuşaktan kuşağa bu korkuyu iletmeği ödev bilirlerdi. Depremde kıyılar parçalanıp, ufalanıp denize dökülmüştü. Adalıların çoğu ölmüştü o zaman; evlerin çoğu göçüp denizde dağılmıştı. Kalan adamlarla evler tepeye taşınmış, kıyı evlerinin arkasında kurulmuş olduğu için zarar görmeyen iş yerleri işlemelerini sürdürmüştü. Depremden sonra adaya gelenlerin ancak kıyıda yerleşmesine izin vermişti adalılar. Bunların da içinden, en eski ocakların, zaman zaman tepeye taşınmasını kabul etmişlerdi daha daha sonraki yıllarda.

Adamın doğup büyüdüğü ülkede deprem nedir bilinmezdi. Ya da, bilinmemecesine unutulmuştu. Sarsılmayan bir topraktan her zaman daha çok ürün almak için, atılan her tohumdan her kezinde daha bol, daha güçlü tohum almak için uğraşıldı. Yerdeki sular da, gökteki sular da, insanların istediği ölçüde akar, yağardı. Gerekli görülen yerler –koca koca şehirler, koca koca bölgeler– saydam kubbelerle örtülmüş, sonsuz bir ılıman sürem içinde yaşatılırdı insanlar, hayvanlar, bitkiler.

Bitkiler büyüdükçe böcekler de büyümüştü zamanla. Bunlarla, gerçi, çok uğraşılmıştı. Gene de tüketilememişlerdi; kuru-tulamamıştı kökleri. Sayıları azaldıkça, boyları büyüyordu.

Elinden bardağı bıraktı. Masanın üzerinden aldığı bardağı bıraktı elinden. Çok önemli bir şeydi bu, soyunmak isteyen adam için. Çünkü o güne değin bir şeyi bilerek kırmak, bir kumaşı isteyerek yırtmak, öfkelenip elinin tersiyle bir şeyi devirivermek şöyle dursun, on yılda bir, bir bardağı, bir gömleği, bir şişeyi, kaza bu ya, elinden düşürüp kırsa, bir yere takıp yırtsa, çarpıp devirse, saatlerce yerinmiş, üzülmüştü. Kırılana, yırtılana, devrilene değil; değeri pek büyük de olsa. Üzüldüğü, yerindiği, alıklığıydı. Böyle bir kazanın elinden

çıkabilmesiydi, dikkatsizliğıydi. Ama kahvaltı sofrasından alıp taş döşeli tabandan bir buçuk metre yukarıda bir iki saniye tuttuktan sonra parmakları arasından bırakıverdiği bardağın şangırtısı kulaklarına denizin sürekli hışırtısı kadar bildik, dalgaların çatlayıp höpürdemesi kadar hoş gelirken, bardağın, yıllarca, andaç diye sakladığı, sırça işle riyle ünlü uzak bir ülkede ustasının elinde biçimlendiğini gördükten sonra yanma alıp buralara getirdiği, gözünden esirgediği bardak olduğu, usundan bile geçmedi.

Öteki hayvanlar da büyüyordu. Sayıları azalıyor da olsa, insanlardan çaldıkları yiyecek payı artıyordu bu büyümeleriyle. Bir tohumdan daha bol, daha güçlü tohum almak, alabilmek için ter döktükçe bu emeklerinin gitgide büyüyen bir payını böceklerle, kemelere kaptırmak, ağır gelmeğe başlamıştı insanlara. Uzak dağ köylerinde yaşayan, aşağıların zenginliğini, büyüklüğünü, yıllar yılıdır, inanılmaz bir masal dinler gibi dinleyen insanlar arasından ovalara, kentlere, şehirlere inenler artıyordu. Bunlar zenginlikten, o masal dünyasından paylarını almağa geliyor değillerdi elbet. Varlığına inanmadıkları şeyi edinmeğe kalkacak kafada kişiler değildi onlar. Sorulduğunda, insan boyunca karıncalarınız varmış, fil boyunda kemeleriniz varmış, görmeğe geldik, diyorlardı. Sonraları yanıldıklarını anlıyorlardı ama pek azı dağlarına, köylerine dönüyordu. Fil boyunda değilse bile köpek boyunda kemelerin buğdayı yemesini, insan boyunda değilse bile danaburnu boyunda karıncaların ortalığı kemirmesini önleme savaşına katılıyorlardı. Yavaş yavaş da alışıyorlardı aşağıların yaşayışına; inanamadıklarının gerçekliğini görüyor, kendilerini dağlarından indirmiş dev hayvan masallarına nasıl inanabildiklerine şaşıyorlardı.

Tohumları, bitkileri korumak için her yıl insanlar yeni yollar arayıp buluyor, gitgide büyüyen masraflara katlanıyorlardı. Bulunan her yeni yolun ardından, böceklerin, kemelerin de yeni

bir yol arayıp bulduğunu, kısa bir bozgun döneminden sonra bunların daha da güçlenerek, verdikleri zararı artırdıklarını yıldı-
ğıyla görüyor, izliyordu insanlar. Kendilerine yarattıkları rahatlı-
ğın başka yaratıklara da yaraması karşısında şaşkınlığa düşüyor,
kendi durumlarını değiştirmeye uslarına getirmedikleri için de,
büyüyen sorunları çözmek üzere daha yeni yollar arıyorlardı. Bu
işlerin giderleri de artıyordu. İnsanlar, yenilgiyi kabul etmemek-
le gösterdikleri yiğitliği, aradıkları çözümlerin ahlıklessnessında boğu-
yorlardı. Bu ahlıklessnessı görüp kavrayan, kendine başka bir yaşam
yaratmak için usa sığmaz bir buluş gücünün zengin çeşitliliğini
ortaya koyan yeni bir kuşak yetişmişti bu arada. Ne ki, bu kuşa-
ğın bulunduğu çözümlerin kimi başarılı sonuçlar verirken, kimi de
daha büyük sorunlar yaratıyordu. Köyleri bırakıp kentlere, kent-
leri bırakıp şehirlere, daha büyük şehirlere, en büyük şehirlere
göçen ova köylülerinin ardından, evcil hayvanların olsun, insan-
ların olsun artık kovalamadığı yılanların, kemelerin, karıncala-
rın, kollar halinde ortalığa döküldükleri, insanların bulunduğu
yerlere doğru –belki ölümlerine, belki de daha büyük gelişmele-
re doğru– yola çıktıkları, sık sık işitilir, görülür oldu.

Adam bu sıralarda, üstü kubbeye örtülü en geniş bölgenin
en iyi okullarından birini bitirmek üzereydi. Bir gece, saat iki-
den sonra evine dönerken, ağzına dek dolu, ergen çocuk boyun-
daki çöp tenekeleri kaldırım kenarına çıkarılmış bir dizi aydınlık
dükkânın önünden geçmişti. Kocaman, tüyleri pırıl pırıl, cıva gi-
bi bir köpek, art ayakları üzerine dikilmiş, ön ayaklarıyla tene-
kelerden birini karıştırıyor, yanında dolanan çok daha küçük, da-
ha bile güzel bir başka köpeğe, yenmeğe değer bulduklarını atı-
yordu. Durmuştu adam, uzun uzun bakmıştı köpeklere. Sonra
küçük köpek kaldırımından aşağı inmiş, 85-90 kilometre hızla ge-
len bir arabanın altına girmişti. Büyük köpek arabanın ardından
koşmuştu, 35-40 metre ötede küçük köpek arabanın altından
kurtuluncaya dek... Araba gözden yitmişti bile. Küçük köpeğin
çığlıtı karşı kaldırımın karanlığında erimiş gitmişti. Büyüğü de
görünmüyordu artık. O gece, düşünde, arabalar durmadan insan-
larla köpekler almıştı altına. Biraz ötede de, artık tanınmaz bi-

çimlerde kustuğu onları. İnsanlarla köpekler birbirine iyice benzer hale geliyor, arabalar da aldırışsız, hızla sürdürüyordu korkunç, önemli yarışlarını. Ertesi sabah hazırlığa girişmiş, üç gün sonra yola çıkmıştı.

Bu adanın bir okulunda öğretmenliğe başladığı gün, küçük köpeğin acı ürüyüşü kulaklarındaydı daha.

Bardağın parçalarını toplamağı olsun düşünmeden kalktı, ayaklarının altında çıtırtılar duya duya karpıya yürüdü, çıktı, okula gitti. Dalgındı. Öğrencilerinin –yazmanlık öğrenen koca delikanlılardı bunlar– tedirginlik içinde kıpraştıklarını neden sonra farkettti.

Kıyı evlerinin en üst sırasında, okullara en yakın yerde ilk yerleştiği evden çıkmamıştı bir daha. Öbür öğretmenlerin hepsi adalıydı. Kiminin evi tepede, kimininki kıyıdaydı. Okullar, tepe mahallesiyse kıyı mahallesinin ara yerinde durduğu için daha tehlikesizdi. Öyle demişlerdi kendisine. Hiç değilse bu okullardan birinde yerleşebilirdi, kendi evi olmadığına göre... Ama adam bu önerileri geri çevirmişti. Tepeliler, bir zamanlar, kıyılardan eski oluşlarıyla böbürlenirlermiş, öyle anlatılırdı. Ne ki, bu ayrımı çoktan unutmuş olsalar gerekti. Yıllardır buradaydı. Kimseden tepeli-kıyılı sözü işitmemişti üstünlük bağlamı içinde. Hoş, başka adalardan gelip kıyı mahallelerine yerleşenlerin sayısı çoğaldıkça, azınlıkta kalmak tepelilerin de işine gelmemiş olsa gerekti. Her yıl aşağıdan taşınanlar oluyordu tepeye. Ancak en yeni gelenlerden, adanın kurallarına uymalarını istemekte tepeliler de, kıyılılar da, biraz katı davranırlardı. O kadar.

Bu öğretmen için depresyon, bir gerçeklik taşımıyordu. Ama yeni gelenlerin çoğunda, öbür adalardan gelirken oranın eski depresyonlarının korkusunu da içlerinde getirdikleri için olacak, bu adalıların sürdürmeğe çalıştığı tehlike duygusunun kolaylıkla yerleştiğini görüyor, biraz şaşıyor, ama bu şaşkınlığını belli etmemeğe de çalışıyordu.

Adalılar için şöyleydi durum: Bir gün yeniden deprem olur, kıyılar bir daha parçalanıp ufalanıp denize dökülürse, kıyıda oturanların bir bölümü belki kurtulurdu ama tersaneler, iskeleler, fırınlar gider; canlarını, evlerini kurtarmış tepeliler gene de aç kalır, açık kalırdı. Kıyılılarsa, bir depremde biz de gideriz, fırınlarımız, gemilerimiz de, diye düşünür, iş yerlerinin yukarılara taşınması yolunda –pek arada bir de olsa– yapılan önerilere kulak tıkarlardı.

İnsanlarla birlikte işler de artıyor, işsizlikten ya da iş çokluğundan yanık çıkıyordu. Öğretmenin de işi ne artıyor, ne eksiliyor denebilirdi. Kazandığı para olsun, bu paranın alım değeri olsun, hep aynı kalmış gibiydi. Zaten pek sınırlı olan gereksinimleri, farkına varmadan da olsa soyunma ilkesine bağlı kalmakta başarı gösterdiğinden mi ne, daha da azalmış olsa gerekti ki varlığı artıyordu. Önceleri şaşmıştı bu işe; sonra sonra tedirgin oldu, korkuya kapıldı.

Varlığının artışı büsbütün hızlanıyor gibiydi. Anlamıyordu bunu. Bu artan varlığı eritmek için düşünebildiği yolların hepsi onu büsbütün güç duruma düşürecekti. Ya bir şeyler alacak, yükünü artıracak, kendi deyimiyle, giyinecekti soyunacak yerde; ya da bu bir şeyleri almakla herkesin dikkatini çekecekti. Çıldırıldığını sansalar bir türlü; adanın düzenine güvenemediği için para biriktirdiğini, ya da parasını mala çevirmeğe kalktığını sansalar bir türlüydü. Onun yabancılığı, komşu adalardan gelenlerin yabancılığına da benzemiyordu. Kendi ülkesinde parasızlık da bilinirdi, gönence erdikten sonra düşüp yeniden sıfırdan başlama durumu da... Oysa burada, böyle şeyler ürkütücüydü. Yabancılarla başlangıçta uygulanan, sonradan yumuşatılan o katı kuralların dışında kalmıştı adam bugüne dek. Şimdi yeniden, hem de en sert biçimiyle yabancı görülürmek, yıllarla uğraşıp kurduğu yaşama düzenini allak bullak edecekti. Böyle bir düzen kurmuş muydu gerçekten, yoksa kurduğunu sanmakla mı kalmıştı? Bu da, kendisini ayrıca uğraştırmaya başlamış bir soruydu bu aralar.

Mayıs ayının sonu geliyordu. Tatil başlayacaktı yakında. Sinek girmesin diye, açık penceresinin kapalı tuttuğu perdesini çekince, o sabah, bir garip koku dolmuştu odasına, ciğerlerine. Bir bahçe kokusu gibi, bir demiryolu boyu kokusu gibi, bir araba onarım evi kokusu gibi. Biribirini tutmaz, aynı yerde bir araya gelmez kokular. Hepsi bir tek koda birleşiyordu gene de. Bahçeleri düşündü, demiryolu boylarını, araba onarım evlerini düşündü; öbek öbek, çocukluğunun başka başka dönemlerinden arta kalmış imgeler üşüştü kafasına, gözünün önüne. Sonra hepsi üst üste bindi, uzakta kalmış çocukluğuyla bu yeni yurdunun denizini, kokusunu, sesini, insanlarını içine alan, büyük bir düzen içerisinde hepsini eritip kaynaştıran bir tek imge haline geldi. Adamın bütün parçaları yeniden bir araya gelmişti sanki. Bu bütünlenme anı, belki, pencereden gelen kokuyu sindire sindire içine çektiği bir iki dakika kadar sürdü. Bu bütünlenmenin mutluluğu içinde, pencerenin önünden ayrılp musluğa gittiğinde, bu duygudan da soyunması gerektiğini, bu duygunun, içinden sıyrıp atacağı en önemli şey olduğunu düşünemedi. Bardağı elinden bıraktıktan epey sonra ayabildi; ancak okula giderken... Bardağı kırmasının anlamına ansızın erdi. Ama iş işten geçmişti. O kendi parçalarını bir araya getirmişliği, o bütünlenme mutluluğu, içine yerleşmişti artık. Sökülür gibi değildi. Soyunmayı başaramamıştı, en temel noktada. Bardağı, bir çeşit kefaret ödercesine kırmıştı ama yapılacak bir şey kalmamıştı bundan böyle. Öğrencilerinin tedirginlik içinde kıpraştıklarını bile neden sonra farketti. Dalgınlığı da artıyordu, bunaltılı düşünceleri de... İlk kez oluyordu böyle bir şey.

Bu adada çıldırmak şakaya gelecek bir iş değildi. En ağır suç, en ağır hastalık diye görülürdü. Adamı adanın arkasındaki kayalığın tepesinden denize atarlardı. Hemen hemen suç işlenmeyen, işlendiği zaman da en hafif cezaların uygulandığı bu adada, öğretmenin kafasına aykırı gelen tek davranıştı bu. Adalılar da, bunun, gerçekten ölçüsü kaçmış bir ceza olduğunu düşünür, ancak, geleneğin, nedense, bu noktada sürdürülmesinin adanın esenliği için vazgeçilmez bir gereklik olduğunu ileri sürer, bu konuda daha öteleri tartışmağa yanaşmazlardı.

Düşünebildiği çözüm yollarının hepsini teker teker elemiştii. Yüreğini kemiren bu dertle yaşamağa alışmak, ada yasalarının gerektirdiği durukluğu, donukluğu bozmadan yaşamım sürdürmek, bir kenara ittiği son çözüm yolu oldu; ama bal gibi biliyordu, çözüm falan değildi bunlar, kaçamaktı... Delilere yapılanı, o da kendi parasına yapmağa karar verdi.

O akşam tepeye çıkmış, arka kayalığın oraya gitmişti. Bir mendile sıkış tikiş doldurup bağladığı paraları, gömleğinin altında derisini dalıyor gibiydi. Oraya vardığında duraksamıştı. Parayı denize atarken kendisini kimse göremezdi ama suyun o paraları nerelere götürebileceği belli değildi. Biri o paraları bulacak olursa dedikodusu uzun sürer, bu söz edildikçe de renk vermeden, kendisinin de merak ettiği bir şeymiş gibi konuşmalara katılmak korkunç bir iş olurdu. Daha önce düşünememesine şaşarak, "o halde, parayı gömmeliyim," diye karar vermişti. Cebinden çakısını çıkarmış, irice bir taşı yerinden sökmüş, altındaki çukuru güçlkle genişletip paralarını gömmüştü; toprağı düzeltmiş, taşı eski yerine koymuş, üzerine çıkıp tepinmişti. Hava kararırken, içinde büyük bir erinç duyarak inmişti aşağı; yemek yemiş, kahvede oturmuş, gidip biraz çalışmış, yatmıştı sonra. Deliksiz bir uyku uyumuştii. O gecenin sabahı, sinek girmesin diye, açık penceresinin kapalı tuttuğı perdesini çekince...

Çocukların tedirginliğinin farkına varınca dersi biraz daha sürdürmeğe çalıştı, sonra pek önem vermiyormuşçasına, ya da, çalışkanlığını, derslere

bağlılığını iyi bildiği bu öğrencilerinin böyle davranmasını hoş görüyor ama gene de bir parça merak ediyormuşçasına, kıpraşmalarının nedenini öğrenmek istedi. Çocukların hepsi birden konuşmağa başladı o zaman:

Kıyıdaki evlerden birinde oturan bir çocuk, fırınla balık tuzlama işliğinin tam ortasındaki evde oturan, sabah erkenden ahtapot çekmeğe, balık tutmağa, anası yollamış ahtapot getir demiş, oğlan bu işi iyi becerirmiş ondan anası tencereyi ateşe vurmuş bile oğlan geldiğinde su ancak kaynamış olur diyerek, gitmiş oğlan, her zaman gittiği bir koycuk, Çifteburunlar arasındaki koy, hani iki yanı da dik kayalık olduğu için bilmezsiniz, ancak çocuklar, biz de ancak çocukluğumuzda, gittik elbet, isterseniz bugün götürelim sizi, balık çok olduğundan da değil ya, tırmanıp inmek hem pek güç hem pek eğlenceli olduğu için, çocuk oraya varmış ki...

Adamın anladığı şu:

Çocuk oraya vardığında şaşırmış, yanlış yere mi geldim acaba diye düşünmüş bir an. Toprak dolmuşmuş koya, suyun yüzünde sivrilen kayalar şimdi toprağın üzerinde sivriliyormuş. Koyun iki yanında duran kayalar yıkılmış falan değilmiş, yerinde duruyormuş. Bildiği ağaçlar, bildiği fundalıklar, yerinden oynamamışmış. Deniz de çekilmiş olamazmış. Toprak kupkuru, bastırılmış gibiymiş. Çocuk eve vardığında su çoktan kaynıyormuş tencerede. Anası önce kızıp bağırarak, oğlanı paylayacak olmuş ama çocuğun anlattıklarını dinleyince, komşunun üç yaş büyük oğlunu yollamış koya. Geri geldiğinde komşunun oğlu "koy kalmamış ki," demiş, sonra, koşa koşa ayrılmış yanlarından, okula gidip gördüklerini arkadaşlarına anlatmak için. Kadının kafası büsbütün karışmış çünkü kendi oğlu "ahtapotu çekmek için on beş yirmi adım yürüdüm koyda," demişmiş.

Adamın, işittiklerine dayanarak vardığı sonuç da şu:

Koy dar ama derinmiş. Denizin çekilmesi, oranın –kimse-

ciklerin haberi olmadan– bilinmeyen kimselerce (ya da, *bir* kimsece) doldurulması, düşünülebilecek olasılıklar değil, bu durumda. Çocuk, kayaların, ağaçların yerinde durduğunu söylediğine göre bir kayışa da söz konusu olamaz.

"Ne dersiniz öğretmenim?" Ne diyebilirdi? Bütün bu anlatılanlar, yarım saat, bir saat içinde bütün adalıların kulağına ulaşan sözlere dayanıyordu. Adanın ilerigelenleri, bir de denizden gidip bakacaklardı koyun durumuna, çocukların bu derse girdikleri sıralarda. En iyisi, durumun incelenmesinden sonra karara varmaktı.

Akşam üzeri, kıyıda olsun, tepede olsun, başka şey konuşulmuyordu artık. Denizden gidip kıyıları inceleyenler, iki yerde daha aynı duruma rastlamışlardı. Sular çekilmekte falan değildi. Bu topraklar sertti, hemen hemen çakılsız, kumsuzdu. Kuruydu üstelik.

Depremevinin en ince sayaçlarında bile iğneler kıpırdamamıştı, kıpırdamıyordu. Adanın sarsılıp yıkılması, ufalanıp parçalanması korkusuyla yaşamağa alışmış, bütün önlemlerini bu olasılığa göre tasarlayıp düzenlemiş olan adalılar, ne diyeceklerini bilemiyorlardı. İskelenin önündeki alanı kuşatan kahvelerde tartışan kalabalığın içinden bir ses işitildi ansızın. Hava kararmaktaydı. Sivrice bir çocuk sesiydi bu, ama pek de yüksek olduğu söylenemezdi. Öğretmenin yanibaşındaydı çocuk. Ansızın farkına vardı herkes: Kaygılarından olacak, fısıltıyla konuşuyordu hepsi. Çocuğun dediği çocukçaydı belki. "Adamız büyüyor," demişti. Çocuğu susturdular. Ama içlerindeki kaygı da büyümüştü sanki, yataklarına yattıklarında. Uyuyamadılar doğru dürüst.

Öğretmenler yatmadı o gece; kitaplarını, kafalarını karıştırdılar, tartıştılar, sabahı ettiler. Gün ışıır ışımaz da kıyıya indiler.

Gördüklerini kabul etmek zorundaydılar. Kaygılarını çok aşırıyordu bu gördükleri. Rıhtımların önü açıktı. Ama bu rıhtımların iki yanındaki kıyılarda, yer yer, sandallar toprakların içinde sıkışmış kalmıştı. Canlı bir yaratık nasıl boy sürerse, öyle büyüyordu sanki ada. Birtakım yerlerinden, birtakım uçlarından boy atıyordu sanki.

İki günde durum saptandı. Gerçekten, bir çeşit büyüme-ydi bu. Geceleri oluyor, gündüzleri duruyordu. Gözlemciler, oldukça güçlü lambalar, el fenerleriyle bu olguyu incelemeye çalışmışlardı ya, suda salınan bir teknenin kuru toprak içinde kaldığını görebilmişlerdi ansızın. Göre göre bu kadarını görebilmişlerdi. Gözlemcilerin artırılması, dikkatlerini uyanık tutabilmeleri için gündüzleri uyumalarının sağlanması gerekecekti. Ama gözlem, durumun anlaşılması, sonra çözüm aranması, en azından birkaç gün geçmesi demek olurdu. Oysa üçüncü günün sabahı adalılar bekleyemeyeceklerini anladılar. Deniz, rıhtımların önünde de, yer yer, gerilemeye başlıyordu. O sabah, on iki tekneyi kurtarmak için toprağı kazmak zorunda kaldılar. Bu kazı işi vakit alıyordu. Tecim işleri aksıyordu. Beşinci gün, hâlâ anlaşılammıştı bu büyümenin nedeni. Yaşamının bir anında "canım, bizim ada da biraz küçük," türünden bir söz söylemiş olanlara kötü gözle bakılmağa başlanıyordu. Oysa küçük bir adanın küçük olduğunu söyleyen ya da düşünenler, herhalde az olamazdı. Suçlayıcı bakışlardan, suçlayıcı sözlerden tedirgin olanlar, kendilerini suçlayanlara "sen de, bir gün, hani coğrafya dersinde, kahvede, gemide, balıkta..." diyerek -bunların unuttuğu, belki de hiç söylemediği- birtakım sözleri hatırlatmağa çalışıyorlardı.

Yöneticiler, suyun, ekmeğin tutumsuzca kullanılmamasını istediler. Telgrafla çağrılan uzman bilginlerin ancak üç gün sonra adaya varabileceklerini bildirdiler halka. İşlerin düzelebileceği konusunda adalıların duyduğu karamsarlık, gitgide artıyordu.

Tarihlerin bile yazmadığı bir çağlarda gelmişler, yerleşmişlerdi buralarda. Komşu adalılarla yüzyıllarca savaştıktan sonra barışa erebilmiş, yaşayışlarını düzene sokabilmişlerdi. Bu olayların anıları, sisli puslu birtakım masallarda, destanlarda yaşıyordu hâlâ. Yılda bir kez, art arda yedi gece, kıyı boyunun en geniş kumlasında toplanılır, bu geçmiş, yüzyıllardan beri bir tek sözcüğünü bile unutmadan okudukları destanlarda, anlattıkları masallarda bir daha dile getiren ozanlar dinlenirdi. Bu ozanların sayısı yüzyıllardır değişmemişti. Yedi kişiydiler. Her biri bir ge-

cenin anlatılarını üzerine alırdı. Aynı şeyi art arda iki kez anlatmaları yasak olduğundan her biri yedi yıl içinde bütün destan çevresini bitirir, sekizinci yıl baştan başlardı. Her biri, ikinci yedi yılın ortalarında bir öğrenci yetiştirmeye başlardı. Bir ozanın yetişmesi on yedi yıl sürerdi aşağı yukarı. Soluğu, gün doğmadan kesilen ozan, ozanlığı, yetiştirdiği öğrenciye bırakmak zorundaydı.

Adanın büyümeğe başlaması, ozanların da düzenini allak bullak etmişti. Gerçi, onlar, okullarda okunan tarihlerin başladığı yerde bitiriyorlardı destanlarını, masallarını. Ama şimdi, tarih kitaplarından önce bu işi ele almak, yedinci gecenin sonunda tarihin sözlerine attığı bıçağın acısını çıkarmak istiyorlardı. Tarih bitmeliydi bu noktada. Söz gene ozanlara geçmeli, günün birinde tarih yeniden başlayınca arayı gene kendileri doldurmalıydı. Çılgın bir çabayla yeni bir destanın parçalarını düzmeğe başladılar. Gelecek bayram sekiz gün sürmeliydi. Sürecekti de. Ozanların sayısı sekize çıkacaktı. En kıdemsiz öğrenciyi, kafasının ne hale geleceğine pek de aldırmaksızın, bu işi yapması için yetiştirmeye karar verdiler. Eğitimini elbirliğiyle yürüteceklerdi bu çocuğun...

Ama ada halkının ozanları dinlemek için toplandığı kumlada bu kez gündüzün, büyük bir toplantı yapıldı. Okulluların da, balıkçıların da, sucuların, ekmekçilerin de katıldığı bir toplantı. Herkesin işini gücünü bırakıp katıldığı bu toplantıya gelmeyenler yalnız ozanlardı. Daha doğrusu, ozanlarla öğrencileri... Neler söyleneceğini, konuşulacağını biliyor, kestirebiliyorlardı. Ya da öyle sanıyorlardı. Bir karara varılsa o kararı nasıl olsa kabul edeceklerdi. Tarihin duracağı yerden sonrasını söze aktaracaklarını güne hazırlanmak istiyorlardı.

Toplantıda konuşanlar, önce ozanların anlattıklarını, sonra, tarih kitaplarının yazdıklarını özetlediler; daha sonra, adanın büyümesi karşısındaki düşüncelerini, duygularını dile getirdiler. Artlarından, öğretmenler, o güne dek yaptıkları gözlemlerle araştırmalar üzerine bilgi verdiler, başvurulması gereken önlemleri aramağa başladıklarını muştuladılar. İşte o zaman, korkunun

al kanatlı kuşu adalarının tepesinde süzülüp dönendi.

Konuşmacıların ardı arkası kesilmiyordu; konuşmalar hızlanıyordu. Ortaya çıkanlar, gitgide anlaşılma- z hale gelen şeyler söylediler.

Büyüyen topraklar, komşuların aç gözlülüğünü kışkırtabili- di; artanı yitirmek korkusu, korkuların en büyüğü olarak beliri- yordu sözlerinde. Yıllarca, eksilmeye karşı önlem tasarlayıp du- rarak yaşadıkları için bundan doğal bir sonuç beklenemeyeceği- ni söyleyenler çıktı.

Aç kalabilirlerdi, susuzluktan kırılabilirlerdi bu gidişle. Ya- şayışlarında herhangi bir şeyin değişmesine alışmamışlardı. An- sızın gerçek çaplarını görüyorlardı böylece. Yoksullaşma korku- su giriyordu içlerine. Bu durumu düzeltmeği başaramazlarsa ata- ları kendilerini bağışlamazdı. Bunca yılın düzenli çalışması, bu atalar yurdunu çöle çevirmeğe mi varacaktı vara vara?

Her kafadan bir ses çıkıyordu. Ataların kurduğu düzen yıkı- lamazdı, yıkılıyordu, yıkılmamalıydı.

Yıkılacaktı.

Korkunun al kanatlı kuşu gökyüzünde süzülüp gözden yiter- ken, başkaldırmanın doru donlu atı bir kum bulutu kaldırıp için- de handiyse görünmez olarak, kumlanın bir ucundan bir ucuna koştu, denize atıverdi kendini.

"Yıkılacak" diyenlerin çılgınlıkları sessizlik içinde eridi, dağıl- dı. Susku uzun sürdü. Kimler bağırmıştı böyle, çıksınlardı orta- ya.

Ortaya çıkanlar, tepe mahallesinin en eski ocaklarının ço- cuklarıydı. Sekiz kişiydiler. Bir ağızdan konuşmağa başladılar, her biri başka bir yöne dönerek.

"Ozanlarımız, destanlarına yeni bir destan katmak üzere uğ- raşadursunlar. Atalardan kalmış yurdun temelini, başlangıcını unutmayalım diye uğraşanlar, ata yurdunun kurtarılması için bu- rada yapılan toplantıya katılmıyorlar. Sorarız sizlere, böyle dav- rananlar, gerçekte, ata yurdunu umursuyor sayılabilirler mi?" dediler.

Bir sessizlik oldu. Ozanlar yarı kutsal kişiler diye görüle- gel-

mişti yüzyıllardır. Bu çocuklar onlara en ağır suç olan çılgınlıktan bir önce gelenini yüklüyorlardı. Çılgınca bir işti bu.

Çocuklar "biz, onları olsa olsa yuhalarız," dediler, uzun bir yuh çektiler. Öfkenin yeli esti kalabalığın üzerinde. Göğüslerden, adanın toprağını taşını inleten bir yuh sesi koptu.

"Bekçilerin uyuması, yıkılacağını göstermez mi ata düzeninin?" diye sordu çocuklar.

Bir yuh daha koptu, adayı sardı. Ozanlar, adanın öbür ucundaki mağaralarında, bu gürültüde çalışamayacaklarını anladılar, üzerinde uğraştıkları sekizinci gece dördüncü bölüm masalını bırakıp on dakika dinlenmeğe karar verdiler.

"Hepimiz burada üç saattir konuşuyoruz. Ne sandal çıktı denize, ne ekmek yağruldu, ne de yanaşacak gemileri bekleyen var. Hepinizi buraya toplayan Yönetici Kurul Üyeleri bu yurdu düşündüklerini nasıl ileri sürebilirler?"

Tepe mahallesi temsilcisi on Kurul Üyesi, kıyı mahalleleri temsilcisi on Kurul Üyesi, öğretmenler arasından seçilmiş üç Kurul Üyesi bakiştılar; birbirilerine iyice yaklaşıp "Biz..." diye söze başlayacak oldular. Adalıların çektiği yuh, hazırlıksız buldu hepsini; devriliverdiler. Adalılar da üzerlerine çıkıp tepindiler.

"Yeter!" diye bağırdı delikanlılar; bir ağızdan. Adalılar sustu; kısırtısız beklediler. Delikanlılar, "Ozanlarla Yönetici Kurulun gücü de bu kadarmış, gördünüz işte," diye sürdürdüler sözlerini. "Oysa biz 'yıkılacak,' diye bağırınca bize kızmıştınız. Yıkılmayan hangi kurumlarımız kaldı, ona bakalım şimdi. Ekmekçiler, balıkçılar, sucular, hangi biriniz, 'hepimiz toplantıya gitmeyelim, yarımız gitsin, yarımız iş başında kalsın,' diye düşünebilirdi?"

Susku uzun sürdü bu kez. Tepelerinde uçuşan kuşlar bile ür-küp kayıverdiler ötelere. Önerine baka baka çarşının yolunu tutanlar oldu. Sekiz delikanlı, daha başkalarını suçladı; sessizlikler uzadıkça uzadı, kumladakiler azaldı, azaldı. Kumlada kalanlar, sayıları azaldıkça, suçlanmayacakları yolunda bir güven duygusuna koyverdiler kendilerini. Delikanlılar dillerini gitgide tatlı-

laştırıyorlardı. Adayı donmuşluktan, anlamı kalmamış, her gün, her an bozulabileceği artık açıkça ortaya çıkmış bir atalar düzeninden, kurtarıp yeni bir anlayışa, yeni bir düşünüşe kavuşturacaklardı. Bu işi yaparken her türlü yetkeyi ellerinde tutacak, o gün kumsalda bulunup suçlanmayan tek küme ile işbirliği edeceklerdi. Bu tek küme, öğretmenlerden kurulmuş Araştırma Kuruluydu. İşbirliği deyince de yanlış düşüncelere kapılmamalıydı öğretmenler. Yol göstermekle, istenen araştırmaları yapmakla yetineceklerdi.

Adanın durumunu görüşüp buna bir çözüm, bir çıkar yol bulmak üzere 16 kişilik bir topluluk baş başa verdi o akşam; her şeyden önce bu büyümeyi durdurmak gerekeceği kararına varıldı bu toplantıda. Daha doğrusu, böyle bir karara varılmasını isteyen sekiz delikanlıya uymaktan başka bir yol göremedi sekiz öğretmen. Sekizi de bu eski öğrencilerinin hatırını kıramayacaktı. Yaptıkları araştırmalar, incelemeler, bu büyümenin nedenini aydınlatamıyordu. Bu nokta kesindi. Ne yapılabilirdi ki? Uzmanların gelmesine daha elli yedi saat vardı. Onların da bir şey yapıp yapamayacakları belli değildi daha. Sekiz delikanlı, bu duruma bir çözüm bulmaları için kendilerini sıkıştırınca, öğretmenlerden biri, darda kalmanın etkisiyle olacak, bir şeyin artması, büyümesi istenmiyorsa, kesilmesi, kazılması gerekir gibilerden bir söz edecek oldu. Delikanlılar önce güldüler. Öğretmenleri şaşırmış mıydı ne?

Ama öğretmen, hangi dürtüyle konuştuğunu kendi de anlamadan, sözünü sürdürdü, önerisini heyecanla savunmağa koyuldu. Arada bir, arkadaşlarına bakıyor, gözleriyle, kafasını sallayışıyla, kendisini desteklemelerini istiyordu. Şaşıyordu kendine. Ama adanın büyümesini önleyecek kazı işlerinin nasıl yapılabileceğini, ayrıntılarıyla, bunu günlerden beri düşünüp tasarlamışçasına anlatıyordu. Kendisini dinleyenlerin bu sözlerde ipe sapa gelir bir şeyler bulup bulmayacaklarını merak bile etmeden. Kafası mı çalışıyordu, dili mi kendiliğinden işliyordu? Bilemeyecek haldeydi. Sonra, "böyleli..." dedi, zembereği kopmuş gibi durdu.

Ansızın uyanmış, kendine gelmiş gibiydi. Korkudan, başka yana bakamadı, önüne dikti gözlerini. Ama sözlerinin ardından gelen sessizlik, onu yüreklendirdi. Gülmüyorlardı ona. Söylediklerini düşünüyorlardı besbelli. Başını kaldırdı, arkadaşlarından biriyle göz göze geldi. Dalgın bakışının altında belli belirsiz gülümseyen ağzı, bunca yıldır bildiği bu yüzü biraz yabancılaştırıyordu.

Arkadaşının bir kırık bardakla, gömülmüş bir para çıkınını düşündüğünü nasıl bilebilirdi?

Sessizliği bozan, delikanlılardan biri oldu. "Dağılalım, iyice düşünelim, iki saat sonra toplanıp kararımızı verelim."

Dağıldılar.

Para, bardak, ada.

Ama aynı diziye giremezdi ada.

Adamın beyni zonkluyordu sanki. "Beynin zonk-laması" çeşidinden çiğnenmiş kalıplar içerisinde düşünmek zorundaymış gibi geliyordu ona. Çılgınlığı, ilk olarak, bu adanın atalar düzeni kalıpları içerisinde görüyordu, görebiliyordu. Öğretmen-ce, okumuşça, bilgince düşünmek yersizdi şu anda. Hiçbir şeyden haberi olmayan, *şu anda* daha hiçbir şeyden haberi olmayan herhangi bir adalı gibi düşünebilmeliydi. Ama, düşünebilir miydi öyle?

Bu bile saçmaydı. Çılgınlıktı. Tarihin durduğunu söyleyen ozanların çılgınlığından da büyük bir çılgınlık. Baştan başlamalıydı.

Adalılar bugünlere dek herhangi bir sorunla karşılaşmadan yaşamışlardı. Yaşayabilmişlerdi. Belki de deprem korkusunun içlerine sindirdiği bir geçicilik duygusu ile ilişkiliydi bu. Bu büyüme ise, korktuklarının tam tersiydi. Korktuklarının da, beklediklerinin de. Olmayacağı umuduyla yaşadıkları, yüzyıllardır olmamasına bakarak belki de, içlerinden, kimseciklere söylemeğe kendilerinde

yürek bile bulamadan, olmayacağına artık yavaş yavaş inanır oldukları (daha doğrusu, olacağına artık pek inanmadıkları) parçalanmanın, ufalmanın tam tersi. Korktuklarının başlarına gelmeyeceğine yavaş yavaş kanıkmağa başladıkları bir sırada (ne var ki, böyle bir kanıkmanın ancak şimdi farkına varabiliyorlardı) uslarının köşesinden geçirmediikleri bir şeyle karşılaşıyorlardı. Çifte düş kırıklığı gibi bir şey. Yüzyıllarca tasarladıkları yıkıma karşı çeşitli önlemler düşünebilmişken şimdi ancak çılgınca bir iş önerebiliyorlardı. Daha birkaç gün önce kendi parasını ortadan kaldırmak için bulduğu çözümden de saçma, delice bir çözüm...

Ama bunları böyle düşünebilmesi, adaya gezmen olarak gelmiş, istediği anda çıkıp gidebilecek durumdaymış gibi düşünebilmesi, acı bir şeydi. Gidecek değildi, döneceği bir yer yoktu. Ama adanın görülmedik, düşünülmelik bir yoldan yıkıma Hem niye yıkım olsundu? Bu yeni duruma uyarlanmağı niçin kimse düşünmüyor gibiydi? Belki gerçek yıkımın nedeni, bu olacaktı. Ama bu düşüncesini ortaya atmak, dile getirmek atabilirdi biraz sonra bir araya gelindiğinde böyle düşünülmelik bir yoldan yıkıma gitmesi kendi için de bir bitim olacaktı. Bir hiçolum. Hem de, kendine yakıştıracığı çeşitten.

Yeniden bir araya geldiklerinde söz istedi, düşüncesini ortaya koydu. Beklenebilir, büyümenin durup durmayacağı anlaşılabilirdi. Eşi görülmemiş bir doğa olayı karşısında insanın, bu olaya uygun olmayan bilgilerle bir çözüm yolu bulmağa çalışacak yerde

büyüyen canavarlaşan hayvanlar, doygusu azalan, daha önemlisi, yaşamanın ölçüsünü yitiren insanlar geçip gidiyordu gözünün önünden

bu olayı inceleyip ona göre, ona uygun bir önlem bulabilmesi

Gürültü, düşüncesini bile bastırdı. Gençlerin olağanüstü çabasıyla bu gürültü dindiği zaman, işittiklerine inanmak istemedi. Öğretmen olarak da başarı kazanamamış olduğu belliydi artık. Öğrencileriydi karşısındaki gençler.

Bir kez, herkes, kazı işinden yanaydı, bunu böyle bilmesi gerekti. Ayrıca, adanın yazgısına bu kadar ilgisiz kalabilen bir yabancı

Gerisini işitmek bile istemedi. Her şeyini bırakıp sırtındaki gömlekle denize açılmak...

Gene de, büyüyen topraklar işletilebilir, deniz yoluyla alış-verişimiz nitelik değiştirebilir; hem uzmanlar da iki gün sonra...

Bu çırpınışı da sert seslerle kesildi. "Ya çıkıp gidersiniz ya da şimdi dediklerimize uyar, her işi teker teker yaparsınız," den-di kendisine.

Gitmeyeceğini bildirdi.

İlk işi, uzmanlara tel çekmek olacaktı. Gelmeleri istenmi-yordu. Adanın sorununu adalılar kendi kendilerine çözmüşlerdi bile. Ondan sonra da, kazı işinin düzenlenmesine katılacaktı öğ-retmen.

Kabul etti. Niçin kabul ettiğini düşünmek bile istemedi.

Hava kararmadan önce, adanın iskelelerini, en önemli üç koyunu, karaların büyümesinin en tehlikeli olacağı yerleri kaza-rak açacak, büyümeyi önleyecek, kazıcı postaları örgütlendi. Be-şer kişilik bu postalar, üçer saat çalışacak, bu üçer saatlik nöbet-ler sabaha dek tutulacaktı.

Ertesi sabah, kazıcılar dinlenirken, balıkçılar kolayca balığa çıktı, un getiren gemiler kolayca yanaşıp yükünü boşalttı. Sucu-lar suları yeniden taşıyabildi yukarılara. Ada canlandı.

Delikanlılarla öğretmenler Yönetici Kurulun toplantı yerin-de, boş kalan sandalyeleri bir köşeye ittiklerinden daha rahat oturuyorlardı, eski Kurula oranla. Kazı işini ortaya ilk atan öğ-retmenin böbürtüsünden geçilmiyordu. Bulunan önlemin sonucu sevindirici olduğundan adanın öbür işleriyle uğraşmak istediler.

İki saat sonra o işler de bitti.

Akşam üzeri yeniden toplandıklarında, ada halkının duyduğu memnunluğu dile getiren temsilcileri kabul ettiler. Sonra, o gece kıyıları kazacak postaların sayısını artırıp daha önce büyümüş olan yerleri de kazdırmağa karar verdiler.

Üçüncü günün sabahı Yönetici Kurul Üyeleri, toplantı odasında, adanın büyümesine karşı kazanılan utkunun haberini getirecek temsilcileri beklediler. Kimse gelmedi. Öğleye doğru, işlerini bitirdikten sonra, canları biraz sıkkın, dağıldılar. Ne ki, işitip öğrendikleri, aradan bir saat bile geçmeden onları yeniden bir araya getirdi. Kazıcı postaları artırıldığı için adada gündelik görevlerini yapanlar azalmış, işler aksamıştı. Ada halkının tümünü bir araya getiren toplantıların yapıldığı kumla, kumlalıktan çıkmış, koca bir ova olmuştu üç gece içinde. Orada kazıcı çalıştırılmamıştı çünkü. Bu duruma bakıp "çiftçilik yapalım, daha kazançlı olur" diyerek oraları sürmeği önerenler çıkmıştı. Önce bunu söyleyenlere bu akıllı kimin verdiği tartışıldı; öğretmeni suçladılar, gözdağı verdiler, böyle işler yaparsa cezasının büyük olacağını söylediler; ama, çeşitli nedenlerle olacak, pek sert çıkmak da istemiyorlardı ona, besbelli. Üstelik, epey tartıştıktan sonra, bu toprağı işleme işinin, düşünülmeyecek, ancak başkasının kıskırtmasıyla usa gelecek bir şey olmadığını kendileri de kabul ettiler. Ama tarla sürecektir yerde kazıya gitmenin şu sırada çok daha önemli bir ödev olduğu Kurul adına resmen bildirildi; bu girişim de önlenmiş oldu. Denizden dönen balıkçılar, çevredeki adalardan balıkçı motorlarının kaygı verecek ölçüde adalarına sokulduğunu anlattılar o akşam. Bunda da şaşılacak bir şey yoktu. Ada genişledikçe, öbür adalara yaklaşıyordu.

Yönetici Kurul, işlerin çatalaştığını anladı.

Gece gündüz çalışılması, postaların 24 saat iş başında bulunacak biçimde örgütlenmesi kararlaştırıldı. Adanın gündelik işleriyle görevli olanların sayısı elden geldiğince azaltıldı. Üçer saatlik nöbetler altışar saate çıkarıldı. Bu çeşit bir yoğun çalışmanın yoruculuğu içinde, gündelik işler biraz aksasa da, hoş görülürdü bu.

Yönetici Kurul Üyelerinin, düşüncelerinde yanılıp yanılmadıklarını anlamağa vakit kalmadı.

Ada bu kez, gündüzün de büyümeğe başladı.

Okulların şimdilik tatil edilmesini isteyenler, Kuruldaki öğretmenler oldu. Sekiz delikanlı da, vakit harcanmasını önlemek üzere bütün tepelilerin kıyılarda kurulacak çadırlarda kalmasını istediler. Hizmetler böylece kolaylaştırılmış olacaktı.

Dört gün sonra, kazmaların yetersiz kaldığı anlaşıldı. Öğretmenlerden biri bir makine çizmişti; on kişinin üç saatte kazdığı yer kadarını bu makine bir saatte kazabilecekti. Eldeki olanaklarla, şimdilik, bu makinelerden ancak üç tane yapılabilecekti. Bunun için de üç gün süreyle yirmi dokuz kişinin günde on ikişer saat çalışması gerekecekti. Makinelerin yapımına girişildi.

Kazılan toprakların, kayaların, denize dökülmesi elbette söz konusu değildi. Baştan beri belliydi bu. İlk günlerde, kazı topraklarını sandallara yükleyip açık denize dökmeği denemişlerdi ya, başa çıkamayacaklarını anlayınca adanın arkasına, kimsenin oturmadağı kayalık yerlere taşımağa başlamışlardı bu toprakları. Şimdi, çalıştıkları yerlerden başlarını kaldırıp baktıklarında, hiç bilmedikleri, tanıyamadıkları çizgiler görüyorlardı çevrelerinde. Her yerde, büyüyen toprak yığınları vardı yalnız.

Çalışma koşullarının katılığı, başka önlemlere girişilmesini gereksiz kılıyordu; Yönetici Kurul, işlerin düzenlenmesi dışında sert kurallar koymak zorunda kalmamıştı. Ama on ikinci günün sabahı yayımlanan genelge, epey şaşırtıcı oldu. Ada üzerinde her çeşit eşeyssel ilişki yasaklanıyordu. Durum düzelinceye dek nüfusun artmaması gerekirdi, besbelli bir şeydi bu. Ama ondan da önemlisi, ondan da ivedi olanı, adalıların altışar saat aralıkla günde iki kez altışar saatlik kazma nöbetleri tuttuğu bir zamanda, hazla, eşeyssel yorgunlukla güçlerini azaltmamaları, dinlenme saatlerini harcamamaları, eşeyssel ilişkilerin yüksek anlamlı bir iş yapanları alçaltan gevşeticiliğine kendilerini kaptırmamaları gereği idi.

Bu genelgenin yarattığı tepki de pek anlaşılamadı. Evlerde, odalarda, iki insanın bir araya gelmesi zaten çok güçleşmişti.

Uyuyanları, nöbet saatlerinde uyandırmak için ya çok küçük çocuklar, ya da çalar saatler görevlendiriliyordu artık. Günlerini, işleri, kazıları ile altı saatlik uykuları arasında bölüştürmekten adalıların hepsi, bitkin duruma düşmüştü.

Makineler yapıp bitirildiğinde, onları kıyıları kazmakta kullanmaktansa, kıyılara doğru yürüyen kazı toprağı yığınlarını biraz olsun daha gerilere itmekte kullanmanın daha usluca olacağını anladılar. Öyle de yaptılar.

Kazdıkça kazıyorlar, artık çevrelerine bile bakacak zaman bulamıyorlardı. Hoş, çevrelerinde yığılan topraklar yüzünden nöbetleri bittiği zaman da pek uzaklara gitmiyor, iş yerine yakın bir yerlerde kıvrılıp uyuyorlardı. Yığılan topraklar yüzünden, çevrelerini isteseler de, göremiyorlardı artık.

On dördüncü günün sabahı, makinelerden biri, gene de, kıyıya indirildi; eskiden yalı boyunda duran ilk sıra evler, onun da yardımıyla, yıkıldı.

Günlerdir yapılan gözlemler –birilerinin gözlem yaptığı söyleniyordu hep; kimlerdi bu birileri? Bilse bilse, Yönetici Kurul Üyeleri bilebilirdi bunu ancak; yakınındaki kazıcılardan başkasını gören, görebilen kalmamıştı çünkü– günlerdir yapılan gözlemler, büyümenin, en çok, yalı boyu (yani eski yalı boyu) evlerinin önünde görüldüğünü ortaya koymuştu; öyle deniyordu. En çok orası kazılmalıydı o halde.

Evlerin yıkılması çalışması sürdürüledursun, tepenin (toprak yığınlarıyla erimeğe iyice yüz tutmuş çizgilerinin) oralarda, öbür iki makinenin korkunç gürültüsü yeri göğü tutuyordu.

O günün akşamına doğru seslerin, yavaş yavaş, bir buğu, bir sis ardından geliyormuşçasına azaldığını farkedenden kazıcılar, bir an işlerini bırakıp çevrelerindeki yığınlarla güç bela tırmandılar. Güneşin altında makinelerin tam hızla çalışmakta olduğunu gördüler, şaşıldılar. Ancak iki üç saat sonra, karanlık basarken, kulaklarının neredeyse sağırlaşmış denecek ölçüde ağır işittiğini anlayabildiler. "Gürültüden olacak," dediler kendi kendilerine, işlerine baktılar.

Tam bir sessizlik içinde çalıştıklarının farkına vardılar ertesi

sabah. Demek duvar gibi sağırdılar artık. Yığınlar büyüyordu. Arkadaşlarının çalıştığını gösteren tek im bu olabilirdi, bundan böyle; sağlarına sollarına baktıklarında ancak bunu görebilirlerdi. Nöbetleri bittiği zaman yemek yemeğe gidiyorlardı, uykuya, ya da (eski iş yerlerine yakınsalar) adanın öbür işlerini görmeğe gitmeden önce. Mutfak çadırları kurulmuştu belli aralıklarla. Eski iş yerlerinden uzakta çalışanlar, zaten kazıdan başka iş görmüyorlardı. Postalar, arada bir değiştirilebiliyordu hâlâ. Ama şimdi, toprak yığınlarının arasında yollarını bulmak, mutfak çadırının yerini şaşırmamak, gitgide güçleşiyordu. Yiyecekleri de azaldıkça azalıyor, tatsız mı tatsız oluyordu günden güne.

İş saatleri artırılmıştı, postaların nöbet değiştirmesi ancak kâğıtta kalıyordu; kazı işi konusunda verilen, nasılsa postalara ulaştırılabilen yazılı yönergeler dışında kimsenin kimseyle görüştüğü, görüşmeğe vakit ya da güç bulduğu yoktu artık.

Daha hızlı çalışmalıydı, böyle isteniyordu kendilerinden; daha çok çalışmalıydı. Kazdıkları yerlerde uyuyup dinlenecek, sonra, yeniden işe koşacaklardı kendilerini. Artık yollarda harcanacak vakitleri kalmamıştı. Yiyeceği de, küçük çocuklar getirip dağıtacaktı çalışma yerlerinde. Bunlar, yazı ile iletilen yönerge-haberlerin sonuncusu oldu. Radyo ile de buna benzer bir haber verildiğini işitenler, yalnız radyoevi görevlileriydi. Onların kulakları bayağı bayağı işitebiliyordu hâlâ. Ama adada sağır olmamış kaç kişi kalmıştı, bunu kimse bilmediği için günde birkaç yayın gene de yapılıyordu.

Sağırılıklarının üçüncü gününde, tepenin kıyıya doğru en dik yamacıyla indiği yerde çalışan postada kazma makinesini işleten adamlardan biri çarpılmış gibi yere yığıldı. Kalpten öldüğü anlaşıldı. Yalı boyu evlerini yıktıktan sonra buraya çekmişlerdi makineyi. Hem makine işletiliyor, hem kazmacılar çalıştırılıyordu burada. Ancak, ölüm halinde ne yapılacağı yönergeyle belirtilmiş bulunduğu için o postadakiler şaşkınlaşmadılar. Arkadaşlarını hemen yakınlarındaki bir toprak yığınına iyi kötü gömdüler, kazma sallamaktan bir an geri kalmamak için içlerinden birini makinenin başına geçirdikten sonra hemen işlerinin başına dön-

düler. Yemeği getiren küçük kız gelinceye dek çalıştılar. Bir adamın eksildiği haberi onunla iletildi. Akşama doğru, o posta ikinci nöbetine girerken, eksilen adamın yerine öğretmenlerden biri geldi. Yönetici Kurul Üyelerinin de artık kazı işinde çalışması gerektiğine mi karar verilmişti, yoksa başka bir şey olmuştu da öğretmeni mi yollamışlardı, pek merak etti o postadaki adamların hepsi. Ama bir şey sormadılar; sormakla, öğrenmekle geçirecek vakitleri yoktu.

Öğretmen, üç gün önce, adanın arkasında, kazı topraklarını yığdıkları kayaların bu ağırlığa dayanamayarak çatlayıp denize doğru yıkıldığını, eskiden bir yanı kayalığa gelip dayanan tepenin, en üstündeki mahalleyle de, ortasındaki okullarla da çöktüğünü, pek çok insanın öldüğünü, toprak altında kaldığını anlatmadı adamlara. Adayı yukarıdan, bir bütün olarak görebilecekleri yere ham topraklar yüzünden, göçük yüzünden artık ulaşamıyordu; Yönetici Kurul postalara dağılarak hem çalışmak, hem kıyıların durumunu yakından incelemekten başka çıkar yol göremiyordu; Üyelerin, kıyıların durumunu gördükten sonra bir araya gelip gelmeyecekleri bile kararlaştırılmamıştı; ama öğretmen, bunu da anlatmadı onlara. Zaten konuşup anlaşmak, sağırılıklarından ötürü pek güçleşmişti. Yönetici Kurul Üyeleri de sağır olmuştu öbürleri gibi.

Yemeklerini getirecek kız o akşam gelmeyince pek merak etmediler. Belki biraz gecikecekti, belki de kendileri vaktinden önce acıkmışlardı. Hava kararınca dek çalıştılar. Yapacak başka bir işleri yoktu görünürde. Kız gelmeyince, yanlarında taşıdıkları torbalardan yedek kumanyalarının ilkinin alıp yediler. Hava iyice kararınca da, uyumanın daha usluca bir iş olacağına karar verdiler, yattılar.

Gün ışıırken öğretmen, dayak yemiş gibi her yanı sızılar içinde uyandı. Ortalıkta keskin bir yaş toprak kokusu vardı. Kazmasına sarıldı hemen. Yemek getirecek birileri hâlâ gelmiyordu. Nerede olduğunu bilmediği bir mutfak çadırını aramağa çıkmak... Ona da üşeniyordu. İkinci yedek kumanyasını çıkarıp yedi. Toprak yığınlarının biçimi değişmişti bir gece içinde. Yer-

ken dalgın dalgın bakınıyor, çevresinde sürekli, hızlı bir değişikliğin farkına varıyordu ama kesinlikle "şurası," ya da, "burası değişmiş" diyemiyordu kendi kendine. Ne kadar da yorgundu böyle. Sabahtan beri ayakları suyun içindeydi. Niye uyandırılmadığını merak bile etmemişti. Ama kazmasını birkaç kez salladıktan sonra farkına vardı ki postasındakilerden hiçbiri görünürlerde yoktu. Çevresindeki toprak yığınları sürekli olarak biçim değiştirmekteydi ama büyümüyordu, burasını kesinlikle söyleyebilirdi. Bir iki yığını dolandı, altlarından çıkan tek tük kazma uçlarıyla iki üç çift ayaktan başka bir şey göremedi. Hepsisi toprağın altında kalmıştı arkadaşlarının.

Sessiz filimleri anımsıyordu. Bir daha. Gençliğinde kaçırmadığı sessiz film toplu gösterilerini. Musikinin, olsa olsa, insanları sağır olmadıkları yolunda uyarmakla yetindiği gösterileri... Kayalık yıkılırken kulaklarına hiçbir ses gelmemişti ya, herhangi bir sarsıntı da duymamışlardı. Neden sonra haberleri olmuştu olaydan. Buradaki göçük de –ister istemez sessiz olacaktı ya– sarsıntısız olmuştu anlaşılan... Üstelik, burada sarsıntı duyulmaması yadırganacak bir şey de değildi. Ham topraktı bu, alt yanı. Ben niye toprağın altında kalmadım ki, diye düşünmek istedi, bunun nedenini bulmağa çalıştı. Üşendi sonra. Kazmasını sallayacaktı, o kadar.

Güneş yükselmişti; kolunda güç kalmamıştı artık.

Günlerden beri (yoksa saatlerden beri mi demeliydi, kestiremiyordu) düşünmeğe vakit bulamamıştı. Şimdi dinlenip düşünebilirdi işte.

Toprağın altında kalmamıştı; besbelli, topraklar denize doğru yıkılmıştı çünkü. Öbürleri, kıyıya yakın yerlerde uyuyup kalmış olsalar gerekti; öyleydi de galiba; gözünün önüne getirmeğe çalıştı onları son görüşünü. Kendi ise az geride, bir yığının üstünde kıvrılıp yatmıştı. Gün ışıırken ışıktan uyanmamıştı zaten, ayakları ıslanmıştı da ondan kendine gelmişti. Şu anda bileklerine dek suyun içindeydi. Toprak yığınları hızla eksiliyordu sanki. Uyku sersemi gözlemlediği değişiklik buydu işte. Su basıyordu ortalığı.

Kaygı, korku çeşidinden bir duyguya kapılıp kapılmayacağını düşünebilecek ölçüde yorgundu hâlâ. Denizden uzaklaşmağa, yavaş yavaş ilerleyen sudan kaçmak için ham toprak yığınlarına doğru yürümeğe çalıştı. Yürüyüşünün kolaylığına bir parça şaşmakla yetindi. Yürüyordu, ama deniz de ardından geliyor gibiydi.

Büyüme durmuştu demek; kazı işinin amacına ulaştığı, belki de bu amacı aştığı anlaşıyordu. Yorgun yorgun gülümsedi.

Durduğu yerden adanın bütün kıyısını görebiliyordu şimdi. Çepeçevre. Tepedeydi demek. Artık kalmadığını sandıkları tepede. Toprak yığınlarının çöktüğünü, devrildiğini, eridiğini görebiliyordu artık, her yanda. Su, durduğu yere yaklaşıyordu. Hızla. Kayan toprakların altından çıkan, üstü düz bir taş çarptı gözüne, az ilerisinde. Gitti, taşın üzerine oturdu. Bir ımızganma içindeydi. Sular gidip geliyordu çevresinde. Gelip gidip çekildikçe de, taşın çevresindeki topraklar ufalanıyor, dağılıyordu. Birtakım paralar belirdi ansızın dalgacıkların içinde; yüzüyor, uzaklaşıyorlardı. Ağzının bir ucunda, burkulma, kıvrılma gibi bir şey duydu. Belki de kendi paralarıydı bunlar. Birkaç hafta önce gömdüğü paralar. Hoş, başkasının da olabilirdi ya...

Bir daha kıvrıldı ağzının ucu.

Dizleri suyun içindeydi şimdi. Çevresinde uçsuz bucaksız, neredeyse kımıltısız bir su uzayıp gidiyordu. Su beline çıktığında da kımıldamadı.

Adadan geriye kalan tek şey, göğsüydü, başıydı şimdi. Çok sürmezdi artık, bu gidişle...

1971-1975

10.

Başkan beni kayırıyordu galiba. Beni en korkulu durumlardan kurtarıyor, başkalarını esirgemezken beni elinde tutuyor, vezirliğe doğru sürüyordu.

Alanda oyuncuların sayısı epey azalmıştı. Yarıya inmiş gibiydik.

Yeşiller, direniyor, başarıyla sürdürüyorlardı oyunlarını. Usta oyunculardı onlar. Bakışlıyorduk onunla. Kollarını açtı, bana doğru uzatır gibi yaptı, sonra gülererek yumruklarını sıktı, hızla uyluklarına indirerek çarptı.

Susamıştım. Hepimiz susamış olsak gerekti. Ama su için çatıştığımızı unutamazdık. Oyun bitesiye su yoktu hiçbirimize.

Oyun üzerine ne biliyorsam ondan öğrenmiştim. Ustam karşımda duruyordu. Ama oyunun oynanması üzerine bilgi vermemişti. Satranca çok benzeyen bu oyunda taşların, yani bizlerin adı, satrançtaki gibiydi, kurallar hemen hemen aynıydı. Bir iki noktada satrançtan ayrılıyordu. O noktaları da Başkan anlatmıştı bu sabah. Ne ki, satranç oynamasını bilip bilmediğimi kimse sormamıştı. Morların bilmesi gereksizdi zaten. Bir zamanlar biraz oynamış olduğum için, oyunu bilmiyorum diyerek işten sıyrılmağa da kalkışmamıştım. Oynamak istemiştim, başından beri, onu gördüğümünden, oyuna katılıp katılmayacağımı soruşundan beri.

Göçme oyunu sözünü o da açıklamamıştı ama. Göçme oyununun oynandığı bahçeye Göçmüşler Bahçesi adını bilerek verebilirdim ama o sözü, daha hiçbir şey bilmezken uydurmuştum. Sonra başka bir şey geldi usuma o ara. Burası, göçmüşlerin bahçesi değildi, göçecek kedilerin çekilip gözden ırak ölmeğe

baktıkları yeriye herhalde bu kentin; Göçmüş Kediler Bahçesiydi bu.

Göz göze geldik gene. Usumdan geçenleri bilmiş gibi, biraz alaycı bir gülümsemeyle, başını "evet" dercesine sallıyordu. Başkan hâlâ düşünüyordu. Kendi oyunumu oynamaya başladım.

Sen beni yaşatabilirsin, diye geçirdim içimden.

Başı, gene, evet, dedi.

Ama yaşatmak istemiyorsun çünkü sen

Başı, evet, ben?.. dedi.

Sevildiğini bilmek istersin.

Evet.

Ama sevildiğinin söylenmesini istemezsin. Beni söylenmemiş bir sevgide boğabilirsin.

Evet.

Çünkü...

Çünkü?..

Bilemiyorum. Galiba... Korkuyorsun.

Evet.

Oyunu kestim. Tatsızlaşıyordu.

Kesmedi o.

Bekliyorum, dedi, evet...

Vazgeç, dedim başımla. Başkan öksürdü. Kıpırdamıştım. Dondum.

Ağaçların arasına dönmeden önce bacaklarıma sürünen ke-diye bile bakmadım. Kedi geçti gitti. Açtı; yorgundu belki. Ölmüştür şimdi. Göçmüştür bu bahçede.

Başkan beni unutmuştu. Oysa ben, küçücük piyade aşığaları savunuyordu şimdi,

oysa ben, küçücük piyade, vezirden başkasını düşünmüyordum. Ne yapıp edip onu

Ama... Oyun bitmişti. Bitmişti benden yana. Bir tek adım atmam yetiyordu işte. "Ne yapıp edip"in gereği yoktu artık. İyi oyuncu değildim ama atılacak adım açıkça ortadaydı. Üstelik, istediğimin gerçekleşmesi bundan kolay olamazdı.

Alanda bir kıpırtı daha oldu. Nerede, nasıl, bilmiyordum.

Bildiğim, sıranın bana geldiği idi.

Her şey durmuş beni bekliyordu. Ben Başkanın sözünü bekliyordum. Başkan başka bir şey söyleyemezdi, besbelli. Her yanı gerilmişti, atılmağa hazırdım. Bir adımla vezire çıkıyordum. Yeşillerin veziri ister istemez benim oluyordu ardından...

Başkan susku içinde düşünüyordu. Bana dikilmiş yeşil gözleriyle başını, ilk kez, "hayır," dercesine salladı o.

Neye hayır?

Düşündüğüne.

Gülünç olma, tam bu noktaya geldikten sonra... Seni almanı istemezsin elbet, ondan öyle...

Hayır. Ama...

Konuşmak istiyordu şimdi. Üstünlük taslamaktan, tepeden bakıp alaycı davranarak sırt okşamaktan vazgeçiyor, konuşmak istiyordu. Usumdan geçeni o nasıl anlıyorsa, ben de öyle anlamalıydım onun usundan geçenleri. Mor değil, Yeşildi anlaşmaya, uzlaşmaya varmak isteyen. Bütün gücümü kullanıp anlamalıydım onu.

Hayır, diyordu, düşündüğün yanlış.

Birden toparlandım. Beni oyalıyordu. Yapmak istediğimi sezmiş, önlemeğe çalışıyordu. Şu anda bir düşmanlık durumu içindeydik.

Dost olmamış mıydık hiç bugüne dek? Hiç yan yana durmamış mıydık?

Görüştüğümüz anda büyülemişti beni. Ama ben mi ona yaklaşıp

Düşündüğümden vazgeçmek istemiyordum. Ona bakmağı bile bıraktım, yan gözle Başkanın ağzını kollamağa başladım. Başkan kararını verdi, ağzını araladı.

Çıkacak sesi beklemedim. Bir tek uzun adım attım. Binlerce insanın göğsünden bir körük sesi çıktı.

Uğultu dindiğinde onun sesini işittim. "Mat" diyordu. Üstümdeki, elimdeki demirlerin göğü tutan gümbürtüsü içinde yığıldım durduğum yere.

*Çünkü her kambur biraz şair bir ailedendir
Toparlarsak kendi kendinin çırağı da olabilir
Ölü sözcüklere ve çocuklara can vermek için
Hangi marş iki kez çalınırsa yeryüzünde unutmayın
Hem usta hem çırak bir kambur içindir.⁽⁷⁾*

Onuncu Masal

ALSEMENDER*

Halûk Aker'e

I

Pencereye arkasını vermiş, karşılarında duruyordu. Perdele-
rin alaca bir karanlığa boğduğu odada anasının da yüzünü büyük
bir seçiklikle görebiliyordu, anasının arkadaşının yüzünü de.
Anasının yüzünde hem kızgınlık vardı, hem şaşkınlık. Hiç gör-
memişti öyle olduğunu. Arkadaşının yüzünde ise gülümseme
vardı, şaşkınlık vardı. İkisi de, kendisine bakıyordu.

Başını, gerektiğinde, kaldırıp bakınca, insanların yüzünde
her zaman bir gariplik görürdü. Sokakta yanından gelip geçenle-
rin yüzünü ise, gözü iliştğinde, basbayağı bulurdu; uyuyanların
yüzü gibi, derdi kendi kendine. Yalnız, gözleri açık, ağızları da
-çoğu zaman- kapalı olurdu sokaktakilerin. Bu benzetmeden
vazgeçerdi hemen.

"Şimdi getirip göstermek zorundayım," dedi annesi. "Yoksa
Refikamteyzen yalan söylediğimi sanacak." Bir şey anlayama-
mıştı. Anası gitti, geldi; elinde -çok iyi bildiği, sevdiği- lacivert
pabucu. "İşte," dediymi anasına bakıp, "çizme değil ya bunlar,
haklı değil miyim?" "Bu biçime yarım-çizme derler evlatçığım,"
dediydi Refikamteyze. Annesi, "gördün mü," dediydi ardın-

* Sözlüklerde boşuna aramayın. Bulsanız da, uydurmadır bu çiçek.

dan, "bir daha, bilmediğin şeye karışıp bilir bilmez konuşma, doğruya yalan deme, yalana doğru deme. Yalan hele, hiç söyleme."

Yalan kötüydü. Yalan söylenmezdi. Kırdığını, yırttığını gizlemeden söylemeğe alıştırla alıştırla büyütüldü ama, her düşündüğünü söylemenin, açığa vurmanın da yakışık almayacağını öğretmeğe çalışıldardı bu arada. Söylenecek doğrularla söylenmeyecek doğruların sınırını genç yaşında sezmeğe başlıyordu denebilir; ne var ki, yaşı ilerledikçe, bu sınırı sezmekle kalınamayacağını öğrendikçe, bir gün kesin bir sınır çizebileceği umudunu da iyice yitirdiydi.

On altı yaşlarındaydı. Günün birinde tutup saçını usturaya vurdurmuştu; olduğum gibi görüneyim, saçım beni olduğumdan başka türlü göstermesin, diyerek... Sonra anlamıştı ki saçlı da olsa, saçsız da olsa, aynada gördüğü hep kendiydi, hep kendi kalıyordu. Ama dışarıdan bakanlar, birbirine pek benzemeyen iki ayrı adam görüyorlardı; bu da, doğruluk ölçüsü bile bırakmıyordu ortada. Vazgeçmişti. İki haftada bir berbere gider olmuştu ki, tıraşlı haliyle tıraşsız hali birbirine yakın olsun.

Doğru ne? yalan ne? sorularım sora sora önce felsefe okumuştum, sonra ruhbilim; daha sonra da, beynin en ince işlemlerini araştıran bir bilim dalında uzmanlaşmış, bu bilimin yanısıra, doğru-yalan sorunuyla uzak yakın ilişkisi olabilecek birçok başka bilimle de uğraşmıştı. Ele gelir birçok sonuç elde etmişti bu çalışmalarından. Gene de, kavramlar arasında köşe kapmaca oynar gibiydi. Bir kavram, bir başka kavrama atıyordu onu; bir bilim, ötekine. Yılmamıştı, yılmıyordu. Ama bütün bu çalışmaların ötesinde –ya da berisinde– gündelik yaşamını sürdürmek zorunda olduğunu biliyordu; bu yaşamı sürdürmek de, doğruculuğu sürekli olarak yaşamak demektir.

Doğruculuğunu bilenlerin başında kendi gelirdi ya, bilirdi ki kendini aldatmak da pek kolaydır. Bu yüzden, her an aldanabileceğini, doğruyu söyleyeyim derken kendini aldatabileceğini, dolayısıyla başkalarını da aldatabileceğini düşünerek, konuşur, eylerdi her zaman. Durmadan yoklardı kendini. Gördüğünü, elin-

den geldiğince, yanlış ya da süsleyici, değiştirici, güzel düşürülmüş yorumlara sapmaksızın anlatmağa çalışır, yaptığına yaptım, yapmadığına yapmadım derdi.

Eski kitapları, yazmaları da inceleme merakına kapılalı, eskilerin bildiklerini öğrenmek üzere kitaplıktan kitaplığa giderek toz yutmağa alışalı, diri hayvanların diri beyinleri üzerinde girilen deneylerin de, mantığın, dilbilimin, matematiğin, bilgi işleminin de hem ötesinde hem berisinde kalan bir başka dünyaya ayak atmıştı. Kimi bilgiler sınanmağa değer görünüyordu, kimineyse ancak gülünürdü. Ama bu bilgileri yazıp bırakmış olanların hepsi, söylediklerine şaşırtıcı bir biçimde güveniyordu; düzayak, sığ, sadesuya bir güvendi bu... Kendisine oranla daha az geniş gönüllülük gösteren bilginlerin bu bilgilere burun kıvrmasını anlayabiliyordu, doğrusu. Öyküler kurmağa herkes meraklıydı galiba. Eskiler de, yeniler de. İnsanlar, tutup bu öykülere inanırlardı da, karşılarında olup bitene, ya da söylenene, inanmak istemezlerdi; öyle görünse de, işin aslının başka türlü, çok başka türlü olduğunu ileri sürer, karşılarındaki adam ya da nesne, kurdukları öyküdeki adama, nesneye uymayınca, öykü değil, adam –ya da nesne– yalan söylüyor olurdu gözlerinde. Herkes öyleydi galiba. Ya da, "genellikle herkes". Ne de olsa, "genellikle"nin gizemli gücüne sığınmak vardı. Düpedüz söylenen doğruların pek az insana "güzel" geldiğini öğretmemişler miydi kendisine?

Kendisine sorulsa, dünyada en büyük doğrucu denizdir, derdi belki. Ozanca yanıydı bu. Denizin doğruculuğunu anlat deseler, belki güçlük çekerdi açıklamakta. Ama kendisine doğruculuğu aşıladığı halde yalan olmasa bile yanlış ya da eksik bilgiler vermiş anasının denizle bir ilişkisi olup olmadığını araştırmağa kalkışmamıştı.

Eski kitaplardan birinde –XIII. yüzyıldan kalma bir bitkisel ilaçlar kitabıydı bu– sözü edildiğini daha önce de gördüğü ama üzerine bilgi verildiğine hiç rastlamadığı bir bitkinin inceden incecye betimini, nerelerde, ne için kullanılabileceğini okuduğu gün, şaşırdı kaldı.

Ülkede çiçek merakı, bitki yetiştirme sevgisi, yaygındı. Bir saksıda, bir yağ tenekesinde, bir çömlekte, çiçekli, çiçeksiz, bir bitki yetiştirmeyen, parmakla gösterilebilirdi. Bitkinin, çiçeğin her türlü güzel sayılırdı ya, ille gül sevilirdi.

Bilinen şeydi; bugün bile köyde kentte, çoğunluğu bitkilerden elde edilen, yüzyıllar boyu –yararı görülmüş olsa gerek ki– vazgeçilmemiş, dünya kadar kocakarı ilacı yapılır kullanılırdı; ama sevildiği için yetiştirilen çiçeklerle ilaç yapmakta kullanılan bitkiler –sırasında aynı da olsa– ayrı yerler tutardı insanların gönlünde.

Lâlenin çiçeği ile soğanı arasında gözetilen ayırım, bunun en sivri örneği değil miydi? Belli biçimde ekilip yetiştirilen, belli biçimde kurutulup dövülerek başka yaprak tozlarıyla karıştırıldıktan sonra çeşitli kaşıntılara karşı kullanılan soğan, her yerde vardı da, çiçek, geçmişten taşıyıp getirdiği bir düşmanlık yükü altında, neredeyse –neredeyse– unutulmuş, bilinmez, görülmedik bir şey haline gelmişti.

XIII. yüzyıldan kalma bitkisel ilaçlar kitabında sözü edilen bitki de soğanlıydı işin tuhafı.

Kumluk, ıssız deniz kıyılarında, hayvanların, insanların çiğ-nemediği kumlar arasında ak –ya da sarımtırak ak– renkte, parlak, iri, kadeh biçimli çiçekler açan, adına da nedense alsemender denmiş bir bitkiydi bu. Çiçeğinin çok güzel kokulu olduğunu, ama koparılır koparılmaz pörsüyüp dağıldığını belirten kitap, soğanının kurutulup belli birtakım başka yaprak kurularıyla birlikte dövülünce kaşıntılı hastalıklarda pek yararlı olduğunu söylüyor, ancak, bir şey ekliyordu bu bilgilere: Yetiştirdiği yerin özelliğinden, denizin tuzu ya da toprağının çiğnenmemişliğinden olacak, bu bitkinin yapraklarının bir önemli niteliği vardı. Çiçeği taşıyan uzun sapın dibinde bitip yukarı doğru kama gibi uzayan iki yaprağın ikisini de çiğneyenlerin hepsi çıldırmıştı. (Yazar, üç yaprak çiğneyenlerin kaskatı kesilip öldüğünü eklediğine göre, çıldıranlar, ya içgüdülerine uyup bir yaprak daha çiğ-nemeğe kalkışarak bu çılgınlıktan, bir bakıma, kurtuluyordu, diye düşünmek gerekirdi –ki bu durumda, çevrede bir çiçek daha

bulabilmelilerdi, yoksa bu çılgınlık sürüp giderdi herhalde-; ya da, bu çılgınlığı öyle tatlı buluyorlardı ki, onu artırmak için bir yaprak daha çiğnemeğe kalkıyorlardı. Dördüncü yaprağa, besbelli, vakit kalmıyordu. Ama ikinci yaprağı çiğnemeğe niye kalkışıyorlardı ki? Orasını kitap, neden sonra, bu bitkinin anlatıldığı yerin son satırında, sezdirmekle yetiniyordu; buna "bildirmek" demek, güçtü doğrusu...) O çiçeğin tek yaprağını çiğneyenler, kitaba bakılırsa, yalan söyleyemiyorlardı artık.

Bunu okuduktan sonra uyku durak bilmedi; deliler gibi karıştırdı başka birçok eski kitaplığı; eski kitaplık yöneticileriyle mektuplaştı durdu. Bildiklerinden öte, bu konuda işe yarar pek bir şey öğrenemedi. Yalnız bir tek kitapta, alsemender adı şöyle açıklanıyordu: "Eskiden, ateşten doğup ateşte yaşadığı için, al renkli semenderler varmış. Bunlar pek azrak olduğu için, varlıklarına kimse inanmazmış. Görenler de, ya sözlerine inanılmadığı, ya da gözlerine inanamadıkları için susmağı yeğlerlermiş. Gel zaman git zaman, varlıklarına inanılmaması karşısında, ya da, yalnız masallarda kalmalarından ötürü, büyük bir üzüntüye kapılan bu semenderler, en yaşlılarının buyruğuna uyarak gidip bu çiçeklerden birer yaprak yemişler; hepsinin rengi değişmiş, bildik, görülegelen semenderlere dönmüşler. Bunu bilen bilgiler de, bu bitkiye en güzel ad diye, alsemender adını yakıştırmışlar. O gün bu gündür, bu bitki hep böyle bilinir..." (Bu bilgiyi veren kitap XI. yüzyıldan kalmaymış. Garip bitkileri kısaca tanıtmaktan öte bir bilgi de vermiyormuş. Bu kitabın bulunduğu kitaplığın yöneticisi, bütün bunları yazdıktan sonra, pek nazıkçe soruyordu mektubunda: "Bunu neye merak ettiğinizi öğrenebilir miyim?" Bu yöneticiye yazdığı teşekkür mektubunda bilgin bu merakı konusunda sudan bir şeyler söylemekle yetinebilmek için ne sıkıntılar çekmişti...)

Buna masal deyip çıkmak kolaydı ya, olgu olarak adamın kafasını karıştıracak bir iş karşısında kalmıştı bilgin: O bitkinin tek yaprağını yiyen alsemenderler, yani al semenderler, doğal yapılarının gerçekliğini, bir bakıma doğruluğunu, üzerlerinden atmış, *insanların* doğru bildiğine uymuşlardı. Doğruluk, insanla-

rın gözünde başlıyordu bu masala göre. Ya o tek yaprağı yiyen insanların doğrudan başka bir şey söyleyemez duruma gelmesi? O doğru da, insanlarca kurulan öykülerin doğrusu mu oluyordu?

Araştırma yolculuğunun hazırlığını yaptı, ıssız, kumluk kıyılar bulmağa çıktı. Diri hayvanların diri beyinlerine sokulu telleri, tartışmaları, bilimsel toplantıları yardımcılarına, öğrencilerine bırakarak...

Güney kıyılarından başlayacaktı. İssiz kıyıyı da ancak denizden bulabileceğine göre, iki adam tutup bir motor kiraladı. Adamların ikisi de usta denizci diye övülmüştü; bu kıyıları karış karış bilirler denmişti. Kendilerine, açık açık, neyi nerede aramak istediğini anlattı; anlamış olacaklar ki iki gün geçmeden üç ayrı kıyı parçası buldular ona.

Kumluktan bu kıyılar, ama alsemenderin izi bile yoktu burarlarda.

Dördüncü gün, yanaştıkları sekizinci kumsalda aradığını bulunca şaşmayışına, doğrusu ya, azıcık şaştı. Gözlerine inanmak istiyordu; "Benim gördüğümü siz de görüyorsunuz, değil mi?" diye sordu denizcilere; adamlar, biraz şaşırdılar. Bulacağını bildiği bir şeyi bulunca insan niye öylesine inanmaz olsundu gözlerine? Gülüştüler sonra. Heyecanına verdiler. O kıyıda –gerçekten, alsemender diye betimlenen bitki o idiyse– tam beş çiçek vardı. Üçünü de öldürecek kadar, diye düşündü. Artacak bir yaprak da, kuruyup gidebilirdi ölülerinin başında. Ama şakanın öylesini düşünmek bile yersizdi.

Her şeyden önce bitkiyi küstürmemek, yanına çok yaklaşmadan incelemek gerekti. O işi, dürbününü kullanarak yerine getirdi. Bitki, gerçekten, o eski kitapta anlatılıp betimlenen bitkiydi. Metni artık ezbere biliyordu. Hazırladığı gömleği, maskesini takarak, kıyıya çıkıp bitkilerden birine yaklaştı. Adımlarını hafif, sessiz atmağa çalışarak. İnsanın yaklaşmakla bu bitkiye verebileceği zararı, hiç değilse geniş ölçüde, önleyebileceğini umuyordu böylelikle. Çiçeği kopardı, öbür çiçeklere arkasını dönerek maskesini kaldırıp onu kokladı. Çok güzel diye nitelenen koku kendisine, olsa olsa, çok güzel bir deniz kokusu gibi

geldi. Çiçek birkaç saniye içerisinde pörsüyüp dağıldı, toz gibi uçup gitti. Gene, çiçeğini kopardığı bitkinin yanına geldi; dik-katle, önce yapraklarını kopardı, sonra soğanını, çevresindeki kumla birlikte, özel olarak hazırlatıp getirdiği bir kaba yerleştirdi. Motora götürdü. Maskesiyle gömleğini çıkardı, denizcilere birer yaprak vererek yeyip yemeyeceklerini sordu. (Kendilerine aradığı bitkinin özelliklerini sayıp döktüğü gün gülmüşler, "öyle şey olmaz, biz nasıl olur da iştitemyiz," demişlerdi. Sonra da, "siz bulun hele, ilk yaprakları biz yeriz, söz!" diye eklemişlerdi.) Bir an duraksadılar, sonra da yediler. Pek tatlı bulduklarını belirttiler üstelik. Çok geçmeden, uykuları geldiğini söylediler, yattılar.

O eski kitapta verilen bilgiye bu kadar güvenmekle çılgınlık ettiğini düşündü bilgin. Bu tek yaprağın bu adamlara zarar vermeyeceğine nasıl da kanabilmişti? Yeni bir şey bulmanın heyecanı ile nasıl da öylesine düşüncesizce, –niye açıkça söylememeli?– nasıl da öylesine ahlaksızca davranabilmişti? Adamlara işin doğrusunu daha baştan anlatmış olması yeter miydi? Üstelik, inanmadıklarını gördüğü halde?..

Yapılacak bir şey yoktu. Uyusunlardı hele.

Önce, gene maskesiyle gömleğini giyip öbür çiçekleri de, soğanlarıyla birlikte söküp özel kaplarına aktardı, motorun bir ucuna yerleştirdi, sonra da, uyuyan adamların başında oturup sabaha dek bekledi. Bir şey olsaydı bunlara, ne yapacaktı, ne yapabilirdi? Bilmiyordu. Ama bir şey olmadı. Gün doğarken güleç yüzlerle, gerine gerine uyandılar. "Dönüyoruz," dedi kendilerine; bir an önce laboratuvarına ulaşip bitkileri incelemeğe başlamak istiyordu. Yattı, uyudu.

Alsemenderler yetiştirip durdu düşünde. Yapraklarını –teker yaprak, hep teker yaprak– dostlarına, sokaktan gelip geçenlere dağıtıyor, yediriyor, sonra yeniden laboratuvarına dönüyordu. Deniz suyunun, deniz yelinin, ıssız kıyının, kayaların çevrelediği küçücük kumsalların benzetildiği, sessizliğin, herhangi bir canlılığın herhangi bir etkisinin duyulamayacağı koşulların, her şeyin, her şeyin sağlandığı bir laboratuvarı bu. Alsemenderleri

yetiştirip yetiştirip yapraklarını –teker yaprak, hep teker yaprak– ülkede yaşayan her yetiştikine, çocuğa, bebeğe yediriyordu. Sonra bu yaprakları, yanlışlıkla, ikişer, üçer dağıtmağa başladı insanlara, başlarında durup yemelerini bekledi, ter, boğuntu, korku içinde uyandı. Denizciler özel kapları açmış, bütün yaprakları yemişlerdi. Bağışlamak istedi, sesi çıkmadı. Üzerlerine atıldı. Adamlar bir fiskede –bir fiskede– onu denize deviriverdiler. Motor uzaklaşıyordu. Yüzmeğe çabaladı. Su buz gibiydi. Gücü kesildi, dalgaların hep altında kalıyordu; su yuttu, battı, çıktı. Boğulmanın hazzını duydu, etinin her lifinde; sıkıntısı geçmişti bile. Ne çabuk! Son gördüğü, bir lâle tarlası oldu. Lâlelerin arasında debeleniyordu. Lâleler örtüyordu üstünü. Boğazına sarılan lâleleri, son gücüyle, koparmak istedi. Elleri sert tahtalara çarptı. Gözlerine ışık saplandı. Yumdu onları; ağır ağır açtı gene. Denizciler karşısında duruyorlardı.

Kötü düş gördünüz herhalde, dedi biri. Limana yaklaşıyoruz, dedi öbürü. Bilgin doğrulmağa çalıştı. Ayılması güç oldu. Ancak limana girerlerken, özel kapları içinde duran alsemenderlere bakmak gücünü buldu kendinde. Denizcilere paralarını vermek istedi. Biri güldü, "ben denizci falan değilim," dedi, "bunu size açıklamamam gerekirdi ya, ben sizi korumak üzere görevlendirilip sizinle birlikte buraya gönderildim." Öbürü de güldü, "ben de söylememeliydim ama, benim de görevim sizi göz altında tutmaktır," dedi. "Sizin gibi bir bilginin hem korunması hem de denetlenmesi gerekeceğini siz de kabul edersiniz herhalde..."

Kafası iyice karıştı, ama az sonra, yaprakların etkisi üzerine o eski kitapta verilen bilginin belki de –gözünün önünde– doğrulanmakta olduğunu düşündü. Ses çıkarmadı, gülümsemekle yetindi. "Bu durumda," dedi, "beni de, çiçeklerimi de, laboratuvarıma değin götürürsünüz. Sizden iyi yardımcı bulamam artık." Kendisini uzaktan gözetleyenler olduğunu bilirdi ama onları hiç bu kadar yakından görmemişti.

Önce trene, sonra uçağa bindiler. Alsemenderleri, o günün akşamı incelemeğe başladı.

Yalan söylememek, doğruyu söylemek. Baştan beri ayrı işlerdi bunlar; eşdeğerli buyruksular diye gösterilegeldikleri halde. Eğitimin de, yaşamın da her katında, ikisi bir arada, başlıca erdem diye gösterilirdi. Ama gerçekten yalan söylememek, hele gerçekten doğruyu söylemek, neredeyse kusur sayılıyordu gündelik, küçük işler yaşamında. Başından beri bunun da farkında değil miydi sanki? Az mı kınanmıştı bu yüzden?

Bir ara, herkesin bir kusuru yok mu, benimki de bu olsun varsın, diyerek işin içinden sıyrılmağa kalkışmıştı. Olmuyordu ama. Önemli olan yalan söylememek, doğruyu söylemek değildi de, doğruculuk erdeminin içinizde taşıdığınıza herkesi inandırmaktı sanki. Doğruculuğunu kınayanlar, kendisini, gerçekte, yalancı olmakla suçluyorlardı. Ya da açıkça "sen gerçekte yalancısın" diyorlardı. Hep gündelik yaşamda elbet. Gündelik yaşam dışında, doğruculuk-yalancılık denen şey, "yanlışlık-eleştiri-doğru bilgi" kılığına giriyordu, sonu gelmez tartışmalara yol açıyordu. Ona "yalancısın" diyenler, ya da demeğe getirenler arasında, –haklarını yememeli,– bilimsel yetkelere arkasını vererek, "en ustaca yalanın doğruculuk kılığına bürünülerak söylendiğini, kendisinin de bu işin en büyük ustalarından biri haline geldiğini" açıklamak inceliğini gösterenler de vardı.

Gerçek kusuru ise, kendisine sorulursa, şuydu:

Karşısındakinin yalan söyleyebileceği, aklına en son gelen, belki de hiç gelmeyen, şeydi. İnsana yalan söyletebilecek durumlar yok değildi. Ölümcül hastaya "sen öleceksin, birkaç saatin kaldı" demenin anlamı yoktu. Doğru olduğuna bakıp bununla yetinerek –sorulmamış bir soruyu yanıtlarcasına– tatsız şeyler söylemek gereksizdi. Ama sorulduğu için, bilmediği bir şeyi biliyormuş gibi göstermek, yalan yanlış şeyler söylemek de gereksizdi. Niye yalan söylensin? Her söylenene inanmağa hazırды bu durumda. Başlıca kusuru, gündelik yaşamının dilekleriyle inançlarını bir bölmeye, "bilimsel şüphe"yi ya da ruhbilimin öğrettiklerini bir başka bölmeye kapatmasıydı. Arkadaşlarının –kendisine

yalancı diyen, ya da demeye getiren arkadaşlarının— gene büyük bir incelikle kafasına kafasına attıkları taşlardan biri de "enayilik" olmuyor muydu? Bu durumda tek çıkar yol, en gerçekçi yöntemi kullanan bilime güvenmektir, diye karar vermişti bir zamanlar. Bu gerçekçi bilim, elbet bir gün gelip gündelik yaşamla örtüşecekti... İyimserlik, hem de enayice, alıkça bir iyimserlikti belki bu da. Ama kim, her türlü kusurdan arınabilmişti? Üstünün de üstünü kişiler, vardı gerçi. Kendi onlardan değildi, o kadar.

Ne var ki, XIII. yüzyıldan kalma bir kitaba inanmamak ile inanmak seçeneklerinden ikincisini seçmekle yanlış bir iş yapmamıştı. Bitkiyi bulmuştu. Adamlara —uyardığı halde, bir parça olsun çekinmesi gerekirken— yaprakları yedirmekten hiç de çekinmemişti daha sonra. (Onlar da, görevli oldukları için, canları pahasına bu bitkinin, anlatılan özellikleri gerçekten taşıyıp taşımadığını öğrenmek üzere mi güle oynaya yemişlerdi yaprakları? Yoksa, o eski kitaba inanmadıklarından mı?) Adamlara gözle görülür bir zarar gelseydi, enayilik etmiş olmayacak mıydı? Bilim, bir türlü gündelik yaşamı örtmezdi, örtemezdi bu gidişle... Susmak ya da doğruyu söylemek konusunda bir karara varabilmek için bilim daha ne kadar emekleyecekti?

Bir yandan, bütün gerekli koşulların sağlandığı bir laboratuvar da alsemender yetiştirip üretmeye çalışırken, bir yandan da bugünün bitkibiliminin hiç bilmediği bu bitkinin yaprağını çözümlenmeye girişti. Yalnız yaprağı değil, yapraktaki bileşimlerin çiğnenir ya da sindirilirken oluşturabileceği yeni bileşimleri de hesaba katarak... Bilgi işlemi de karışacaktı işe bir noktadan sonra... Laboratuvar da, büyük bir gizlilik içinde, iki eski denizcinin de katıldığı altı kişilik bir bilimsel çalışma kümesi, iki aydır, konuyu irdeleyişin değişik olanaklarını araştırıyor, birtakım izleri sürmeye başlıyordu. Gene gizlilik içerisinde, denekler bu-
larak çok küçük düzenlerle sınırlı deneylere girişebilecekleri güne hazırlıyorlardı kendilerini.

Bir sabah, masasında bir mektup buldu; XI. yüzyıldan kalma kitaptan "alsemender" adı üzerine verilen bilgiyi kendisine aktaran kitaplık yöneticisinden geliyordu.

O kitabı epey ilginç bulan yönetici, orasını burasını karıştırayım derken tümünü, yazısının pek güç okunabilmesine karşın, incelemişti. Çeşitli efsaneler, masallar vardı o kitapta bitkiler üzerine. Sayın bilgin bunlara ilgi gösterir miydi, bilmiyordu ama ilk fırsatta kentlerine gelip o kitabı incelemesi, herhalde, kendisine yararlı olabilirdi.

Mektubun burasında başını kaldırdı. Tozlu sokaklarıyla, eski yapılarının kimini güçlkle onarıırken kiminin göz göre göre yıkılmasını telaşsızca seyreden insanlarıyla, bir eski duvarla bir yeni parmaklığın koruduğu kitaplığıyla, hiç görmediği o küçük kent canlanıyordu gözünün önünde. Kitaplık yöneticisi ise – genç de olabilirdi, yaşlı da olabilirdi– raflara yığılmış bu kitapları seven, onların okunmamasına üzülen, kitaplığa ders çalışmağa gelip fısıldaşmaktan, kıkırdemekten başka şey bilmeyen okul öğrencilerine kızan (ama onlar da gelmezse kitaplık büsbütün ıssızlaşacağı için öğretmence uyarılarla yetinen) bir adam olsa gerekti; başkentli bir bilginin belli bir konuda sorduğu soruyu fırsat bilerek önce kitaplığı, sonra kendini tanıtmak, sonunda gene kitaplığa –kim bilir, belki de kendine– bir yarar sağlamak üzere çaba gösteriyordu herhalde... Gülümsedi. Kâğıtuçurmazını mektubun üzerine koydu, kapısını kilitledi, kendisini çağırmağa gelen yardımcısının ardından yürüyerek bilgisayarın az önce verdiği ilk sonuçları incelemeğe gitti.

Sonuçlar ilginçti. Şimdiye değin hiç bilinmeyen iki bileşimin açığa çıkarılmasına doğru gidilir gibiydi. Çözümlemeler, çeşitli olasılıklar göz önünde tutularak, çok daha ince yöntemlerle sürdürülmeliydi. Bir yandan da hayvanlar üzerinde düzem

araştırma deneylerine girişilmeliydi; ancak pek kaba sonuçlara varılabileceğini bile bile... Belki çok uzun, belki de biraz daha az uzun bir süre sonra, insanlar üzerindeki deneyler geliştirilebilecekti...

Yeniden masasının başına geçip kâğıtuçurmazın altında yarım bıraktığı mektubu görünce, yorulduğunun, acıktığının farkına vardı. Yemeğe giderken, kahvesini içeceği sırada okuyacağı mektubun ikinci yarısında neler yazılı olabileceğini kestirmeğe çalıştı. Yemekten dönen tanıdıklara, arkadaşlara dalgınca bir gülümsemeyle selam veriyor, kitaplık yöneticisinin saçını sakalını ağartıyor, belini iyice büküyordu. Kitapların tozunu artık ne yapsa üzerinden silkeleyemeyen bu titrek sesli ihtiyar –hayır, olamazdı. Adamın dili de, el yazısı da gençti; eski yazmaları okumanın güçlüğüne kabul edebilen, yazan adam, genç olsa gerekti. Elini cebine attı, vazgeçti. Falcılığını sürdürecekti kahvesi gelesiye. Bu genç yönetici, bilginin ilgisini çekmeğe, belki de kendisine umulmadık bir yardımda bulunarak ün kazanmağa, mesleğinde ilerlemeğe can atıyordu. Bunda garipsenecek bir şey yoktu elbet. Ama

Araya yemek girdi. Çalçenenin biri onu gerçekten oyaladı. Kahvesi gelince mektubu okuyamayacağından korktu. Adamı güç bela savdı başından.

Doğru bilmişti. Yönetici 30 yaşında olduğunu söylüyordu. Besbelli, genç yaşta sivrilebilmişti. Araya yaşını sıkıştırıp sıradan adam olmadığını mı sezdirmek istiyordu? Ama yaşını yazarken, özür diler gibiydi. "Otuz yaşında olduğum için, edinebildiğim görgünün izin verdiği ölçüde bu eski yazmayı okurken..." diyordu... Adam en ilginç haberi buraya sıkıştırmıştı: "İnanır mısınız? Lâle tarlasının efsanesi bu kitapta bile *eski bir masala bakılırsa* diye anlatılıyor..."

Lâle tarlası, birden, denizde gördüğü gerçeksi düşe götürdü onu.

Yüzünü görmediği, belki de hiç göremeyeceği bu genç yönetici, birden karıştıırıyordu kafasını, içini.

Mektubu bitirmedi, cebine soktu. Okumayacaktı son iki say-

fayı. Ne yazılı olursa olsun... Bir de mektup yazacaktı. Kısa, kesin.

Akşam, evinde otururken, birden, düşünceleri koptu; ev içinin yalnızlığında, koltuğunun gevşeticiliğinde. Lâle tarlası efsanesi aldı götürdü onu. Ama o efsaneyle birlikte bir şey daha, bir şey daha... Ne olduğunu çıkaramadığı, ama kendisini tedirgin eden bir şey daha... Efsane, bildiği, anımsayabildiği kadarıyla, şöyle bir şeydi:

Bir serdar varmış bir zamanlar. Savaş üstüne savaş kazanmış, ünüyle padişahı bile tedirgin etmeğe başlamış bir serdar. Bütün komşu devletleri haraca bağlamış. Gün gelmiş, bunlardan birinin, hem de en küçüğünün, ülkenin zengin bir sınır köyüne üst üste akın etmeğe, köyün yağını, buğdayını, akçesini almağa başladığı haberi başkente ulaşınca ordusunu ardına katmış, düşman ülkesine doğru yürümüş. Sınır boyuna vardığında, önüne çıkan bir lâle tarlasını atlarına çiğnetmeğe kıyamadığından (o zamanlar lâle, handiyse kutsal sayılacak ölçüde sevilen bir çiçekmiş ülkede) tarlanın yanından dolaşadursun, geldiğini gören düşman akıncıları köyü basıp yakmışlar, yıkmışlar. Serdarın boynu vurulmuş ama köyün eski haline gelmesi, o bölgede sınır ilişkilerinin düzeltilip pekiştirilmesi, iki yüzyıl sürmüştü.

Zamanla serdar unutulmuş ama ona duyulan öfke lâleye yöneltilmiş olacak ki bu olaydan yıllar yıllar sonra (değil kitaplarda, masallarda bile belirtilen bir şeydi bu...) ülkede lâle çiçeğini yetiştirmek kesinlikle yasak edilmiş. İlaç yapımı için lâle soğanı yetiştirecek olanlar belirlenmiş. Çiçek yetiştirme meraklıları da gül yetiştirebilir, denmiş. Ülkede lâle yetiştiren kalmadığı halde, bu düşmanlık, zamanla azalacağına artmış, bitkiden nakışına yayılmış; lâle nakışlarını bile gördükleri yerden söküp silip, yerine gül çizer olmuş adamlar. Lâlesiliciliği ile gülçiziciliği, o aralar, pek çok ailenin ekmek parasını çıkardığı bir iş olmuş. (Gene de -her yasakta olduğu gibi- bu yasağa uymayanlar bulunduğu, yüzyıllardır, gizli gizli, lâleyi çiçeği için yetiştirenler çıktığı söylentisi, pek yaygındı... Bu gibi adamların kafası mı yasağa yatmıyordu, yoksa içlerinde bir lâle sevgisi, bir lâle vazgeçmezli-

ğiyle mi doğuyordu bunlar analarından? Tartışılması sürüp giden bir konuydu bu.)

Aradan yüzyıllar geçmişti ama lâle bir daha bağışlatamamıştı kendini. Bu yüzyıllar içinde, lâle sevenler, ara ara, bu sevgilerini açığa vurmak, bu sevgilerinden utanç duymamak istemişlerdi ya, kimi ayıplanmış, kimi de, yalnız gül üretilen birtakım bahçelerin, fidanlıkların –yaşamaca– müdürlüğüne getirilmişti; işlerinden atılmadıkları, punduna getirilip uzak yerlere sürülmedikleri zamanlar...

Efsane, efsanenin arkası... Bütün bunlar iyiydi, hoştu, ama bir şey daha vardı sanki bu düşünceler boyunca akıp giden; te-
dirginlik veren bir şey daha...

Bilgin, kısa, kesin olacağına karar verdiği mektubu, uzunca bir zaman, yazamadı. Bir sabah, masasının üzerinde, kitaplığın genç yöneticisinden bir mektup daha buldu.

Laboratuvarda çalışmalar bir süredir ilerlemiyordu. Bir noktada takılıp kalmışlardı; açığa çıkarmaları gerektiğini anladıkları bir bileşimi, bir türlü ortaya koyamıyorlardı. Ellerinden mi demeli, gözlerinden mi, nerelerindense, bir şeyler kaçıyor gibiydi hep, iki haftadır. Kovalamaca türünden bir şeydi, bu bir türlü açığa çıkaramadıkları bileşimle oynadıkları...

Bilgin, diri hayvanların diri beyinlerine sokulu tellerden bilgi aldığı günleri arıyordu denebilirdi. Onları, açık beyinleriyle, beyinlerine bağlı telleri, sayaçlarıyla, yardımcılarına bırakmıştı. Yapılan çalışmalar üzerine haftada bir bunlardan aldığı raporlara, imrenle bakacak duruma gelmişti. Bütün bu kimya çılgınlığını bir yana bırakıp, eğlendirici birtakım kütle deneylerine girişmeği, yaprak ya da yaprak özü yedirmek çılgınlığını yeğleyecekti handiyse. Yoruluyor muydu ne?

O gece, koltuğuna çöktükten, kedisini kucağında uyuttuktan sonra, kitaplık yöneticisinin mektubunu gömleğinin cebinden çıkardı, okumağa başladı.

İş işten geçmişti.

Mektubu okudukça etine yayılan tedirginlik, bundan önceki mektubun verdiği tedirginliğe (mektup muydu o tedirginliği veren, kesince bilemiyordu) benziyordu ama artık bir tanıımı yapılabilecek gibiydi. Bundan önceki mektubu okumadan bıraktığına pişman olmak, hele, o mektubu şimdi arayıp (yırtıp atmıştı da galiba) okumak, büsbütün boş işlerdi. Nereden de çatmıştı bu kitaplık yöneticisine?

Yönetici, "Mektubuma karşılık vermenizi hem bekliyor, hem beklemiyordum," diye başlamıştı mektubuna. "Kızmış olsanız gerek." Kızdırıcı sözler, okumadığı yerde geçiyordu herhalde. Ne yazmış olabilirdi ki? "Bu kez açıkça soruyorum: Siz de gizlice lâle yetiştirenlerden misiniz? Çekinmeden açabilirsiniz bunu bana. Ben, onlardan olduğum için bu küçük, sapa kente atandım; bir ara yayılan dedikodulara bakılırsa, 'sürüldüm' demem gerekir... Bakın, size bunu rahatlıkla söylüyorum. Biribirimizi anlayabiliriz. Alsemender üzerine size bilgi verebilmek için kitapları taramağa başladığım gün, bu küçük kentin sınırını aşacak bir hizmette bulunmaktan başka bir şey düşünmüyordum. Bir şey sezmiş falan değildim. Ama XI. yüzyıldan kalma yazmanın alsemenderi *lâleye pek benzeyen* bir bitki diye tanıtarak, size aktardığım bilgiyi vermesi üzerine, kafamda bir şeyler kıpraşmağa başladı. İlk mektubumda sorduğum soruya verdiğiniz kaçamak karşılık kadar, ikinci mektubumu yanıtsız bırakmanız, kıpraşan düşüncelerimi en doğal sonucuna vardırdı. Lâle yetiştirenlerin varolduğunu işitmek başka, bu tutkuyu içinde taşıyan gerçek bir kişiyle karşılaşmak gene başka... Ne olur, yalnızlığımda beni yalnız bırakmayın..."

İş sarpa sarmıştı.

Kalktı, kedisini masanın üzerine yatırdı, önüne bir kâğıt çekerek yazmağa başladı.

Sözcükleri tartıyor, ölçünmesi gerektikçe kedisinin yumuşacık, sıcak karnını, çene altını, gırtlığını kaşıyordu; hayvanın dalga dalga alçalıp yükselen mırıltısını dinleyerek yorgunluğunu unutuyor, avunuyordu. (Kitaplık yöneticisine, kedisi olup olma-

dığını sormağı geçirdi içinden; vazgeçti). Mektubu bitirip zarfladı, kediyi kucağına alarak yatağının ayak ucuna bıraktı, soyundu, yıkandı, battaniyeyi kaldırdı, yattı.

II

Yazdığı mektubu yollamadığına seviniyordu şimdi. Küçük kent hiç de küçük sayılmazdı. İki eski yapı görebiliyordu durduğu yerden. İkisi de yeni onarılmıştı, besbelli. Dökülen bir eski yapı da görünmüyordu şimdilik. Sokaklar parke döşeliydi. Gece yağmur yağmış olsa gerekti. Her yan pırıl pırıldı. Kitaplığı sordu. Kolay yerdeymiş; iki sokak ötede buldu onu. Bunda yanılmamıştı ama. Eski duvar, yeni –üstelik taze boyanmış– parmaklık, karşısına çıkıverdi. Yöneticiyi sordu kapıda, avlunun sağ köşesindeki odayı gösterdiler. Gitti, kendini tanıttı; genç yöneticinin güzel yüzünde, şaşırmanın yavaş yavaş dayanılmaz bir şaşkınlığa, ne yapacağını bilmezliğe dönüşmesini ilgiyle seyretti.

Sabah yola çıkmıştı, bu gece evinde yatmağa kararlıydı. Yöneticiyle görüşmek, kitaplara bir göz atmak istiyordu, o kadar; lokantalardan, içkili, kalabalık yemeklerden vazgeçilse ne iyi olurdu! Birkaç saat görüşsünlerdi; inşallah, bir daha gelecek olursa, o zaman... Bu sözler üzerine yöneticinin gözleri güldü. Demek o "akşam büyük lokantada, falanla, filanla birlikte yemek yeme" önerisi, başkentten gelmiş bir konuğa gösterilmesi gereken –gerektiği düşünülen– bir incelikten başka bir şey değildi.

Garip bitkiler kitabında alsemender bölümünü, yönetici bir daha, baştan sona, okudu kendisine. Lâle tarlası efsanesi, kitabın sonundaki "bitkilere ilişkin inançlar, söylentiler" bölümünde yer alıyordu. Yönetici, birkaç kitap daha gösterdi. Birinde "alsemender de denilen kum lâlesi" sözleri geçiyordu. Bir başkasında, "lâle gibi, kaşıntılı hastalıklara iyi gelen bir ilacın yapıldığı söy-

lenen alsemender..." denmişti. Bir başka kitapta ise, alsemender bitki diye kabul edilmiyor, bu adın, simyada, güherçile ruhunun damıtılması sırasında görülen kırmızı buğuya verildiği belirtiliyor, onu –bir masala dayanarak– bitki sananların ne kadar gülünç bir yanılgıya düştükleri anlatılıyordu.

Yönetici, bu bilgileri de bulup yollamıştı kendisine. (İkinci mektubunun okumadığı yeri... Ne kadar da çok şey sığdırmıştı oraya, bu güzel yüzlü genç adam!.. Mektubunu sonuna dek okumadığını, ilk mektubuna verdiği karşılıkta yöneticinin "kaçamak" diye nitelediği deyişin, doğrudan doğruya, alsemenderin yapraklarının etkisi üzerine bilgi vermek istemeyişinden ileri geldiğini nasıl söyleyebilirdi kendisine? Karar verdi; ileride de söylemeyecekti).

Kitaplara bakmağı bitirdikten sonra yönetici onu evine çağırdı. Bilgin buralara bunun için gelmişti zaten. İkisi de, kitaplıktan çıkıp eve gitmenin yakışıksız olmayacağı saati sabırsızlıkla beklemişti.

Yöneticinin evinde kedi yoktu. Bir keklik vardı, sarı kabarelerle bezeli tahta bir kafeste. Aklından geçeni sezmiş, ya da, yollamadığı mektubu okumuşçasına bilgini elinden tuttu, evin arındaki bir camlığa götürdü yönetici. Orada, çeşitli renklerde lâlelerin bütün görkemleriyle başlarını diktikleri on beş-yirmi kadar saksı vardı. Camlığın çevresi atkestaneleriyle, bunlar da, yüksek bahçe duvarlarıyla kuşatılmıştı. Kitaplık yöneticisi, bir şey söylemeden, bilginin yüzüne dikkatle bakıyordu. Bilginin tepkisini yeterince doyurucu bulmamış olacak ki, burada çok durmadılar, oturma odasına döndüler.

Keklik takırdıyordu.

•

Ev sahibi, ne içmek istediğini sordu. "Çay," dedi bilgin. Çay hazırlamak ev sahibini, birkaç dakika olsun, uzakta tutacaktı. Biraz düşünmek istiyordu. Saklayacağı bir şey yoktu ya, bu adama güvenip güvenmeyeceğine karar veremiyordu bir türlü. Kek-

liğin karşısına geçti. Fısıldayarak bir şeyler söyledi. Keklik sevindi, takırtısı, guklayışı arttı. Ev sahibi yanına döndüğünde, bilgin kararını vermişti. Karşı karşıya oturdular; söze başladı.

Kendisinin de çiçeğe merakı vardı. Üstelik, birçokları gibi, gül meraklıydı. Ne ki, herkes gülün kırmızısını, pembesini, akını, sarısını, şusunu, busunu yetiştirirken, kendi gülün yeşiline gönül vermişti. Gerçi adına yeşil gül derlerdi; ama gerçekte yeşimle firuze arası bir renkte olurdu bu güller. Öylesini yetiştirmeye çalışanlara biraz gülünür, biraz acınırdı; yönetici de bilse gerekti öyle olduğunu; çünkü bu renge ulaşan çiçeği yetiştirdikten sonra yeniden işe başlamak, aşılar yapmak, bilmem hangi renk gülü bilmem hangi renk gülle birleştirmek gerekirdi; yeşil gülden yeşil gül elde edilemezdi de ondan.

Ev sahibi ilgiyle dinliyordu; ara ara, soğuk, kuru "evet"leriyle, "öyle"leriyle bütün bu laflara inanmadığını sezdirmekle yetiniyordu. Bilgin, bu sözlerle çocukları bile kandıramazdı. Kendini ele veriyordu işte. Yetkili katlara yazılacak iki üç satır yetecekti. Ev sahibi, kendisini alık yerine koyan bu çok bilmiş budalaya gösterirdi dünyanın kaç bucak olduğunu. "Oyununa gelmedim," demekle, kurtulunamazdı elinden.

Ev sahibi, ne içmek istediğini sordu. "Çay," dedi bilgin. Çay hazırlamak ev sahibini, birkaç dakika olsun, uzakta tutacaktı. Bu adama güvenecek miydi? Karar vermeliydi. Kekliğin karşısına geçti. Fısıldayarak bir şeyler söyledi. Kekliğin takırtısı bıçakla kesildi sanki. İçeriden çaydanlık, demlik, küp kapağı sesleri, kaşık bardak çingiltıları geliyordu. Ev sahibi yanına döndüğünde, bilgin kararını vermişti. Karşı karşıya oturdular. Söze ev sahibi başladı.

"Önce kendi lâlelerimi gösterdim. Bana güvensizlik duymayasınız diye."

"Lâleye düşman değilim ama ben, lâle yetiştirmiyorum. Yazmak istediğim, ama belki de yeterince inandırıcı bulmayaca-

ğınızı düşündüğüm şey buydu işte. Onun için kalktım geldim ya. Ben gerçekte mavi gül yetiştiririm. Bilirsiniz, mavi gül..."

Ev sahibi onu ilgiyle dinliyor gibi görünüyordu. Ama öfkeliydi. Bu adam doğru söylüyorsa, ev sahibi kendini ele vermekle enayilik etmişti. Yalan söylüyorsa, kendisine güvenmediğini, güvenemediğini göstermiş oluyordu. Yalnızlığının içinden kaba-ran öfke, ev sahibine bu adamdan öcünü almanın en ilkel yollarını bulduruyordu, konuğunu ilgiyle dinler görünerek oturduğu yerde.

Ev sahibi, ne içmek istediğini sordu. Keklik, takırtısını ansızın kesti. "Bir şey içmesek olmaz mı?" dedi bilgin. "Zahmet etmeyin. Oturup konuşalım, daha iyi."

Bilginin bir şey gizlemek istediği besbelliydi, ev sahibine göre. Mektup yazacak yerde geliyor, ağzında bir şeyler geveliyor, lâlelerine ilgi -gereken, en azından, umduğu ilgiyi- göstermiyor, hemen söze başlayıp mavi gül lakırdıları ediyordu. "Mavi gül meraklılarının bu gülleri birer lâle ile birlikte aynı saksıda yetiştirmeği büyük marifet saydıkları söylenir," dedi. "Siz bu konuda ne dersiniz?"

"Bilmem," dedi bilgin, "denemedim ama, bir saksıda, ikisini bir arada yetiştirmek gerçekten güç olsa gerek..."

Kekliğin takırtısı başladı gene. Sessizliği bozmak, dikkati üzerine çekmek istiyordu herhalde. Ev sahibi fısıl fısıl bir şeyler söyledi keklige. Kuş sevinçle karşılık verdi. Kuşu dinler gibi susan iki adam ise, bir bataklıkta debeleniyordu sanki. Karşılıklı da farkındaydılar bunun.

Sokak kapısının önünde, içerinin yüzüne yandan vuran ışığında, kitaplık yöneticisi büsbütün genç, büsbütün çocuksu görünüyordu. Çocuksuluğu duyuran, gerçekte, gençliğinden başka bir şeydi: Dudaklarında, çenesinde birikip ağırlaşan bir kırgınlık...

Bilgin üzülmüyordu. Yöneticiyi kırmak istememişti. Kıracak bir şey de söylememişti zaten. Ama yönetici bir şeyler kurup bu kurduğunun boşa çıktığını gören her insan gibi kırgındı şimdi. Buraya gelerek anlatmak istediğini kendi de yüzüne gözüne buluşturmuştu ya... Ev sahibine, olanca tatlılığını takınarak baktı. "Size neler borçlu olduğumu, günü gelince anlatacağım; anlatabileceğim daha doğrusu... Kusuruma bakmayın, bitmeyen işler üzerine konuşmaktan hoşlanmam." Durdu. "Hem, gereği de yok," dedi ardından.

Ev sahibi, inanmak istiyor da inanamıyor gibi gülümsemeğe çalıştı. Kırgınlık, bir an, silindi gitti. Sonra, gene geldi oturdu yüzünün alt yanına. Ama daha kararsız, daha az çocuksu... Yöneticinin yüzü bayağı bayağı güzel sayılabilirdi şu anda. "Allahısmarladık. Çok teşekkür ederim. Size herkesin önünde teşekkür etmek için, laboratuvarımıza çağıracağız sizi. Umarım, yakındır o gün..." El sıkıştılar. Yönetici gülümsemeğe çalışıyordu şimdi. Bilgin güvenmiş miydi kendisine?.. Araba köşeyi dönene dek el salladılar birbirilerine.

Bilgin, XIII. yüzyıl yazmasına oranla XI. yüzyıl yazmasını çok daha önemli buluşunun nedenini kendi kendine açıklarken, felsefece, mantıkça, çok sağlam dayanaklar bulduğuna kendi kendini inandırırken kendi kendini aldatıp aldatmadığını hâlâ düşünüyordu...

Yönetici kendine kızıyordu. Lâleleri düşünmekten alsemen-der işini doğru dürüst sormamıştı bile. Oysa teşekkürler, her şeyden önce o konuyla ilişkili olsa gerekti. Kocaman bir yanlış yaşadktan sonra, yola çıktığı nokta neresiyse, oraya dönmüştü işte... Kafasının içinde bir yığın yeni soruyla. Adam olmayacaktı.

Bilginle neler konuştuğunu soracak olanları düşünerek, inanılır, her anlatışında aynı kalacak bir şeyler kurmağa çalıştı; bulduğuna gönlü kanınca da gitti yattı. Bilgin de birazdan evine varırdı herhalde. Görüşeceklerdi nasıl olsa.

Bilgin öyle dememiş miydi? Yönetici bambaşka bir insan olarak çıkacaktı karşısına. Kendi kendine bu yolda söz verirken uyuyakaldı.

O gece bilgin, yol yorgunluğunu, yöneticinin inanmayan yüzünün verdiği huzursuzluğu, içini yiyen tedirginliği dürdü, katladı, kaldırıp bir yana koydu yatmadan önce. Sonuçları ne olursa olsun, bu iş artık burada bitmeliydi. Üzülüp durmanın bir anlamı yoktu ki!.. Yöneticiye herkesin önünde teşekkür ederken yüzünde göreceği şaşkınlığı düşünerek gülümsedi. Kedisini omuzundan indirip yatağının ayak ucunda bıraktı, yattı.

III

Alsemender işinde en büyük başarıyı, alsemenderi laboratuvarı üretmekte gösterdiler. Övünebilirlerdi, allah için! Bu bilinmez, tanınmaz, ince, küseğen çiçek buradaki yerini sevmiş, çoğalıyordu. Yanına sokulmuyorlar, camların ardından bakıyorlardı bitkiye. Bir sabah, yardımcılarıyla birlikte gidip baktığında, hepsinin dikkatini aynı şey çekmiş olacak ki göz göze geldiler, uzun uzun durdular öyle. Karşılarında düpedüz, bir lâle bahçesi vardı.

Düşündüklerini dile getirmeği gereksiz buluyorlardı herhalde. Ya bitki, bu ortamda, çok küçük değişiklikler geçiriyor, lâleye benzemeğe başlıyordu, ya da baştan beri, bitkinin pek özgül birtakım niteliklerinden ötürü görmedikleri bir benzerlik, şimdi, birdenbire, alışan gözlerine kendini belli ediveriyordu. İş gizli tutmanın önemi artıyordu böylelikle. Basbayağı lâle yetiştirilmekteydi devletin bu resmi laboratuvarında. Dışarıdan kim baksa, öyle derdi ancak.

Şimdilik *Aa* adını verdikleri bir bileşimi kesinlikle ayırabilmişlerdi. Bir yandan onun çözümlenmesiyle uğraşırken, bir yandan da doğruyu söyletme –ya da, daha doğrusu, kitabın kullandığı deyimle uyararak, insanı "artık yalan söyleyememe" durumunda bırakma– niteliğini araştırmak üzere deneylere girişeceklerdi.

Tam bu sıralarda, ansızın, bir dedikodu her yandan sızıp gelmeğe başladı; kendisini yalnızlığında yalnız bırakmasını bağışlamamış bir kitaplık yöneticisinin yapabileceği dedikodunun yüz katı, bin katı bir dedikodu.

Şaşırdı. Çalışmaların hızlandırılması gerektiğini anladı. Üzüldü. Ama bu dedikodunun kaynağını aramağa kalkışmadı.

Dostları gelip kendisiyle görüşüyor, seslerini biraz kısarak "geçen gün," diye başlıyorlardı... İlk "geçen gün"ün ardından şu gelmişti: "Bir toplantıda laf döndü dolaştı, çiçeğe geldi; biri senin lâle yetiştirdiğini söyledi. Ben, bilirim onu, yetiştirmez, diyecektim; böyle söylemekle kendisinin bu sanısını büsbütün pekiştireceğimi bildiğim halde, söylemek boynumun borcuydu; ama daha ağzımı açamadan bir başkası atıldı, evet, dedi, hem de bir gül saksısının içinde, bir gülün yanbaşında..." Bunu söyleyen, ikisinin de yakından tanıdıkları biriydi. "Sana düşmanlığı olduğunu kırk kişi söylese inanmazdım doğrusu. Nasıl söyler öyle? Yüzüne bile bakmam onun bir daha..." Bilgin arkadaşını yatıştırmıştı. Bilinen bir şeydi, o tanıdıkları gerçekten lâle yetiştirmişti bir ara, sonra vazgeçmişti. Düşmanlık olmasa gerekti bu davranışı. Lâle yetiştirmek onun gözünde bir çeşit yürek işi olmuş çıkmıştı. "Kim bilir, beni yürekli kişi diye görmek istiyor; belki de gerçekten, lâle yetiştirdiğime inanmak istiyor..." Ama gene de, üzücü bir işti bu.

Ardından birçok arkadaş gelip haber vermişti. "Geçen gün," diye söze başlayarak. Bu dedikoduları sokakta, dolmuşta işitenler olmuştu. Üzüntüsü her kezinde biraz daha artıyordu bilginin.

Ama çalışmalar da iyice hızlanıyordu bir yandan. Kitabın dediği, herhalde doğrulanacaktı. Deneyler, çok küçük düzenlerle yürütülüyordu: Sürecin tümü araştırılıyor, bir yaprak yiyen

adının kanına karışacak çeşitli bileşimlerin önce yüzde bir kadarıyla deneye giriliyordu.

Bir gün geldi, etkin öğelerin hepsi saptanabildi, "artık yalan söyleyememe"nin de işleyiş biçimi kabaca anlaşılabilirdi. Yüzde bir düzlemle yapılan deneylerde etki, Aa'nın katılmaması halinde ancak birkaç saniye sürebiliyordu. (Deneklerden, yalan olduğunu bildikleri bir şey söylemeleri isteniyordu doğrudan doğruya). Ama Aa'nın eklenmesiyle iş değişiyordu. Düzem yüzde beşe yükseltildiğinde, denekler birkaç saat, kimi durumda ise bir bütün gün, uğraştıkları, çabaladıkları halde yalan söyleyemiyorlardı.

Bu çalışmalar, kendisine yepyeni bir yol açıyordu. Buna çocuklar gibi seviniyordu. Kitaplık yöneticisini çağırıp herkesin önünde kendisine teşekkür etmenin günü gelmişti artık. Dedikoduların üzüntüsü de sürüp gidiyordu ama.

İşin önemli yanı, bu dedikoduların laboratuvardaki çalışmalarla herhangi bir ilişkisi olmaması, ya da, en azından, böyle bir ilişkisi yokmuş gibi görünmesiydi. Laboratuvarı sızmış bir bilginin yanlış anlaşılması, ya da, bilerek, isteyerek çarpıtılması, söz konusu değil gibiydi. Söz dönüp dolaşıyor, bilginin evinde, kendi gizli merakı sonucu, lâle yetiştirdiğine geliyordu. Hiç değilse, bu dedikoduları "seni tanırız, bunları işittiğimiz halde sana anlatmadığımızı bir gün anlayıverirsen selamı sabahı keseceğini biliyoruz, onun için gelip haber veriyoruz, kusura bakma" diyerek iletenler, öyle söylüyordu.

Toplantı oldukça parlak geçmiş sayılabilirdi. Laboratuvarı çalışanların, en yakın iki üç bölümün başkanlarının, gizliliğin nöbetçisi birkaç yüksek –pek yüksek– görevlinin, bir de kitaplık yöneticisinin katıldığı bu toplantıda, çalışmaları özetleyen –kesin hiçbir şey söylemeksizin, gerçek herhangi bir bilgi vermeksizin özetleyen– bilgin, kendisine bu yolu açmış olan yöneticiye teşekkür etti; umduğu gibi de, o gün en genç, en güzel haliyle (bu pek özel toplantıda biraz da ürkek duran) yüzünün şaş-

kınlığa düşmesini seyretti. Konukları alsemenderlerin yetiştirildiği camlığın önüne götürerek lâleye bu kadar benzeyen bu bitkinin küseğenliğini, özelliklerini uzun uzun anlattı. Sonra da, kitaplık yöneticisini evine çağırdı. Gece yatıya kalmasını rica etti, evi gezdirdi, kitaplarını gösterdi, yeşil güllerini gösterdi. Kedisi, hiç yapmadığı bir şey yaptı o akşam; gitti, yöneticinin kucağına çıkıp kıvrıldı, uyudu. Bilgin bunun ne denli önemli bir şey olduğunu anlatmak istediye de vazgeçti. Yönetici böyle sözleri gülünç bulabilirdi.

Sabah, yönetici, yola çıkmadan önce, "bir kedinin dostluğu bir kekliğin dostluğundan pek başka galiba," diye bir söz etti. Bilgin de, "insanın yalnızlığını mı paylaşıyor, yoksa bu yalnızlığı daha mı çekilir kılıyor, doğrusu ben de bilemiyorum," diye karşılık verdi. Ayrıldılar. Bilgin, yöneticinin kahvesine karıştırdığı yüzde yirmilik düzemin bundan sonraki etkisini öğrenip öğrenemeyeceğini düşünüyordu.

Üç gün sonra, belediye başkanından resmi bir yazı aldı. "Çok Gizli" damgasını taşıyan kâğıtta, lâle ile gül arasında çok şaşırtıcı bir karşılıklı aşlamayı başardığının "söylendiğinin işitildiği" belirtiliyor, elde ettiği bitkiden bir örneği, Belediye Bitkibilim Müzesinin özel bir köşesinde üretilmek üzere Belediyeye satması isteniyor, bu köşenin halkça gezilmediğine de değinilerek, gizliliğe büyük önem vermesi rica ediliyordu.

Bilgin bu kez epeyce şaşırdı. Ne yapacağını kestiremedi. Bir gün, bir gece düşündü durdu. Ömrü boyu uğraşsa, bu konuda doğru olanı kimseye anlatamazdı bundan böyle... Meğer ki yüzde yüzlük bir düzemi herkesin aşına, içkisine karıştıra... Deneyin böylesi, sonucu da bütün doyuruculuğu içinde belli ederdi. İyilik de etmiş olurdu herkese. Ama bu çılgınlıktan, önce, kendi ürktü. "Ne hale gelmişim ki, bunu düşünebiliyorum..." dedi. İyi, güzel de, alsemender yaprağı özü, pek yakında (gerçek etkisi anlaşılır anlaşılmaz, öğrenilir öğrenilmez) kendi elinden çıkmayacak, her türlü işte, herhalde devlet adına, -özel kişiler adına da- kullanılmayacak mıydı? Kirli, tehlikeli işlere yol açmayacak mıydı bu buluşu? Alsemenderleri yok etmek, gizliliğe son verip

işi gazetelerde açıklamak –başına açabileceği dertler bir yana– kolaydı, ya da, kolay olabilirdi; ama laboratuvar çalışmalarının bütün kayıtlarını, yapılan bütün işleri silmek, yok etmek, unutturmak... Olacak şey değildi. Belediyenin yazısı, umulmadık bir yoldan kendisini uyandırıyor. Kitaplık yöneticisinin kahvesine karıştırdığı yaprak özü, bir bakıma, birçok şeyin öcünü o suçsuzdan almak gibi bir şey olmuştu. Kimin öcünü kimden almak-tı ki bu?

Belediyenin yazısını alması üzerinden otuz saat geçmişti. Alsemender işiyle lâle (gül-lâle ya da lâle-gül) işini ayrı tutacaktı birbirinden; madem dedikoduları yok edemiyordu, onları doğrulayacaktı. Bir zamanlar lâle yetiştirdiğini bildiği, söylentileri ilk destekleyenlerden olduğunu öğrendiği ahabına başvurarak çiçeklik soğan isteyebilir, ya da, nerede soğan bulabileceğini kendisinden sorabilirdi. İlaç yapmakta kullanılan soğanlar işine yaramazdı. En iyisini bulmak istiyordu. Arabasını daha işletirken, bundan vazgeçti. Gideceği tek yer vardı.

Küçük kente vardığında hava kararıyordu. Yöneticiyi evinde buldu. Genç, güzel yüzünde –ama artık kırılganlığı, çocuksuluğu kalmamış yüzünde– pek az bir şaşırma gördü bu kez. Keklik gene takırdıyordu. Oturacağı koltuğun bir köşesinde ufacak bir tüy yumağı gördü. Yöneticiye baktı. Adam gülümsüyordu. "Kekliği atacak, salıverecek değildim elbet... Öylesi, büyüyesiyey, kuşa alıştır diye düşündüm..." Bilgin o tüy yumağını kucağına aldı. Kedi yavrusu uyanmadı bile.

Niye geldiğini anlattı. Yönetici gene pek şaşırmadı. "Soranlara, lâle yetiştirdiğimi açık açık söylüyorum artık. Sizdeki çiçeğin de mavi gül olduğunu. Laboratuvarda, eski yazmadaki alsemenderi yetiştirdiğinizi, lâleyle uğraşmadığınızı... Sizinle görüştüğümü bilenler hep lâle yetiştirip yetiştirmedığınızı merak ediyor, ağız birliği etmiş gibi... İnanmazsınız... Sizi tanımayan adamlar, bugüne değin benim lâle yetiştirdiğimden haberi olma-

muş adamlar, sizin lâle-gül ya da gül-lâle yetiştirdiğinizi, görmüş gibi, anlatıyorlar... Anlatıyorlardı, demek daha doğru olur. Ben uluorta konuşmağa başlayalı o merakları kalmadı. Ama artık benimle konuşmak istemediklerini de belli ediyor, bana yaklaştırmaktan kaçındıklarını herkes görsün istiyorlar... N'eyleyeyim? Benim de kedim var artık... Peki siz, lâle soğanını ne yapacaksınız kuzum?"

"Lâle-gül, ya da, gül-lâle, adı ne olacaksa işte, ondan yetiştirmeye karar verdim..."

Yönetici gene de biraz şaşırdı. "İstedığınız kadar soğan vereyim," dedi. "Yetiştirdiğinizde bana da gösterir misiniz?" Sustu bir süre. "Bu gece konuşum olmaz mısınız?" Ummuyordu kabul edeceğini. Etti. Güzel yüz sevindi.

Öğle üzeri bilgin, yöneticiden aldığı soğanları gül saksılarına –yeşil gül saksılarına– dikmişti. Belediyeye "Çok Gizli" başlıklı bir mektup yazarak en geç altı ay sonra isteneni yerine getirebileceğini umduğunu bildirdi. Artık saksıların ortasında oturup geçirecekti günün birkaç saatini; gözlemler, deneyler yaparak. Bekleyerek. Ölümü bekler gibi.

Belediyenin yazısını alması üzerinden otuz saat geçmişti. Oturup "Çok Gizli" başlığı altında yazdığı karşılıklı, belediyeye verilen bilginin yanlış olduğunu, kendisinin ancak mavi gül yetiştirmeye meraklı bulunduğunu belirtti; yalnız, belediye istiyor, soğanlarını sağlamağı üzerine alıyor idiyse, bilgin olarak (böyle bir iş uzmanlık alanının pek dışında kaldığı halde) laboratuvarında bu işe girişip deneyler yaptırabileceğini, bununla birlikte, laboratuvarında yürütülmekte olan çalışmaların böyle bir araştırmayı şimdilik olanaksız kıldığını anlattı. Buna karşılık, laboratuvarında özel deneyler yapmak üzere yetiştirilmekte bulunan alsemender adlı –lâleye çok benzeyen– azrak mı azrak bir bitkinin Bitkibilim Müzesinde de yetiştirilebilmesi için gerekecek çok

özel koşulların sağlanmasında yardımcı olabileceğini yazdı.

Ne ki, bu mektubu yollamakla iş bitmeyecekti. Kitaplık yöneticisine, eski yazmalarda verilen bilgileri aktaran bir yazı yazdırmak, bunu kimsenin görmediği, okumadığı bilimsel dergilerden birinde yayımlatmak, sonra da akli bir karış havada bir genç gazeteciye bu yazının çıktığı dergiyi yollamak gerekecekti. Patırtı gazetelerden birinde bire bin katarak yazılacak yazı (ustaca, belediye de bu işe karıştırılacak olursa) iyice merak uyandırabilir, ortalığa sağlıklı bir karışıklık getirirdi. Tek tehlike, iki yaprak yemeğe kalkacak olanlar için vardı... Gerisiyse...

Belediyenin yazısını alması üzerinden otuz saat geçmişti.

Laboratuvarına girdi. Baş yardımcısına, gidip alsemenderden bir yaprak koparmasını söyledi. Herkes şaşırды. Ama onun bir dediği iki edilmezdi burada. Yaprak geldi. Kimsenin davranmasına vakit bırakmadan yaprağı iki lokma edip ağzına tıktı, bütün gücüyle çiğneyip yuttu. "İlk deneyi benim yapmam gerekirdi," dedi. Motorda tayfalık eden iki yardımcısıyla bakiştılar, üçü de gülümsedi. Yaprığın etkisi konusunda çok konuşmuşlardı. İşleri gereği, bağı oldukları yetkililere doğruyu söyleyen insanlardı onlar. Çevrelerindeki adamlardan bir şey gizlemek istedikleri zaman da, bunu gizleyebiliyor, söylemek zorunda kalmıyorlardı. Ama düşündüklerinin tersini söyleme ilkesine dayalı bütün deneylerde, sandalda yedikleri yaprağın etkisi görülmüştü. Gerçi, onlarla yapılan deneyleri yalnız bilginle baş yardımcısı yürütmüştü. Bunların yaprak yediğinden, başka kimsenin haberi yoktu; böyle bir şey kimsenin aklına gelmemişti.

Onları yanına aldı, baş yardımcısıyla birlikte deney odasına geçtiler. O zaman, ikinci bir yaprak getirmesini istedi baş yardımcısından. Eski tayfaları hemen engel oldular.

Bu ikinci yaprağı kimse üzerinde deneyemezlerdi. Kitapta verilen bilginin bir deneyle doğrulanabileceğini düşünüyorlar idiyse, bu deneyin hayvanlar üzerinde yapılması güvenilecek bir

sonuca ulaştıramazdı onları. Yapılacak tek şey, bunu, bilginin, kendi üzerinde denemesiydi. Hem kitap, çılgınlığın ne türden bir şey olduğunu belirtmiyordu. Bilimsel araştırmanın kurbanı olmak, her meslekte görülebilecek iş kazalarından farksızdı bir bilgin için. Hiç değilse, bilginin doğru olması halinde, bunun kanıtı açıkça görülebilir, bundan böyle yapılacak araştırmalara buna göre yön verilir, ya da bu serüven unutuluverirdi. Alsemen-derlerin yanına gitmek, kutularına örtüsüz, maskesiz girip birkaç yaprağı yok etmek, yeterdi bu işi bitirmeğe. Hem kendi, herhalde, istediği zaman gizlice bir ikinci yaprak yiyebilirdi; güç iş değildi bu. Önemli olan, bu deneyi yaparken yardımcılarının da yanında bulunmasıydı.

Kendisini korumakla görevli yardımcısını düşündüren, bu son sözler oldu. Bilgin, düşündüğünü söyler durumda olduğuna göre, kendisine engel olmaları pek güçtü, onu kısıktırak bağlamadıkça... Böyle bir şey yapmaksam... "Peki," dedi, "buyurun. Başınızda bekleyeceğiz."

Bilgin, üçüncü bir yaprak getirilmedikçe ikincisini yemeyeceğini söyledi. Tam sırasıydı. Kendisini korumakla görevli yardımcısı ansızın anladı işin neye varacağını. Öbürleri, herhalde, yalnız deney çerçevesi içerisinde kalarak düşünüyorlardı olanı biteni. İkinci yaprağı yedikten sonra üçüncüsünü yemenin gerekebileceğini hiç uslarından geçirmemişlerdi belki de... Ama korruma görevlisi...

Bilginin yanma yaklaştı, kulağına fısıldadı: "Niye?"

Bilgin görevlinin bileğini sıkarak yetindi.

İkinci yaprağı yemişti şimdi, üçüncüsünü elinin altında tutuyordu; üçü de kendisine bakıyordu. Bilgin de, gözlerini birinden ötekine, ötekenden berikine gezdiriyordu.

Çılgınlık, korkunç bir sancı kılığında geldi. Yaprak yedikten yarım saat sonra... Bağdırmamak için kasılıyor, çenelerini sıkıyordu; yerden yere atmağa başladı kendini. Etinin her lifini bağdırtan bir sancıydı bu. "Hayvan bunu anlatamazdı," diye fısıldamağa çalıştı bir ara. "Her yanım yırtılır gibi." Sonra gözleri belerdi, boğazından boğuk guklamalar gelmeğe başladı. Başını

duvara vuruyordu. Görevli –koruma görevlisi– üçüncü yaprağı uzatmağa hazırdı. Ama gönlü razı olmuyordu. Bilgin birden yattı, dingin bir sesle "acıktım," dedi. Üçüncü yaprağı kaptı görevlinin elinden. On dakika sonra odadan odaya, laboratuvarıdan yetkililere, oradan basına, radyoya, televizyona, resmi haber yayıldı: "Büyük bilgin... deney sonucu... yüksek düzemde... öldü..." Haberi veren, kaleme alan, hiç yaprak yememiş olan baş yardımcıydı. Bilgini göz altında bulundurmakla görevli yardımcı, sessizce cıgara içiyordu.

Koruma görevlisi, gülerek ölen adam görmemişti o güne dek. Onu düşünüyordu.

Belediyenin yazısını alması üzerinden otuz saat geçmişti.

Bir kâğıda birkaç satırlık bir çağrı taslağı çiziktirdi, koruma görevlisinden bu çağrıyı basımevine götürmesini rica etti. Makinenin başında duracaktı. Tam otuz sekiz tane basılacaktı bunlardan. On ikisi "eşinizle birlikte" deyimini taşıyacak, gerisi tek kişilik olacaktı. Çağrılar belediye başkanına, daha önceki toplantıya katılan kimi yetkiliye, lâle dedikodusunu ettiklerini bildiği kimselere, birkaç dostuna gitti.

Evin kapısında çağrıları dikkatle gözden geçiren koruma görevlisi, ellinci çağrılıdan sonra kapıyı kapadı. Çağrılanların tümünün gelmiş olmasına da şaşıtı. Böyle çağrılara gelmeyen birkaç kişi her zaman olurdu. Lâle-gül ya da gül-lâle dedikodusu hepsini gıcıklamıştı anlaşılan.

Yarım saat sonra, yüzde yüz yaprak özüyle hazırlanmış içkilerin etkisiyle olacak, herkes, söylemeyeceği şeyleri söylemekte olduğunun farkına bile varmaksızın konuşuyordu. Çok geçmeden kapı sertçe açılıp kapanmağa başladı, içerdeki gitgide azaldı. Sonuncu konuk da gittiğinde, bilgin, odaya dolmuş öfke-lerin neredeyse koklanır hale geldiğini düşünüyordu. Koruma görevlisine baktı; gülümsedi. "İyi ki tadı yok bu nesnenin... Bir çeşit oç alma diyelim buna istersen... Yalan söylememek için

uğraştım ömrüm boyunca. Ama kabul edeceksin, değil mi, söylemeğe karar verdiğim ilk önemli yalan en güzeli oldu, kendi kendini ortadan kaldırdı..." dedi; koca bir bardağa içki doldurdu, ağır ağır içti. İlk içişiydi daha.

Düşlere kapılıyordu. Yarın hepsine mektup yazıp durumu bildirecekti. Bilime hizmet ettiklerini anlatacaktı. Elli kişi artık yalan söyleyemeyecekti. Ama daha başkalarına bu yaprak özünden gizlice içirmek için kaç kişi, ama kaç kişi aşındıracaktı bundan böyle eşiğini... İsteddiği, yalan söylenmemesi değil miydi?

1969/1972/1975

11.

*baygındım/ölüydüüm/yüzüyordum morbirsuda/
gözüm kapalıydı/konuşmuyordum/
oyun bitmezki diyordum/vezire çıkıyordum/
vezirler benim diyeşillerin/almıştım/
alıyordum artık/karşı karşıya gelmiştik/
oyun bitemezki bitemezki bitemezki*

Gözümü açtım, herkes yerli yerinde duruyordu; kalkmak istedim, yere dayadığım elim çok sızladı; kan içindeydi küçük satır, yerler, giysimin bir yanı. Öbür elime dayanarak kalkabildim. Üzerimden dökülenlerin arasında duruyordum. Kargımı gene elime aldım. Başkana bakmadım artık. Oyunu Yeşillerin kazandığını duyuruyordu, kemikleşmiş, yüzyıllar önceki sözlerle. Havuzun bütün fısıkyeleri büyük bir çağıltyla sularını fışkırtmağa başladı gökyüzüne doğru ağaçların ötesinde. Yeşiller o yana yürüdü. Morlar bana dönüp bakmadan saraya çekildiler. Kalakaldım.

Başımı kaldırıncı birkaç adım ötemdeki bir seyirciyle göz göze geldim. "Attığınız adım bir sonrakiydi," dedi. "Başkan, aşığı savunduktan sonra size bu adımı attırır, oyunu sizlerin kazanmanızı sağlardı. Bu adımı erken atmakla oyunun biteceğini, Yeşillerin kazanacağını nasıl düşünmediniz?"

Yanındaki, "Morların oyununu Başkan yönettiği için, oyuncular oyunun tümünü görecektir durumda değil. Kıpırdamıyorlar da... Ama siz, Başkanı beklememek, Başkana uymamakla ölümlük bir suç işlediğinizi nasıl düşünmediniz?"

Konuşa tartışa uzaklaştılar. Yerimde kaldım. Çömeldim,

oturdum, başımı dizlerime dayadım. Başımı kaldırdım, keseme soktuğum mendili çıkardım, elimi sıkıca bağladım. Kan durmadan akıyordu ya, durur, dinerdi kanama birazdan, nasıl olsa. Başımı gene dizlerime dayadım.

Acıkmıştım, susamıştım. Üşüdüm. Kalkmadım.

On Birinci Masal

BİR BAŞKA TEPE

İsmet Tokgöz ile Tarık Gülmen için

Buraya gelmesi kolay olmadı.

Önce, göz alabildiğine uzanan düzlüğün kıyısına varması gerekmişti.

Düzlük üzerine çeşitli söylentiler işitmişti yıllar yılı. Dudağının ucunda bir alaycı kıvrım, dinlemişti bunları. Derler de derlerdi, olmadık şeyler anlatırlardı hep. Kimi ürkütmek ister, kimi vazgeçmesinden bir şeyler umar gibiydi bu usa sığmaz, gülünç, ağlanç sözleri ederken.

Gerçi, bu konuşanlar arasında, o düzlüğe giden, o düzlükten geçmeğe kalkışanlar da vardı. Başkasından dinlediği lafı, –bire bin katılarak anlatıldığını bildiği masalı, bu bine de bir kendinden katarak,– aktarmış değildi hepsi de. Bu işe girişmiş olanlar, gerçekten vardı. Ama, girişmek başka şey, başarıp dönmek başka şey. Dudağının ucundaki bu alaydan olsun nasıl vazgeçebilirdi bu söylentileri dinlerken?

O düzlüğün kimi yeri sazlıktı ya, o sazların altı ne tam karaydı ne tam su. Sazlıklara dalmadan dolaşmak yok muydu peki? Yol uzardı ama daha sağlam olurdu yürümesi, herhalde... Vardı elbet. Zaten dalınmazdı, sazlıkların çevresinden dolaşılırdı ama yürümesi daha sağlam olmazdı gene de. Çünkü yer yer, o

kurumuş, çatlamış görünen dümdüz toprağa bastığın an kendini diz boyu çamurun içinde bulurdun. Basacağın yeri öğrenesiye, sağlam toprağı tanır olasıya, akşam olurdu. Geceleri garip hayvanlar çıkardı sazlıklardan. Kimi yırtıcı, kimi ezip çiğneyici. Kimi sürüngen; kimi sarılgan. Her yanın apaçık, düzlüğün orta yerinde sabahı etsen bile, hayvanlardan, böceklerden biri olsun sana dokunmasa bile, sabah yerinden kalkıp yürüyecek halin olmazdı. Gecenin yaşı, sazlıklar içinde çürüyen dirimin karanlıkta ağan ağusu seni taştan beter ederdi.

Diyelim ki kalktın, yürüdün. Bir gece daha, iki, üç gece daha geçirebilir miydin böyle, bir yerlere varamadan?

İlk gecedен sonra geri dönenlerdi bunları söyleyenler.

Hep de insanın etine, kemiğine yönelecek tehlikelerin sözü-nü ederler, korkular gibi, umutsuzluklar, kaygılar gibi, insanın beynini, gönlünü kemirecek tehlikeleri, sözleri arasındaki susku-lara özenle yerleştirirlerdi. Hepsi yürekliydi ya, etin kemiğin da-yanıksızlığı yıldırıyordu onları. O yüreklilik de, nedense, susku-larda sezdirilmeğe çalışılırken çalışılırken, yitiverirdi ortadan.

Çok dinlemişti bunları. Ama yola çıkmış, önce düzlüğün kı-yısına varmış, derin bir soluk alıp, ardında, sabahın buğusu için-de yiten köye bakmış, yürümüşü sonra ilk iki sazlığın ara yerin-den düzlüğe.

Bu ilk iki sazlığın sözünü herkes etmişti. Düzlüğe ancak oradan girilmesi gerektiğine inanılıyor gibiydi. Kendi de başka yol aramamıştı. Bilinen yol buysa, başkasının bilgisinden niye yararlanmasındı sanki?

İlk şaşkınlığı bir saat yürüdükten sonra, sazlıklar içinde saz biçen birkaç kişi görünce geçirmişti. Hani bu düzlükte kimse barınmazdı, suydur, buydu?

Esenleşmişti bunlarla, yürüyüp gitmişti sonra; ama arkasın-dan baktıklarını biliyor gibiydi. İşin başındaydı daha, gene de koltukları kabarmıştı.

Çabuk alışmıştı beklenmedik şeylere. Atlar görmüşü daha sonra, başıboş dolaşan. Azmaklarda gırıldayan kurbağamsı yara-tıklar görmüşü; bir bükün içinden fırlayıp tavşana benzer bir

hayvanı kovalayan bir yaban kedisi görmüştü. Buke dalmış, gitmiş, tertemiz ama ağzına sasımsı gibi gelen sudan içmişti; kıyısı boyunca yürümüştü derenin, bu yoldan gitmek belki en doğrusu olur diyerek; bir düdenin başında ama, su da yitmiş, buk de bitmişti.

Saz biçenlerden sonra insana bir daha rastlamamıştı ama gerçekten tehlike sayılacak bir şey de çıkmamıştı yoluna.

İlk geceyi de, sonraki geceleri de, bulduğu tek tük, irice taşların yanbaşına çökerek geçirmiş, kendisine bir canlı yaklaştığını sezdiğinde el fenerini yakıp önce görmeğe, sonra kaçırmağa çalışmıştı onu. Sezmedikleri de olmuştu herhalde, ama kendisine dokunanı çıkmamıştı. Sabahları yerinden kalkmağı, gerçekten, pek kolay bulmamıştı ya, öyle, ağulanmış, taş kesilmiş bir hali de hiç olmamıştı.

Başlangıçta, sırtındaki torba pek ağır gelmişti.

Gerçi bu düzlükten arabayla geçmeğe kalkışılmazdı. Ama binek hayvanları da vardı bu yeryüzünde... Sonra sonra, kendini de, torbasını da taşımanın, bir hayvanı yöneltmeğe, korumağa çalışmaktan, hayvanın karnını doyurması için, tehlikeli olabilecek otluk yerlere yanaşmaktan gene de iyi olduğuna karar vermişti. Zaten torbası yeğnileşiyordu. Biraz yorgundu ama dinleneceği yere de yaklaştığını biliyordu.

Torbasını, içinde bir şey kalmadığından, dürüp kemerinin altına soktuğu sabah, buğu dağıldıktan sonra, az uzakta, köyün tüten bacalarını görmüştü. Hızlanmıştı. İlk olarak önüne bakmamıştı dikkatle. Bir ettoprağa girdiğini anladığında iş işten geçmişti.

Önünde gördüğü, elini uzatsa tutacağını sandığı ilk eve ancak saatler sonra, açlıktan, kaygıdan bitkin, ulaşabilmişti.

Ama ettopraklığı geçerken, söylentilerin hepsini noktalar gibi anlatılan bu köyü, oraya hiç varamadıklarını söyleyenlerin, oraya hiç varılmadığını, varılamadığını anlatanların nasıl da bildiklerini merak etmişti. Ansızın anlamıştı ki, düzlüğü geçişi boyunca, bu yolculuğun sonunda bir köye, hem de kendisine ayrıntılarıyla anlatılmış bir köye varacağını düşünürken düpedüz ço-

cukça bir umuda kapılarak yürümüştü. Anlatılanların çoğunun yalan olduğunu, hiç değilse hepsinin dayanaksız, sağlamlıktan yoksun bilgiler üzerine kurulduğunu her gün, her gece, bir daha, bir daha anlar, görürken, nedense köyün varlığından bir an bile küşüme düşmemişti. Kimse görmediğine göre bu köy, tümüyle, bir masal olabilirdi de.

Oysa köy karşısındaydı.

Neden sonra köye varmıştı. İlk kapıyı çalmış, sevinçle karşılanmıştı.

Neye geldiğini biliyor gibiydiler bu evdekiler. Önüne yemekler çıkarmışlardı; ayrılar içirmişlerdi. Döşekler sermişlerdi sonra.

Gözlerini açtığında, uyanmasını bekleyen on beş yirmi köylü vardı çevresini almış. Eslenmişti onlarla, karşılıklı hal hatır sorulmuştu; havadan, sudan, topraktan, ateşten söz edilmişti. Ot boldu, yemiş boldu; hayvanlar toktu, insanlar da. Güz, uzun sürerdi bu yıl, kış geç gelirdi. Konukları olduğuna hep sevinmişti köylüler. Gelmek isteyenler çoktu, bilirlerdi; ama kimse gelmezdi işte. Köyün en yaşlı adamı, genç sesli ama iki büklüm duran bir koca kişi, karşıdan, düzlüğün öte yanından gelen bir tek adam gördüğünü söylüyordu, yaşamı boyunca... Ama...

Susmuştu koca kişi. Birden kesmişti sözünü. Öbürleri, saygılarından mıydı, sıkıldıklarından mıydı, kestirememişti, çıt çıkarmadan beklemişlerdi. Ama koca kişi uzun süre bir şey söylememişti.

Kendisinin konuşmasını bekliyordu herkes, neden sonra anlamıştı. Kısık, saygılı bir sesle kocaya "Yukarı çıktı mıydı?" diye sormuştu, bunun üzerine.

Herkes, birden, bir ağızdan soluk almıştı o zaman. Odanın içinde yel esmişti sanki.

Koca kişi, önüne bakarak, "Çok küçüktüm gerçi, çıkıp çıkmadığımı bilmiyorum," demişti, "ama çıksaydı, yıllar yılı anlatırdı. Ben de, sıram geldiğinde, anlatırdım bunlara. Çıkmaktan vazgeçip geri dönmüş olacak. Nasıl kızmıştır buna köylümüz, kim bilir... Gördüğümü çok güzel anımsadığım bu adamın sözü-

nü bir daha etmediler. Etmemelerini de başka şeye yoramıyorum, bu yaşımda bile... Dönmüş olsa gerek..."

Sonra, gene, uzun uzun susulmuştu; bir delikanlı, heyecandan kısılmış, çatlamış bir sesle, "Siz?.." diye sorasıya.

O zaman, "Evet," demişti, "ben, gerçekten çıkmağa geldim."

Sonra yerinden kalkıp kapıyı açmış, çıkmıştı dışarı. Başını kaldırmış, kıvançla bakmıştı. Gelirken, köyün ardında, gözüne ancak yosun renkli bir duvar gibi görünen, başını bile bile eğdiği –ama niçin saklamalı, yorgunluktan bitkindi zaten; değil başını, gözünün kapağını bile kaldırarak durumda değildi– başını, gene de, bile bile eğdiği için üst yanını görmediği tepeyi, bütün görkemiyle görmüştü karşısında. Çıkacağı doruk hâlâ sis içindeydi.

Buraya gelmem kolay olmadı.

Ama biliyorum ki bundan sonrası çok daha güç olacak.

Çıkışın, tırmanışın güçlüğünden değil, doğrudan doğruya çıkışın kendisinden ötürü. Sabahı, akşamı yok bu çıkışın, saatlere bölünmez bir devim olacak bu.

Köylülerin elini teker teker sıkıyorum, teker teker helâllaşıyorum onlarla. Torbam bu kez ağır değil. Mola verdiğim her yerde, yiyecek bir yemiş, bir ot, bir tohum bulurmuşum, içecek temiz bir suya rastlayabilirmişim, öyle söylüyor köylüler.

Bir yerden sonrasını onlar da bilmiyorlar elbet, çıkmamışlar yukarılara. Ama o çıkılmadık yerler de ağaçlıklı, sulak görünüyor buradan bakıldığında. Hiç değilse sisin ilk şeritlerinin dolaşmağa başladığı yere dek. Dolaşmak: Gezmek, gezinmek; dolaşmak: Biribirine geçip güç çözülür duruma gelmek; dolaşmak: Karşılıklı dolanmak biribirine, sarmaş dolaş olmak. Böyle düşünbilmeli bundan kelli.

Bu tepe ülkenin en yüksek yerlerinden biri. Biliyorum. Kendine güvenenlerin çıkmak, doruğuna ulaşmak isteğini kuşaklar boyunca gönüllerinde taşıdıkları bir yer. Biliyorum. Oradan, ülkenin tümü, bütün gelmiş, geçmiş, geleceğiyle görünür, diye

eski mi eski bir söylenti vardır çünkü, kuşaktan kuşağa aktarılan.

Biraz daha yüksek yerler yok değil belki, ülkenin bu en engebeli bölgesinde. Bunu bilemiyorum. Ama kesinlikle bilinen, kitaplara bile geçmiş olan şey, şu: Öbür tepelerin hiçbiri, bunun doruğundan görüleni göstermiyor.

Bunun yüksekliğini etkili kılan, altındaki düzlük belki. Öyle olsa gerek. Hoş, ülkenin tümü de oldukça düzayak, bu bölge dışında. Öyle sayılagelir. Kitaplar, verdikleri sayılarda pek anlamıyorlar ama bu tepe, gerçekten yüksek sayılacak bir yer değil, herkes biliyor. Hele, yolu gereğince izlenirse, besbelli, çıkılması, sıradan bir tepeye, bir höyüğe çıkmak kadar kolay olsa gerek.

Yola çıkarken düşündüklerim bunlar. Bir daha, belki de düşünülmecek şeyler. Hızla uzaklaşıyorum köyden, dikçe yolağa saparak.

"İplik gibi uzanan yollar." Bir kalıp bu, dillere yerleşmiş. Kafam takılıyor. Ya da kafama takılıyor. İplik gibi...

Çocukların oynamaya bayıldığı

daha doğrusu çocukken oynamaya bayıldığım bir iplikler vardı hani. Hiç de yol gibi değildi. Şimdi de aynı şeyi der miyim, diyebilir miyim?

İplikler vardır hani. Makaradan çekilip koparılan

kaşla göz arasında bir dikiş kutusundan aşırılmış bir makaranın ipliğidir bu, su gibi uzayan, yılan gibi çöreklenen, yazı gibi biçimlenen...

Bir tel ayırır çekersin iplikten, sonra bir daha, sonra bir daha. Çekilen teller rastgele çekilmiştir, bir yana atılır, bir daha bakılmaz onlara. Sona kalan tel –nedense sona kalan tel– bir an suların, yılanların, yazıların anısını taşıyor gibi ağırbaşlı durur, kendiliğinden dalgalanmaya başlar sonra, daha sonra birden kıvrar, bumburuşuk, tortop bir şey olur. O zaman, parmaklar arasında kararasıya ezilir bu top, atılır. İş bitmiştir. Yeni bir iplik koparmak gerekir, kaldırılıp gizlenmiş, artık bulunmaz olmuş bir dikiş kutusundaki makaradan.

Onun gibi. Onun gibi bir şey sanki bu tepeye çıkmak. Tepe-

nin eteğinde ilk adımlarımı atar, bir ağaçlığın ardında kalan köyü gözden yitirirken, düşündüğüm bu. Ama, neden diye sorsalar, açıklayamam.

Gelip geçici bir düşünce sanki bu. Şimdilik. Oysa daha sonra, yolumun belki çok daha ilerisinde, bu benzetiş aydınlanır kafamda. Öyle olmuştur genellikle bu güne dek.

Bu yolu bir şeylerle doldurmam gerekmeyecek mi zaten? Bugüne dek öğrendiklerimi, bugüne dek yaşadıklarımı, yolda göreceğim her şeyle bir arada düşünmek, karşı karşıya getirip tartmaktan başka ne işim var doruğa çıkarken?

Ya da, okumak, öğrenmek gibi bir şey, bu doruğa çıkmak. Öğrenmek, yükselmek, yücelmek...

Ne de kolay, bir sözden, bir başka söze kayarak, yapılan, yapılmakta olan işin değerini artırmak.

Oysa doruğa çıkarken, yani tepenin yapısına göre, yolun – yol değil yolak olduğunu unutmadan, hep yolak demek daha doğru olur ya– yolağın kendince tutturduğu, bir o yana bir bu yana gidişlere gelişlere uyararak yürürken yapılan iş, salt çıkma, tırmanma, her adımda yükselme değil.

Yapılan işler gibi, yaşam boyunca yapılan işler gibi... Kişinin yaptığı her iş, bir öncekinden bütün bütüne değişik, attığı her adım bir öncekinden ille de ileride olmaz ki... Bu düşünce, düzlükte geçer olabilirdi, burada değil.

Duruyorum, dinleniyorum, yürüyorum gene. Çevreme bakıyorum, ağzıma bir yemiş atıyorum, körpe bir sap kırıp suyunu emiyorum, yürüyorum. Daha doğrusu, yürümemi sürdürüyorum.

Tekerleği düşünüyorum.

Tekerlek nasıl ilerler?

Poyradan çıkan parmaklar ne kadar uzunsa, çember o kadar büyük olur. Bir dönüşün gerektirdiği süre, o ölçüde uzar. Çemberin her noktası art arda yere değmedikçe tekerin ilerlediği söylenemez; ilerlemesinin birimi ise, ancak, yere ilk değen nokta bir daha yere geldiğinde dolmaz mı?

Ama, ilk değen nokta demek, bir yapıntıya gereğinden çok gerçeklik değeri vermek olmaz mı? Bu çizgisel açıklama yeter-

siz kalır. Olsa olsa, düzlüğü aşır tepenin eteğine varışımı açıklar böyle düşünmek. Oysa şimdi yapmakta olduğum, başka, bambaşka bir şey. Yaptığım da, aradığım da.

Bunu düşünebilmek için düzlemden kurtulup çıkmalı. Çocukluğumuzun okul kitaplarındaki düzlem tanımını, yıllarca sonra, yaşayarak doğrulayacağımızı, gerçekleyeceğimizi kimse söylemediydi o sıralar; ama söyleseydi de inanır mıydık?

Düzlemden kurtulmak için şöyle bir şey denenebilir mi? Teker çemberinin eni artırılabilir, poyradan çıkan parmaklar aynı düzlem üzerinde dizilmez. İlk çemberin bir ayırıtına, sonuncusu da karşı ayırıtına gelip dayanacak, aradakiler de, ufak ufak kaymalarla, hep ayrı düzlemler üzerinde tutularak dizilecektir birinden öbürüne doğru. Ancak ikişer parmak aynı düzlem üzerinde bulunacak. Her düzlem hem ayrı olacak öbürlerinden, hem öbürleriyle kesişecek. Başka başka görgü alanlarını imleyecek bu düzlemler, birbirilerinden ayrı ama birbirileriyle ilişkili...

Yeni bir düşünce değil bu, biliyorum. Ancak, her çağda, her yerde, hiç değilse bir kişinin, bu düşünceyi yeniden bulması, kurması, dile getirmesi gerek.

Adamoğlunun bütün serüvenini bir tekerleğin parmaklarına yerleştirdiğim için sevinmem yakışık alır mı? Oysa bir çeşit sevinç bu duyduğum. İmrendiği vişneyi ağzına atan çocuk da buna benzer bir sevinç duyardı eskiden. Hemen ardından, vişneyi, beklediğinden de ekşi, umduğundan da buruk olduğu için, tükürüp atsa bile.

Aşağıda, köyün evleri, boz, kirli beyaz, kirli sarı birtakım dörtgencikler haline gelmiş görünüyor baktığımda. Her dörtgencığın bir kıyısında, göze göze bacalardan ince ama koyu bir su kaynar gibi.

Birbirine oldukça benzer adımlar attım, başka türlü olmazdı. Ama şu anda, tekerlek bir kez dönmüş olsa gerek. Biraz yükseldim. Ancak çok dönmeliyim daha, tepeye, doruğa varasıya.

Bundan sonra –durduğum, durmakta olduğum için bundan sonra diyebiliyorum, biraz sonra diyemeyeceğim– tekerin her

dönüşü daha da uzun süreler gerektirecek; gerçi yolum dikleşiyor bir parça, ama parmaklarım da uzuyor, çemberimin kapsamı artıyor.

Burada, içimden de konuşsam, bağıra bağıra kendi kendime bir şeyler de anlatsam, ne değişir? Deliye bak, söyleniyor diyecek bana gülecek biri çıkmaz burada karşıma.

Bu tepeye çıkmanın niye bu kadar önemli olduğunu anlamam mı başlıyorum ne?

Demin, aşağıda, köyün ardında akan suyun iki yanındaki söğütüğün hemen ötesinde kavga eden çocuklar, belli belirsiz kırmıltılar gösteren birer renk lekesi bile değil artık.

Kavgalar ardımda kaldı.

Yoo, yoo, hemen düzeltmeli, böyle dalgınlık göstermemeli bir daha. Ardımda değil, altımda. Yükselmenin terimlerini kullanmağa alışmam gerek.

Çıkmalı. Tekerlek, ya da çıkırık –gelip geçici de olsa, bir gölge bu kafamda, bir karanlık– dönmeli çünkü.

Dönmeli ama çıkırık olarak değil, tekerlek olarak. İlerlemeli. Nasıl bir şeyse bu ilerleme. Duruk bir eksene bağlı kalmamalı.

Yoksa yüreğin büyük savaşı neye yarar?

Gülünç bir şey ama, yüreğin, şu "yumruk boyundaki et parçasının" değerini

tapınç kulelerinin tepesindeki sunaklarda çakmaktaşı bıçaklarıyla kölelerin, tutsakların göğsünü yarıp ışığa açar, güneşin ateşi karşısında kasılıp gevşemesini şaşırmadan sürdüren yüreği başlarının üzerinde güneşe sunarken, kulenin dibine doğru ağır ağır inerek uzayan, genişleyen kan ırmaklarına bakıp gönenen Güneş Eri

"ayın orta yeri" diye adlandırdıkları ülkelerinde, kendilerine "balıkçıların bulunduğu yer"de eğlenenler diyen Güneş Eri

Aztek'ler mi bildi yalnız

yalnız onlar mı bildi yüreğin değerini, yeryüzünü şenlendirmiş insanlar arasında? Güneşin saygı açlığını ancak insan yüreğinin doyurabileceğini onlardan başka kim

düşündü?

Durduğu yerde dönecek olduktan sonra, sağlamken unutulmuş, ama bozulmağa başladığı zaman kişiye en çetin savaşlardan birini verdiren, gösterişsiz, namuslu, görkemi gizli yüreğin dayandırılması neye yarar?

Güzel bile olsa, güzel ne, anlatımı elden geldiğince eksiksiz başarlısın diye uğraşılmış bile olsa, biliyorum, bir tümce, o kavgayı, o savaşı anlatamaz hiçbir zaman.

Kişinin hastalıklarla uğraşması, dışarıdan sızmış bir düşmana kafa tutmasıdır. Yüreğin bozulması ise, kişiyi kendiyle karşı karşıya getiriyor olsa gerek. Kişi yenmeğe değil, aşmağa bakar o engeli, yaşamak için. Hayvanın direnişiyle insanın direnişi özdeşleşiyor o zaman. Yürek böyle bir savaştayken çıkrık olmağı kabul etmek iç karartısı, yüz kızartısı bir şey.

Tekerlek olarak dönmeli, ilerlemeli.

Gene de, engelleri yenmenin yolu önceden bilinemez hiçbir zaman.

Sağlık konusu da altımda kaldı artık. Yüreği düşünürken yaprağını koparıp çiğnediğim ağaççık dirseğin ardında yitti çoktan. Buraya dek dayanan gövde, gerisine de dayanır.

Şu her şeyi, düzen içerisinde, üst üste, sefertası gibi yerleştirme huyumdan da bir kurtulsam; her şeyin iç içe olduğunu öğrenmenin yeri geldi artık, erişti. Çevreme bakmak için çıkmadım mı buraya?

Şu koca düzlüğü aşmaktan vazgeçeyim diye az mı korkuttular beni? Niye vazgeçirmek isterlerdi sanki? Kendileri yapamadı da ondan diye düşünmek çok ucuz bir yorum. Şimdi uslu, boş, yalız, geniş, kupkuru uzanıyor düzlük altımda, savaş alanı olmağı bekleyen birtakım adanmış topraklar gibi.

Savaşlara, yani eski savaşlara, eski çağların savaşlarına, birbirini en azından ezip öldürmek için –tabanlarını yerden fazla kaldırmadan da olsa– birbirine doğru kararlı kararlı ilerleyen ordularla tasarılan eski savaşlara, nedense, böyle tozu bol kalkan alanlarda girişilmiş...

Bu da eski bir imge; bir çocuk oyunundan artakalmış; uzak

bir karanlıktan gelen

kararsız, sık sık çatlayıveren

bir çocuk sesinin söylediği tekerlemede biçimlenen bir imge.

Böcekbaşı, böcekbaşı,

hani böceklerin başı?

Saçma bir şey, bütün tekerlemeler gibi. Hepsi gibi de bir düş yumağı, açılıp çözüldükçe dolaşan.

İplikler gibi. *Böcekbaşı, böcekbaşı...*

Bir eski savaş başlangıcı da diyebilirim buna.

Bir yanda, bir kalabalık. Kargısız, kalkansız, sopasız, sapan-sız, taşsız.

Mahallenin –eninde sonunda– her zaman dayak yiyen çocukları bunlar. Ama çoğu, bunu anlamamış daha. Kabadayılar çok içlerinde. Taş, sapan kullanmağı kendilerine yakıştırmazlar ya, taştan sapandan üstün bir savunma yolu düşünebildiklerinden değil; kurumlarından. Ancak, bu düzlükte savaşmağa kalktıkları için

kalktıkları yok; gerçekte, ben savaşa sürüyorum bunları

bu düzlükte, unutmamalıyım

ellerine kargı almaları, kalkan almaları gerekirken gene de kargısız, kalkansızlar.

Karşılarındaki kol, küçük; küçücük ama düzenli, savutlu. Kocaman bir böceğe benziyor, her yanını aralık bırakmadan örten kalkanlarının boğum boğum çeperi altında sayısız ayağı, üstünde, duyargalar gibi duran kargılar parmaklığıyla. Çok duyar-galı, çok ayaklı, enenmiş bir böcek. Çiftleşmesini unutmuş, savaşmaktan başka bir şey bilmeyen.

Biraz eksik, biraz artık... Sefertası saplantısının eşi bir düşünce, bu da.

Düzensiz çocuklar kalabalığından bir fısıltı yükseliyor: *Böcekbaşı, böcekbaşı, hani böceklerin başı?*

Kalkanları, kargıları tutan eller öfkeden kasılıyor olsa gerek-ti böyle söylediğimizde. Duvarın, parmaklığın, hayır, gövde çeperinin, duyargaların tek yeri bozulmaz, dalgalanmazdı ya, kalkanlar, kargılar sanki hep birlikte titrerdi.

Oysa kargıları değnek, kalkanları sicimle tutturulmuş birkaç kat gazeteydi.

Böcekler, başıbozuk çocuk kalabalığının kendiydi herhalde. Ama niye karşıdaki görkemli kolun tümüne Böcekbaşı derlerdi? O söz, yüzyılları aşır nasıl varmıştı onlara? Kendileri de bilmezdi bunu. Ama karşılarındakileri, kendilerinden bir şey soruvermekle öfkelendirebiliyorlardı. Bunlar, niye öfkelenirdi ki?

Biraz artık, biraz eksik... Orta yaşa girerken önem kazanan bu ince ayrımlar yolun bir yerinde yeniden önemsizleşiyor galiba. Yolun bir yerinde, ya da, yüksekliğin, yükselmenin bir yerinde...

Kabadayısı çok –ama hep dayak yemiş– çocuklar kalabalığı, ansızın, karşıındakini öfkelenlendirmekten, gözdağı vermeğe kalkışmaktan, ya da karşıındakinin saldırısını beklemekten vazgeçer gibi oluyor, bundan sonraki tasarımımda; sanki topluca verilmiş bir karara uyarak, ağır ağır düzene giriyor, gösterişi yerinde, ama belki de biraz kaygılı büyük böceğin, böcek devinin, böcekbaşı kolunun karşısında tek bir kişi gibi adımlar atıyor, yürüyüp gidiyor düzlüğün öbür kıyısına doğru. Böcekbaşı kolu şaşkınlığa düşüyor. Varlığını, düzenini, görkemini, gerginliğini gerektiren tek şeyin, karşıındaki kalabalığın, uzaklaşıp gitmesinden ötürü. Ne kalır şimdi bu gerginlik içindeki insanlara? Yapacak ne kalır?

Çocukken mahallede giriştiğimiz kavgalar, söylediğimiz tekerlemelerle şu uçsuz bucaksız düzlüğe yakıştırdığım bir eski çağ savaşının başlangıcını

başlangıcı bile değil

böyle kaynaştırmağa niye giriştim, kendi kendime olsun açıklayabilir miyim? Bilemiyorum; ama orada da durmuyor bu kurduğum...

Ne kalır yapacak, bu gerginlik içindeki insanlara, diyorum. Kocaman bir sevişme kalır kalsa kalsa. Boşanmış bir denizin dalgaları gibi üst üste yuvarlanarak sevişmek kalır, sıranın, kolun, dev böceğin bir ucundan bir ucuna.

Önce böcek çözülecek, duyargaları düşecek, çeperleri dağı-

lacak; tulgaları ayaklarının dibine yuvarlanacak. Bu ayakların üzerinde insanlar belirecek ansızın. Kalkanlarını sıkı sıkı göğüslerine bastırır, kargılarını taş gibi kollarla tutarken, içlerinde birikmiş kösnüye ansızın uyanan gencecik, gürbüz insanlar. O zaman da savaş alanının büyüklüğüne yaraşır bir kaynaşma, bir sevişme içinde boşanacaklar.

Düzlüğün epey ötelere varmış, ağır ağır uzaklaşan öbür kalabalık, bundan başka bir şey dilemezmişçesine, dönüp bu durumdan yararlanmağa kalkmadan, gözden yitip gidecektir. Eski çağların

savaş alanı bile olamamış
bu düzlüğündeyse, mutlu, yorgun,
yeni yetmelerin ilk sevişmesinin yarı aşılabilmiş çekingenliği içerisinde birbirine sarılmış, kalkanlarını döşek yapıp uyumağa bakan
insanlar kalacaktır.

Ama sevi de, doruğa yaklaştıkça eski önemini yitirir gibi. Aşağılar çok uzakta şimdi. Her yer, ama her yer, neredeyse gözlerimin altına serilecektir artık. Sevişmeksizin de sevginin yaşanabileceğine inandıрмаğa çalıştım kendimi, bozgun içinde canıma kıymamak için, sevilir, sevişilmez yaratıklar karşısında. Şimdi buradan bakınca, sevi de neymiş ki eninde sonunda, demek çok kolay.

Biraz artık biraz eksik üzerine kurulmuş bütün ince ayrımlar da önemini yitirir bundan sonra. Yaşamının artığından eksiklerinden çok, çeşitleri var. Herkes elinden geldiği ölçüde yaşar. Nedir zaten yaşamak dediğin?

Garip değil mi yaşamımızı nasıl kurduğumuz? Bir iplik parçası, bir çivi, bir mantar, bir kâğıt, bir paçavra, biraz toz, birkaç hiç... Bir araya gelir bunlar, adı "bir yaşam" olur.

Nicedir sisin içinde yürüyorum. Düşüncelerimin bu yola girmiş olması boşuna değil. Sis demek, biliyorum, doruğa yaklaşmakta olmak demek.

Ama yaklaşmanın değeri de azalır gibi olmuyor mu gönlümde? Yola çıkmamı bırakalım bir yana, tepeye tırmanmağa başla-

dığım sırada bile, yapacağım işin ululuğu doldurmaktaydı içimi. Oysa şimdi, çıkışımı bitirmek üzereyim, doruğa yaklaşmaktayım, ama beni ayakta tutan, yürüten, ilerleten, doruğa varma düşüncesi değil artık. Belki de, varacağı yere yaklaştığını, vardığını bilmenin verdiği bir gurur duygusuyla öyle oluyor kişi. Herkesin üstünde bir yere ulaşmış durumdayım. Çok çok, sisten çıkıp doruğa varmak, başımı sağa sola çevirmekle yetinip her şeyi, her şeyin geçmişini geleceğini görmek var bundan sonra, daha yukarıda, biraz daha yukarıda. Son olacak yukarıda. Görüp ne olacak, demez mi kişi? Kime anlatacak gördüklerini aşağı inmeden? Aşağı inmekse, galiba olanaksız. Kitaplar çıkarı yazmış bugüne dek, tek tük de olsa. Ama inmeden söz edilmiyor hiçbir yerde. Edindiği bilgiyi aşağıya ileten, varsa, bilinmiyor.

Kaldı ki, oraya varan, vardıktan sonra güç iner...

Çıkrık düşüncesi bir zonklama gene usumda. Zonkluyor, geçiyor. Bundan böyle beni yukarıya, doruğa eriştirecek tek neden, buraya dek çıkmış olmam... O kadar. Buraya çıkan, doruğa varmadan dönmez. İnsan çabasının değerine aykırı bir şey olur buradan dönmek. Belki pek çocukça bir düşünce, pek sade suya bir kanı, ama böyle işte...

Yavaş yavaş sisler dağılıyor. Üç adım daha atsam dorukta durabileceğim. Atıyorum, duruyorum. Önce, batmakta olan güneşe dönüyorum yüzümü, gördüğümü tansıyorum. Gözlerimin, gönlümün, usumun bir arada, bütün bir yaşam boyunca edindikleri görgüyle, en yüksek hızlarında çalışması gerek. Zorlamalıyım kendimi... Kararım bu: Ne yapıp yapıp inecek, bu tansığı gözümün, gönlümün, usumun kavradığı biçimde, aşağıdakilere de anlatacağım. Yerimde ağır ağır dönerken, yapacağım şeyin bu olması gerektiğine karar veriyorum.

Buraya erişmeden, buradan göreceklemleri taş çatlasa getiremezdim gözümün önüne, usumdan geçiremezdim. Doruğa üç adım kala düşündüklerimden de çok ötedeyim artık şu noktada dururken. Usa sığmaz bir şey bu. Kimse erişmemişti bu bilgiye, bu görgüye, yıllar yılı.

Batan güneş sırtımı ince ince ısıtıyor. Dönüşümü büsbütün

ağırlaştırıyorum. Kamaşmış gözlerim burayı görmekte güçlük çekti biraz ama ardından gelen ışıktaki her şeyi daha güzel seçmeğe başladım. Dünya uçsuz bucaksız altımda, ama gene de küçücük; çevremde, ta aşağılarda, yan yana, yan yana dizili binlerle, on binlerle ufak ufak şey, bu dünya; insanları, tarlaları, işlikleri, ağaçları, hayvanları, evleriyle... Doruktaki adam her şeyin üstünde duruyor artık, bilgisiyle, kocamanlığıyla. Daha da uzaklara bakıyor doruktaki adam, ardındaki güneşin aydınlattığı en uzak yerlere dek...

Bakıyor, doruktaki adam, bakıyor, bakıyor, orada, uzakta, bir tepe daha görüyor. Kendi tepesinden çok daha küçük ama gene de tepe denecek bir tepe. O tepenin üzerinde bir şeyler kırmırdar gibi; bir böcek, bir hayvancık gibi... Duruyor, donuyor, o böceğin, o hayvancığın, kendi gibi bir insan olduğunu anlayınca. Bakıyor. Bakıyor. Bakıyor. Karşısında bir insan var doruktaki adamın. Çok uzakta, dolayısıyla küçücük, küçücük, bir böcek, bir hayvancık kadar küçük görünüyor. Tam karşısında ama; o da dönüp bakıyor kendisine galiba. O da öyle, böcek gibi, hayvancık gibi görüyor herhalde karşısındaki tepede duran adamı.

O zaman, doruktaki adam, buraya çıkanların niye inmediğini anlıyor. Oturuyor, başını dizlerinin arasına sokuyor, karanlığı bekliyor.

*Ağustos-Kasım 1972,
Ocak 1973*

12.

Gökyüzü kararıyordu; bütün demirleri bıraktım yere, titreye titreye kalktım, ağaçların arasına girdim. Meşelerden birinin dibinde bir kedi uyuyordu otların arasında. Belki deminkiydi. Sessizce yaklaşmağa çalıştım. Uyanmadı. Yanına çöktüm. Herhalde deminkiydi.

Başımı kaldırdım. Karşımda duruyordu, ak pantolonu, ak kazağı içinde. Esmer yüzünün akşamı alacakaranlıkta eriyor, gölgelere karışıyordu şimdi. Diz çöktü karşıma. Kedi hâlâ uyuyordu. O susuyordu ama içinden geçirdiğini anlıyordum artık. Kolaylıkla.

Yanlış düşündün.

Niye?

Ben senindim nasıl olsa. Ama

Biliyorum. İvecen davrandım, oyunu sizlere verdim.

Ben oyunun sözünü etmiyorum ki.

Ölümlük suç da varmış, öyle söyledi bir seyirci.

Üç yüzyıl öncesine dek, senin yaptığını yapanı Yeşillerin başı öldürürmüş.

Sizlerden biri bunu yapacak olsa...

Gene Yeşillerin başı verirmiş cezasını.

Sen de beni öldüreceksin şimdi.

O üç yüzyıl öncesine dekti.

Ya cezam?

Eşyanı bahçenin kapısına getirdiler. Bu akşam çıkacaksın bu kentten, bir daha dönemeyeceksin buraya.

Ya sen?

Ben seninle geleceğim.

Nereye?

Gittiğin, gideceğin yere.

Benimle birlikte...

Seninle birlikte.

Ama sen...

Yanlış düşünmüştün.

Sen değil miydin...

Seni yanıltmak, sınamak istedim.

Sen düşümdesin şimdi. Onun için öyle konuşuyorsun. Geçen gün burada...

Bu bahçeye bir haftadır gelmedim. Senin lokantada arkamda oturup yüzümü çevirmemi beklediğin günden bu yana gelmedim hiç bu bahçeye.

Sen düşümdesin şimdi, dedim. Ben ben olmalıyım gene, kal-kıp gitmeliyim. Elimi sardırmalı, yemek yemeli, yatmalıyım. Düşümdesin sen şimdi. Bir su gibi.

Ondan ses gelmedi. Susakalmıştı birden, konuşmuyordu. Ya da konuşuyordu da ben anlamıyor, bilmiyordum artık usundan geçenleri.

Kollarımı kaldırdım, omuzlarına dayadım. Yumruklarımı sıkıyordum. Kollarımı bastırdım. Belli belirsiz çektim kendime doğru. Başını getirdi, omuzuma dayadı. Başımı başına dayadım. Gene anlıyordum söylediğini. Durmadan söyle, diyordu, durmadan söyle beni sevdiğini, beni sevdiğini. Bir iki saniye öylece kalakaldık, saatlerce bir iki saniye. Başını hafifçe yanağıma, kulağıma, omuzuma vurdu.

Sesimi güçlkle çıkardım. "Hava kararıyor, gidelim. Yardım et."

Sağlam elimden tuttu. Kedi hâlâ uyuyordu. Ayaktaydık.

Birkaç adım atmıştık ancak. Yirmi kolla birden sardı beni sanki, ansızın. Yirmi kolu birden sıkıyordu beni, boğuyordu, eziyordu. "Sen beni yaşayabilirsin, sen beni yaşatabilirsin," demek istiyordum. Diyemedim.

GÖÇMÜŞ KEDİLER BAHÇESİ

Kaldırımdaki ağaçların dibi kapkaranlıktı. Uzakta bir ak delik vardı; deliğin kıyısında çırpınıyordu esmer yüzü, esmer elleri.

Delik karardı, kapandı.

MASALIN DA YIRTI LIVERDİĞİ YER

Yavuz ile Patrick için

"L'amitié est avant tout certitude, c'est ce qui la distingue de l'amour. Elle est aussi respect, et acceptation totale d'un autre être."(8)

1 a.

1968'den 1969'a geçerken masalların bir saat tablası oluştururcasına sıralanmasını tasarladım. Öğle vaktini aştığımızda art arda dizilmeğe başlayacak masallar, altıncı saati doldurunca, havanın kararmağa yüz tutmasıyla, nitelik değiştirecekti. Gitgide kararcaktı. Ama geceyarısına ulaşıldığında yeni bir günün umudu sızabilirdi bu karanlığın içine. "Öbür masallar, mutluluğa, umuda yer vermeyecek bile olsalar, on ikinci masal içinde mut taşımalı, umut barındırmalı" diye karar verdim, bütün "yapılması tasarlananlar"ın alıkça heyecanıyla. Tek bir koşulum vardı kendimle anlaşmamda: On ikinci masalı mutluluk duyduğum bir sırada yazacaktım; umutsuzlukla mutsuzluktan izin alıp tatile çıktığım bir sırada. Oysa ancak birkaç masal "daha az karanlık" oldu. Öbürlerinin "giderek kararması" nasıl gerçekleşsin? Sözüünü ettiğim tatil fırsatı ise, nedense, çıkmadı, yıllar boyu. Bir iki kez çıktığını sandım; göz açıp kapayıncaya değin yanıldığımı anla-

dım. Bir kezinde ise, "kanlı" diyebileceğim bir mutluluk yaşadım. On ikinci masalı değil, on üçüncüsünü yazdım: Saatlerin, zamanın dışındakini, hepsine döksek olacak masalı; belki de umudun dışında kalabilecek tek mutluluğu en çok vurgulayanını...

Bir yemişin, hamlığından kurtulması sürecini insancaya çevirirken, geçmesi gerekebilecek süreyi çok uzatıyorum; bu da, ağır kanlı bir ağaç olduğuma verilsin. Elimden ancak bu kadarı geliyor.

Şimdi bu kitabın bitmesi gerek. Mutlu olup olmadığımı hiç düşünmüyorum. Aradığımın "mutluluk" olmadığını, olamayacağını anladım geçen yıllar içerisinde; mutluluğun tanımını nasıl yapılırsa yapılsın... (Ya da, küçücük bir umudun gerçekleşmesi ne getiriyorsa, ona "mutluluk" adını veriveririz, olur biter). Kısacası, mutluluk, belki mutsuzluğun, belki umutsuzluğun kabul edilmesi anlamına gelecek. [Ama bunların (yani mutsuzluğun, umutsuzluğun) *kabul edilmesi* de, her şeyden önce, gerçekten *öğrenilmelerine* bağlı... Son zamanlarda bana bunu öğreten biri çıktı karşıma (kendi uydurduğuna herkesten önce kendi inanan, başkalarının buna hemen kapılamaması karşısında mutsuzlanıveren, ya da öyle görünen biri)].

Bu masalı yazabilirim artık, kitap bitebilir.

2 a.

İlk düşündüğüm şöyle bir şeydi:

1 b.

Kedilere benzeyebileydik keşke. Öyle diyesim geliyor sık sık, bu son yıllarda. Yaşadıkları anın iyicene farkındalar gibi. Bir şey bekliyorlarsa bir deliğin başında, onları oyalayıp oradan uzaklaştırmak pek güç. Bildikleri bir yerde bildikleri bir iş görürken, her gün seyrettikleri, kendilerince katıldıkları (anlayamadığımız, bakarak da bir işe katılınabildiğidir) o işe sanki ilk kez bakacaklarmış gibi, uyuklamakta oldukları yerden kalkmağa

üşenmeden, gidip seyrederler yapılanları... Uykularının hangi katındalarsa, o kadın uykusunu yaşarlar.

Bizlerse, uydurduğumuz bir zamanla övünürken, her işimizi, her sözümüzü o zamanın akışı içinde ötede, ileride, gelecekte varılacak, bir noktaya varmak üzere yapıyor ya da söyleniyor görürken, yapmakta, söylemekte olduğumuz şeyi unutuveriyoruz. Bir ereğe yönelerek, bir erek düşünce kapılarak giderken, sonraları – biz göçtükten sonra– yaşamımız, daha da ileri vararak, *yazgımız* adı verilecek bir dizi anın her birinin biricikliğini, değiştirilemezliğini, yerine konmazlığını şuncacık olsun farketmiyoruz. (Bu yaşamın bölük pörçük birkaç anısı bir iki yakınımızın belleğinde kalabilir ya, bunların bir süreklilik, bir anlamlılık taşıması olabileceklerini bilebilecek tek kişi –kendimiz– yokluğa karışmış gitmiştir artık). "Farketmiyoruz" dedim, meğer ki gerçekten sonumuza yaklaşmış olalım. Yanılmıyorsam, kimimiz (yolun oralarında) anlayıp öğreniyor kimi şeyi: Susup dinlemeği örneğin... Yaptığı, gördüğü, işittiği her şeyin ağırlığını bir yerlerinde duymağı; bir çocuk gülüşünün, bir güneş sızıntısının, bir gözyaşının avuçtaki yuvarlaklığını, ferahlatıcı serinliğini, sayısızlığını ya da sayıya gelmezliğini; mutluluğun, acıyı, sevinci art arda, ayırım yapmaksızın yaşamak olabileceğini... Hele biraz yaşlanılmışsa, görülen, işitilen, tadılan her şeye, geçmiş yaşantıların da gelip desteklik, yastıklık edebileceğini...

Ama kedi sever gibi sevmemeliyiz sevdiklerimizi.

2 a.

İlk düşündüğüm şöyle bir şeydi:

"YEŞİL GÖZLÜ YONTU

Yaptığı yontuya gönül veren Kıbrıslı ustanın⁽⁹⁾ eskiler eskisi masalı yüzyıllar boyunca bir daha, bir daha işlendi, kimi zaman da Musa'sına "Kalk, yürü!" diye haykıran Buonarroti'de görüldüğü gibi, yeniden yaşandı.

Oysa bal gözlü yontucu alçakgönüllüydü. Ne fildişinden ya-pardı yontularını, ne de mermerden. Yontmazdı, kısacası. Çamur kullanırdı, kil kullanırdı o. Dolayısıyla da yontucu saymazdı kendini. Yontmaz, yoğururdu.

Bal gözlü yoğurucu, uzun yıllar, aradığı kili bulamadı. Ne Kıbrıslı gibi, fildişlerini uzak ülkelerden denizler aşırarak getir-tir; ne de Floransalı⁽¹⁰⁾ gibi, mermer ocaklarına gidip taşlardan taş, damardan damar seçerdi. Gezerdi, bal gözlü yoğurucu. Gez-diği yerlerde kil arar, tartar, çalışmağa başlardı. Kimi zaman, iyice bir kil bulur, uğraşır, bütün varlığını katıp ortaya koyduğu yoğuruyu beğenirse onu biraz yüksekçe bir yere yerleştirir, ba-
kar, bir boy oyalanırdı; yaklaşır, uzaklaşır, bulduğu kusurları dü-
zeltmeğe çalışır, gene bakardı."

*[(Sonra bir sakarlık olurdu, elbette. Ya kendi, ya da evde temiz-
lik yapan biri, o yoğuruyu devirir, sakatlar, örselerdi. Yoğurucu
üzülür, kısa bir süre sonra daha güzel bir kil, bir çamur bulur
ya da bulduğunu düşünür, yeniden işe sarılırdı...)]*

Tutup peri masalına çevirecektim bu işi; günün birinde, oturdu-
ğu, çalıştığı evin bahçesinde bir kil katmanı bulduracaktım ona;
bunu yoğuracak, bitirdiği yoğurunun kusursuzluğunu görecekt,
"canlansa..." diye içinden geçirecekti; yoğuru, ertesi sabah, ye-
şil gözlü bir güzel yaratık olup çıkacaktı karşısına. Ona gönül
verecekti yoğurucu; zamanla anlayacaktı ki o canlanıp dile gel-
miş yoğuruyu artık, ellerinin isteğince yoğurmağı sürdürmek
şöyle dursun, gönlünün isteklerine bile uyduramayacaktı. "Seni
ben yarattım," demek, anaları babaları bile gülünç duruma düşü-
rürdü; değil canlanıp gezer olmuş, gönül verilmiş bir yoğurunun
yoğurucusunu... Ama bir gün gelecek, yoğurucu da, yoğuru da,
birlikte yaşamağı öğrenecekti; yoğurucu, bahçesinin kiline kattı-
ğı emeğin hakkını aramayacak, canlanıp dile gelen yoğuru, bu
başarısının övüncünü bir sorguç gibi taşımayacaktı tepesinde.
Yoğuru yoğurucuyu yontmuş olacak, kendi de, taşların en seçki-
ninden de seçkin gereçlerden yapılmış bir yapıta dönüşecekti: Et-
ten, kemikten, kandan...]

İşin buna varması, yürek yıkıcı olurdu doğrusu. Bir tansığa sığınmak, kafamda düzeltmeğe çalıştığım durumu tersine çevirmekten başka bir şey olmayacaktı. Ya da, ikisinin de "yaratılan yaratıcı" durumuna girmesiyle her şey tatlıya bağlanmış olacaktı.

1 a.

Yaşamım boyunca böyle bir peri masalının iyimserliğini, düşsü-lüğünü yenir yutulur kılabilecek bir tek olay görmüş, bir tek öykü dinlemiştim. Zaten ilk sıralarda "tek mutlu masal" derken düşündüğüm, bu tek öyküyü yaşamış, yaratmış olanlara bir övgü düzmekti. İşin böyle kolaycacık yazılıvermesi... Hem yalan olurdu, hem ayıp; o öyküyü yaşamağı başarmış olan dostlarıma ayıp...

Masalları öğle saatini aştıktan sonra sıralamak düşüncesi boşuna değildi. Sabahın puslu saatlerinde yazmağı başlayanları, mevsim ne olursa olsun sabah ışığı, sabah güneşi alan bir pencere önünde çalışanları çok işittim; birkaçını tanıdım da... İmrenirim onlara.

Ama sabah saatleri, benim kavga saatlerimdir. Beni kendimden başkası olmağı zorlayacak işleri o saatlerde bir güzel görürüm de öğleyi bulmadıkça mektup bile yazmak istemem. Dünyaya, insanlara, çevreme, her sabah yeniden uyarlamam gerekir kendimi. Konuşmak bile güç gelir. En azından, kavga etmeksizin, kırıncı olmaksızın, "hırlamak"sızın konuşmak... Yazı ise, çok söylemişimdir, acılarımı, öfkelerimi kusmak için kullanmak isteyeceğim bir araç değil benim gözümde. Yazıyı araç diye görenlere saygı duyabilirim; ama ben, kalemi elime aldığımda, -acıların, öfkelerin *tortusuyla* doldursam da yazımı- dolaysız acımı, dolaysız öfkemi dökmeyeceğim diye karar verdim. Günüm öğle üzerleri başlar benim, gecenin en sessiz saatlerine dek genişleye genişleye sürer.

Ama kitapların da belli bir yerde bitmesi gerekir.

1 b.

Kedi sever gibi sevmemeliyiz sevdiklerimizi. Oysa, bu yanlış tutumumun farkına vardıktan sonra da bir daha, bir daha, "kedi sevisi" dediğim şeyi yaşamağa kalkıştım. Kişi çok şeyi anlayabiliyor da, bir anlamda, öğrenmiyor. Ya da, anladığına uygun bir eyleme davranmayı öğrenmiyor. Kendisine, birbirine benzer hatalar işleten, gerilerden, çok çok gerilerden getirdiği bir anıklıktır, bir "karar"dır, bir "yazgı"dır. Başarı diye bir şeyin sözü, olsa olsa, bu anıklığın, bu "karar" ya da "yazgı"nın çerçevesini parçalamakla edilebilir. Kendimi kaç kez suçüstü yakalayışverdim bu "kedi sevisi"nden birine usul usul kayarken. Oysa her kezinde, ne gönül kandırıcı açıklamalarla, bu durumda başka bir şey yapılamayacağını gösterebilirdim kendime de, herkese de... Kişioğlu ne de meraklıdır kolay olana!

1 a.

Kitapların bir yerde bitmesi gerekir. Yazar için böyle bu. "İçinden gelerek" yazsa da, yazmasa da. (Elbette, bu "içinden gelen", yazarına göre değişir. Kiminin "anlatacağı", kiminin "dile getireceği", kiminin "öğreteceği", kimininse "kuracağı" vardır. Kimlerin daha nesi vardır, kim bilir?) Sözcük ardına sözcük dizerek (bir imge daha) ya da yerleştirerek (bir imge daha) örneği olmayan bir kumaşı dokumak, eğlenceli bir iş değil her zaman. Hele temelleriyle, sonuçlarıyla bir akılyürütme, bir düşünce ortaya koymak için çalışılmıyorsa...

1 b.

Kedi sevmek, kedinin, kendisini seven (kendisinin de sevdiği) kişi karşısındaki umursamaz bağımsızlığını baştan kabul etmek demektir. O umursamaz bağımsızlığı, sırası gelince, kendi de göstermek olanağını –çocukça bir haklılık duygusuyla– elinde tutmak demektir. Kedi, kendi canı istediği zaman sokulur size;

canı istemiyorsa, çağrılarınızı karşılıksız bırakır. Üç beş okşayışla mırıltılar, gırıltılar başlar, bunlar gitgide yükselir; bir birliktelik kurulmuştur. Ya siz, bir kımltınızla, onun rahatını bozduğunuz için, ya da o, uyarım doyunluğuna erdiği için, bu birliktelik bir anda çatışma halini alabilir. Kedinin "nankörlüğü" denen, denegelen, kedinin bu "bencilliği"dir; insanca davranış kurallarından esinlenerek hayvana yakıştırdığımız bir "bencillik..." On sekizindeki bir delikanlının gücüne erişmiş altı aylık bir bebekle oynamağa kalksaydık, sonuç daha başka olmazdı ki...

Elbette, bu "bencillik" karşısında büyük sabır göstermek, büyük sevgi göstermek gönlümüzü okşar. Kedi, verdiği azrak mutlulukların ne ölçüde bilincindedir, bilemem ama, biz, bu mutlulukların azraklığı ölçüsünde kölesi oluveririz onun. (Kediyi, neredeyse işkence ederek sevenler de vardır, onları unutuyor değilim. Ama kendi gücüne gönlünü kandırmak için hayvanın –ya da insanın– canını yakanlar dışında en "sert" kedisever bile bu köleliği bilir). Sonra, günü gelir, bir sokulganlık karşısında, bir naz, bir cilve karşısında, kendi usancımızı ya da ilgisizliğimizi –kedilere öykünerek– gösteriveririz. Kedi şaşırır. Oyunun kuralı, baştan kabul edilegelmiş kuralı, kedinin kedi, insanın da insan olması değil miydi?

2 a.

Yıllarca kafamı uğraştırmış bir öykü vardı. İngiliz kırtasiyeciliğinin katı kurallarına boyun eğerek British Museum'un uyuşturucu sessizliği içinde, ayrıntılarıyla, bir daha okuduğum bir öykü... (A. Huxley'i de çok ilgilendirmiş; bir deneme, bir de plak zarfı yazısı yazdırmış ona).

1 b.

İş şuna gelip dayanıyor: Bir kediyi sevişimizde, kedinin "bencilliği" karşısına kendi üstünlüğümüzün tanrılara yakışır hoşgörü-

sü, bağışlayıcılığı, yarlıgayıcılığı ile çıkarız. Aşılmaz, ötesine geçilmesi düşünülemeyecek büyüklüğümüz, her kusuru bağışlarken, o kusurları işleyeni de bir yandan ezer. Ama bu yükseklik, hiçbir şeyin sarsamayacağı bu tanrısal gönül yüceliği, gördüğü, görebileceği sevginin bir kırıntısından bile yoksun kalmamak kaygısı içinde –başta, sevdiklerinininki olmak üzere– herkesin (kırıcı da olsa) her yaptığına eyvallah diyen, kimseyi gücendirmemek, kırmamak, kendinden uzaklaştırmamak karabasanı içinde kıvranan, kendini herkesin en altında gören kişinin zırrı olamaz mı? Öyle düşünülürse, çok şey, anlaşılır hale gelir: Bu sevgi türü bir eşitsizliğe dayatılmıştır; bir temel eşitsizliğe... Oysa sevgiyi hep eşitlik terimleri içerisinde düşünür, tasarlar, düşleriz. Bencil, tekelci duygularla bu eşitliği biz altüst ettiğimiz zaman bile karşımızdakinin her hatasını bu eşitliği bozan bir davranış diye görüp mutsuzluklara düşmez miyiz? Haksızlığa bozulmak, temelde, eşitliğe inanmak değil mi?

2 a.

On altıncı yüzyılın ikinci yarısında doğan, yüzlerce yıldır yaratılarının soluğu bir yel gibi esen üç dört kişiden birinin öyküsü.

1 b.

Belki de en "mutlu" masal, birbirilerine saygı duymuş, birbirilerini sevmekte gerçek eşitlik tansığına ulaşmış –ya da ulaşmağa çalışmış– sevgililerin masalı; bir araya gelmeleri için, ölmeleri, gömülmeleri gerekmiş de olsa... Öğrenilecek başlıca erdem, belki de, bu eşitliktir.

2 a.

Oysa o adam, eşitsizliğin iki kutbu arasında yaşamını tüketirken, seslerden kurduğu dünya, eşitliği gerçekleştiriyordu kendince.

1 a.

Bu masalı yazmağa karar verdiğimde göz önünde tutmak istediğim örnek, "Yeşil Gözlü Yontu"nın ardındaki idi: Biri yaşını başını almış, uslu, görgülü, dinginliğin erdemine ulaşmış, öteki de torlar toru, güzelliğiyle dünyaya bir gerekçe sağlasın diye doğmuş sanılanlardan, bir sarmaşık gibi yapışıp saran, iki kişi arasındaki ilişki.

İlkini yıllardır tanıyordum; bir bakıma az, bir bakıma iyice... Ötekini ise ancak birkaç mektubun birkaç satırından... Mektuplarda adı "kedi" diye geçiyordu. Neden sonra, yani yıllarca sonra, kendisini de gördüm, insanlar arasındaki adını da öğrendim. Böyle bir ilişkinin anlatılması gerekir, diye düşünüyordum. Günlük, gündelik ayrıntılarıyla, olguların nedensel zincirleriyle değil; öylesi çok anlatılmıştır bugüne değin. Her ilişkinin mutlu anları vardır, çukur yerleri vardır. Ama bir ilişkinin, bozulmadan, için için çürümeden, ya da çürümeğe başlamaksızın yıllarca sürdürülebilmesinin ne büyük bir başarı olabileceğini bilenler, böyle bir başarının yazılmasını, övülmesini herhalde gereksiz görmezlerdi. Başlangıçtan beri bir "kedi" vardı ortalıkta, bir de "kedi"yi seven. Yaşamı boyunca ufak tefek bir iki şeyi becerebilmiş, buna karşılık, en önemli saydığı işlerden birinde başarısızlıktan başarısızlığa gitmekten başka bir şey yapamamış bir yazar, bir peri masalı yazmağa niye özenmesin?

2 a.

On altıncı yüzyılın ikinci yarısında doğan adam, seçkinlerden biriydi, daha doğduğu anda. Bu tür seçkinliğin yasalarını, kurallarını çabuk çiğnedi. Üç dört çağdaşının seçkinliğine ulaşması ise, ilk bakışta, bilinçli payının küçük kaldığı bir yazgının güdümüyle gerçekleşmişe benzer.

2 b.

"Sevişmenin aşırılığından" öldüğü söylenen bir ilk kocanın ardından, yirmi yaşındaki o dulun koynuna girmesi, karısının (iki yıl süreyle kendisiyle yetindikten –ya da, yetinir göründükten– sonra) yatağına aldığı delikanlıya, iki yıl boyunca göz yumması –ya da, göz yummuş gözükmesi– bu yazgının ilk cilveleriydi. Sabrı, nedense, iki yıl sonra tükenecek, yurdunun, özellikle bölgesinin –değil yalnız o çağda, bugün de– göreneği olan namus lekesini kanla temizleme, dolayısıyla, temize çıkma işlemini uygulayacaktı. Musiki yazar gibi.

2 c.

Ne ki, öykünün böylece anlatılışında kaynayıp giden bir şey var: O günlerde, o ülkede böyle işler gizli kalmadığına göre, iki yıl boyunca kendisine türlü adlar yakıştırılmasına, aşağılayıcı türlü davranışlar gösterilmesine katlanışı nasıl olmuş? Her şeyi bilir mi davranmış, bilmez mi? Aldırışsız mı görünmüş, işi deliliğe mi vurmuş? Olanı biteni en son öğrenen kocadır oyunundaki kocaya mı çıkmış, cana kıymaktan tiksindiğinden, ya da, karısına sevgisinin büyüklüğünden mi dem vurmuş? İçimdeki yaranın azgınlığı karşısında toplumun, çevrenin deyip ettikleri vızıltı kalır mı demiş? Kucağına verilen çocuğun kendinden olmadığını düşündüğünü, sezdiğini, belki de bildiğini, belli etmemiş mi? Yoksa çözümlerin en kolayına en gaddarca tınıyı vermek için aylar boyu kafa mı patlatmış?

2 b.

Bilinen şu: Evlendikten dört, döşek ortaklığına zorlandıktan iki yıl sonra, yanına üç uşağını alıp karısıyla sevgilisini bastırıyor, yattıkları yerde öldürtüyor onları.

2 c.

İmdi, bu olaydan sonra kaçıp, aylarca, konaklarından birinde gizlenişini anlamak için o çağın töresini göz önünde tutmak gerek: Öldürdüğü için kovalanmıyor, can alışının cezasından kaçmıyor. Öldürmekte geç kalmıştır, hem de nasıl! Ama karısının da, karısının sevgilisinin de ailelerinden, soylarının soplalarının öcünden kaçıyor; çünkü bir soyluyu ancak bir soylu öldürebilir. Karısıyla sevgilisini öldürmek hakkıdır ya, kendi eliyle öldürmemiştir onları; uşaklarına öldürtmüştür, bunu da gizlememiştir. Bu soylular kuralını çiğnemesi yanı sıra, ikinci çocuğunu, kendinden olmadığını düşündüğü çocuğunu da ortadan kaldırtmış(tır).

2 b.

Bu olaydan dört yıl sonra yeniden evlenecek, karısının kentine, o kentin hükümdar sarayına, ağa konağına gidip yerleşecektir. Kentin siyasal güç dönemi gerilerde kalmıştır; yapılacakların çoğu yapılmış, önemin ölümü gelip çatmıştır. Ama bu günbatımında söz sanatları ile ses sanatları, o kentte kale kurmuştur; en uzak ülkelerin araştırmacı kafaları, kalın taş duvarlarıyla masal bahçelerini inanılmaz bir uyumun güzelliği içinde yollar boyunca yayan bu kentin yan sokaklarındaki küçük evlerinde, yakın bölgelerden kalkıp gelmiş seçkin başka sanatçılarla komşuluk içinde, oturup çalışmaktadır. Dilde, sözde, seste yeni olanakların, yeni biçimlerin, yeni kurguların arandığı bu dönemde bizim adam da sivrilecek, en büyük ustalarından biri olacaktır musikin.

3 a.

"Sanatçıların yaşamı değil, yaptıkları önemlidir" deriz kolaycılık.

2 c.

Musiki, daha önceki birçok çağda olduğu gibi, bu çağda da temelini insanın yüreğinde, nabzında, yürüyüşünde, gırtlığında, ellerinde, ayaklarında bulduğunun bilincindedir. Saat dişlileriyle zembereklerinden çok daha şaşmaz bir ölçüdür hâlâ, insanların içinde, işinde; bilginlerin deneylerinde...⁽¹¹⁾

3 a.

Hiç değilse belli bir açıdan bakanların birçoğu der bunu. Ne ki, kimi sanatçı söz konusu oldukça, "yaptıkları"nın arasında yaşamları, ya da en azından, bu yaşamın birkaç bölümü de var.

1 a.

Yaşlısı bu ilişkiye girerken ne getiriyordu yanı sıra? Geniş görüşünün eğiticiliğini... Bir şey istemenin, istediğini gerçekleştirmek üzere gösterilmesi gereken çabanın bilincini... "Kedi" eğitilecekti; eğitildi de. "Kedi" eğitilesiye olan biten, bu anlatının zaten dışında kalır. Önemli olan, eğitim: Kalıba girerken, kuralları, yasaları öğrenirken, kendi-olma'yı da öğrenmek, öğrenebilmek.

Yıllar sonra, bir gün geldi, "Kedi" baskıdan usandı. Bunca yıl bu baskıyı seve seve kabul etmiş olması iyi bir şeydi. Baskı dediklerinden usanması da iyi bir şey. Bu durumda ya başını alır gider, ya da, ilişkinin çerçevesini bozmamış görünerek içinde istediği gibi davranmağa kalkıştı. Önce ikincisini yaptı; bunca yılın emeğini, karşılıklı emeğini, yerle bir ederek. Ondan sonra başını alıp gitti. Ondan sonra da döndü. Bütün bağımsızlığıyla.

Bu arada, ne yapılıp yapılmayacağını, nelerin yapılabileceğini, yapılamayacağını, ikisi de öğrenmiş oldu.

Büyük işler de, küçük işler gibi, her gün eklenen bir taşla örülür; ölüm de, her gün örseleniveren bir taş kıyıcıyla gün gün ardına, gece gece ardına dokunur; ölümün büyüğü de, küçüğü de.

2 c.

Bundan sonrasını biraz uydurabiliriz.

2 b.

Gesualdo, Ferrara sarayına iç güveyi girdikten on dokuz yıl kadar sonra ölecektir. İster bu sarayda kalsın, ister konaklarından, köşklerinden birinde, birkaçında vakit geçirsin, kapanıp kalsın, insanlardan kaçsın... Çocuklarından yana yazgısı kör: Kendisini seveni de ölüyor, anasının öldürtüldüğünü unutamayanı da. Ayrıca, bir kızının "kötü yola düştüğü" söylenir.

2 c.

İkinci evliliğin de pek başarılı olmadığı düşünülebilir kimi bakımdan.

Ama bir incelik daha bulunabilir yaşamında:

2 b.

Özel olarak yetiştirilmiş bir uşağı var hep; bu uşağın görevi, efendisini kamçılarak. Yaşamını anlatanlara bakılırsa, çağdaşlarından pek ünlü bir başkası⁽¹²⁾, ayıp kaçmasın diye –mi?– (belki de), latince bir şey söylüyor bu kamçılanmayla ilişkili olarak: Kamçılanmadıkça, Gesualdo, "*cacare non poterat*"...

2 c.

Gençliğinde işlediği suç, yaşamı boyunca işlediği suçlar, bu adama rahat yüzü göstermemiş. Bunların kefaretni ödemek üzere bir insanın –özel olarak tutulmuş bir uşağa da olsa– kendini kamçılattırması, iç sızlatıcı bir şey. Ama bu ne kadar iç sızlatıcı ise, kamçılanmadan kakasını edemediğini öğrenmekle (çağımız ruh hekimliğinin gündelik düzeyine inivermekle) bir o kadar

azalmaz mı ilgimiz?

1 a.

Avcının avına duyması gereken saygı, hanidir unutuldu. Av, avcıya boyun eğer ya da eğmez; ama saygısızca davranır mı? İlişkinin kuralı baştan bozulmuştur; saygısız bir av, bu durumda kendini av değil de avcı görüyordur gerçekte, öyle diyelim. İlişki tersyüz edilmekle mi kalmıştır? Sanmıyorum. Bana kalırsa, ortadan kalkmıştır. Ortalıkta, çatışmaktan, ezişmekten başka şey düşünmeyen iki yaratık kalmıştır.

Bu "av-avcı" ilişkisi de, baştan beri, masalların –ister kapalı ister açık– sürekli konularından biri oldu. Kendini avcı sanarak yaşayıp gidenlerin karşılarında av kalmadığını, kendilerinin de avcı olmaktan çoktan çıktığını ansızın farketmeleri, beni çok düşündürdü.

2 c.

Kamçılanışı musikisini ne ölçüde etkilemiş olabilir; orasını bilemem. İlginç olan, bunca acı çekmiş, doymayıp kendi kendine acı verdirmek için uşak tutan bu adamın (öldürtmek için de uşak tutmuştu ya...) kısacık, hafif, oynak metinlere ses düzmesiydi. Her sesin hakkını, eşitlik içinde, gözetmesiydi. Ses düzeninin bir döngüye, seslerin özgürlüğünü sınırlandıracak bir bireşim biçimine dönüşmesinden kaçınması, "yürümek" olmayan –ardına bakmaz, geçmişe ansımak istemezmiş gibi, "yürüyüp gitmek" olmayan– her şeye sırt çevirmesiydi.

1 a.

Doğunun yerleşegelmiş anlatı biçimlerinden biri (kutu kutu içinde, çerçeve çerçeve içinde anlatış) beni oldum olası düşündürmüş, kıskırtmıştır. Orada da yürünüp gidilir. Ama çoğu zaman, dönülür de... Dönülmeyen durumlarda bile biçimin sevimli, il-

ginçliği, okuru doyurur. Geri döner gibi yapıp ileriye atlayanlar, işi daha öteye götürenler de görülmüştür. Ama bu anlatı biçimi, kutuların, çerçevelerin en içinekinine yönelmiş gibidir. Bir çekirdeğe vardıracaaktır okurunu. Tatsız da olsa, yenmez de olsa, bir sonraki ağaca giden yolu açabilecek, yemişin eti yine yine ulaşılabilir bir çekirdeğe... Bu kutular, çerçeveler, yazıyı bir parça olsun çizgisellikten kurtarır.

2 c.

Gesualdo'nun gönlünde, yaşamöyküsünde, gizli kalmış bir – birkaç– sevi olmamış mıdır acaba? Seviye saygısızlık acısının payı yok muydu acısında?

3 b.

Buna karşılık, bir yerlerde gördüğüm, aktarmakla yetindiğim bir alıntı: "Moi seul, je sais ce que j'aurais pu faire... Pour les autres, je ne suis tout au plus qu'un peut-etre."⁽¹³⁾ Bakanla bakılan, sevenle sevilen, avla avcı arasında eşitlik kurulması yollu her türlü hevesin ne kadar boş, kısır, çorak olduğunu kafamıza kakacak bir şey değil mi bu? Eşitlik, diye düşünmek isteriz gene de, karşılıklı bir eşitsizlik gerçekliğinin içerisinde kurulabilecektir belki...

1 a.

Bu dünyadaki varoluşumuza, bu varoluşun sürüp gitmesine hiç şaşmıyor gibiyiz. Masallar, bu rahatlık karşısındaki şaşkınlığının sonucu. Duvarlar örülür hep, hastalarla sağlamlar, suçlularla suçsuzlar, azınlıktakilerle çoğunluktakiler arasında. Duvarları hep "onlar" örmektedir; öyle der, çıkarız işin içinden. Duvarı hangi yandakilerin ördüğü, her zaman geçerliğini koruyan bir soru; niçin ördüğü de... Ama bu duvarları da kullanarak çizdiğimiz kimi çerçevenin sürekliliğinin güvencesi nedir ki?

2 a.

Yeşil gözlü kedi ile eğiticisi arasında, saygı katında eşitlik ne zaman kuruldu? Dostluğun avutucu sağlamlığına –seviden çıkıp– ne zaman varıldı?

O çok eski masalı anıştırma gereğini işte burada duydum. İnsan elinden çıkma yapıtların öğeleri arasında, yetkinliğin ölçüsü olacak bir denge gözetilmesi, öteden beri sürdürülmüş bir kaygıdır ama ben, o masalda, bu kaygının da önüne geçmiş bir başka kaygı sezerim: Tanım gereği, yaratıcı ile yaratı arasında varolan eşitsizliğin bir gün bozulabileceği umudunu sezdirmek kaygısı-mı... Masaldaki yontu, yaratıcısının hoşuna giderken, yaratıcısının gönlünü kaparken bile bir yaratıdır, yaratıcısının malıdır. Yontucu, yontunun canlanmasını, dile gelmesini isterken, bu dileğinin gerçekleştiğini görürken bile yontunun efendisidir. Ama ondan sonrası?.. Tanımına uygun olmaktan çıkıveren yontu, yoktur artık. Yapıtla yaratıcısı arasında, hiç değilse dışarıdan bakanın sezebileceği, bir eşitlik kurulmuştur belki de. Mutluluk dey geldiğimiz çignemekten ya da çignenmekten haz duyma anlamına gelmesi gerekmediğini öğrenmek nasıl da güç geliyor birçoğumuza!

Oysa böyle bir eşitliğe ulaştığımız anda bile çevremizde, kırırdamaz belleygeldiklerimizde, bir kırırtı, bir deşik...

4.

Korku, örtmeğe en yatkın olduğumuz kirimiz, gizlemeğe en çok uğraştığımız kokumuzdur.

1 a.

Masallar, alışıl gelmiş bir düzen içinde

(gerçekte, her gün yineleyip durduğumuz birkaç devinime bile alışık olduğumuz söylenemez ya, birtakım temel olguların –kabaca da olsa– yineleneneğini düşünegelmenin yaşamı

kolaylaştırır gibi olmasından başka bir dayanağı yoktur bu
"alışılagelmiş"in)
alışılagelmiş bir düzen içinde akıp giden yaşamın
(yaşamın inişli yokuşlu akıp gittiği imgesine gereğinden çok
bel bağlarız, unutmamalı)
alışılagelmiş bir düzen içinde akıp giden yaşamın bir yerinde, bu
düzen, bu alışılmışlık dokusunun yırtılıvermesinden ortaya çık-
mıştır hep.

Bilgiyi ne için kullandığını unutanlar, güçsüzlüğünü güç sanan-
lar, sevgiyi bayatlatanlar bu dokuyu yırtarken,
korku, ördüğümüz duvarların iki yanında da, duradurur.

1977

13.

Biribirimizi anlamasına anlayabiliriz; ama kişi ancak kendi kendine kendini açıklayabilir.⁽¹⁴⁾

Ölmüş bir yazarın gezi anılarını kimse yazmaz. Kendi anılarını onunla paylaşarak, yazamayacaklarını, kimseye anlatamayacaklarını ben yazayım dedim.

*Aylarca önce tanıştığımızı,
o kentte buluşmak üzere iki gün önce ayrıldığımızı,
aramızdaki bağ birçok sınava dayandığı için, gezmenler düşünülerek yarı yarıya geçmiştten çıkarılıp tozları silkelenmiş, yarı yarıya da uydurulmuş bu gülünç, sözümona geleneksel bilmem kaç yüzyıllık oyuna, karşı takımlarda katılmağa karar verdiğimizizi*

*yazsaydım,
onu, ya da aramızdaki bağı,
gerektiği gibi yaşatmış, iç gerçekliğine yaraşır biçimde tanıtmış olmazdım, diye düşündüm.*

Dile getirmek isteyip söylemekten çekindiklerimiz vardı. Söylemeğe kalkışıp

*çekingenliğimizle
anlaşılmaz, tanınmaz bir kılığa soktuğumuz düşüncelerimiz, duygularımız vardı. Bir şey söylemeksizin biribirimizi anlayalım istiyor, biribirimizi, suskularımız içinden, anlamamızı bekliyor-duk biribirimizden.*

Bildiklerimi onun gözüyle anlatmakta ne ölçüde başarılı

olabildim? Gerçekliği, gerçeklik bellediğimizi, onun sözü, onun yoldamıyla yazıya ne ölçüde aktarabildim?

Uzun boylu olan, kumral saçlı olan, oydu. Benim tarihçi olduğum gerçek. Gerisinin çoğunu, şu bozkır şehrine tepeden bakan bir geniş pencerenin önünde yazı yazarken, solumdaki yatakta uyurken, ya da masa ile yatak arasında sırtını pencereye vermiş koltukta kitap okurken düzdüm.

Orada, onunla birlikte ölen güz, burada bitmedi daha, kışa epey var sanki. Ama demir rengi bir deniz gitmiyor gözümün önünden.

Bahçeden çıktığımız sırada, kent takımının onun yüzünden oyunda yenilmesine öfkelenerek kendisine saldıran adamın önüne kendimi atabilseydim, düşüp o arabanın altında kalmaz, ölmezdi; ben de ölmezdim o zaman.

Kentin sinliğinde, üzerine toprak dökülürken, "ben hangimiz, gömülen hangimiz?" diye sordum kendi kendime, alçak duvarın üstünden o demir rengi denize bakarken. Sorunun yanıtını bulamadım daha.

Kollarımda can verdi. Şimdi, ardından yaşayıp gitmek neye yarar?

1972⁽¹⁵⁾

NOTLAR

- (1) T. S. Halman, *Can Kulağı*, s. 13, "Masal Sonu".
- (2) M. Proust, *La Prisonnière*.
- (3) M. C. Anday, *Göçebe Denizin Üstünde*, "Ağulu Mantar".
- (4) F. Kayacan - Bir mektubundan.
- (5) Vergilius, *Aeneas*, L. VI.
"Avernus'a inmek kolay: Karanlık Dis'in kapısı gece gündüz açık; ama geri dönmek, yukarıdaki esimlere ulaşp kurtulmak... Sınav, güçlük bunda işte!"
- (6) *Koncaku - Monogatari şû* (12. yüzyıldan kalma bir Japon öykü seçkisi), XXVII, 22. öykü: "Bir Avcılar Anası".
- (7) E. Ayhan, *Devlet ve Tabiat*, s. 43.
- (8) M. Yourcenar, *Le Coup de grâce*, (1953) s. 24.
"Dostluk, her şeyden önce, inandır; onu seviden ayıran budur. Ayrıca, saygıdır, başka bir varlığın her şeyiyle kabul edilmesidir."
- (9) Pygmalion.
- (10) Michelangelo Buonarroti.
- (11) Galileo Galilei'nin önemli bir deneyinde.
- (12) T. Campanella (1568-1639).
- (13) Stendhal
"Neler yapabilirmişim, bir ben bilirim. Başkaları ise, çok çok, 'belki yapardı' diye düşünür, o kadar."
- (14) H. Hesse, *Demian*.
- (15) Frederic W. Stark'a teşekkür etmek isterim. 1969 yılında, kendisinden, masalın dokusunun karşılığı olacak bir oyun tasarlamasını istemiştim. İki hafta sonra verdi. İki yıl sonra oyunu kendisine geri verdim. Satranç oynamasını bilmiyordum, hâlâ da bilmem. Bir yıl daha geçti. Oyunun son hamlelerini masalın yeni biçimine uygun düşürmesini gene kendisinden rica ettim. Yardımını esirgemedi.

Bütün Yapıtları 6

BİLGE KARASU

Bütün Yapıtları

Uzun Sürmüş
Bir Günün Akşamı

Gece

Kılavuz

Kismet Büfesi

Ne Kitapsız Ne Kedisiz

Göçmüş Kediler Bahçesi

Narla İncire Gazel

Troya'da Ölüm Vardı

Altı Ay Bir Güz

Lağımlaranası ya da
Beyoğlu

Öteki Metinler

Susanlar

Bilge Karasu fotoğrafı:
Levent Kazak

Metis Edebiyat

ISBN-13: 978-975-342-063-1

“Oyun üzerine ne biliyorsam ondan öğrenmiştim. Ustam karşımda duruyordu. Ama oyunun oynanması üzerine bilgi vermemişti. Satranca çok benzeyen bu oyunda taşların, yani bizlerin adı, satrançtaki gibiydi, kurallar hemen hemen aynıydı. Bir iki noktada satrançtan ayrılıyordu. O noktaları da başkan anlatmıştı bu sabah. Ne ki, satranç oynamasını bilip bilmediğimi kimse sormamıştı. Morların bilmesi gereksizdi zaten. Bir zamanlar biraz oynamış olduğum için, oyunu bilmiyorum diyerek işin içinden sıyrılmağa da kalkışmamıştım. Oynamak istemiştim, başından beri, onu gördüğümünden, oyuna katılıp katılmayacağımı soruşundan beri...”

Metis Yayınları
www.metiskitap.com